

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**BOĞAZİÇİ'NDE DİNİ YAPILAŞMANIN TARİHSEL SÜRECİ
BAĞLAMINDA ARNAVUTKÖY YERLEŞİMİ VE
ARNAVUTKÖY SİNAGOGU'NUN İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Nuray ÜNAL**

**Mimarlık Anabilim Dalı
Restorasyon -Koruma Yenileme Programı**

**Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Z.Hale TOKAY
İSTANBUL-MAYIS 2011**

Nuray ÜNAL tarafından hazırlanan “BOĞAZİÇİ’NDE DİNİ YAPILAŞMANIN TARİHSEL SÜRECİ BAĞLAMINDA ARNAVUTKÖY YERLEŞİMİ VE ARNAVUTKÖY SİNAGOGU’NUN İNCELENMESİ” adlı araştırmanın Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Tez Danışmanı

Yrd. Doç Dr. Z.Hale TOKAY

Bu çalışma, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, Restorasyon- Koruma Yenileme Programı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Z.Hale TOKAY (MSGSÜ)

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Tülay ÇOBANCAOĞLU (MSGSÜ)

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Arzu KOCABAŞ DİREN (MSGSÜ)

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Sevim ATEŞ (YEDİTEPE Ü.)

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
HARİTA LİSTESİ	x
RESİM LİSTESİ	xi
TABLO LİSTESİ	xiii
ÇİZİM LİSTESİ.....	xv
ŞEKİL LİSTESİ.....	xvi

GİRİŞ	1
Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	1
Çalışmanın Yöntemi	1

BÖLÜM 1: BOĞAZİÇİ VE BOĞAZİÇİ'NDE DİNİ YAPILAŞMANIN TARİHSEL SÜRECİ

1.1. BOĞAZİÇİ'NİN TANIMI VE DOĞAL ÖZELLİKLERİ.....	3
1.2. BOĞAZİÇİ YERLEŞİMİNDE GÖRÜLEN DİNİ YAPILAR	11
1.2.1. Tapınak (Yunan ve Roma Tanrıculığı-Paganizm).....	12
1.2.2. Sinagog –Havra ve Midraş (Musevilik)	13
1.2.3. Kilise, Şapel, Manastır ve Ayazma (Hristiyanlık).....	22
1.2.4. Cami, Mescit, Tekke, Namazgah (Müslümanlık).....	27
1.3. BOĞAZİÇİ'NDE DİNİ YAPILAŞMANIN TARİHSEL SÜRECİ.....	31
1.3.1. Bizans Öncesi Dönemde Boğaziçi.....	31
1.3.2. Bizans Dönemi'nde Boğaziçi	38
1.3.3. Osmanlı Dönemi'nde Boğaziçi.....	46
1.3.4. Cumhuriyet Dönemi'nde Boğaziçi	82
1.4. DEĞERLENDİRME	83

BÖLÜM 2: ARNAVUTKÖY VE YERLEŞİMİNDEKİ DİNİ YAPILARIN İNCELENMESİ

2.1. ARNAVUTKÖY	84
2.1.1. Boğazdaki Konumu ve Özellikleri	84
2.1.2. Tarihçesi	86
2.2. ARNAVUTKÖY YERLEŞİMİNDEKİ DİNİ YAPILAR	90
2.2.1. Bizans Öncesi Dönem.....	90
2.2.2. Bizans Dönemi.....	91
2.3.3. Osmanlı Dönemi	104
2.3.4. Cumhuriyet Dönemi	123
2.3. DEĞERLENDİRME	124

BÖLÜM 3: ARNAVUTKÖY SİNAGOGU VE YAPILARI

3.1. YAPILARIN GENEL TANIMI VE TARİHÇESİ	125
3.2. YAPILARIN MİMARİ ÖZELLİKLERİ	127
3.2.1. Vaziyet Planı Özellikleri.....	127
3.2.2. Sinagog Plan Özellikleri.....	129
3.2.3. Sinagog Cephe Özellikleri.....	131
3.2.4. Sinagog Strüktür Ve Malzeme Özellikleri.....	134
3.3. YAPIDAKİ BOZULMALAR VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU.....	135
3.3.1. Strüktürel Bozulmalar.....	135
3.3.2. Yapı Elemanlarındaki Bozulmalar	136
3.3.3. Malzeme Bozulmaları.....	136
3.4. YAPININ BOZULMA NEDENLERİ	137
3.4.1. Doğal Etkenler	137
3.4.2. İnsanların Neden Olduğu Tahribatlar	137
3.5. DEĞERLENDİRME.....	138

BÖLÜM 4: ARNAVUTKÖY SİNAGOGU VE YAPILARININ RESTİTÜSYONU

4.1. ARNAVUTKÖY SİNAGOGU VE YAPILARININ RESTİTÜSYON SORUNLARI.....	148
4.2. I. DÖNEM RESTİTÜSYONU- (1836 FERMANI)	150
4.2.1. Vaziyet Planı Restitüsyonu.....	150
4.2.2. Plan Restitüsyonu	150
4.2.3. Cephe Restitüsyonu	152
4.3. II. DÖNEM RESTİTÜSYONU (1910 TARİHLİ BELGE).....	154
4.3.1. Vaziyet Planı Restitüsyonu.....	154
4.3.2. Plan Restitüsyonu	154
4.3.3. Cephe Restitüsyonu	156
4.4. III. DÖNEM RESTİTÜSYONU (1972 HAVA FOTOĞRAFI)	158
4.5. DEĞERLENDİRME.....	160

BÖLÜM 5: ARNAVUTKÖY SİNAGOGU VE YAPILARININ RESTORASYONU

5.1. ARNAVUTKÖY SİNAGOGU VE YAPILARININ RESTORASYON ÖNERİSİ	161
5.1.1. Kazı ve sondaj çalışmaları	161
5.1.2. Temizleme	161
5.1.3. Sağlamlaştırma (Konsolidasyon).....	162
5.1.4. Bütünleme (Reintegrasyon)	163
5.1.5. Yeniden Yapım (Rekonstrüksiyon)	163
5.1.6. Yenileme (Renovasyon)	165
5.2. DEĞERLENDİRME.....	166

BÖLÜM 6: SONUÇ-YENİ İŞLEV ÖNERİSİ..... 167

KAYNAKLAR	169
------------------------	------------

EKLER

EK A- Haritalar Ve Belgeler (Restitüsyon Projesinde Faydalanılan).....	173
EK B- Arnavutköy Sinagogu İle İlgili Günümüz Fotoğrafları	191
EK C- Çizimler	220
EK D- Yahudilikte Özel Terimler.....	290

ÖZGEÇMİŞ.....	297
----------------------	------------

ÖNSÖZ

Öncelikle bu tezin oluşumunda verdiği destek ve emek için danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Z.Hale Tokay’a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma sürecinde bilgilerine müracaat ettiğim; Türk Yahudileri’nin Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti’ndeki tarihi ile yaşamlarını araştıran araştırmacı yazar Naim Güler yüz’e, 500. Yıl Türk Musevileri Müzesi Müdürü Sn. Nisya İşman’a, Mimar Hayim Beraha’ya, Taksiarhes Rum Ortodoks Kilisesi din görevlisi Dimitri Mayoğlu’na, Yrd. Doç. Dr. Yasemen Say Özer’e, Mimar İlkey Özendi’ye teşekkürü borç bilirim.

Yüksek Mimar Kutyar Özer’e, kardeşim Türkay Ünal’a, Akın Gürbüz’e, arkadaşım Mimar Armağan Doğan’a yardımlarından dolayı minnet ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Mayıs, 2011

Nuray ÜNAL

BOĞAZİÇİ'NDE DİNİ YAPILAŞMANIN TARİHSEL SÜRECİ BAĞLAMINDA ARNAVUTKÖY YERLEŞİMİ VE ARNAVUTKÖY SİNAGOGU'NUN İNCELENMESİ

ÖZET

Yapılan araştırmada, konumu ve geçirdiği tarihsel süreç içerisinde dini yapılaşma açısından günümüze kadar aktif olan Boğaziçi'nin geçirdiği evreler; yazılı belgeler ile harita, fotoğraf, gravür gibi görsel verilerden faydalanılarak incelenmiştir. Bu bağlamda, Boğaziçi yerleşimlerinden Arnavutköy, farklı dönemlerdeki dini yapılaşma katmanları bakımından detaylı olarak incelenmiş ve yok olmak üzere olan Arnavutköy Sinagogu'na uygun bir işlev verilerek uzun vadede korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri hazırlanmıştır. Arnavutköy yerleşimi ve Arnavutköy Sinagogu'ndan yola çıkılarak, Boğaziçi'nin tarihsel süreçteki dini yapılaşma açısından önemi ile koruma-yenileme açısından geçirdiği evrelerin tespiti amaçlanmıştır.

Birinci bölümde, öncelikle araştırmanın tarihsel bağlamını güçlendirmek amacıyla Boğaziçi hakkında genel incelemeler yapılmış; konumu, topografik yapısı ile iklim ve bitki örtüsü araştırılmıştır. Ayrıca Boğaziçi'nin, farklı dönemlerde farklı inançlara özgü dini yapı tipleri ve Bizans öncesi, Bizans, Osmanlı, Cumhuriyet dönemlerini kapsayan tarihsel süreci incelenerek, günümüzdeki durumları araştırılmıştır.

İkinci bölümde, çalışma konusu olan Arnavutköy yerleşiminin konumu ve tarihçesi hakkında araştırma yapılmış, tarihsel süreç içerisindeki inşa edilmiş dini yapılar geçirdiği evrelerle birlikte detaylı olarak incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, Arnavutköy yerleşimindeki dini yapılardan biri olan Arnavutköy Sinagogu'nun tarihi, konumu, mimari özellikleri ve yapısal bozulmaları tespit edilmiştir.

Dördüncü bölümde, tez konumuzu oluşturan Arnavutköy Sinagogu'nun harap olmadan önceki geçirdiği evrelere ilişkin belgelere ulaşılmaya çalışılmış, bu araştırmaların ışığında yapının tespit edilebilen üç dönemine ilişkin restitüsyon önerileri hazırlanmıştır.

Beşinci bölümde, günümüzde harap durumda olan Arnavutköy Sinagogu'nun II. dönem restitüsyonu baz alınmış, bu doğrultuda yeniden işlevlendirilerek yapının korunmasına yönelik restorasyon projesi hazırlanmıştır. Bu amaçla, yapıda saptanan hasarların giderilmesi için müdahale yöntemleri belirlenmiş ve yok olan ek yapılarının yeniden inşa edilmesi önerilmiştir.

Altıncı bölüm olan sonuç bölümünde; yapılan çalışmaların genel bir değerlendirilmesi yapılmış, Arnavutköy Sinagogu'nun Beyoğlu Musevi Hahamhanesi Vakfı'nda arzu ettiği biçimde “ Sefarad Kültürünü Araştırma Merkezi” olarak yeniden kullanımına yönelik yeni işlev önerisinde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler; Boğaziçi, Arnavutköy, Dini Yapılaşma, Arnavutköy Sinagogu.

ANALYSIS OF RELIGIOUS SETTLEMENT IN HISTORICAL PROCESS IN THE CONTEXT OF ARNAVUTKOY SETTLEMENT AND ARNAVUKOY SYNAGOGUE IN BOSPHORUS

ABSTRACT

In this research, historical process of the Bosphorus in terms of religious construction phases that were still active today has been examined. Written documents, maps, photographs, engravings and visual datas were used in this study. In this context, Arnavutköy which is one of the settlements in Bosphorus , was examined in detail in different periods of religious constructions and survey, restitution and restoration projects have been prepared for Arnavutkoy synagogue, which is almost vanished , for giving an appropriate function in order to protect it in the long-term. For this reason, starting from Arnavutköy settlements and Arnavutköy Synagogue, religious constructions in the historical process of Bosphorus due to importance of conservation and renovation was to determine.

In the first chapter, for strengtening the historical context, the Bosphorus has been investigated in different topics as location, topography, climate and vegetation. In addition, the Bosphorus, specific religious beliefs at different times in different types and Pre-Byzantine, Byzantine, Ottoman and Republican periods, covering the historical process by examining the contemporary situation was investigated.

In the second chapter, history of the location and placement of Arnavutköy in the historical process of religious structures were built with its phases that were examined in detail.

In the third chapter, one of the religious structures in Arnavutköy, Arnavutköy Synagogue has been identified according to its history, location, architectural features and structural distortions.

In the fourth chapter, documents that are related to stages which caused the destroy of Arnavutköy Synagogue tried to be reached. In the light of this research three periods had been determined and there proposal for the restitution was prepared.

In the fifth chapter, for the protection of the Arnavutkoy Synagogue which is a total ruin today,a restoration project was prepared based on the second restitution period.

For this purpose, methods of intervention for the removal of damages on the structure had determined and additional structures that were disappeared were proposed to be rebuilt.

In the sixth chapter which is the results section, a general evaluation of the work had been done. Arnavutköy Synagogue desired by “Beyoğlu Hahamhanesi Vakfı” to be used as "Sephardic Culture Research Center" has been proposed for re-use.

Key words; Bosphorus, Arnavutköy, Religious Settlements, Arnavutköy Synagogue.

KISALTMALAR LİSTESİ

cm	: Santimetre
m	: Metre
m²	: Metrekare
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
y.a.g.e.	: Yukarıda Adı Geçen Eser
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
KTVKK	: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
MSGSÜ	: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
YTÜ	: Yıldız Teknik Üniversitesi
Müd.	: Müdürlüğü

HARİTA LİSTESİ

Sayfa No

Harita 1.1. İstanbul Boğazı ve Çevresinin rüzgar etkisi altında kalan kıyıları. (Aysel, N.,2004, s.201)	10
Harita 1.2. Eskiçağ'da (Bizans Öncesi) Boğaziçi Yerleşimleri (Agat, N., 1969, s.6)	32
Harita 1.3. R. Janin'e göre Bizans Dönemi'nde Boğaziçi Yerleşimleri (Düzgüner, F., 2004, s.22)	40
Harita 1.4. Bizans Dönemi'nde Boğaziçi Yerleşimleri.....	42
Harita 1.5. 18.yy Jean-Denise Barbie Du Bocage'nin Haritası. (Ayşe yetişkin Kubilay.. İstanbul Haritaları 1422-1922)	47
Harita 2.1. 1900'lerde Arnavutköy Rumeli Ciheti Haritaları (Atatürk Kitaplığı).....	85
Harita 2.2. Boğaziçi Nazım İmar Planında Kalıntıların Görüldüğü Alan (Boğaziçi İmar Müd.).....	93
Harita 2.3. Rumeli Ciheti Haritası'nda Taksiarhes Kilisesi (Atatürk Kitaplığı).....	105
Harita 2.4. Rumeli Ciheti Haritası'nda Tefikiye Camii (Atatürk Kitaplığı).....	110

RESİM LİSTESİ

Sayfa No

Resim 1.1. Yoros Kalesi, W. Henry Bartlett(Kuban, D., 1998, s.178)	39
Resim 1.2. 1850’lerde İstanbul (wowturkey.com)	46
Resim 1.3. 1880-93 civarı denizden Tophane (www.loc.gov/)	48
Resim 1.4. 1880-93 civarı denizden Fındıklı (www.loc.gov/).	50
Resim 1.5. 1909-19 civarı denizden Dolmabahçe (www.loc.gov/).	51
Resim 1.6. 1960’lar Beşiktaş (www.facebook.com/group.php?gid=39147418985).	53
Resim 1.7. 1960’lar Çırağan (www.facebook.com/group.php?gid=39147418985).	55
Resim 1.8. 1900’ler Ortaköy (www.facebook.com/group.php?gid=39147418985)..	56
Resim 1.9.1960’lar Kuruçeşme (www.facebook.com/group.php?gid=39147418985).	58
Resim 1.10. 1900 civarı Bebek (wowturkey.com).....	60
Resim 1.11. 1973 istinye (wowturkey.com)	63
Resim 1.12. 1880-93 Büyükdere (www.loc.gov/)	66
Resim 1.13. 1900’ler Sarıyer (wowturkey.com).....	67
Resim 1.14. 1917 Anadolukavağı (wowturkey.com).....	69
Resim. 1.15.1900’ler Beykoz (www.facebook.com/group.php?gid=39147418985).	70
Resim. 1.16. 1910 Beylerbeyi (İstanbul Üniversitesi-arşiv no: 90813	75
Resim 2.1. Arnavutköy’ün Sınırları (www.sehirrehberi.ibb.gov.tr).....	84
Resim 2.2 1870’ler Sebah Joailler no:379 (Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi).....	89
Resim 2.3. 1887-88 Abdullah Kardeşler no:676 (Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi)	89
Resim 2.4. 16 ve 17 Parsel Duvarı (Ünal, N., 2011)	96
Resim 2.5. 16 ve 17 Parsel Altındaki Tonoz Odalarının Girişleri (Ünal, N., 2011).....	96
Resim 2.6. 17 Parsel Altındaki Tonoz Odası (Ünal, N., 2010).....	98
Resim 2.7. 17 Parsel Altındaki Tonoz Odası (Ünal, N., 2010).....	98
Resim 2.8. 17 Parsel Altındaki Tonoz Odası- 1991 Yılı. (KTVKK Arşivi).....	98

Resim 2.9. 18 ve 19 Parsel Duvarı (Ünal, N., 2011)	99
Resim 2. 10. 19 ve 20 Parseldeki Tonozlar. (KTVKK Arşivi, 1990'lar)	99
Resim 2.11. 18 ve 19 Parseldeki Tonoz Odaları(Ünal, N., 2010).....	100
Resim 2.12. 18 ve 19 Parseldeki Tonoz Odaları(Ünal, N., 2010).....	100
Resim 2.13. 55,56,57 Parsellerdeki Tonoz Odaları (Ünal, N., 2010)	100
Resim 2.14. 55,56,57 Parsellerdeki Tonoz Odaları (Ünal, N., 2010)	100
Resim 2.15. 50 Parsel Tonoz Odaları (Ünal, N., 2010)	101
Resim 2.16. 50 Parsel Tonoz Odaları (Ünal, N., 2010)	101
Resim 2. 17. 50 Parsel Tonoz Odaları (Ünal, N., 2010)	103
Resim 2.18. 50 Parsel Tonoz Odaları (Ünal, N., 2010)	103
Resim 2.19. 50 Parsel Tonoz Odaları (Ünal, N., 2010)	103
Resim 2.20. Taksiarhes Kilisesi'nin konumu. (earth.google.com/).....	104
Resim 2.21. Eski kilise,1887-88 yılı- (Genim, S., 2006, s.343)	105
Resim 2.22. Taksiarhes Kilisesi (Ünal, N., 2011).....	108
Resim 2.23. Tevfikiye Camii (www.sehirrehberi.ibb.gov.tr)	109
Resim 2.24. Tevfikiye Camii (Ünal, N., 2011).....	110
Resim 2.25. Tevfikiye Camii Harimi, Mihrap Duvarı (Ünal, N., 2011).....	111
Resim 2.26. Profiti İlias Kilisesi (www.sehirrehberi.ibb.gov.tr)	113
Resim 2.27. Profiti İlias Kilisesi (Ünal, N., 2011).....	114
Resim 2.28. Khiristos Genesis Rum Ortodoks Kilisesi Üst örtüsü (Özendi,İ., 2011).....	115
Resim 2.29. Khiristos Genesis Rum Ortodoks Kilisesi, Çan Kulesi ve Cephesi (Özendi,İ., 2011)	116
Resim 2.30. Khiristos Genesis Rum Ortodoks Kilisesi (KTVKK Arşivi, 1993)	116
Resim 2.31. Khiristos Genesis Rum Ortodoks Kilisesi (KTVKK Arşivi, 1993)	116
Resim 2.32. Profiti İlias Ayazması (Ünal, N., 2011)	118
Resim 2.33. Ayios Nikolaos Ayazması (Ünal, N., 2011)	119
Resim 2.34. Ayios Onofrios Ayazması (Ünal, N., 2011)	120
Resim 2.35. Ayios Onofrios Ayazması (Ünal, N., 2011)	120
Resim 2.36. Ayia Fotini Ayazması (Ünal, N., 2010).....	120
Resim 2.37. Ayia Fotini Ayazması (Ünal, N., 2010).....	120
Resim 2.38. Ayia Paraskevi Ayazması (Ünal, N., 2011).....	121
Resim 2.39. Ayia Vlaherna Ayazması (Ünal, N., 2011).....	122

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1.1.Tophane'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)	48
Tablo 1.2.Tophane'deki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011).....	49
Tablo 1.3. Fındıklı'daki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011).....	50
Tablo 1.4.Fındıklı'daki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)	50
Tablo 1.5.Fındıklı'daki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011).....	51
Tablo 1.6. Kabataş-Dolmabahçe'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011).....	51
Tablo 1.7. Kabataş-Dolmabahçe'deki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)	52
Tablo 1.8. Beşiktaş'taki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011).....	53
Tablo 1.9.Beşiktaş'taki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)	54
Tablo 1.10. Beşiktaş'taki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011).....	54
Tablo 1.11.Çırağan'daki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011).....	55
Tablo 1.12.Çırağan'daki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011).....	55
Tablo 1.13.Çırağan'daki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011).....	56
Tablo 1.14.Ortaköy 'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011).....	56
Tablo 1.15.Ortaköy'deki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011).....	57
Tablo 1.16.Ortaköy'deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)	57
Tablo 1.17. Kuruçeşme'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)	58
Tablo 1.18. Kuruçeşme'deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011).....	58
Tablo 1.19. Arnavutköy'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)	59
Tablo 1.20. Arnavutköy'deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)	59
Tablo 1.21. Bebek'teki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)	61
Tablo 1.22. Bebek'teki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011).....	61
Tablo 1.23. Rumelihisarı'ndaki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011).....	61
Tablo 1.24. Rumelihisarı'ndaki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)	62
Tablo 1.25. Rumelihisarı'ndaki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011).....	62
Tablo 1.26. Emirgan'daki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011).....	62
Tablo 1.27. Emirgan'daki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011).....	63
Tablo 1.28. İstinye'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011).....	63
Tablo 1.29. İstinye'deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011).....	64
Tablo 1.30. Yeniköy'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011).....	64
Tablo 1.31. Yeniköy'deki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)	64
Tablo 1.32. Yeniköy'deki kilise, sinagog ve ayazmalar;(Ünal, N., 2011).....	65

Tablo 1.33. Tarabya'daki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011).	65
Tablo 1.34. Tarabya'daki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)	66
Tablo 1.35. Büyükdere'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011).	67
Tablo 1.36. Büyükdere'deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011).	67
Tablo 1.37. Sarıyer'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)	68
Tablo 1.38. Sarıyer'deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011).	68
Tablo 1.39. Rumelikavağı ve Rumelifeneri'ndeki camı ve mescitler; (Ünal, N., 2011)	68
Tablo. 1.40. Anadolukavağı'ndaki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)	69
Tablo 1.41. Beykoz'daki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011).	70
Tablo 1.42. Beykoz'daki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011).	71
Tablo 1.43. Beykoz'daki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)	71
Tablo 1.44. Kanlıca'daki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)	72
Tablo 1.45. Kanlıca'daki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)	72
Tablo 1.46. Anadoluhisarı'ndaki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011).	72
Tablo 1.47. Anadoluhisarı'ndaki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)	73
Tablo 1.48. Anadoluhisarı'ndaki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)	73
Tablo 1.49. Kandilli'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)	73
Tablo 1.50. Kandilli'deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)	73
Tablo 1.51. Vanıköy ve Kuleli'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)	74
Tablo 1.52. Çengelköy'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)	74
Tablo 1.53. Çengelköy'deki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011).	74
Tablo 1.54. Çengelköy'deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)	75
Tablo 1.55. Beylerbeyi'ndeki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)	76
Tablo 1.56. Beylerbeyi'ndeki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)	76
Tablo 1.57. Beylerbeyi'ndeki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011).	76
Tablo 1.58. Kuzguncuk'taki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)	76
Tablo 1.59. Kuzguncuk'taki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011).	77
Tablo 1.60. Üsküdar'daki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011).	77
Tablo 1.61. Üsküdar'daki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)	79
Tablo 1.62. Üsküdar'daki kiliseler; (Ünal, N., 2011).	82

ÇİZİM LİSTESİ

	Sayfa No
Çizim 2.1. Kalıntıların Görüldüğü Alan (Ünal, N., 2011)	94
Çizim 2.2. Kalıntıların Görüldüğü Parseller (Ünal, N., 2011).....	95
Çizim 2.3. Kalıntı Rölövesi (Ünal, N., 2011)	97
Çizim 2.4. Kalıntı Rölövesi (Ünal, N., 2011)	102
Çizim 2.5. Tefikiye Camii Vaziyet Planı. (KTVKK Arşivi.(Dijital Ortama Aktarılıp Güncellenmiştir)	112
Çizim 3.1. Plan (Hasar Tespit Paftası).....	139
Çizim 3.2. K1 Kesiti (Hasar Tespit Paftası).....	140
Çizim 3.3. K2 Kesiti (Hasar Tespit Paftası).....	141
Çizim 3.4. K3 Kesiti (Hasar Tespit Paftası).....	142
Çizim 3.5. K4 Kesiti (Hasar Tespit Paftası).....	143
Çizim 3.6. Kuzeybatı Görünüşü (Hasar Tespit Paftası).....	144
Çizim 3.7. Güneybatı Görünüşü (Hasar Tespit Paftası).....	145
Çizim 3.8. Güneydoğu Görünüşü (Hasar Tespit Paftası).....	146
Çizim 3.9. Kuzeydoğu Görünüşü (Hasar Tespit Paftası).....	147
Çizim 4.1.1836 Öncesi Mevcut Tahmini Yapıların Analizi	149

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1.1. Boğaziçi'nin Sınırları (Yazıcıoğlu, L,1980,s.2).....	4
Şekil 1.2. Boğaziçi'nin konumu. (Yazıcıoğlu, L,1980, s.4).....	5
Şekil 1.3. Boğaziçi'nin Topografyası(Yazıcıoğlu, L,1980,s.6)	8
Şekil 1.4. Merkezi Planlı Sinagog Plan Şeması Örneği, Karay Sinagogu-Hasköy (Tuna,S.,2006, s.135)	19
Şekil 1.5. Merkezi Planlı Yenilikçi Sinagog Plan Şeması Örneği, İtalyan Sinagogu-Karaköy (Tuna,S.,2006, s.139).....	19
Şekil 1.6. Bazilikal Planlı Sinagog Plan Şeması Örneği, Edirne Büyük Sinagogu (Tuna,S.,2006,s.125).....	20
Şekil 1.7.Çift Odaklı Sinagog Plan Şeması Örneği, Hemdat İsrail Sinagogu- Haydarpaşa SerpilTuna, (Tuna,S.,2006,s.138)	21
Şekil 2.1. Bizans öncesi Boğaziçi Yerleşimlerinden Arnavutköy yerleşimi	90
Şekil 2.2. Kleiss'dan Hebdeomon'daki (Bakırköy) Ioannes Prodromos Kilisesi (Eyice, S., s.120)	92
Şekil 2.3. Taksiarhes Kilisesi'nin konumu	106
Şekil 2.4. Khiristos Genesis Kilisesi'nin Tescil Fişi (KTVKK Arşivi-1993).....	117

GİRİŞ

Boğaziçi, Bizans öncesi dönemden başlayarak konumu, doğal oluşum özellikleri ve Karadeniz- Ege arasındaki deniz yoluna hakim olması nedeniyle geçiş alanı olarak kullanılmıştır. Bu özelliği ile Boğaziçi'nde, Bizans öncesi dönemde öncelikle güvenlikle ilgili yapılar inşa edilmiştir. Bunun yanı sıra, bu dönemde Karadeniz kıyılarında ticaretle uğraşan pagan Yunan kolonilerinin, çıkılacak tehlikeli Karadeniz yolculuğu öncesi tanrılara adak sunmak için mabetler de inşa ettikleri bilinmektedir.

Tez kapsamında, Boğaziçi'ndeki bilinen ilk yapılaşmaları oluşturan dini yapıların günümüze kadar ulaşabilen tarihsel süreci incelenmiştir. Boğaziçi'ndeki yerleşimlerden Arnavutköy, barındırdığı farklı dönemlere ait dini yapıların çeşitliliği nedeniyle örnek alan olarak seçilmiştir. Bu yerleşimde günümüze ulaşabilmiş Osmanlı dönemi dini yapılarından olan Arnavutköy Sinagogu'nun korunması ve aktif kullanımına ilişkin yapılan araştırmalar ile hazırlanan projeler doğrultusunda öneri geliştirilmiştir.

Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırma konusunun coğrafi sınırı; Boğaziçi'nin Tophane ve Üsküdar'dan başlayarak Karadeniz kıyılarına kadar olan her iki yakası olup, tez kapsamında Arnavutköy yerleşimi üzerinde yoğunlaşmıştır.

Boğaziçi alanında, dini yapılaşmanın bilinen en eski tarihinden günümüze kadar olan tarihsel süreçteki gelişimi ve değişiminin araştırılmasının yanı sıra, tez konusunu oluşturan Arnavutköy yerleşiminin bu süreçteki dini yapılaşmasının detaylı olarak incelenmesi ve bu yerleşimdeki, günümüzde harap halde bulunan Arnavutköy Sinagogu'nun gerekli müdahaleler yapılarak korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Tez kapsamında, öncelikle çalışma alanımız olan Boğaziçi'nin özellikleri ve tarihsel süreç içerisinde görülen dini yapılaşmaların özellikleri hakkında araştırmalar yapılmıştır. Yapılan bu araştırmalar sonucunda, Tophane ve Üsküdar'dan başlayarak Karadeniz kıyılarına kadar olan her iki yakadaki Boğaziçi yerleşimleri dini yapıları

açısından incelenmiş ve bu yapıların günümüzdeki durumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Genel olarak Boğaziçi incelendikten sonra Arnavutköy yerleşiminde tarihsel süreç içinde görülen dini yapılar detaylı olarak incelenmiştir.

Çalışma konusunu oluşturan Arnavutköy'deki Osmanlı Dönemi yapılarından biri olan Arnavutköy Sinagogu'nun ekleriyle birlikte restore edilip uygun işlev verilerek yeniden hayata kazandırılması amacıyla çalışmalar yapılmış; Bu kapsamda rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır. Çalışma sırasında yapının tarihine ışık tutacak her türlü bilgi ve belge araştırılmış, eski ferman, fotoğraf, harita, çizim ve anlatımlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

**BÖLÜM 1: BOĞAZIÇI VE BOĞAZIÇI'NDE DİNİ
YAPILAŞMANIN TARİHSEL SÜRECİ**

1.1. BOĞAZIÇI'NIN TANIMI VE DOĞAL ÖZELLİKLERİ

Dilimizde “Boğaziçi” kelimesi “İstanbul Boğazı”, “Boğaz” anlamında kullanılmaktadır ve Marmara Denizi ile Karadeniz’i birbirine bağlayan bir kanaldır. Antik çağda ve günümüzde Boğaziçi için batıda “Bosphoros” kelimesi kullanılmakta olup, Yunan Mitolojisi’nde bu ismi nasıl aldığı anlatılmaktadır.¹ Bizans döneminde ise “Stenon” adı kullanılmaktadır. Bosporos yazılı kaynaklarda ilk kez V.yy da Aiskhylos’un Persai (Persler) adlı trajedisinde geçer². Herodotos ise İstanbul Boğazı için “Bosporos” adını kullanmaktadır³. Ayrıca Strabon’un “Byzantion Stoma” (Bizans ağzı) adının da kullanıldığı bilinmektedir⁴. Petrus Gyllius ise aynı zamanda “Bosporo Thracio” adını eserinin adı olarak kullanmıştır. Türk kaynaklarında Halic-i bahr-i rûm, Halic-i Bahr-i siyah, Halic-i Kostantiniye, İskender Boğazı, Konstantiniye Boğazı, Marc al-Bahrayn, Macma’al –Bahrayn, İstâmbol Boğazı, İstanbul Boğazı ve Boğaz isimleri ile adlandırılır.⁵

Boğaziçi’nin Konumu ve Sınırları

İstanbul Boğazı Asya ve Avrupa kıtalarını birbirinden ayırmaktadır. 1 Mayıs 1982 tarihinde yürürlüğe giren İstanbul Liman Tüzüğü uyarınca, İstanbul Boğazı’nın kuzey sınırı Anadolu Feneri’ni Rumeli Feneri’ne birleştiren hat; güney sınırı ise Ahırkapı Feneri’ni Kadıköy İnciburnu Feneri’ne birleştiren hat olarak belirlenmiştir.

Dar anlamda ise Boğaziçi Alanı; Anadolu ve Rumeli fenerlerinden başlayarak Anadolu yakasında Üsküdar’a, Rumeli yakasında Tophane’ye kadar uzanan kıyı şerididir.

¹ Yavuz, M., “Bir Zamanlar Beykoz”, Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2004.

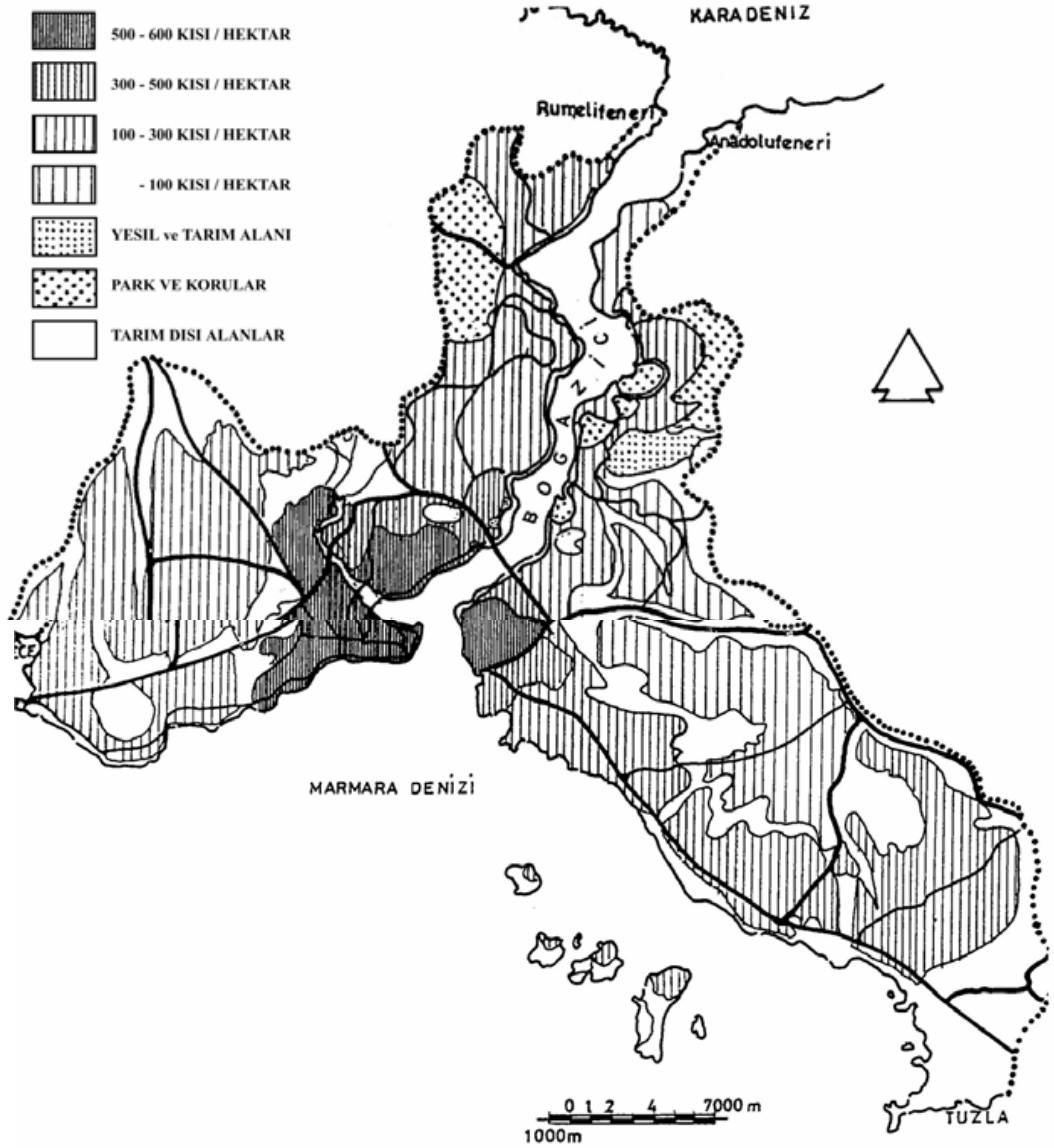
“...Zeus kıskanç karısı Hera tarafından yakalanacağını anlayınca Io’yu hemen bir inek şekline sokar. Böylelikle Hera’nın gazabından kurtulacağını sanmaktadır. Düzen kurmakta ve kıskançlıkta rakipsiz olan tanrıça Hera durumu hemen fark eder. İnek şeklinde Zeus’un yanında duran genç kızın başına bir atsineği musallat eder. Zavallı Io sinek arkasında, günlerce kaçır durur. Sonunda İstanbul Boğazı’nın önlerinde bir yere gelir. Atsineği hala peşindedir. Ondan kurtulabilmek için kendini can havliyle suya atmadan başka çaresi kalmamıştır. O da öyle yapar ve yüzerek karşı kıyıya çıkar. Geçtiği yerin neresi olduğu bilinmemektedir. İşte bu olaydan sonra bu su yolunun adı “inek geçidi” anlamına gelen “Bohus Phorus” kelimelerinden kaynaklanarak “Bosphorus” olmuştur.

² Aiskhylos; Atinalı drama yazarı (525-456).

³ Herodotos; Yunanlı tarihçi (M.Ö.480-490,425) “Herodot Tarihi”.Hürriyet Yayınları, 1993.s.183

⁴ Petrus Gyllius (1489-1555), “İstanbul Boğazı”,Eren Yayıncılık, 2000. s.29

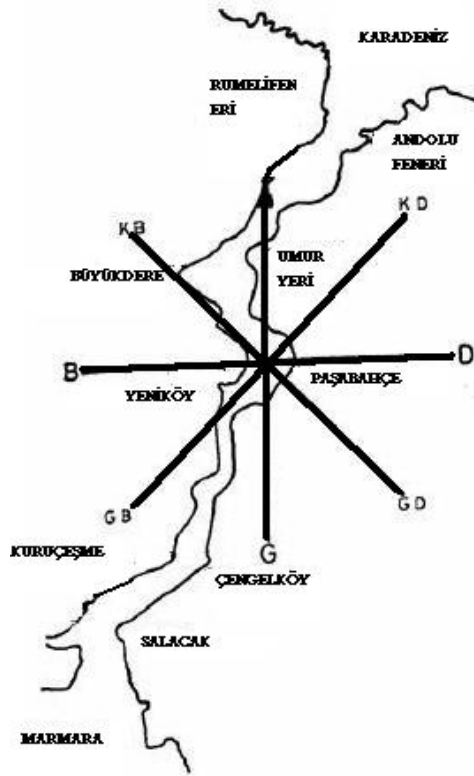
⁵ İslam Ansiklopedisi”,c.2, Milli Eğitim Basımevi,1970,s. 666.

Şekil 1.1.Boğaziçi'nin Sınırları (Yazıcıoğlu, L.,1980,s.2)

Boğaziçinin Karadeniz ve Marmara Denizi ile devamı olan Ege ve Akdeniz'i birbirine bağlayan tek deniz yolu olması büyük önem arz eder. Bu özelliğiyle Roma, Bizans dönemlerinde bile asırlar boyunca dünya ticaretinde çok önemli olmuştur. Henri Pirenne on birinci yüzyılda İstanbul'u Akdeniz Havzası'nın en büyük kenti olarak tanımlamıştır. "... Şehir siyasal başkent olduğu kadar büyük bir liman ve birinci sınıf bir imalat merkeziydi. Ardı arkası kesilmeyen deniz ulaşımı kenti Karadeniz kıyıları, Küçük Asya, Güney İtalya ve Adriyatik kıyılarıyla ilişki içinde tutuyordu. " Bizans tarihçisi Ostrogorsky İmparatorluğun İstanbul'u başkent seçmesinin dahiyane, keskinbir görüş olduğunu; şehrin üç tarafının sularla çevrili (doğuda Boğaziçi, kuzeyde Haliç, güneyde Marmara Denizi), karadan yalnızca bir

yönden ulaşılabilen bir konumda ve Asya-Avrupa trafiğine, Ege Denizi- Karadeniz arası deniz yoluna hakim olmasına bağlamaktadır.⁶

Şekil 1.2. Boğaziçi'nin konumu (Yazıcıoğlu, L.,1980,s.4)

Boğaziçi'nin Jeolojik, Topografik Yapısı ile İklim ve Bitki Örtüsü

Bu kısımda Boğaziçi'nin coğrafi yapısı; jeolojik, topografik ile iklim ve bitki örtüsü başlıkları altında incelenmiştir.

Boğaz'ın Jeolojik Oluşumu

Mitolojide; Boğaziçi'nden Antik Yunanistan'ın tanrılar döneminde de söz edilmektedir. M.Ö. 270' li yıllarda Strabon'a göre Boğaziçi Oluğu bir iç deniz olan Karadeniz'in taşan sularının aşındırmasıyla oluşmuştur.18.yy sonu ve 19.yy başında da kabul gören görüş budur.⁷

⁶ Georg Ostrogorsky "Bizans Devleti Tarihi", Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara,1991, s.41

⁷ Mehmet Çubuk "Boğaziçi", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt 2 , Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayımları,1994, s.266.

Yakın dönemde ise, boğazın tektonik kırılmalar ve volkanik patlamalar sonucu oluştuğu ileri sürülmüştür. Görüşleri dört grupta toplamak mümkündür. Birinci görüş; Boğaz'ın Karadeniz'in taşması sonucu aşınma ile ortaya çıkmasıdır. İkinci görüş; Boğaz'ın volkanik bir patlama sonucu oluşmasıdır. Üçüncü görüş; Boğaz'ın tektonik hareketler sonucu çökmeden ötürü ve patlama olmadan kırılma ile ortaya çıkması ve dördüncü görüş ise, III. Zaman⁸ sonunda bugünkünden daha düşük seviyede olan Karadeniz'in IV. Zaman⁹ ortalarına doğru nehir yataklarını istilası sonucu oluğun genişlediği şeklindedir. Üzerinde birleşilen görüş de budur. Buna göre, yerkabuğunun jeolojik gelişme tablosu içinde Miosen Devri (III. Zaman) sonunda bugünkü Marmara Denizi ile Boğazların yerinde dağlık kara parçaları bulunmaktaydı ve Macaristan'dan Aral Gölüne kadar yayılan, Terkos-Kilyos kıyılarından güneye uzanan bir körfezi de oluşturan Sarmat Denizi vardı. III. Zaman sonu Pliosen Devri¹⁰ başlangıcında bu içdenizin çekilmesiyle karalar ortaya çıkmıştır. Akarsular ile uzun bir erozyon devri sonucunda yükseltiler kaybolmuş, sert oluşumlar, kuvarsit tepeler halinde kalmıştır. Bu aşınım devri sırasında Boğaziçi vadisi hayli genişlemiştir.

Pliosen Devri ortasında arazi hareketleri ile peneplenlerin¹¹ kuzey tarafı kabarmış, güneye doğru eğimli bir arazi oluşmuş ve bu eğim akarsuların hızını arttırmıştır. Akarsuların aşındırmaları ile eski akarsu yatakları yamaçlarda teraslar halinde kalmıştır.

IV. Zaman'da Trakya-Kocaeli penepleninin güney kısmının çökmesi ile de peneplenin akarsu vadileri, akarsu kolları, dereler ve bütün girinti ve çıkıntılar deniz sularının altında kalmış ve böylece Boğaziçi Oluğu ortaya çıkmıştır. Boğaz'ın kuzey kısmı, Anadolu yakasında Anadolukavağı ve Avrupa yakasında Yenimahalle'ye kadar II. Jeolojik Zaman¹² sonu volkanik bir arazi yapısındadır. Diğer kısımlar I. Zaman¹³ ortalarında oluşmuş devoniyendir.¹⁴ Kalker kayaların tepeleri kışın

⁸ Günümüzden yaklaşık 2 milyon yıl önce sona erdiği varsayılan jeolojik zamandır.

⁹ Günümüzden 2 milyon yıl önce başladığı ve hala sürdüğü varsayılan jeolojik zamandır.

¹⁰ Beş milyondan iki milyon yıl öncesine kadar devam eden Miosen'den sonra, Pleistosen'den önceki jeolojik devir.

¹¹ Geniş arazi bölümlerinin, akarsu aşınım faaliyetlerinin son döneminde deniz seviyesine yakın hale indirilmesiyle oluşmuş, az engebeli şekle peneplen (yontukdüz) denir.

¹² Günümüzden yaklaşık 65 milyon yıl önce sona erdiği varsayılan jeolojik zamandır.

¹³ Günümüzden yaklaşık 225 milyon yıl önce sona erdiği varsayılan jeolojik zamandır.

¹⁴ Birinci Çağın dördüncü dönemi ve bu dönemde oluşmuş yer tabakalarıdır.

kahverengiye dönüşen Akdeniz Bölgesi'ne özgü kırmızı killi topraklıdır. Alüvyonlarla kaplı vadi yataklarında toprak oldukça kalındır. Boğaz ve çevresinin içinde yer aldığı plato yakın bir jeolojik devirde kuzeybatı-güneydoğu kubbeleşmiştir. Platoyu yaran vadilerin en önemlisi İstanbul Boğazı'dır. Bu yarma ve onun çok önemli sonuçları olan topografik parçalanma ve kuvvetli eğimler, Kvarterner esnasında muhtemelen son glasiyele tekabül eden daha alçak bir taban seviyesine göre meydana gelmiştir ve Boğaz tabanı bugünkü deniz seviyesinden 110m aşağı inmiştir.¹⁵

Boğaziçi'nin Topografik Yapısı

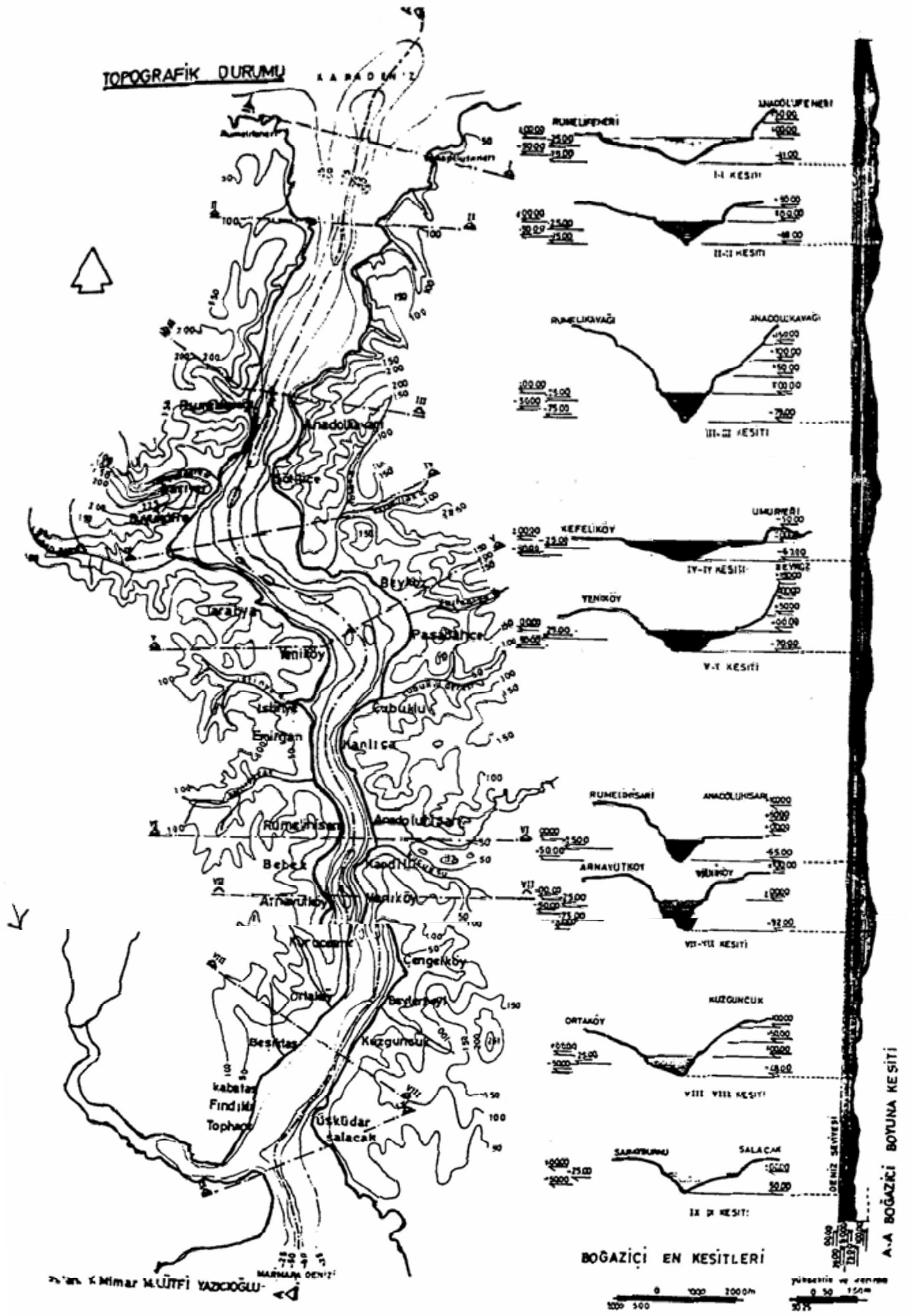
Birçok vadinin tabanında alüvyal dolgu kalınlığı 20-30m yi aşar. Boğaz vadisi deniz tarafından işgal edilmiştir. İstanbul Boğazı ve çevresinde topografyanın esas unsuru ise, yükseltisi 100-200m arasında oynayan alçak platodur ve Marmara Denizi ile Karadeniz'in derin çukurlarını bir eşik gibi ayırır.

Boğaziçi'nde topografya oldukça hareketlidir. Sahilden sonraki kısımlarda eğim yüzde 10'dan fazladır. Yer yer yüzde 30'u aşar. Doğu yakasında bu eğim, yüzde 15'ten başlayarak kuzeye doğru artar.

Kıyı boyunca bazı vadilerin ağızlarında akıntı nedeniyle gelişmemiş küçük ve güdük deltalar veya birikinti kolonları vardır. Yerleşmelerin büyük bir kısmı bunlar üzerindedir. Boğaz oluşunun derinliği 50-70m olup güneyde Beşiktaş ile Üsküdar ve Kuzguncuk arasında kendi eksenini boyunca uzanan 25-30m seviyesindeki bir sırt ve iki yan oluğa ayrılır. Kuzeye gidildikçe ortadaki sırt kaybolur ve tek bir oluk olur. Bu kısımda dar olup göbek biçimli çukurlara rastlanır. Arnavutköy-Vanıköy arası birinci çukurun derinliği 106m, Bebek Cami –Kandilli Burnu arası ikinci çukurun derinliği ise 120m dir.

Karadeniz ve Marmara Denizi arasındaki su değişimi Boğaz yolu ile olur. İki akıntı birbirinden ısı, tuzluluk ve yoğunluk bakımından farklı iki su kitlesi verir. Boğazdaki akıntı sistemi Karadeniz'den Marmara'ya 360 km³ su kitlesiyle üst, Marmara'dan Karadeniz'e 185m³ su kitlesiyle alt akıntı şeklindedir. İstanbul Boğazı'nın girintili çıkıntılı yapısı kuzeyden güneye doğru hareket eden üst akıntı yanında birtakım

¹⁵ Mehmet Çubuk "Boğaziçi", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt 2 , Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını,1994, s.266.

Şekil 1.3. Boğaziçi'nin Topografyası (Yazıcıoğlu, L.,1980,s.6)

sapmalarla koylarda küçük ters akıntılar (anafor)da oluşur. En yüksek değer Akıntıburnu-Vaniköy arasındadır.¹⁶ Boğaziçi'nin uzunluğu orta aks boyunca Kız Kulesi'nden fenere kadar 35km'dir. Bu uzunluk Sarayburnu'ndan Rumeli Feneri'ne kadar olan kısımda 55km'dir.Boğaz'ın uzunluğu, kıyıların girinti ve çıkıntılarını takip etmek suretiyle, Rumeli Feneri ile Ahır-Kapı arasında (Haliç dahil) Rumeli kıyısı 46 km, Anadolu Feneri ile Kız Kulesi arası ise 34 km'dir. Boğazın genişliği Karadeniz'e açılan yerde 3600 m, Marmara'da 1675 m'dir. Boğaziçi'nin en dar yeri 689m ile Rumeli ve Anadolu hisarları arasındır.¹⁷

Boğaziçi'nin İklim, Bitki Örtüsü Özellikleri

Boğaziçi'nde hakim rüzgarlar iklimi belirler. Yazın serinlik ve kışın soğuk kuru hava koşulları yaratan rüzgar Mayıs ayı başından itibaren Ağustos sonuna kadar eser. Lodos kışın ılımlı bir hava koşulu, yazın da Marmara'da ısınarak boğucu rüzgar getirir. Hisarlardan itibaren kuzeye çıkıldıkça yerel iklim özellikleri görülür. İstanbul Boğazı morfolojik ünite olarak rüzgarları yönleltecek bir oluk görevi yerine görür. Boğaziçi'nde kuzey yamaçları doğrudan rüzgarın etkisindedir. Soğuk mevsimde güneş ışınları az ve kısa sürelidir. Hakim rüzgar kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda ve ortalama hızı 2-9 m/s'dir, öğleden sonraları 15.00-16.00 saatlerinde hızı artar.

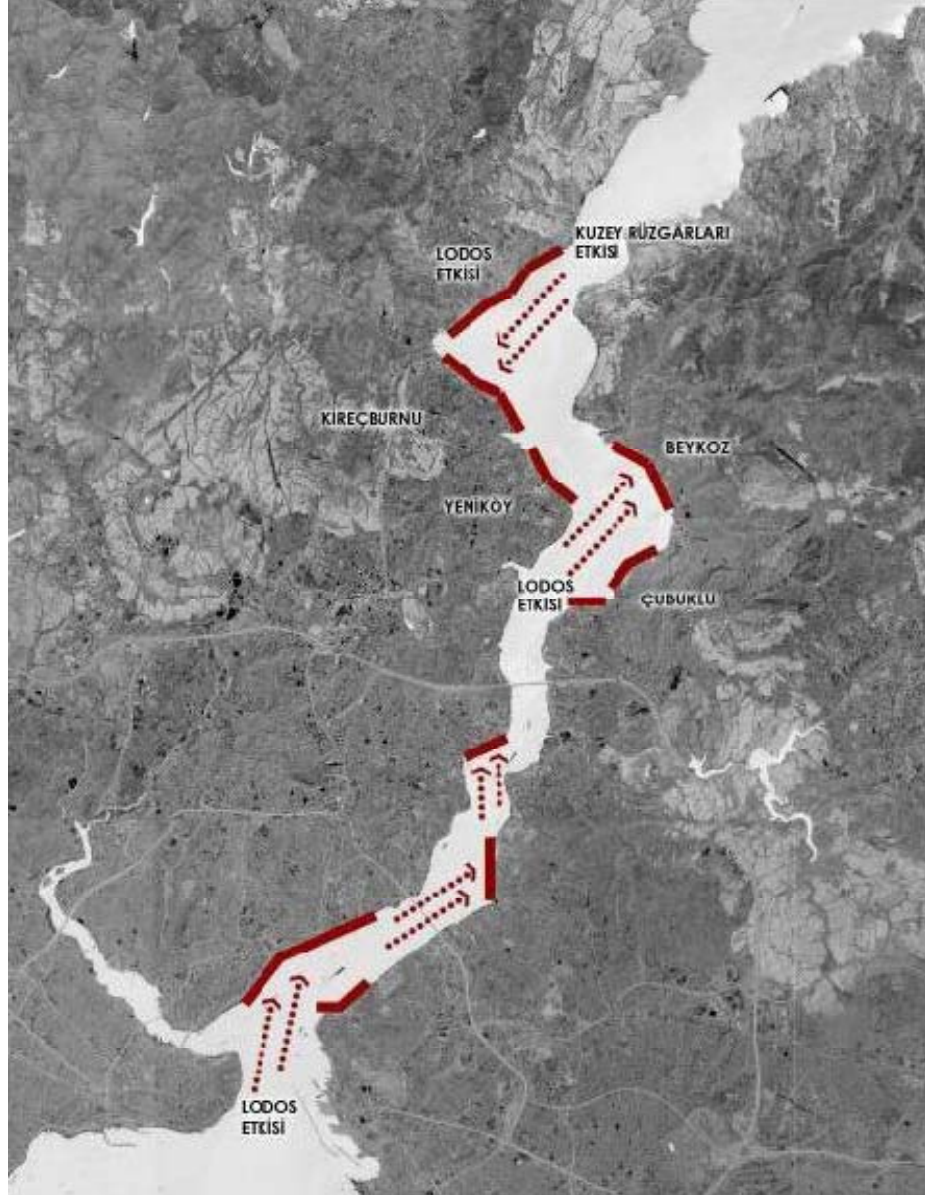
Kış genellikle ılıman olmakla birlikte kuzeyden gelen kutbi hava kütlelerine bağlı olarak donlu ve karlı günler görülür. Sis özellikle ulaşım açısından önemli bir olgudur, aynı zamanda soğuk mevsimlerin başlangıcını da tanımlar. Sis genellikle Ekim ve Kasım ayları arasında görülür.¹⁸

İstanbul'un Türkler tarafından fethinden sonraki dönemde, Boğaz'ın kıyılara kadar olan her iki yakasının yapraklı bir orman örtüsü ile kaplı olduğu bilinmektedir. Ancak günümüzde tahribat sonucu sadece bölgenin kuzeyindeki ormanlık alan kalmıştır. Boğaziçi'ndeki serpilmiş lokal ormanları ise Osmanlı dönemindeki yalıların arka kısmındaki korular oluşturmaktadır. Bunlardan bazıları Yıldız Korusu,

¹⁶ Mehmet Çubuk "Boğaziçi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt 2 , Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını,1994, s.267.

¹⁷Yükselir Özhekim, "Boğaziçi'ndeki yerleşmelerin yasal mevzuat yönünden değerlendirilmesi",MSGSÜ, İstanbul, 2006.s.8

¹⁸ Mehmet Çubuk "Boğaziçi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt 2, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını,1994, s.268.

Harita 1.1. İstanbul Boğazı ve Çevresinin rüzgar etkisi altında kalan kıyıları.(Aysel, N.,2004,s.201)

Tarabya Korusu, Çubuklu Korusu, Mihrabat Korusu, Beykoz Korusu, Kuruçeşme Korusu, Bebek Korusu'dur.

Genel olarak bitki örtüsü ormanlar hariç makilerden oluşur.¹⁹ En önemli türler; defne, sakız, eflatun-pembe çiçekli erguvan, manolya, katırtırnağı, lobenler, teşdikenî, akçameşe, kermes meşesidir. İklim özelliklerine göre orman dokusu içinde, kestane, meşe, karaağaç, ıhlamur, dişbudak, akasya yetişir.

¹⁹ Mehmet Çubuk "Boğaziçi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt 2 , Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını,1994, s.270.

1.2. BOĞAZİÇİ YERLEŞİMİNDE GÖRÜLEN DİNİ YAPILAR

Din kelimesi, İbranice ve Aramice’de “hüküm”, Arapçada ise “örf ve adet” anlamına gelir. Eski Yunancada “korku ile karışık hürmet” ifade eden bir kelime “din” manasında kullanılmıştır. Latince “religio” kelimesi din karşılığıdır. Bazı lugatlarda “takip edilecek yol” manası da verilmektedir.²⁰

İlk insanlar yaşadıkları çevre dışındaki dünyaya ilişkin az şey bilmekte idiler. Bilgisizlikleri yüzünden tabiat olaylarının ırmaklar, ağaçlar ya da dağlarda yaşayan ruhlarca denetlendiğini düşünmüşlerdir. Ruhların kendilerine iyi davranmalarını sağlamak için özel törenler düzenlemiş, totem olarak adlandırdıkları ve etraflarında bulunan çoğu hayvan, bitki ve cansız nesnelerin kabilenin güvenliği ve rahatı için özel bir önem taşıdığına inanmışlardır. Dinin doğuşunu araştıran bilginlere göre, ruhlara tapanlara animist, bazı eşyalara tapanlara fetişist, birtakım hayvanlara tapanlara totemist, putlara tapanlara ise paganist adı verilmiştir.²¹

İnsanların dinsel inançlarına göre kutsal kavram ya da Tanrı’ya karşı görevlerini yerine getirmek amacıyla inşa ettikleri kutsal olduğuna inandıkları yapılara tapınak denir.²² Erken dönemlerde çok tanrılı dinlerin (paganizm) ibadet yapısına “tapınak” daha sonra sırasıyla tek tanrıcı, Musevilik dininde “sinagog (havra)”, Hristiyan dininde “kilise”, İslamiyet dininde ise “cami” denilmiştir.

Boğaziçi’nin her iki yakasının, tarihsel süreç içinde paganizmle başlayan ve sonraları bu yerlerin kutsal sayılarak dini yapılaşmasının devam ettiği, yerleşim alanları olduğu bilinmektedir.

²⁰ Mehmet Zeki Canan, “Ansiklopedik Din ve İnanç Sözlüğü”, 1983. s.III.

²¹ Özlem Tanış, “Germir Kiliseleri ve Panagia-Tis Theotoku Kilisesinin Günümüz Koşullarında Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, MS.GSÜ, İstanbul 2006, s.3

²² Özlem Tanış, a.g.e. s.4.

1.2.1.Tapınak (Yunan ve Roma Tanrıclığı-Paganizm)

“Paganizm” genel olarak çoktanrıcılık (birden çok tanrı tapımı)’tır. Bu ad Latince köylü anlamındaki “paganus” sözcüğünden türetilerek ilkin Hristiyanlarca Roma çoktanrıcılığına verilmiştir. Hristiyan bayramlarının çoğu eski Roma bayramlarıdır. Hristiyanlığın resmi dili de hala Romalıların dili olan Latince’dir. Günümüzde “paganizm” ilk çağlardaki bütün çok tanrıclıkları ve günümüzde de geçerli olan çoktanrıcılıkları kapsar.²³ Çok tanrıclığın tanrıları insan niteliklidir. İnsanlardan tek farkı ölümsüz oluşlarıdır.

“Tapınak” tapım yeridir. Arapça “mabed” ve Fransızca “temple” karşılığıdır.²⁴ Tapınaklar herhangi bir dini inanç, gelenek veya akımın dini uygulamalar, adetler, ibadetler ve ritüeller için yapılan, çoğunlukla kutsal kabul edilen yapılardır.

Roma tapınaklarında halk tapınağın içerisine girmez sadece dışarıda altara sunağını sunar, özel dini günlerde tapınak yontuları dışarı çıkarılırdı. Halk bayramlarda, önemli günlerde tapınağın önünde toplanır ve tapınağın basamağından seslenen yöneticiler ve rahipleri dinlerdi. Roma tapınağı sütunlu bir ön cephe, içinde tanrı heykellerinin bulunduğu bir cella ve az eğimli bir çatı ve adaklar için bir sunaktan oluşmaktadır.²⁵ Kurban törenleri, Roma Dini'nin en önemli ritüelleridir. Bir taraftan, icat ettikleri tanrıların öfkelerini dindirmek ve diğer taraftan da tanrıları memnun etmek için kurban takdim etmektedirler.

Paganizm dini yapıları Bizans öncesi dönemde görülmekte olup On iki tanrı adına inşa edilmişlerdir. Bu yapılar Boğaziçi'nin Avrupa yakasında; Metepon (Tophane), Palinormikos (Salıpazarı), Aianteion (Fındıklı-Salıpazarı), Iasonion (Beşiktaş), Kleidon'dan (Ortaköy) sonra, Kalamos-Bithias (Kuruçeşme), Hestiai-Anaplis (Arnavutköy), Khelai (Bebek), Kyparodes (Kestane Korusu) civarı, Lasthenes (İstinye), Bathykalpos (Büyükdere), Skletrinas (Sarıyer) civarı, Serapition (Rumelikavağı), Kynaneai (Papazburnu'ndan sonra) de görülmektedir. Anadolu yakasında görülen yerler ise; Dios Sacra (Poyraz Limanı), Hieron (Anadolukavağı-Yoros Burnu), Daphne (Umuryeri), Oksyrrhous (Kanlıca)'dır.

²³ Orhan Hançerlioğlu, “Dünya İnançları Sözlüğü”,Remzi Kitabevi,2000. s.391.

²⁴ Orhan Hançerlioğlu, a.g.e. s.493.

²⁵ Leyla Kaderli, “Side Apollon, Athena Tapınakları Kutsal Alanı ve Bizans Bazilikaları, Koruma Yaklaşımı ve Tarihi Çevre Değerlendirilmesi”, Doktora Tezi, MSGSÜ, 2009,I. Metin, s.58

1.2.2. Sinagog –Havra ve Midraş (Musevilik)

Sinagog:

Yahudilerin²⁶ ilk ibadet mekanı Mısır'dan çıktıktan sonra Sina Dağı²⁷'nda Tanrı'dan On Emri alan Hz. Musa'nın yaptırdığı taşınabilir bir çadırıdır. Yahudiler kutsal topraklarda ilk tapınak inşa edilinceye kadar bu portatif tapınakta ibadet etmişlerdir. Yahudilerin yerleşim düzenleri, merkezde konumlanan portatif ibadethanenin etrafını 12 farklı mezhebin çadırlarının çevrelemesinden oluşmuştur. İlk tapınak M.Ö.10.yy'da Kudüs'te Hz. Davud'un oğlu Süleyman tarafından Moriah Dağı'nın tepesine inşa ettirilmiştir. Süleyman'ın Krallığı'nın parçalanmasından sonra İsrail ya da Eprahim denilen bölgede yeni tapınak benzeri inşaatlar yapılmıştır. Asur ile Mısır arasındaki savaşlarda Kudüs zarar görmüş ve haraç ödeyebilmek için Tapınak'ın hazineleri kullanılmış, Tapınak iki kere yağmalanmış, M.Ö.586'daki üçüncü yağmalanışında tamamen yıkılmış ve İsrail halkı Babil'e sürgün edilmiştir. M.Ö. 515'te sürgünden dönen Yahudiler tarafından Pers desteğiyle ikinci Tapınak inşa edilmiştir. Bu ikinci Tapınak ise, M.S.66'da Yahudi halkının valilerin yönetimlerinden memnun olmaması sonucu çıkan ayaklanma sırasında kentin büyük bir bölümü ile birlikte yıkılmıştır. Günümüzde Tapınak'tan geriye sadece Batı tahkim duvarı kalmış ve burası asırlardır Yahudiler tarafından "Ağlama Duvarı" olarak kullanılmaktadır.

Yahudi geleneğinde yalnızca bir tek tapınak vardır. Tapınakta asıl olan kurban törenleridir. Kurbanlar Kohenim denilen ve Hz. Musa'nın kardeşi Harun'un soyundan gelen görevliler tarafından Tevrat'ta belirtilen kurallara uygun şekilde kesilmekte ve yakılarak Tanrı'ya sunulmaktaydı. Artık Tapınak yoktur ve bugün Yahudilerin ibadet mekanı sinagoglarda kurban kesilmez. Yahudiler yürüyerek ülkenin dört bir yanından yılda üç kez Tapınak'a hacca gelmekteydiler. Bunlar Pesah²⁸, Şavuot²⁹, Sukkot³⁰,tur.

²⁶ Sami ırkından olan Yahudiler dünya tarihinin en eski topluluklarından biridir. Kendi deyimleriyle "Yehova'nın Oğulları".

²⁷ Filistin toprakları içinde yer alan ve Hz. Musa'ya On Emir'in verildiği dağdır.

²⁸ Hamursuz Bayramı: İbrani kölelerin özgürlüğüne kavuşmasının ve Mısır'dan çıkışın anısına düzenlenen Bahar Bayramı.

²⁹ Hz. Musaya On Emir'in verildiği gün ve Hasat Bayramı olarak kutlanır.

³⁰ İsrailoğullarının yüzyıllar önce çölü geçerken çardaklarda yatıp kalkmaları anısına, çiçek ve meyvalarla süslenmiş bir kulube içinde kutlanan hasat ve paylaşma bayramı.

Yahudilerin ibadet yeri olan sinagog sözcüğü ise Yunanca synagoge sözcüğünden gelmektedir.“Syn” (beraber) ve “ago” (getirmek) köklerinden oluşmakta olan kelimenin anlamı “toplanma yeri” dir. Bu hem bir mekan hem de topluluğun kendisini temsil eder. Sinagog için kullanılan bir başka Yunanca sözcük de “dua evi” anlamındaki proseukhe’dir. Sinagog Türkçe’de Havra olarak da bilinmektedir. İbranice’deki karşılıkları hevra, bet ha tefilla (dua evi),Bet ha-Kenesset (toplanma evi) dir. Ancak, değişik işlevleri de göz önünde tutularak, sinagoglar Bet ha-Tefilla (*ibadet evi*), Bet Aam veya Bet Kenişta (halkın evi, cemaatin evi) olarak da adlandırılır. Türkiye’deki Yahudilerin çoğunluğunu oluşturan Seferadlar ise sinagoglarını ‘cemaat’ ve ‘kutsal cemaat’ gelen kal, kahal, kahal kadoş olarak adlandırılmaktadır. Osmanlı ferman ve beratlarında ise sinavi olarak geçmektedir.

Sinagogların ilk ne zaman nerede kurulduğu bilinmemektedir. Kesin şeklini M.S.1.yüzyılda aldığı gözlenen bu kurumun en eski tarihini araştırmayı amaçlayan kaynaklardan bazıları Hazreti Musa dönemine atıfta bulunurlar. Tevrat’ın birçok yerinde muhtemelen sinagoglardan bahsediliyorsa da bunların gerçekten günümüz anlamında bir ibadethaneyi kastedip etmediğini açıklıkla belirlemek mümkün değildir. Bazı araştırmacılara göre ilk Mabet *Bet ha-Mikdaş* dönemine uzanıyorsa da, sinagogun kaynağını Babil Sürgünü’nde aramak daha mantıklıdır. İlk Mabet’in M.Ö. 6. yüzyılda yıkılmasından sonra Babil’e sürgüne gönderilen ve Kutsal Mabet’ten yoksun kalan Yahudilerin hasretlerini gidermek, birbirlerini kısmen de olsa teselli etmek için Şabat (Cumartesi) günleri bir araya gelerek Kutsal Kitabı okumak ihtiyacını hissetmiş olmaları doğaldır. Tevrat’ın Sürgün Peygamberi olarak anılan Hezekiel’in Kitabı’ndaki (11:1, 14:1, vs.) ifadeler de bu doğrultudadır. Sinagog kavramı, M.Ö. 4. yüzyılda Babil’den Filistin’e dönüldüğünde ve İkinci Mabet inşa edildiğinde de devam etmiş ve kurumlaşmıştır.³¹

Sinagoglar ilk yapıldıkları tarihlerde, Yahudiler tarafından Tapınak’ları gibi kutsal mekanlar olarak nitelendirilmemişlerdir. Yeni gelişen ibadet şekli, son derece basit olmuş, ibadet için sadece okunan Torah’ı³² duyabilecekleri kapalı, kutsal tapınaklarının plan şemasını taşımak yerine, diğer dinlerin dini yapılarından etkilenmişler ve onların modellerini almışlardır.

³¹ www.turkyahudileri.com/content/view/430/222/lang,tr/

³² Tevrat, Eski Ahid’in ilk beş kitabı.

Sinagoglar, dini ritüellerin yerine getirildiği mekanlar olmanın yanında, cemaatin bir araya geldiği, yaşadıkları hayat ve geleceklerini tartıştıkları, planlar yaptıkları, sosyal mekanlar olarak da kullanılmıştır.³³

Sinagog yapılarının biçimi ve büyüklüğü ile ilgili kurallar yoktur. Ancak yapıların Kudüs'e (Kutsal Tapınak'a) yönelik olma gerekliliği, bazı kısıtlamalar getirmektedir. Genellikle pek göze çarpmayarak fiziksel korunma sağlama amacıyla aşırılıktan kaçınmak; bazı kısıtlamaların ortadan kaldırılmasıyla rahatlanan dönemlerde veya çoğunluğun Yahudi olduğu bölgelerde herkesin dikkatini çekme isteği gibi toplumsal etkenler bina tasarımlarına yansımaktadır.³⁴

Osmanlı İmparatorluğu'nda Sinagog Mimarisi:

Osmanlı İmparatorluğu'nda sinagoglar Yahudi mahallelerinin merkezi olup, yöresel mimari özelliklere uygun olarak inşa edilmişlerdir. Yöresel çeşitlilik ve zenginlikler aynı imparatorluk sınırları içinde farklılıklara yol açmıştır. Sinagoglar Arap kentlerinde cami mimarisinden etkilenirken, batıya gidildikçe yalınlaşmış, yöresel üsluplardan etkilenmiştir.³⁵ Osmanlı İmparatorluğu'nda yeni kilise ve sinagog inşasına izin verilmediğinden sadece yangın ve deprem sonucu zarar gören yapıların onarımları ve yeniden inşa edilmeleri için fermanlar çıkarılmıştır. İnşaatlarla ilgili kısıtlamalar Tanzimat (1839) ve Islahat Fermanları ile hafifletilerek kubbeli ve gösterişli yapıların inşasına izin verilmiştir. Bu fermanlar öncesindeki sinagoglar yüksek duvarlarla çevrili bir avlunun içinde çevresindeki camilerden daha alçak ve daha gösterişsiz yapılardır. Bu olgu tüm Yahudi Diasporası için geçerlidir.³⁶

³³ İnci Türkoğlu, "Yahudi Geleneğinde Sinagog", Toplumsal Tarih Dergisi , 2003. Nisan, s.10

³⁴ Nicholas De Lange, "Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi", IV. Cilt, Yahudi Dünyası, İletişim yay.2003.s.106

³⁵ Serpil Tuna,"Türkiye'de Sinagog Mimarisi ve Edirne Büyük Sinagogu",Yüksek Lisans Tezi, MSGSU,2006, s.97

³⁶ İnci Türkoğlu, "Dünü ve Bugünü İle Haliç Sempozyumu Bildirileri 22-23 Mayıs 2003", Kadir Has Üniversitesi Yayınları, 2003, s.481

Sinagog mimarisindeki çeşitliliğin ana etkeni yerel mimarinin başka geleneklerde görülmeyen bir biçimde etkin olmasıdır. Bu farklı tasarımlardaki ortak noktalar Alaha'da³⁷ sinagogların inşa edilmesi sırasında uyulması gerektiği belirtilen mimari önerilerdir.

- Hz. Süleyman'ın Kutsal Tapınak'ın açılışında söylediği duanın içeriği ile Peygamber Daniel'in Yeruslayim yönünde dua etmiş olması sinagogların Yeruslayim'e³⁸ yönlendirilerek inşa edilmesi gereğine esas oluşturmaktadır.
- Alaha'ya göre giriş kapısının ehalin karşısında olması uygundur. Çünkü bu şekilde içeri giren ibadet edecek kişinin ehale selamını vermesi de mümkün olacaktır.
- Ayrıca ibadet edilen ana salona bir antreden geçilerek girilmesi de uygun görülmektedir. Buranın sinagoga sokaktan giren kişinin ibadet mekanına girmeden önce dış dünyanın düşünce ve tasalarından sıyrılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Tanah'ta³⁹ Peygamber Daniel'in Yerusaleym yönüne doğru bakan pencereden dua ettiği belirtildiği için sinagoglarda pencerelere önem verilmiştir. Talmud'da penceresiz bir odada dua edilemeyeceği, dua etmek için gerekli saygıyı ve kendini verme gücünü sağlayan ışığın sağlanması için pencerelerin şart olduğu vurgulanmaktadır. Alaha'da on iki pencere⁴⁰ olması gerektiği belirtilmektedir. Ancak bu durum mimari sorunlar nedeniyle çoğu zaman sağlanamamaktadır.

- Talmud,⁴¹ Kutsal Tapınak'taki kadınlar avlusunda yer alan Sukot kutlamalarının ikinci gününde, kadınların ve erkeklerin ayrı yerlerde bulunduklarını söylemektedir. Buradan da “mehitsa”⁴² kavramı türemiş ve kadınlar sinagogun arka sıralarında veya üst katında oturtulmuşlardır.⁴³

³⁷ Bir Musevi'nin yaşamı boyunca uyması gereken, gerek kişiler arası gerek Tanrı ile arasındaki ilişkileri düzenleyen, kaynağını Tora'dan alan ahlaki, töresel ve medeni kanunların kesin ve kabul edilmiş şekli. Yürüme veya gitmek demek olan aloh sözcüğünden türemiş olup yol, örnek, yöntem anlamındadır.

³⁸ İbranice Kudüs.

³⁹ Tevrat ve Zebur'u da kapsayan, Musevilik dininin kutsal kitabı.

⁴⁰ Talmud'a göre, 12 kavmi anımsatır.

⁴¹ Musevilerin kanun ve tefsir kitabı.

⁴² Erkekler ve kadınların bulunduğu bölümlerin birbirinden ayrılması.

⁴³ Serpil Serpil Tuna, "Türkiye'de Sinagog Mimarisi ve Edirne Büyük Sinagogu", Yüksek Lisans Tezi, MSGSU, 2006, s.101

Asırlar boyu yaşanan göçler ve sürgünler sonucu, bir bina formu oluşmadığı gibi, kutsal kabul edilen kitap ve emanetler dışında mekan çok önem taşımamaktadır. Sinagoglarda bulunması esas alınan unsurlar şunlardır;

Ehal(Aşkenaz ritüelinde Aron ha Kodeş): Saray anlamına gelen Ehal, Musa'nın Tanrı'dan aldığı ve üzerinde On Emir'in yazılı olduğu taş tabletlerin Tapınak'ta saklandığı Ahit Sandığı'nın sinagogtaki karşılığıdır. Tevrat'ın kopyası el yazması parşömenlerin, Torah rulolarının muhafaza edildiği, Yeruslayim'deki Tapınak yönüne bakan kapaklı dolaptır. Yalnızca şabad⁴⁴ günleri ve bayramlarda açılır.

Teva (Sefarad ritüelinde): İbranice'de Nuh'un Gemisi anlamındadır. Torah rulolarının okunduğu kürsüye verilen isimdir. Bazı örneklerde birden fazla kişinin oturabileceği seki bulunur. Bazı örneklerde ise Torah'ı okuyacak kişinin ayakta duracağı kadar yer vardır. Sinagogun içerisinde ehalin önüne, ibadet mekanının ortasına veya ehalin karşı duvarına yerleştirilir.⁴⁵

Bima (Aşkenaz ritüelinde): İbranice'de zeminden daha yüksekte olan platform anlamına gelir. Üzerinde Torah'ın okunduğu yüksekçe yerdir. Genellikle korkulukla çevrilidir ve birkaç basamakla çıkılır. Sinagogun içerisinde bazı örneklerde ortada bir platform üzerinde ya ayrı bir okuma kürsüsü yer alır ya da bu kürsü platformun parçası halindedir, bazı örneklerde ise ehalin önüne yerleştirilmiştir. Genelde yapının ana eksenine üzerine bir kubbe, tonoz veya çevresine sütunlar yerleştirilerek vurgulanır. Bima ve teva tapınaktaki kurban taşını simgeler. Türkiye sinagoglarında bima ve teva iç içe kavramlardır. Ancak ibadet mekanının ortasında veya ehalin karşı duvarında yer alanlara teva, ehalin önünde platform şeklinde yer alanlara ise bima denilmektedir.

⁴⁴ Yahudi inancına göre Cuma akşamı güneşin batışından 18 dakika önce başlayan Cumartesi akşam 3 küçük yıldızın gözükmeye kadarki güne Şabat(Sebt) günü denir. Şabat, Tanrı'nın dünyayı 6 günde yaratıp 7. günde dinlenmesini hatırlamak ve o günü kutsamak içindir. Şabat günü Yahudiler için dinlenme günü olduğundan ateş yakmak, paraya dokunmak, arabaya binmek gibi işler o gün yasaktır. On Emir'in dördüncü emri Şabat günü iş yapılmayacağı ile ilgilidir. Şabat günü Yahudiler gün boyu dinlenir, Tevrat okur ve sinagoga giderek dua ederler.

⁴⁵ Serpil Serpil Tuna, "Türkiye'de Sinagog Mimarisi ve Edirne Büyük Sinagogu", Yüksek Lisans Tezi, MSGSU, 2006, s.101

Kadınlar mahfili: Kökeni Bet Amikdaş'ta kadınların kullandığı ancak daha ileri gitmelerine izin verilmeyen “Ezrat Nashim” adlı avludur. Talmud, Kutsal Tapınak'taki Kadınlar Avlusunda yapılan Sukkot kutlamalarının ikinci gününde kadınların ve erkeklerin ayrı yerlerde bulunduklarını belirtmektedir. Buradan da mehitsa kavramı türemiş, sinagogda kadınlar ve erkekler bir paravan ile ayrılmış bölümlerde oturmuşlardır. Bugün yalnızca Ortodoks sinagoglarında görülür. Kadınlar mahfili üst katta balkon-galeri katında olabileceği gibi ibadet mekanının arka kısmında da yer alabilir.⁴⁶ Bu mekana “Azara”da denmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan sinagoglar plan şemalarına ve oturma düzenlerine göre merkezi, bazilikal ve çift odaklı olmak üzere üçe ayrılır:

1.Merkezi Planlı Sinagoglar

Merkezi planlı sinagoglarda genellikle ana mekana midraş adı verilen giriş bölümünden girilmektedir. Merkezde bima, Kudüs yönündeki duvarda ehal ve merkezdeki bimayı çevreleyen oturma sıraları olan midraş, cemaatin kalabalık olmadığı günlerde yapılan ibadetler için kullanılmışsa da dini eğitim veren bir okuldur. Yahudilerin farklı yerlerden gelmelerinden dolayı her cemmatın ayrı bir sinagogu, midraşı olmuş ve sinagogların giriş bölümleri bu işleve ayrılmıştır.

Bazı sinagoglarda bimayı sütunlar oluşturmakta bazılarında ise portatif olan bimanın çevresinde yer almaktadır. Oturma sıraları cemaatin bimayı ve birbirini görebilecek şekilde yerleştirilmektedir. Ana ibadet mekanında heikal⁴⁷ içinde oluşturulan dolap şeklinde olan ehal, Yeruslayim'e (Kudüs) açılan pencereyi temsil etmektedir. Üzerinde süslemeleri olan ahşap kapaklardan oluşan bu dolabın önüne yeşil, mavi, bordo renkli parohetler⁴⁸ örtülür.

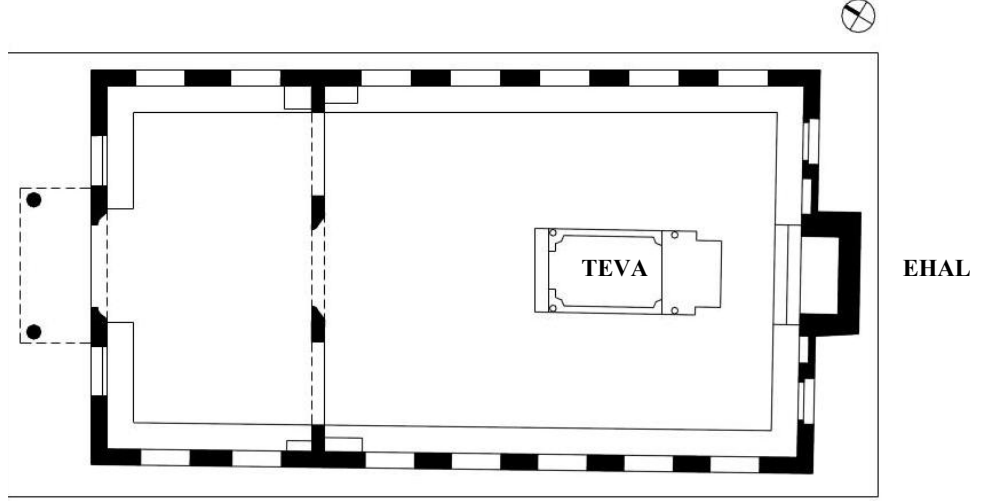
Bu tür sinagoglar niteliklerini gizlemek amacıyla dışarıya kapalı etrafı duvarlara çevrili bir avlunun içerisinde bulunmaktadır. Avlularında suka kurulacak, el yıkanacak yerler vardır. Tüm sinagoglarda yöresel mimari hakim olduğundan içlerindeki süslemelerde de camilerden etkilenmeler vardır. Özellikle Tevrat'ta

⁴⁶ Serpil Serpil Tuna, "Türkiye'de Sinagog Mimarisi ve Edirne Büyük Sinagogu", Yüksek Lisans Tezi, MSGSU, 2006, s.102

⁴⁷ Kudüs'e yönlendirilen doğu duvarına verilen addır.

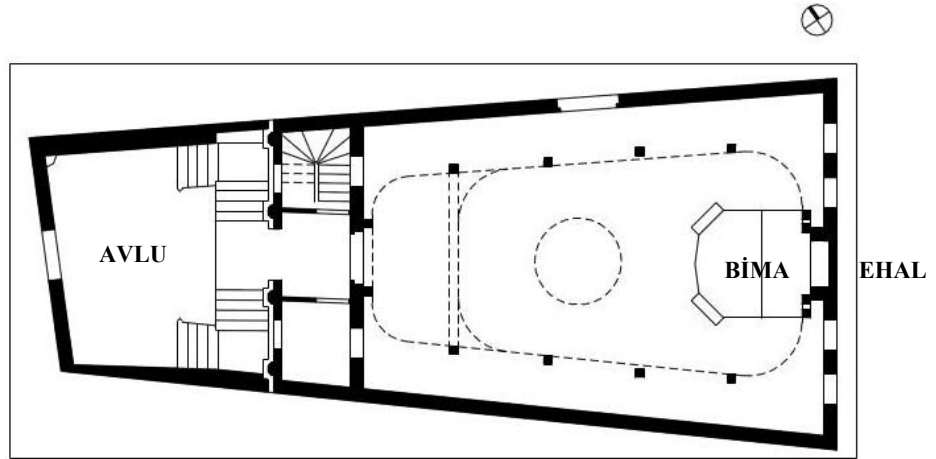
⁴⁸ İbranice'de perde demektir. Orijinalinde Kutsal Tapınak'ta On Emir'in yazılı olduğu tabletlerin saklandığı sandığı Tapınak'ın geri kalanından ayırmaya yarayan perdedir.

İslamiyette olduğu gibi figürlü tasvir yasağı olduğundan camiler gibi bitkisel ve geometrik motifler görülmektedir. Ezrat Nashim (Azara) denilen kadınlar kısmın görünmemesi için ahşap kafesler kullanılmıştır.

Şekil 1.4. Merkezi Planlı Sinagog Plan Şeması Örneği, Karay Sinagogu-Hasköy (Tuna, S.,2006,s.135)

Batılılaşmanın etkisiyle doğal afet, yangın, zamanla harap olan sinagogların yeniden inşası ya da onarımında, bazı merkezi planlı sinagogların iç mekanında düzenlemeye gidilmiştir. Merkezde bulunan bima ehlin önüne getirilmiş, boşalan bimanın yerine ise oturma sıraları yerleştirilmiştir. Böylece ibadet mekanı içindeki kişi sayısı arttırılmıştır.⁴⁹

Şekil 1.5. Merkezi Planlı Yenilikçi Sinagog Plan Şeması Örneği, İtalyan Sinagogu-Karaköy (Tuna,S.,2006,s.139)

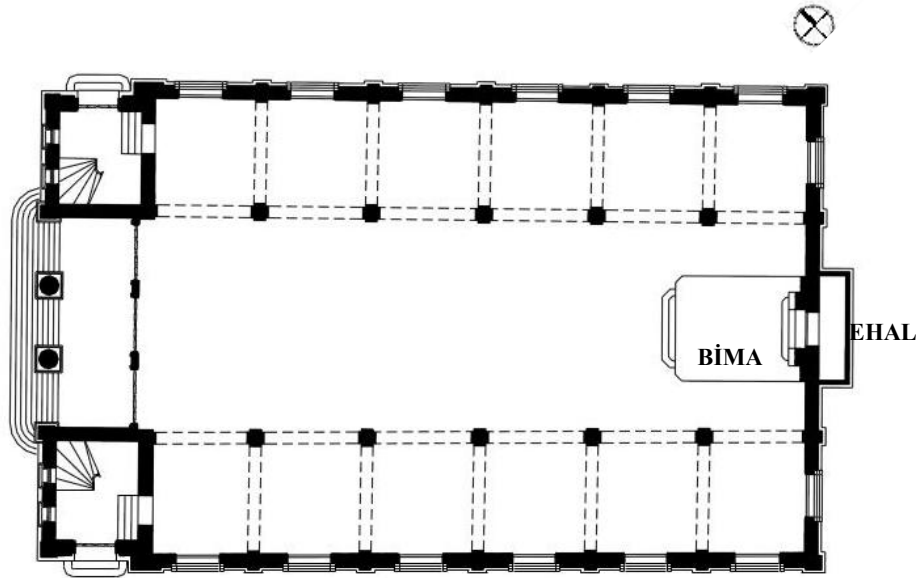
⁴⁹ Serpil Tuna, “Türkiye’de Sinagog Mimarisi ve Edirne Büyük Sinagogu”, MSGSU, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,2006.s.107

2.Bazilikal Planlı Sinagoglar

Avrupa kaynaklı batılılaşma fikri Yahudi halkının hem fiziki çevresini hem de sivil ve dini mimarisini etkilemiştir. Bu etkiyle merkezi planlı olarak inşa edilen sinagogların yerini mekanda yer kazanmak amacıyla bazilikal plan almıştır.

Yahudiler bazilikal plan şemalı sinagog inşa ederlerken, Kutsal Tapınak'ın plan şeması olduğunu ve böylece özlerine döndüklerini idda etseler de gelişen bu tarzla kiliselerin iç mekan düzenlemelerinden de etkilendikleri görülmektedir.

Bu plan tipinde ana mekana genelde ezrat nashime (Azara) çıkan merdivenin bulunduğu bir giriş mekanından geçilerek ulaşılmaktadır. Bima mekanının doğu duvarında ehal ile birlikte bulunmaktadır. Oturma sıraları kilise iç mekan düzenlemesinde olduğu gibi ard arda dizilerek daha fazla kişinin oturmasına olanak sağlanmıştır. Ezrat nashim “U” formu bir galeri olarak eklenmiştir. Yapılar merkezi planlı sinagoglarda olduğu gibi yüksek avlu duvarlarının arkasına gizlenmemiştir. Sokak ve sinagog arasında yarı açık bir mekan oluşturan alçak avlu duvarları vardır.⁵⁰

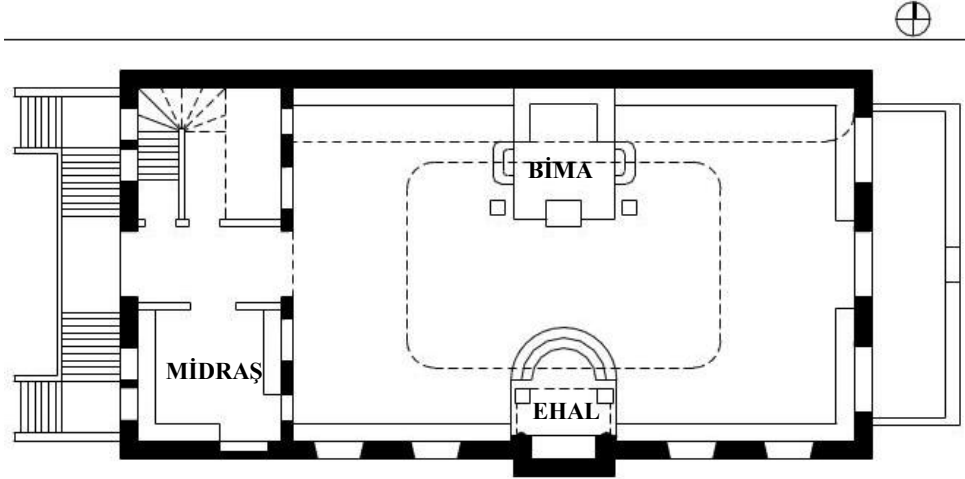

Şekil 1.6. Bazilikal Planlı Sinagog Plan Şeması Örneği, Edirne Büyük Sinagogu (Tuna,S.,2006, s.125)

⁵⁰ Serpil Tuna, “Türkiye’de Sinagog Mimarisi ve Edirne Büyük Sinagogu”, MSGSU, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006. s.108

3.Çift Odaklı Sinagoglar

Bu plan tipinde odakları ehal ve teva oluşturmaktadır. Ehal doğu duvarında iken tevanın karşı duvarda bulunduğu durumda cemaatin dikkatini iki kısma bölmektedir. Ehal-teva eksenini boş bırakılarak taşınabilir oturma sıraları bu eksenin iki tarafında cemaatin birbirini görebileceği şekilde yerleştirilir.

Şekil 1.7.Çift Odaklı Sinagog Plan Şeması örneği, Hemdat İsrail Sinagogu-Haydarpaşa
(Tuna,S., 2006, s.138)

Bet ha-Midrash (eğitim evi):

Sinagoglarda dini eğitim verilen okullara denilmektedir. Midraş Musevilik'te kutsal metinlerin okunup değerlendirilme yöntemidir. İslamiyetteki tefsir ile eşittir. Bu amaçla yazılan kitaplara da midraş denir.⁵¹

Sinagog avlusu içinde ayrı bir birim olduğu gibi, sinagogların giriş bölümlerinde olanları da vardır.

Tek tanrıcı din olan Museviliğe ait sinagog yapıları ilk defa Boğaziçi'nin bilinen tarihsel sürecinde Osmanlı döneminde var olduğu görülmektedir. Boğaziçi'nin çalışma sınırı Tophane'den başlayan Avrupa yakasında bulunduğu yerler; Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutköy, Bebek, Yeniköy, Anadolu yakasında ise; Beykoz, Kuzguncuk'tur.

⁵¹ tr.wikipedia.org/wiki/Midrash

1.2.3. Kilise, Şapel, Manastır ve Ayazma (Hristiyanlık)

Hristiyanlıkta görülen ibadet yapıları aşağıda sırayla incelenmiştir;

Kilise:

Yunanca “toplantı” anlamına gelen “eklesia” sözcüğünden türeyen kilise kavramı, Hristiyanlığın doğuşu ile başlamış, zamanla Hristiyanların kendi aralarındaki inanç ve ibadet çeşitlenmesini de kapsayan bir nitelik kazanmıştır: “Birleşik Rum Kilisesi” (Roma’ya bağlı olduğu halde, ayinlerini Rumca yapmayı sürdüren cemaat), “Anglikan Kilisesi (İngiliz Protestan topluluğu), “Roma Kilisesi” (Papanın dinsel önderliğini kabul eden Hristiyanların topluluğu) v.b.

I. Constantinus’la Hristiyanlığı kabul etmesiyle İstanbul, Bizans’ın yönetim merkezi olmasının yanı sıra bu dönemde ilk kiliselerin inşa edildiği şehir olmuştur. Bazilika adını taşıyan ilk kilise mimarisi tarzı bu adı, Hristiyanlık öncesi dönemlerde iş adamlarının ve yargı kurulunun toplandığı mekanlara benzerliğinden almaktadır. Daha sonra ibadethane de olarak kullanılan bu toplantı yerlerinin adı da bazilikaydı. Bu ad, bu mekanda toplanan yargı kurulunun imparator (basileus) otoritesini simgelemesinden kaynaklanmaktadır.

Bazilikalar dinsel ayinin gerektirdiği mekan bölümlerini kapsar. Ayin alayının düzenlenmesi, kadın-erkek ayrımı zorunluluğu bu mekanlardaki üç sahını doğurmuştur. Bazilika avlularında kimi zaman kutsal sayılan çeşme ya da kuyuların (ayazma) yer almasının yanı sıra din eğitimi verilen okul binaları, konaklama mekanları da yer alabilir. Bazilikalar dörtgen ya da Yunan haçı planındadır. Osmanlı döneminde kiliselere getirilen kubbe yasağı yüzünden üstü kubbeye örtülü kilise sayısı nadir denecek kadar az sayıdadır. Çan kulesi pek çok kilisede bulunur. Bu kulelerin, yapıyla aynı düzlemdeki bir kaideden çıkanlarının yanı sıra binadan bağımsız olarak avluda bulunanları veya avlu duvarına yerleştirilmiş olanları da mevcuttur. İstanbul’un fethinden Tanzimat Fermanı’na kadar 386 yıl süren çan çalma yasağı pek çok kilisenin yapım ya da onarımı sırasında çan kulesi yapılmamasına yol açmıştır. Yasağın kalkmasıyla eklenen kuleler genellikle demir eklemeler biçimindedir. Bazilikal planında yapılan Rum kiliselerinde avluya açılan yüksek revak (sundurma) bölümü Yunanca çekmece anlamına gelen “narteks” adıyla anılır.

Dış dehliz diye de adlandırılan bu bölüm benzer bir dehlize bağlandığında “eksonarteks” adını alır. Bağlandığı dehlize de iç dehliz “endonarteks” denir. Narteks genellikle yapının batısında, kuzey-güney doğrultusunda ve dikdörtgen plandadır.

Rum kiliselerinde cemaatin ibadeti için ayrılan bölüm “naos”, rahiplerin oturması ve ayin için gerekli hazırlıkların yapıldığı bölüm “bema”, kutsal sayılan bölüm “apsis” olarak adlandırılır. Naos, taşıyıcı ya da sütunlarla sahn/nef denilen koridorlara bölünür. Orta nef çoğunlukla yan neflerden daha geniştir. Yan nefler üzerinde yer alan taşıyıcılara oturan ve merdivenle çıkılan tribün benzeri bölümler (galeri) kadınlara ayrılır. Genellikle sadece geç dönem kiliselerde üç bölüm olarak görülen apsis, yarım yuvarlak biçimindedir. Apsis çoğunlukla binanın dışında da çıkıntı yapar. Bema naosun doğusunda, apsisin önünde, “ikonastasis” denilen bölmeyle sınırlanır. Ahşap ya da mermerden yapılan ikonastasis üç bölümlü, oyma veya kabartma tekniğinde bitkisel, geometrik desenlerle bezelidir. İkonastasisin cemaatin yer aldığı naosa bakan yüzünde, iki-üç sıralı çerçeveler içinde Kutsal Kitap’taki olayları anımsatan resimler, peygamber ve aziz tasvirleri (ikonalar) yer alır. Üst sırada bir ya da iki sıralı küçük çerçevelerde Kutsal Kitap’tan sahneler vardır. Alttaki büyük çerçevelerdeki ikona sayısı çoğunlukla dördür. Soldan ilk ikona kilisenin ithaf edildiği kutsal kişi ve ithafla ilgilidir. Bunu izleyen ikonalar genellikle Hz. Meryem’le Çocuk İsa, Hz. İsa ve Vaftizci Yahya’ya (İoannes Prodromos) aittir.

Üzerinde kutsal kitabın okunduğu “ambon”, ayini yönetecek kişinin oturmasına ayrılmış “despot koltuğu” (Osmanlı döneminde dinsel başkanın adından) ya da “patrik tahtı”, ayinle ilgili kutsal malzemenin üzerinde bulunduğu “altar” (sunak) kilisenin temel eşyalarıdır. Kiliselerdeki bezeme, ikona, mozaik ve heykeller kilisenin ait olduğu inancın ve kilisenin yapıldığı dönemin göstergeleridir.⁵²

Boğaziçi’ndeki ilk kiliseler Bizans’ın Hristiyanlığı kabulüyle görülmeye başlanmıştır. Osmanlı döneminde de çoğunlukla eski kiliselerin yerine yenileri inşa edilmiştir. Bizans döneminde Avrupa yakasında; Metopon (Tophane), Argypolis (Fındıklı), Diplokonion (Beşiktaş), Mikhaelion-Asomotos-Anapulus (Arnavutköy), Sosthenion-Stenon (İstinye), Bathykalpos-Kalos Agros (Büyükdere), Chrysorrhias (Altinkum)’da, Anadolu yakasında ise; Hieron Stoma (Yorosburnu-Anadolukavağı),

⁵² Sennur Sezer ve Adnan Özyalçın, “Üç Dinin Buluştuğu Kent İstanbul”, İnkılap Kitabevi, 2003, s.187

Argyronion (Macarburnu), Chrysokemos (Çengelköy), Stauros (Beylerbeyi), Chrysopolis- Skudarium (Üsküdar)'dır.

Osmanlı döneminde inşa edilen kiliseler Boğaziçi'nde Avrupa yakasında; Beşiktaş, Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutköy, Bebek, Rumelihisarı, Emirgan, İstinye, Yeniköy, Tarabya, Büyükdere, Sarıyer'dedir. Anadolu yakasında ise; Beykoz, Kandilli, Çengelköy, Kuzguncuk ve Üsküdar'da yer almaktadır.

Şapel:

Fransızca "Chapelle", Hristiyanlıkta küçük kilise yapısı ya da büyük bir kilisenin içinde bir azize adanmış ibadet yeridir. Şapellerin bir eve, din okuluna ya da daha başka bir yapıya ait olanları da vardır. Bunlara bazen "oratuvar" adı verilir.⁵³

Manastır:

Yunanca monasterion, Latince monasterium, "dinsel kurallara uygun olarak ortaklaşa yaşanılan ev " anlamına gelir. Türkçede manastır olarak adlandırılan bu binalarda, kendilerini belli bir tarikate adayan kadın (rahibe) ya da erkek (rahip, keşiş) topluluğu, dünyadan el çekmiş olarak yaşar.⁵⁴

Bizans manastırcılığı, özellikle Mısır'da ortaya çıkan Hristiyan manastır hareketine dayanmaktadır. Bu manastır hareketini başlatanlar da ibadetlerini rahatsız edilmeden yapabilmek için toplumdan uzaklaşarak çölde inzivaya çekilen münzevilerdir. Asketizm (zahitlik) olarak adlandırılan bu yaşam tarzındaki temel tavır, gereksinim duygularının mutlak köreltilmesi, servetten, cinsellikten kesin feragat, kişisel ihtiras ve yarışma duygularının yok edilmesidir.⁵⁵ Bizans manastırlarının tarikatlara göre düzenlenmediği, her birinin kendi kurucularının koydukları nizamla göre idare edildikleri bilinir.

Genel olarak Bizanslılar manastırlarını dağlara veya ulaşımı zor olan yerlere inşa etmişlerdir. Dağ kavramı, Hellen bilincine Hristiyanlık gelmeden çok önce kutsal bir yer olarak aşılarmıştı. Fakat Antonios'un Mısır dağlarındaki ruhani deneyimi, hem sonraki Bizanslı münzeviler hem de birçok etkili manastır kurucusu için önemli bir

⁵³ "Manastır", Ana Britannica, cilt 20, 1998, s. 237

⁵⁴ Sennur Sezer ve Adnan Özyalçın, "Üç Dinin Buluştuğu Kent İstanbul", İnkılap Kitabevi, 2003, s. 327

⁵⁵ M. Ahunbay, "Manastır", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, C.2, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 1997 s. 1159.

semboldü. Antonios'un inzivaya çekilerek yaşamış olduğu yalnızlık sadece dağlarda yer alabilirdi. Çünkü "Tanrıya yakınlık"ın hem fiziksel hem de metafiziksel bakımdan teolojik önemi, dağın vahşi koşullarında hayatta kalabilenler için çok büyük önem taşıyordu. Bu tür koşullarda bir yaşamı seçmek, münzeviliğe karşı olağandışı bir ruhani adayışın göstergesiydi. İklim ve doğanın tehlikeli koşullarında hayatta kalabilme, bir kutsallık göstergesiydi.⁵⁶

Etrafı duvarlarla çevrili bir arazi içinde olan manastırların katolikon denilen bir başkiliseleri vardı. Bundan başka manastır sınırları içinde daha küçük çapta ibadet yerleri, şapeller de bulunuyordu. Manastırların genellikle ince uzun bir mekan biçiminde yemekhaneleri de vardı. Keşişlerin barındıkları hücrelerin, Aynoroz manastırlarında bugün hala görüldüğü gibi ahşaptan oldukları tahmin edilir. Zaman içinde iz bırakmadan yok olmaları belki de bu yüzdendir. Manastırlardan bilhassa büyük olanlarda bir kütüphanenin varlığı bilinirse de bunun mimarisi hakkında bir bilgi yoktur. Nihayet her manastırın altında, üstleri kapalı su sarnıçları vardı. Bunlar üstlerindeki yapılara teras sağlıyordu.⁵⁷

Manastırlar, Bizans Kilisesinin, yoksul halka ve muhtaç insanlara yardım için oluşturulmuş kurumlardır da denilebilir. Bu sistem, hayırsever zengin halktan alınan bağışlar ile yürütülmüştür. Hayır, işlerini dağıtan, halka hizmeti götüren de keşişler ve rahibelerdi.⁵⁸

Boğaziçi'nde Bizans döneminde görülen manastırlar Avrupa yakasında; Diplokonion (Beşiktaş), Hagios Phokas (Ortaköy), Kalomos (Kuruçeşme), Mikhaleon-Asomotos-Anaplis (Arnavutköy), Kataskepe- Skletrinas (Sarıyer), Hieron Roumelias (Rumelikavağı), Mavromolos (Karataş)'da, Anadolu yakasında ise; Hieron Stoma (Yorosburnu-Anadolukavağı), Katangion (Çubuklu), Lykadion (Vanıköy), Chrysokeros (Çengelköy) ve Chrysopolis-Skudarium (Üsküdar)'da yer almaktadır.

⁵⁶ Ayça Tiryaki, "Kısleçukuru Manastırı, Antalya'nın Doyran Beldesi'nde Bir Ortaçağ Yapı Topluluğu", Doktora Tezi, İ.Ü., İstanbul 2007, s.55

⁵⁷ Semavi Eyice, "Manastırlar" maddesi, "Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi", cilt 5, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994. s.288a

⁵⁸ Betül Sezer, "XI.-XIII. Yüzyıllarda Bizans Kilisesi", Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üni., Elazığ 2006, s.120

Ayazma:

Ayazma, Yunanca “kutsal (mübarek) yer” anlamına gelen “hagiasma” sözcüğünden dilimize yerleşmiş bir addır. Ortodokslarca bir aziz ya da azizeye adanmış su kaynakları için kullanılmıştır. Ayazmaların Hristiyanlık öncesi dönemlerden kalmış sonradan Hristiyanların kutsal kişilerine adanmış olması da mümkündür.⁵⁹ Adandıkları aziz veya azize için yılda bir kez yortusu yapılır. En yakın kilisenin en kıdemli din adamının (despot) özel bir tören yaptığı bu günler “panayır” diye adlandırılır. Şifa ibadetinin dışında adak yeri olarak da kullanılmaktadır. Günlük ziyaretlerde de, ayazmanın başış sandığına gönülden kopan sadaka parası atılarak, aziz ya da azizenin ikonu önünde mum yakmak ziyaret adetlerindendir.

Şifalı olduğuna inanılan ayazmalar kilise ya da dinsel bir binanın içinde yer alabildiği gibi tek başına, bağımsız bir bina olarak da görülebilen, suyu koruyan mahzenlerdir. Su bir kuyu, pınar, kaynak olabileceği gibi sızma, damlama hatta biriktirme suretiyle de meydana gelmiş olabilir. Bağımsız yapıdaki ayazmaların çoğu kentteki yapı artışıyla kaybolmuştur. Günümüze gelebilenler çoğunlukla bir kilisenin parçası durumundadır. İstanbul ayazmalarının mahzenleri kare ya da dikdörtgen formudur. Ayazma yapıları büyüklük ve yapısal özellik olarak birbirlerine benzemeseler de mahzen ve bazen mahzene ulaşmayı sağlayan koridordan oluştuğu söylenebilir. Üzeri beşik tonozla örtülü koridorun uzunluğu, düz ya da kıvrımlı oluşu, başlangıcında ya da sonunda bir merdiven oluşu gereksinimlerin yarattığı özelliklerdendir.⁶⁰

Boğaziçi’ndeki günümüzde mevcut olan ayazmaların kökenlerinin Bizans dönemine kadar inip inmediği bilinmemektedir. Boğaziçi’ndeki ayazmalar için Hakkı Göktürk’ün İstanbul Ansiklopedisi için hazırladığı katalog çalışmasından faydalanılmıştır. Bu araştırmaya göre ayazmalar Avrupa yakasında; Fındıklı, Beşiktaş, Çırağan, Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutköy, Bebek, Rumelihisarı, Emirgan, İstinye, Yeniköy, Tarabya, Büyükdere, Sarıyer’de, Anadolu yakasında ise; Beykoz, Anadoluhisarı, Çengelköy, Beylerbeyi, Üsküdar’da yer almaktadır.

⁵⁹ Sennur Sezer ve Adnan Özyalçın, “Üç Dinin Buluştuğu Kent İstanbul”, İnkılap Kitabevi, 2003, s.347

⁶⁰ Sennur Sezer ve Adnan Özyalçın, a.g.e. s.349

1.2.4. Cami, Mescit, Tekke, Namazgah (Müslümanlık)

Müslümanlıkta görülen ibadet yapıları aşağıda sırayla incelenmiştir;

Cami:

Cami sözlük anlamıyla “toplayan yer” anlamına gelmektedir. Müslümanlığın ilk dönemlerinde “ibadete ayrılan yapı” anlamına gelen “mescit” sözcüğüyle birleştirilerek “toplayan mescit” anlamında “mescid-ül cami” denmiştir. Bu ad sonraları cami diye anılmaya başlanmış, mescit ise Türkçede mahalle içlerindeki küçük ibadet yerlerinin adı olmuştur. Büyük ibadet yerleri “ulucami”, padişahlarla hanımlarının yaptırdıkları “selatin” camiler, çevrelerinde toplumsal yapılar bulunanlar ise “külliye” olarak adlandırılmıştır. Büyük camilerin çevresinde genellikle geniş bir dış avlu bulunur. Yapı genellikle kapıları ve demir parmaklıklı pencereleri olan bir duvarla çevrilidir. Dış avlunun ortasında yer alan cami üzeri açık bir avluyla üzeri örtülü olan esas yapıdan oluşur. İç avlunun çevresi sütunlu revaklarla kaplıdır. Revakın camiye bitişik bulunan bölümüne “son cemaat yeri” denir. Caminin cümle kapısı da denen taç kapısı, son cemaat yerinin ortasındaki geniş ve yüksek kemerli olan yerde bulunur. Bu ana kapının iki yanında birer mihrapla mihrapların tam üstünde, son cemaat yerinde namaz kılanlara tekbirleri ulaştıracak müezzinlere ayrılmış, balkon biçiminde mükebbireler vardır. Genellikle iç avluyla caminin taç kapıları ve caminin mihrabı aynı doğrultu üstünde, Kabe’ye yöneltilmiştir. İç avlunun ortasında abdest almaya yarayan şadırvan vardır. Caminin içi “harim” olarak adlandırılır. Harim bir orta bölüm ve yan bölümlerden (sahın) oluşur. Daha geniş olan orta bölümün üzeri tek bir kubbeyle, yan bölümler ise yarım veya çeyrek kubbelerle örtülüdür. Derin bir niş biçimindeki mihrabın sağında minber vardır. Önceleri camiye gelen hükümdarın namaz kılması için parmaklıklarla çevrili “maksure” denilen bir yer bulunuyordu, daha sonra mihraba yakın “hünkar mahfili” yapılmıştır. Cami içinde ayrıca “kadınlar mahfili” ve “müezzinler mahfili” bulunur. Namaz vakitlerini bildirmek için şerefelerinden ezan okunan minareler cami yapısının dışında, camiye ya da iç avlu duvarlarına bitişiktir.⁶¹

Boğaziçi’nde Osmanlı dönemi ile inşa edilmeye başlanan camiler Avrupa yakasında; Tophane, Fındıklı, Kabataş, Dolmabahçe, Beşiktaş, Çırağan, Ortaköy, Kuruçeşme,

⁶¹ Sennur Sezer ve Adnan Özyalçın, “Üç Dinin Buluştuğu Kent İstanbul”, İnkılap Kitabevi, 2003, s.33

Arnavutköy, Bebek, Rumelihisarı, Emirgan, İstinye, Yeniköy, Tarabya, Büyükdere, Sarıyer, Rumelikavağı, Rumelifeneri'nde, Anadolu yakasında ise; Anadolukavağı, Beykoz, Kanlıca, Anadoluhisarı, Kandili, Vaniköy, Kuleli, Çengelköy, Beylerbeyi, Üsküdar'da yer almaktadır.

Mescit:

Mescit, Arapça “secde edilen yer” anlamındadır. Türkler'de cuma namazı kılınmayan, hutbe okunmayan, minbersiz ve hatip kürsüsü bulunmayan küçük mahalle camilerine verilen addır.⁶²

Mescitleri yaptıranlar alt kademedeki devlet görevlileriyle, zengin esnaf, tüccar ve halktan kişilerdir. Mescitler genellikle ahşap veya yığma olarak sivil mimari tarzda inşa edilirler. İstanbul'un fethi ile birlikte yapılmaya başlanan mescitler kare ya da kareye yakın dikdörtgen plan şemasında, üzeri genellikle dört yöne eğimli, kiremit kaplı bir çatı ile örtülmüştür. Bu plan şeması büyük oranda korunarak günümüze ulaşmıştır. Mescitlerin bir bölümünün ana mekanı tek bir kubbeyle örtülüdür.

Boğaziçi'nde ilk defa Anadoluhisarı'nda Osmanlı öncesi Bizans döneminde (14.yy) I. Bayezid tarafından hisarla birlikte inşa edilen mesciti saymazsak, Osmanlı döneminde mescitler Avrupa yakasında; Tophane, Fındıklı, Kabataş, Dolmabahçe, Beşiktaş, Ortaköy, Kuruçeşme, Rumelihisarı, İstinye, Tarabya, Rumelikavağı, Rumelifeneri'nde, Anadolu yakasında ise; Anadolukavağı, Beykoz, Kanlıca, Anadoluhisarı, Vaniköy, Çengelköy, Beylerbeyi, Kuzguncuk ve Üsküdar'da yer almaktadır.

Tekke:

Farsça “tekye” (dayanma), İslamda tarikat etkinliklerinin yürütüldüğü yapıdır. Aynı anlamda “tekyegah” ve “dergah” adı da kullanılır. Tarikat kurucusu şeyhin yaşadığı ya da türbesinin bulunduğu merkez tekkeye “asitane” ya da “hankah” denir. Merkez tekke Mevlevilikte huzur ya da huzur-ı pir, Bektaşilikte pir evi ya da pir makamı olarak adlandırılır. Tarikatların kurulmasıyla beraber tekkeler İslam dünyasının her yanına hızla yayılmıştır.⁶³

Tekkelerde ayin mekanının biçimlenmesi tarikatın ayin programına ve koreografisine

⁶² “Mescit”,Yeni Türk Ansiklopedisi, cilt 6, s.2308

⁶³ “Tekke”,Ana Britannica, cilt 20,1998.s.494

göre farklılıklar gösterebilir. İbadet mekanı Mevlevihanelerde “semahane”, Bektaşilerde “meydan”, diğer tarikatlarda ise “tevhidhane” olarak adlandırılır. İbadet, eğitim ve barınma fonksiyonlarından doğan diğer mekanlar ise meydan-ı şerif, halvethane (çilehane), türbe ve hazire, harem, selamlık, derviş hücreleri ve misafirhane (mihmanhane, mihmanevi)’dir. Beslenme fonksiyonuna bağlı olarak kurulan mekanlar; mutfak, (matbah-ı şerif, aşevi ve harem mutfığı), kiler (kiler evi), fırın (ekmek evi), taamhane (somathane), şerbethane, ahır ve kümes, kovan (zenbürevi) olarak sıralanabilir. Temizlenme fonksiyonu; selamlık hamamı (gusülhanesi), harem hamamı, abdest alma mahalleri, hela, çamaşırhane, su haznesi, sarnıç ve kuyu gibi mekanları oluşturmuştur. Ulaşım fonksiyonu ise ahır, iskele ve kayıkthane mekanlarını doğurmuştur.⁶⁴

Boğaziçi’nde Osmanlı dönemi ile inşa edilmeye başlanan tekkeler Avrupa yakasında; Tophane, Fındıklı, Kabataş, Dolmabahçe, Beşiktaş, Çırağan, Ortaköy, Rumelihisarı, Yeniköy’de, Anadolu yakasında ise; Beykoz, Kanlıca, Anadoluhisarı, Çengelköy, Beylerbeyi ve çoğunlukla Üsküdar’dadır.

Namazgah:

Namazgahlar “açık hava ibadet yerleri” dir. Namazgahlara hem şehir içinde hem de şehir dışında rastlanır. Şehir dışındakiler mesire alanlarında daha çok yazın hizmet vermek amacıyla ve şehirlerarası yollardaki menzillerde inşa edilmiştir. Menzillerdeki namazgahlar yolculuk sırasındaki dinlenmelerde ibadet gereksinimi için tasarlanmıştır. Buralarda cuma, bayram namazları ile ramazanda teravih namazları kılınırdı.⁶⁵

Namazgahlar genel olarak namaz kılmak için düzenlenmiş bir alan (namazgah sofası) ve kıbleyi belirten bir taştan (mihrap) oluşur. Zemini genellikle çevresinden biraz daha yüksekte set biçiminde düzenlenir. Çevreyle aynı yüzdeyse bir duvarla çevrelenir. Kimi namazgahlarda cami ve mescitlerdeki gibi hutbe için minber bulunur. Çoğunlukla taş basamaklarla ulaşılan bir sahanlık biçimindeki bu minberi bazen yarım bir minare de tamamlar. Bulundukları alanda abdest almak için kuyu ya

⁶⁴ Sema Özen, “Beyoğlu Bölgesi Tekke Yapılarının Mevcut Durumunun Saptanması ve Turabi Baba Tekkesi’nin Günümüz Şartlarında Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ, 2005. s.17.

⁶⁵ İstanbul, “Namazgah”, Düünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 6, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994. s.4

da eşme bulunması, namazgah alanına gölge verecek ağaçların olması gereklidir. eşmeler genellikle, ya mihrap taşının dış yüzünde ya da eşme haznesinin üstünde yer alır. Bu tür namazgahlar “fevkani” olarak nitelendirilir.⁶⁶

Boğaziçi’nde Osmanlı dönemi ile inşa edilmeye başlanan namazgahlardan yalnızca Avrupa yakasında Tophane’de, Anadolu yakasında ise; Beykoz, Anadoluhisarı’nda tespit edilebilmiştir.

⁶⁶ Sennur Sezer ve Adnan Özyalçiner, “Üç Dinin Buluştuğu Kent İstanbul”, İnkılap Kitabevi,2003,s.157

1.3. BOĞAZİÇİ'NDE DİNİ YAPILAŞMANIN TARİHSEL SÜRECİ

Boğaziçi'nde; deniz suyu hareketliliğinin tanıdığı olanaklar, kanalın kuzey-güney istikametinde sürekli dönüşlerle yer yer kapalı, korunaklı koylar oluşturması, su yolu ulaşımının kolaylığı, Boğaziçi yerleşimini etkileyen coğrafi-fiziksel özelliklerdir.⁶⁷

Boğaziçi'nde dini yapılaşmanın Bizans öncesinden başladığı bilinmektedir. Bu yapılaşma daha sonra Bizans ve Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Tez kapsamında Boğaziçi'nde; Avrupa Yakasında Tophane'den, Anadolu Yakasında Üsküdar'dan Karadeniz sahiline kadar olan bölge çalışma alanı olarak seçilmiştir.

1.3.1. Bizans Öncesi Dönemde Boğaziçi

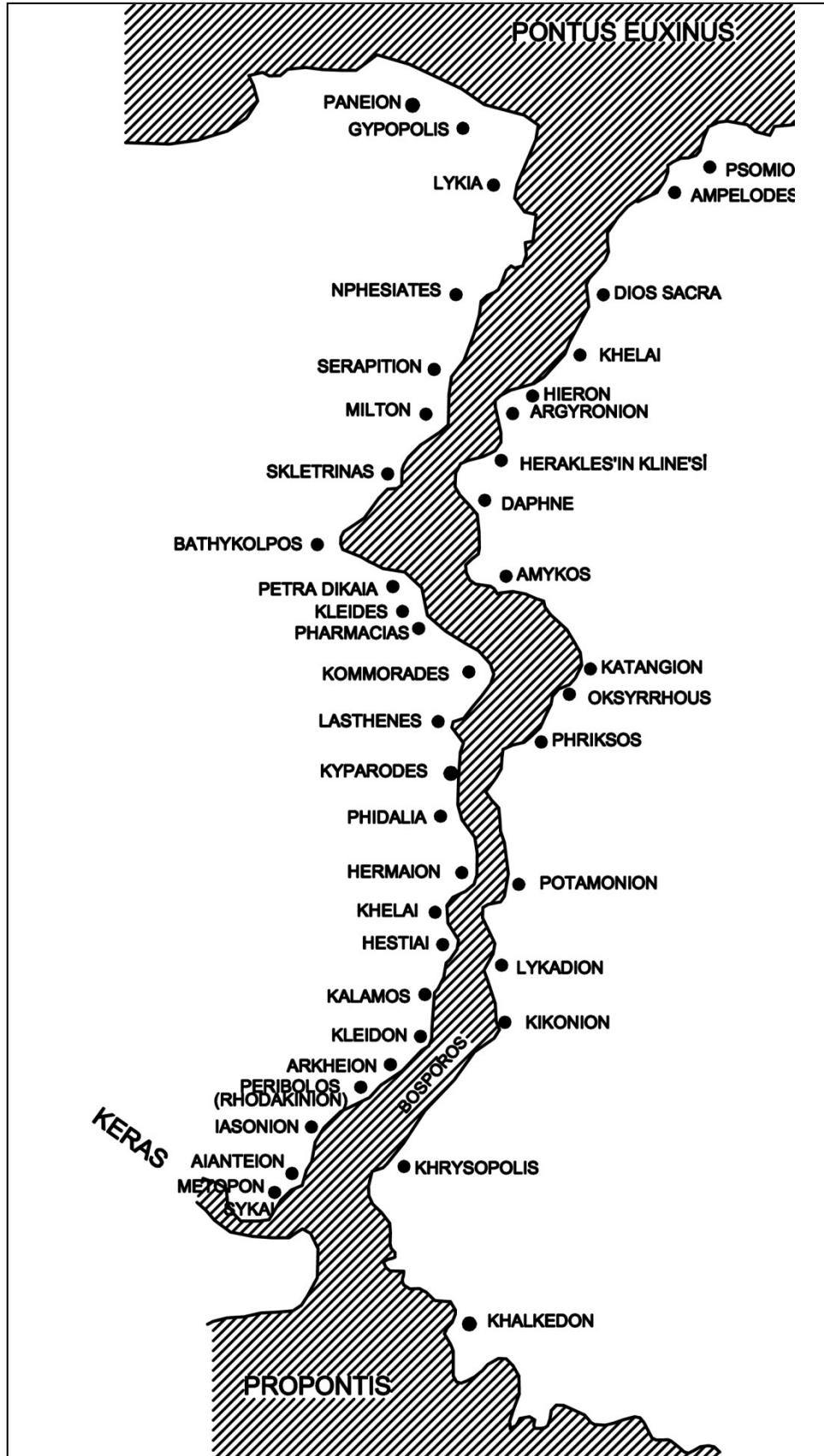
Boğaz'da bilinen en eski yerleşim İ.Ö. 2500 yıllarına kadar uzanmaktadır. Neolitik devrin bu yıllarında, Kadıköy Kurbağalıdere'deki buluntuların dışında, Sarayburnu'nda yerleşim olduğu bilinmektedir. Tarihçilere göre Boğaz'ın en eski yerleşenleri Thraklardır. Ancak Thraklar iz bırakmadan ayrılmışlardır. Fenikeliler İ.Ö. 1500'lerde, Moda ve Kadıköy'de koloniler kurmuşlardır. Yunanlıların Boğaz'a yerleşmeleri, İ.Ö. 700'lerde olmuştur. İ.Ö. 658'de Khalkedonlular, Boğaz'ın Kadıköy bölgesine yerleşmişler ve buralara Grek medeniyetini getirmişlerdir. 658'de de Megaralılar, Sarayburnu bölgesine yerleşmişler ve bugünkü Sarayburnu eski "Lygos" yerinde Megaralılar tarafından "Byzantion" kurulmuştur.⁶⁸ İstanbul yarımadası ve Beyoğlu' nun Haliç kıyıları ile Boğaz'ın iki yakasında dini, rekreatif ve savunma amaçlı kullanımlar yer almıştır.

Boğaz tarih öncesi dönemden başlayarak Asya'dan Avrupa'ya ve Avrupa'dan Asya'ya geçişte stratejik açıdan önemli olmuştur. Bizans öncesi dönemde bir yerleşim alanı olmaktan çok önemli bir geçiş yeridir.⁶⁹ İlk dini oluşumlar; ticaret ve gemicilikle uğraşan, Karadeniz sahillerinde çeşitli ticaret kolonileri kuran Yunanlıların Karadeniz yolculuğuna çıkmadan önce Boğaziçi'nde inşa ettikleri

⁶⁷ Aysel, N. R., "Mimari Tasarımın Biçimlenmesinde Bir Çevre Faktörü Olarak Su ve Boğaziçi Örneği", Doktora Tezi, MSGSÜ, İstanbul, 2004. s. 204.

⁶⁸ Servet İskit, "Boğaziçi'nde Bir Tetkik", Yeni Tarih Dergisi, Baha Matbaası, c.3, sayı 25, İstanbul, 1975, s. 570

⁶⁹ Mehmet Çubuk, "Boğaziçi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt1 Kültür Bak. ve Tarih Vakfı Ortak Yay., 1994.s.271

Harita 1.2. Eskiçağ'da (Bizans Öncesi) Boğaziçi Yerleşimleri

bütün ilah ve ilahelere adaklarda bulunup ve dua edebilecekleri birçok adak ve mabetler yerleridir. Onlar için bütün bu sahiller kutsaldır.⁷⁰ Ayrıca gümrükle ilgili yapı, kale ve limanlar bulunmaktadır. Herodotes Darius'un Bosporos üzerinde yaptırdığı köprü'nün Bosporos'la Karadeniz arasındaki yarımada olduğunu düşünür.⁷¹

Herodotes, Strabon, Polybios, Plinius, Arrianos, Philostratos, Miletoslu Hesyhhios, Prokopios gibi yazarlar Boğaziçi yerleşmeleri hakkında bilgi vermekte ise de topografik özellikleri içeren asıl önemli kanıt Byzantion'lu Dionysios'un İ.S.196'daki eseri "Anaplous tou Bosporou" adlı eseridir. Fransa'da Albi'li olan Pierre Gylli(1495-1555), 1544-1548 ve 1550-1551 yılları arasında İstanbul'da bulunduğu sırada Boğaziçi'ni büyük bir dikkatle incelemiş ve Byzantion'lu Dionysios'un eseriyle karşılaştırarak Boğaziçi hakkında ilk monografyayı yazmıştır. Bu eser Boğaziçi'ndeki dini yapılaşmaya ilişkin bilgiler içermektedir.

Boğaziçi semtleri eski isimlerini vaktiyle orada bulunan mabetler ve mitolojiye geçmelerine sebep olan olaylarla almıştır. Çok net bilgiler ve arkeolojik kalıntılar günümüze ulaşmadığından kesin bir doğruluğu olmaksızın bilinen dini yerleşmeler sırasıyla şöyledir;

1-Avrupa Yakası yerleşim yerleri;

Metepion: Bugünkü Tophane'dir. Burada Apollon veya Diana Phospore ve Minerva tapınakları vardır.⁷²

Palinormikon: Bugünkü Salıpazarı'dır. Ptolemaios Philedelphos tapınağı vardır.⁷³

Aianteion: Bugünkü Fındıklı-Salıpazarı'dır. Megaralıların Ajax tapınağı vardır.⁷⁴

Iasonion: Bugünkü Beşiktaş'tır. Mitolojiye göre Argonautlar başları İason ile Kafkasya seferinden dönüşlerinde buraya yanaşmışlardır. P.Gyllius buranın defne ağaçlarıyla dolu olduğunu ve bir Apollon Sunağı olduğunu söylemektedir.⁷⁵

⁷⁰ Nilüfer Agat, "Boğaziçi'nin Turistik Etüdü", Doktora Tezi, İTÜ, 1969.s.3

⁷¹ Herodotes "Herodot Tarihi", Hürriyet Yay., 1973, s.183

(Tarih boyunca Asya'dan Avrupa'ya, Avrupa'dan Asya'ya geçmek isteyen tüm orduların önüne aşılmaz bir engel olarak çıkan İstanbul Boğazına ilk köprü, daha M.Ö. 4.yy.da Pers İmparatoru Darius tarafından yaptırılmıştır: Darius, İskitlere karşı savaşa giderken, 700.000 kişilik ordusunu, birbirine bağlanan sallar ve sandallarla inşa edilen bir köprüden geçirmiştir.)

^{72, 73, 74} Nilüfer Agat, y.a.g.e., s.3

⁷⁵ Petrus Gyllius (1489-1555), "İstanbul Boğazı", Eren Yayıncılık, 2000. s.92

Peribolos (Rhodakinon): Bu yer İasonion (Beşiktaş) ile Arkheion (Ortaköy) arasında ve Rodoslu gemicilerin sığınak limanıdır.⁷⁶

Arkheion: Bugünkü Ortaköy'dür.⁷⁷

Kleidon: Arkheion (Ortaköy)'dan sonra gelen burun çıkıntısı üzerindedir. Burnun tepesinde yaşlı bir deniz adamı heykeli dikilidir ve kimilerine göre boğazın kılavuzu olduğu ileri sürülerek yaşlı deniz adamı kutsanır.⁷⁸

Kalamos-Bithias: Bugünkü Kuruçeşme'dir. Meterteon (Rea ya da Isis) kült yeri vardır.⁷⁹

Hestiai-Anaplus: Bugünkü Arnavutköy'dür. Hestiai adak yeri ve Laurus Medeia adak yeri (Mitolojiye göre İason bu seferden Kral Aietes'in büyücü kızı Medeia ile evlenerek Yunanistan'a döner) vardır.⁸⁰

Khelai: Bugünkü Bebek'tir. Artemis Diktynna (ağları olan avcı Artemis) Tapınağı'nın bulunduğu yerdir.⁸¹

Hermaion: Bugünkü Rumelihisarı'dır. Hermes adak yeri vardır. İstanbul Boğazına ilk köprü Hermaion'da, daha M.Ö. 4.yy.da Pers İmparatoru Darius tarafından yaptırılmıştır. Darius, İskitlere karşı savaşa giderken, 700.000 kişilik ordusunu, birbirine bağlanan salları ve sandallarla inşa edilen bir köprüden geçmiştir.⁸²

Phidalia: Bugünkü Baltalimanı'dır. Kimilerine göre Kral Barbys'in kızı Phadalia kendini denize atarak intihar ettiğinden bu ismi almıştır.⁸³

Kyparodes: Dionysios adını selvi ağacından aldığını söylemektedir. Phidalia (Baltalimanı) ile Lasthenes (İstinye) arasında, Kadınlar Limanı'ndan sonradır. Kyparodes'ten (bugünkü Kestane Korusu) sonra Hekate Tapınağı vardır.⁸⁴

Lasthenes: Bugünkü İstinye'dir. Hekate Tapınağı'ndan sonra Lasthenes (Megaralı Lasthenes'ten dolayı bu ad taşır) gelir.⁸⁵ Buradaki adak yerini (Ammphiaraios)

⁷⁶ Petrus Gyllius (1489-1555), "İstanbul Boğazı", Eren Yayıncılık, 2000. s.29

⁷⁷ Petrus Gyllius (1489-1555), a.g.e. s.95

⁷⁸ Petrus Gyllius (1489-1555), y.a.g.e. s.97

⁷⁹ Tülay Taşcıoğlu ve Z. Tülin Özgen' Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, c.5, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayımları, 1994, s.130

⁸⁰ Nilüfer Agat, "Boğaziçi'nin Turistik Etüdü", Doktora Tezi, İTÜ, 1969, s.4

⁸¹ Petrus Gyllius (1489-1555), y. a.g.e. s.109

⁸² Herodotes "Herodot Tarihi", Hürriyet Yay., 1973, s.183

⁸³ M. Tayyip Gökbilgin, "Boğaziçi", İslam Ansiklopedisi, c.2, Milli Eğitim Basımevi, 1970, s. 678

⁸⁴ Petrus Gyllius (1489-1555), y.a.g.e. s.122

⁸⁵ Petrus Gyllius (1489-1555), y. a.g.e. s.124

Argonautlar Amykos'u yenmelerine şükran olarak inşa etmişlerdi.⁸⁶

Kommorades: Lasthenes (İstinye) 'ten sonra Bakkhos Kayaları'ndan öncedir. Bugünkü Yeniköy civarındır.⁸⁷

Pharmacias: Bugünkü Tarabya'dır. Medea'nın zehiri ile ilişkilidir.⁸⁸

Kleides: Bugünkü Kireçburnu civarındır. Karadeniz'in kilidi, anahtarı anlamında "Kleides kai kleithra tou Pontou" denmiştir.⁸⁹

Petra Dikaia: Bugünkü Kefeliköy'dür. İsmi Dionysos'a ait bir efsaneden almaktadır.⁹⁰

Bathykolpos: Bugünkü Büyükdere'dir. Kelime anlamı "derin körfez"dir. Megaralı kahraman ya da bu kahramanın denizcilikle ilgili hünelerini yönettiği düşünülen deniz tanrısı Saron'un sunağı vardır.⁹¹

Skletrinas: Bugünkü Sarıyer'dir. Bu yerin biraz ilerisinde Apollon adak yeri ve Tanrıların Anası sunakları vardır. Güneyindeki (Skletrinas'a gelmeden) buruna Simas Burnu denilmekte ve burada Aphrodite heykeli yer almaktadır.⁹²

Milton: Skletrinas (Sarıyer) ve (Serapition) Rumelikavağı arasındadır.⁹³

Serapition: Bugünkü Rumelikavağı'dır. Serapition Tapınağı ve Rhea (Phrygia Tanrıçası, Tanrıların Anası) Tapınağı vardır.⁹⁴

Nphesiates: Bugünkü Büyükliman'dır ve "Efeslilerin Limanı" olarak anılır.⁹⁵

Lykia: Bugünkü Hamsilimanı'dır ve "Lykialıların Limanı" olarak anılır.⁹⁶

Gypopolis: "Akbaba Şehri", bugünkü Papazburnu'dur. Mitolojiye göre Iason'la diğer Argo gemicilerini davet eden Kral Phineus'un sarayı buradadır.⁹⁷

Paneion: Gypopolis (Papazburnu)'ten sonra olan bir burundur.⁹⁸

⁸⁶ M. Tayyip Gökbilgin, "Boğaziçi", İslam Ansiklopedisi ,c.2, Milli Eğitim Basımevi,1970,s. 678

⁸⁷ Petrus Gyllius (1489-1555), "İstanbul Boğazı", Eren Yayıncılık, 2000. s.127

⁸⁸ M. Tayyip Gökbilgin, a.g.e., s. 680

⁸⁹ M. Tayyip Gökbilgin,y.a.g.e., s. 681

⁹⁰ Nilüfer Agat, "Boğaziçi'nin Turistik Etüdü", Doktora Tezi, İTÜ,1969.s.4

⁹¹ Petrus Gyllius (1489-1555), y.a.g.e. s.137

⁹² Petrus Gyllius (1489-1555), y.a.g.e. s.141

⁹³ Petrus Gyllius (1489-1555),y.a.g.e. s.143

^{94, 95, 96} Nilüfer Agat,y.a.g.e.,s.4

⁹⁷ M. Tayyip Gökbilgin,y.a.g.e., s. 682

⁹⁸ Petrus Gyllius (1489-1555),y.a.g.e. s.165

Kyaneai: Paneion Burnu'na paralel olup yakınındadır. Romalıların inşa ettiği Apollon sunağı vardır.⁹⁹

2-Anadolu Yakası yerleşim yerleri:

Psomion: Anadolu feneri, Avrupa yakasındaki Paneion burnu'nun karşısında Asya yakasındaki burundur.

Ampelodes: Çakal Limanı, Psomion'un batısındaki koy'dur.¹⁰⁰

Dios Sacra: Poyraz Limanı, P.Gyllius bu burunda Zeus ya da Hermes tapınağının dikilmiş olabileceğini söyler.¹⁰¹

Khelai: Dios Sacra ile Hieron (Anadolukavağı-Yorosburnu) arasındadır. Kelime anlamı kıskaçlar, iskelelerdir.¹⁰²

Hieron: Bugünkü Anadolukavağı-Yorosburnu'dur. Kelime anlamı "kutsal alan"dır. On iki tanrı (Zeus, Hera, Poseidon, Demeter, Hermes, Ephaistos, Apollon, Artemis, Hestia, Ares, Aphrodite, Athena) için inşa edilmiş sunak vardır.¹⁰³

Herakles'in Klinesi: Bugünkü Yuşa Tepesi'dir. Kelime anlamı Herakles'in döşegi (tabut) demektir. Tepedeki mezara ait çeşitli rivayetler vardır. Birincisi; Argonautlar tarafından öldürülen Kral Amykos'un mezarıdır. İkincisi; Musa ile birlikte Boğaziçi'ne gelen ve orada ölen Nuh'un oğlu Yeşua'nın mezarıdır.¹⁰⁴

Daphne: Bugünkü Umuryeri'dir. Kalkedonluların Daphne adak yeri vardır.¹⁰⁵

Amykos: :Bugünkü Beykoz'dur. Argonautlara yenilen Kral Amykos'un payitahtıdır.¹⁰⁶

Katangion: Bugünkü Çubuklu'dur. Amykos (Beykoz) ve Oksyrrhous arasındaki koydur.¹⁰⁷

Oksyrrhous: Bugünkü Kanlıca civarındır. Katangion ve Phirixsos arasındaki burundur. Burada Hesychias'a göre Iason tarafından tesis edilip, bilahere yenilenen Artemis adak yeri bulunuyordu.¹⁰⁸

⁹⁹ Petrus Gyllius (1489-1555), "İstanbul Boğazı", Eren Yayıncılık, 2000. s.165

¹⁰⁰ M. Tayyip Gökbilgin, "Boğaziçi", İslam Ansiklopedisi ,c.2, Milli Eğitim Basımevi, 1970, s. 682

¹⁰¹ Petrus Gyllius (1489-1555), "İstanbul Boğazı", Eren Yayıncılık, 2000. s.189

¹⁰² Petrus Gyllius (1489-1555), a.g.e. s.191

¹⁰³ Petrus Gyllius (1489-1555), y.a.g.e. s.194

^{104, 105, 106} Nilüfer Agat, "Boğaziçi'nin Turistik Etüdü", Doktora Tezi, İTÜ, 1969, s.5

¹⁰⁷ Petrus Gyllius (1489-1555), y.a.g.e. s.213

¹⁰⁸ M. Tayyip Gökbilgin, y.a.g.e, s. 682

Phiriksos: Oksyrrhous ile Potamonion arasında bir limandır.

Potamonion: Göksu Vadisi'ne Potamonion (tatlı su) deniliyordu ve eski çağ adı Aretas idi.

Kikonion: Adını bu yerde oturan kişilerin aşırı kötü olmalarından alır ve şiddetli bir ayaklanma sonucu bastırılmaları sonucu bu yerden çıkmışlardır.¹⁰⁹

Khrysopolis: Bugünkü Üsküdar'dır. Kelime anlamı "Altın Şehir" dir. Bizans devrinden önce Atinalıların ve İranlıların hakimiyetinde surlarla çevrili önemli bir merkezdir. Atinalılar burada Karadeniz'den gelen gemilerden ondalık alırlardı.¹¹⁰

¹⁰⁹ Petrus Gyllius (1489-1555), "İstanbul Boğazı", Eren Yayıncılık, 2000. s.217

¹¹⁰ Nilüfer Agat, "Boğaziçi'nin Turistik Etüdü", Doktora Tezi, İTÜ, 1969.s.5

1.3.2.Bizans Dönemi'nde Boğaziçi

Bizans Dönemi'nde İstanbul sürekli bir saldırı tehdidi altında olduğundan, halk şehir surlarının dışında bir yere yerleşmekten kaçınmıştır. Bu sebeple bu devrinde Boğaziçi'de tam anlamıyla yerleşim yoktur. Sadece donanma ile korunabilecek bazı koylarda imparatorluk yazlık sarayları yapılmıştır. Bunların haricinde; Boğaziçi'ne yerleşen halk, ziraat ve balıkçılıkla geçinen ve şehirden ayrı yaşayan küçük topluluklardan oluşmuştur. Sayfiye yeri olarak kullanılmasının yanı sıra Bizans tarihinin ilk yüzyıllarında kentten bağımsız olan Boğaziçi'nde dini yapılaşma başlamış, birçok kilise, manastır, ayazma tesis edilmiştir. Hatta sayfiye olarak kullanılan villa ve köşklerin Bizans devri ilerledikçe ilk görevlerinden uzaklaştırılarak dini tesis, genellikle manastır ve dini-sosyal müessese haline getirildikleri görülmektedir.¹¹¹ Bu devirde Boğaziçi'ndeki yer adları bazı arazi özelliklerinden doğmuş adlar ile manastırların adlarıdır.

R. Janin,¹¹² İstanbul'un Bizans Dönemi'ndeki topoğrafyası hakkında, Rumeli yakasının emniyetli ve verimli yerleşme yerlerine, gemiler için güvenilir koylara sahip olduğu, kalabalık bir yerleşmeye sahne olduğu, Anadolu yakasının da aynı olabileceği şeklinde bilgi verir. Rumeli yakasında imparatorların 3 yazlık sarayı, 19 kilise ile 16 manastır, 1 düşkünlerevi, Anadolu yakasında ise 3 saray (Brokhtoi, Meludion, Sophianae), 14 manastır, 11 kilise ile düşkünler yurdu ve öksüzler yurdu olabileceğini söyler.

Bizans Dönemi'nde Karadeniz'den Marmara'ya girişi kontrol etmek amacı ile yapılmış olan Yoros Kalesi günümüze kadar gelmiştir.

¹¹¹ S.Eyice,"Fetihten önce Boğaziçi"-“İstanbul Armağanı 2,Boğaziçi Medeniyeti”,İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları No:26,1996.s.103

¹¹² Raymond Janin: Tarihi topografya uzmanı ve rahip, 1882-1887 tarihlerinde Bizans kilise ve manastırları hakkında kitabı vardır.

Resim 1.1. Yoros Kalesi, W. Henry Bartlett (Kuban, D., 1998, s.178)

Bizans Dönemi'ndeki Boğaziçi'ne ilişkin çok net bilgiler ve arkeolojik kalıntılar günümüze ulaşmadığından yazılı kaynaklara göre bilinen dini yerleşmeler sırasıyla şöyledir:

1-Avrupa Yakası yerleşim yerleri;

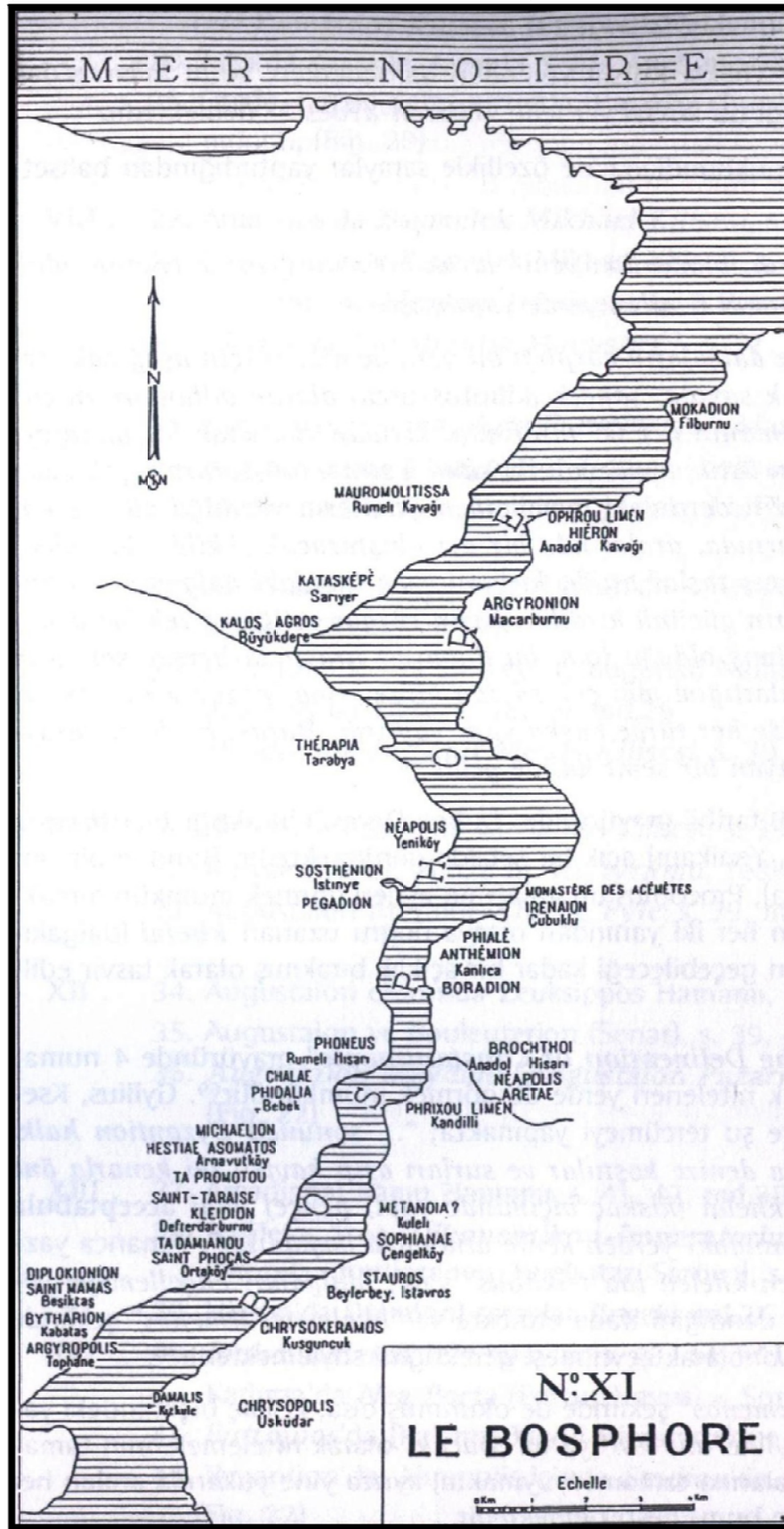
Metopon: Bugünkü Tophane'dir. Aya Photini ve St. Claire kiliselerinin bulunduğu bir yerleşmedir.¹¹³

Argypolis: Gümüş Şehir anlamına gelen bugünkü Fındıklı'dır. St. Andre'nin inşa ettirdiği kilise vardır. St. Andre'nin Bizanslılara Hristiyanlığı vazedip, inşa ettirdiği bu mabede Stachys'i Bizans'ın ilk piskoposu olarak takdis ettiğinden dolayı dini bakımdan önemli bir yerdi.¹¹⁴

Diplokionion: Bugünkü Beşiktaş'tır.5. yüzyılda adı geçmeye başlayan Ayios Mamas Manastırı ve mevkii, Dolmabahçe ile Beşiktaş arasındadır.10. yüzyılda I. Romen burada tepelerinde haç bulunan birtakım sütunlar diktirmiştir. Burada aynı isimde bir kilise, bir saray, bir hipodrom, on iki gözlü bir köprü ve bir de liman bulunduğu bilinmektedir.¹¹⁵

^{113, 114} Nilüfer Agat, "Boğaziçi'nin Turistik Etüdü", Doktora Tezi,İTÜ,1969.s.7

¹¹⁵ Semavi Eyice, "Bizans Devrinde Boğaziçi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, No:2236, İstanbul, 1976, s.19

Harita 1.3. R. Janin'e göre Bizans Dönemi'nde Boğaziçi Yerleşimleri (Düzgüner, F., 2004, s.22)

Hagios Phokas: Bugünkü Ortaköy'dür. İmparator Makedonyalı Basil (976-1025) tarafından burada Hagios Phokas Manastırı yaptırılmıştır. Bugün aynı adlı kilise fetihten sonra manastırın yerine inşa edilmiştir.¹¹⁶

Kalomos: Bugünkü Kuruçeşme'dir. İmparator yapısı Aya Dimitrios Ayazması vardır.¹¹⁷ 9.yy'da Patrik Tarasios'un kurduğu Tarasios Manastırı'nın burada olduğu tahmin edilir.

Mikhaelion-Asomotos-Anaplus: Bugünkü Arnavutköy'dür. Bizans devrinde Boğaziçi'nin en meşhur kiliselerinden birisi olan Hagios Mikail Kilisesi'nin burada olduğu kabul edilir. İmparator I. Konstantin tarafından kurulmuş ve bir ziyaret yeri olmuştur.¹¹⁸

Phoneus-Laimokopie (Boğazkesen): Bugünkü Rumelihisarı'dır. Yazar Laonikos şöyle anlatmaktadır:

“Murat'ın oğlu Mehmet Avrupa'da Mamara yakınında Asya'dan Avrupa'ya olan Boğaz geçidinin en dar olduğu yere geldiğinde Laimokopie (Boğazkesen) adı verilen küçük hisarı yaptırdı. Bunun sonucu karşı kıyıya yolculuk güvenli hale geldi ve batıdakiler üç sıra kürekli gemilerle karşıya geçmekten ve aynı şeyi karşıya geçtikten sonra yenilemekten çekinmediler. Mehmet aynı zamanda bu hisarın İstanbul'un kuşatmasında büyük yararı olacağını seziyordu. Hisarı üç ay içinde yaptırdıktan sonra hemen düşman toprağına akın yaptı. Kışın gelmesiyle Turakhenes'i (Turahan) Peleponnesos'a gönderdi ve yeniden bahar geldiğinde Mehmet İstanbul'u kuşatmaya sevkettiği ordusunu Boğaz akıntısının en dar olduğu, daha önce Marmara'da Laimokopie Hisarı'nı yaptırdığı yere geçirdi; hisar bugün de Türk muhafızlarınca sakınımla korunur. Burada sadece Türkler oturur. Hisarın kuleleri savaşta esir alınan Hristiyan ileri gelenlerini hapsedmek için kullanılır....”¹¹⁹

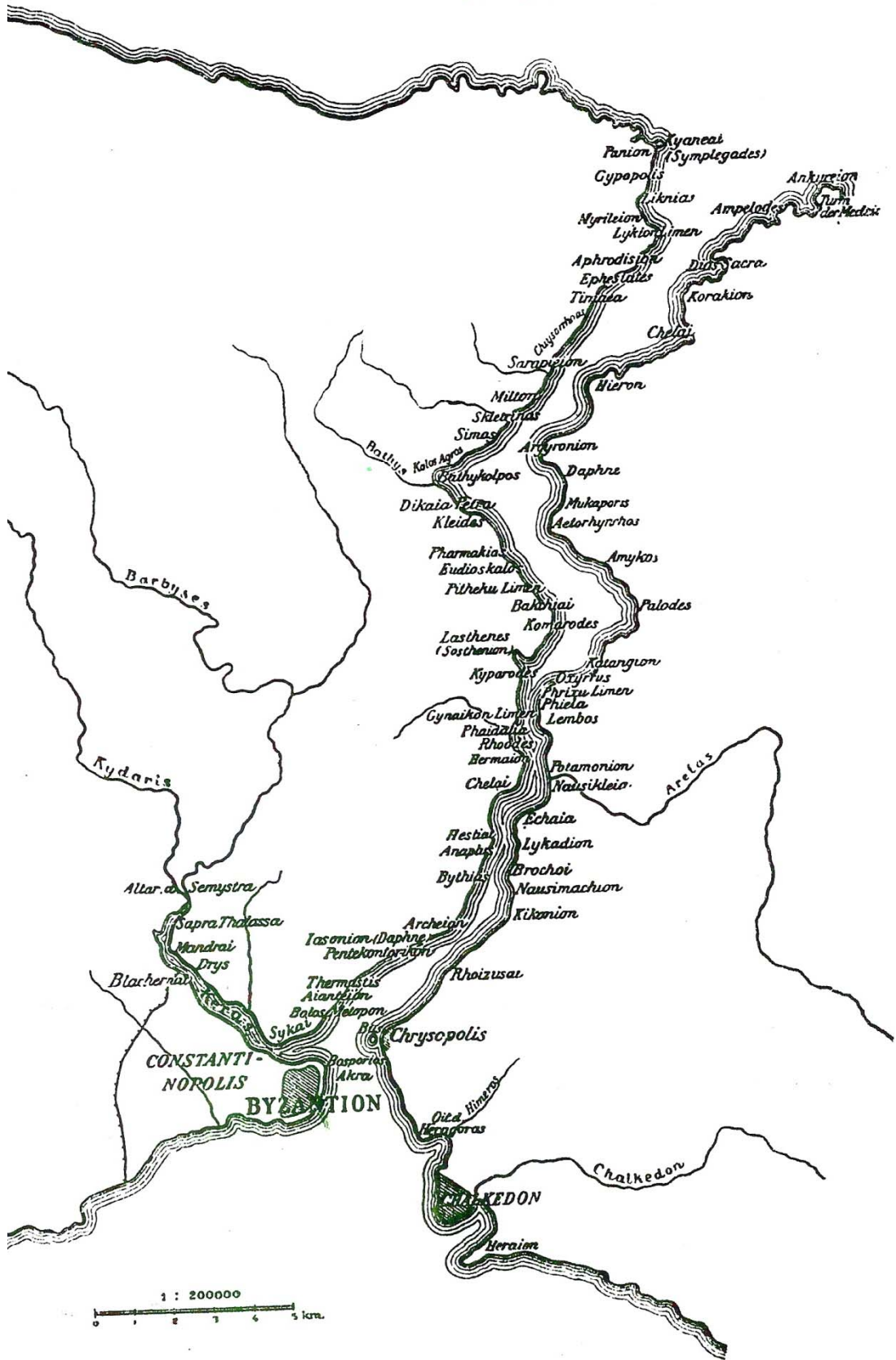
Bizans döneminde Türklerin yaptığı hisar yapısı dışında Bizans devrinde bilinen bir yapılaşma ve dini tesis bilgisi yoktur.

^{116,117} Nilüfer Agat, “Boğaziçi'nin Turistik Etüdü”, Doktora Tezi, İTÜ, 1969.s.7

¹¹⁸ Semavi Eyice, “Bizans Devrinde Boğaziçi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, No:2236, İstanbul, 1976, s.26

¹¹⁹ Petrus Gyllius (1489-1555), “İstanbul Boğazı”, Eren Yayıncılık, 2000. s.115

BOSPORUS THRACIUS

Pauly-Wissowa, *Real-Encyclopädie*, s. 749.

Harita 1.4. Bizans Dönemi'nde Boğaziçi Yerleşimleri (Agat, N., 1969, s.6)

Sosthenion-Stenon: Bugünkü İstinye'dir. Daha önce burada bulunan adak yerine imparator Büyük I. Konstantin Hagios Mikael Kilisesi'ni yaptırmıştır. Baş melek Mikael için bir bazilika (dikdörtgen şeklinde, iki sıra sütunlu nihayetinde üstü kubbeli kilise) inşa ettirmiştir. Keşiş Daniel 460 yılında, ucunda küçük bir parmaklığı ve belki üstünde ufak bir örtü olan direğin tepesinde 33 yıl yaşamıştır. Yazın yakıcı sıcağı, kışın dondurucu soğukunda dua ederek ve akın eden ziyaretçilere vaaz vererek inanılmaz bir direnç göstermiştir.¹²⁰ İstinye körfezi Cenevizliler ve Bizanslıların donanma üssüdür.¹²¹

Therapia: Bugünkü Tarabya'dır. Yunanca'da aynı sözcük kökünden türetilerek hem ilaç anlamında hem de karşıtı olan zehir anlamında kullanılmıştır. Başlangıçta Tarabya'ya ismini veren bu zehir kelimesi olmuş olabilir. En azından literatürde ilk ismi zehir anlamına gelen "Pharmacia" veya "Pharmakios" olarak geçmektedir. Daha sonraları bölgenin adı "Therapia" yani "tedavi" veya "şifa" olarak değiştirilmiş olmalıdır.¹²²

Bizans devrinde burada bir esirler hapisanesi vardı. Tarabya Limanı İstinye gibi önemli idi. 1352'de Cenevizlilerle olan deniz savaşlarında Venedikliler buraya çekilmişti. Burada Bizans devrinde bilinen bir dini tesis bilgisi yoktur.

Kleides: Bugünkü Kireçburnu'dur. Boğazın kuzey ucunu gördüğü için Karadeniz'in kilidi anlamında "Kleides kai kleitra tou Pontou" denmiştir. Burada Bizans döneminde Euphemia isimli ayazma bulunmaktaydı.¹²³

Bathyalpos-Kalos Agros: Bugünkü Büyükdere'dir. İmparator Justinianus burada küçük bir kilise yaptırarak yerleşmenin başlamasına neden olmuştur. Büyükdere'de geniş bir düzlük vardı.1069'daki Haçlı Seferi sırasında Bouillon bu çayırda bulunan büyük bir çınarın altında çadır kurmuştu: aynı noktadan yedi gövde çıkan ve çevresi kırk metreyi aşan bu ağaç 1930 yılında yer açmak için kesilmiştir.¹²⁴

¹²⁰ İlhan Tayar, "İstinye" Çitlembik yay., İstanbul. 2002, s.10

¹²¹ Nilüfer Agat, "Boğaziçi'nin Turistik Etüdü", Doktora Tezi, İTÜ,1969.s.8

¹²² Martin Bachmann, "Tarabya: Alman Büyükelçisinin Boğaziçi'ndeki Tarihi Yazlık Tarihçesi ve Gelişimi", İstanbul 2003.s.8

¹²³ M. Tayyip Gökbilgin, "Boğaziçi", İslam Ansiklopedisi ,c.2, Milli Eğitim Basımevi,1970,s. 681

¹²⁴ Yükselir Özhekim, "Boğaziçi'ndeki yerleşmelerin yasal mevzuat yönünden değerlendirilmesi", MSGSÜ, İstanbul, 2006.s.29

Kataskepe-Skletrinas: Bugünkü Sarıyer'dir. Vadideki “Fındık, Kestane, Hünkar “ suları eskiden burada mevcut üç manastırın ayazmaları olarak kullanılmıştır.¹²⁵

Hieron Roumelias: Bugünkü Rumelikavağı'dır. Kalenin bulunduğu yerde eskiden bir Bizans mabedi vardır. Daha sonra Bizans imparatorları karşılıklı Rumeli ve Anadolu kavaklarına birer kale yaparak buralardan sahile indirdikleri duvarlar arasında zincir germe suretiyle Boğazı savunma amacıyla kapatmışlardır. Bizanslılar zamanında burada Let Kulesi adlı bir hapisane ve manastır vardı. 1452'de hapisane yıkılmış, manastırda kötü durumdaydı.¹²⁶

Chrysorrhoas: Bugünkü Altinkum'dur. “Altın Su” anlamına gelmektedir. Burada Meryemana Kilisesi vardır.¹²⁷

Mavromolos: Bugünkü Karataş'tır. İmparator Konstantin Dukas'ın karısı Evdokya burada bir manastır yaptırmıştır.¹²⁸

2-Anadolu Yakası yerleşim yerleri;

Hieron Stoma: Bugünkü Yorosburnu, Anadolukavağı'dır.”Kutsal ağız” anlamındadır. Yoros'un kuzeyinde imparator Justinianus I. Mikail Kilisesi'ni, Patrik İgnatios da 9. Yüzyılda ismi aynı olan bir manastır yaptırmıştır. Bu mevki daha eskilerde olduğu gibi Ortaçağda da sahip değiştirmiştir. Bizans'ın, Haçlıların, Cenevizlilerin hakimiyetinde bulunmuş, Venedikliler de ele geçirmek için çarpışmışlardır. Cenevizliler Boğaza hakim olabilmek için halen harabesi bulunan kaleyi yapmışlardır.¹²⁹

Argyronion: Bugünkü Macarburnu'dur. Gümüş anlamına gelmektedir. İmparator Justinianus I. buradaki Hagios Pantelemion Kilisesi'ni yeniden yaptırmıştır. Ayrıca önüne bir düşkûnlerevi inşa ettirmiştir.¹³⁰

Katangion: Bugünkü Çubuklu'dur. “Uykusuz” denen keşişlere ait Akimitis Manastırı burada olup kurucusu Aleksander 430'da öldüğünde içine defnedilmiştir.¹³¹

¹²⁵ Nilüfer Agat, “Boğaziçi'nin Turistik Etüdü”, Doktora Tezi, İTÜ, 1969, s.8

¹²⁶ Nilüfer Agat. a.g.e. s.26

¹²⁷ Nilüfer Agat. y.a.g.e. s.8

^{128, 129, 130, 131} Nilüfer Agat. y.a.g.e. s.9

Potamonion: Bugünkü Anadoluhisarı'dır. Rivayete göre I. Bayezid Anadoluhisarı'nı Bizans harabeleri üzerine inşa etmiştir.¹³²

Lykasion: Bugünkü Vanıköy'dür. İmparator Justinianus burada Nafzimakion isimli bir manastır inşa ettirmiştir. Buraya hayat kadınları çekilir, hayatlarının geri kalan kısımlarını dua ederek geçirirlerdi.¹³³

Filakis: Bugünkü Kuleli'dir. Aya Atanas Ayazması'nın bitişiğinde bulunan haçlı, kitabeli taşları gören İnciciyan, Bizans devrinde bu köyün varolabileceğini öne sürmüştür.¹³⁴

Chrysokeros: Bugünkü Çengelköy'dür. Anlamı “altın kiremit”tir. İmparator Justinianus ile karısı Theodora kadınlara mahsus Metanoia Manastırı'nı yaptırmışlardı. Yıldızlı kiremitleri olan eski Aya Yorgi Kilisesi bu manastıra aitmiş. Bu kilisenin yakınında Bizans devrine ait süslü bir taş havuz bulunmuştur.¹³⁵

Stauros: Bugünkü Beylerbeyi'dir. İsmi imparator Konstantinus'un burada yaptırdığı kilisenin üzerine koydurduğu yıldızlı haçtan almıştır.¹³⁶

Chrysopolis-Skudarium: Bugünkü Üsküdar'dır. Kelime anlamı “Altın Şehir” dir. Latince “Skütari” de (kalkanlı) denmektedir. Burada kalkanlı askerlerin kışlası, imparatorların sarayları, kilise ve manastırlar vardır.¹³⁷

¹³² Nilüfer Agat, “Boğaziçi'nin Turistik Etüdü”, Doktora Tezi, İTÜ, 1969s.9

¹³³ Yükselir Özhekim, “Boğaziçi'ndeki yerleşmelerin yasal mevzuat yönünden değerlendirilmesi”, MSGSÜ, İstanbul, 2006.s.30

^{134, 135} Nilüfer Agat, “Boğaziçi'nin Turistik Etüdü”, Doktora Tezi, İTÜ, 1969,s.9

¹³⁶ M. Tayyip Gökbilgin, “Boğaziçi”, İslam Ansiklopedisi, c.2, Milli Eğitim Basımevi, 1970,s. 689

¹³⁷ Nilüfer Agat, y.a.g.e. s.10

1.3.3.Osmanlı Dönemi'nde Boğaziçi

Boğaziçi'ne Osmanlılar 14. yüzyılda ilk defa yerleşmeye başlamışlardır. Osmanlı Dönemi boyunca yerleşimler Avrupa Yakası'nda Rumelifeneri'nden Beşiktaş'a, Anadolu Yakası'nda ise Anadolufeneri'nden Üsküdar'a kadar yayılmıştır.

İstanbul'un fethedilmesiyle birlikte ilk zamanlarda sayfiye yeri olarak ilgi gören Boğaziçi'nde sahil sarayları ve kasırlar inşa edilmiştir. Osmanlı Dönemi'nde Boğaziçi zamanla, Bizans döneminde olduğu gibi kentten uzak küçük köyler ve yalnızca dini yapılaşma değil kentin bir parçası, banliyösü olmuştur. Osmanlı'da dini hayat ve sosyal hayat iç içe olduğundan Boğaziçi'ne yerleşmenin başlamasıyla birlikte dini yapılaşmanın da başlamış olduğu söylenebilir.¹³⁸

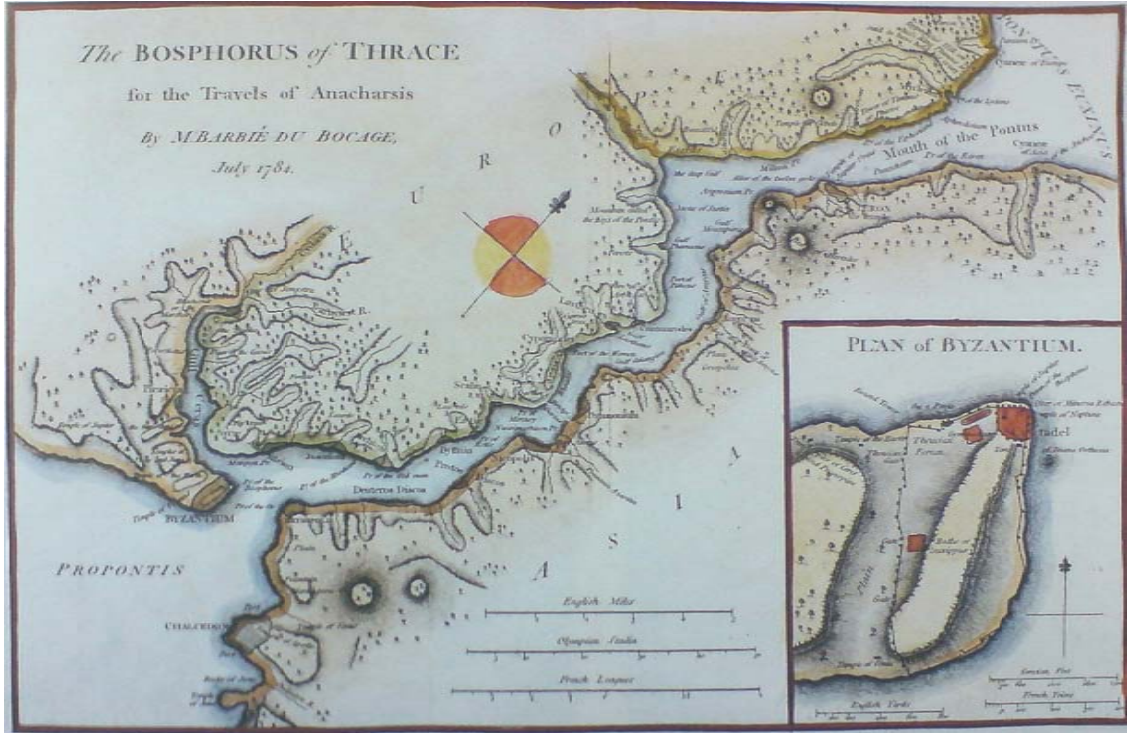

Resim 1.2. 1850'lerde İstanbul (wowturkey.com)

Boğaziçi'nin ilk Türk yapıları hisarlardır. Mimarimiz, kıyılarda kale burçları halinde başlamış, sonra zamanla karakol, cami, mescit ve yalılar yapılarak bir Türk Boğaziçi meydana gelmiştir. Halk, 16.ve 17. asırlarda Boğaz'ın şehre yakın köylerine daha çok gitmektedir.

¹³⁸ Doğan Kuban, "Boğaziçi", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Bülteni, 7, 1972. s. 3.

Uzaklara ise, tatil günlerinde eğlenebilmek ve dinlenmek üzere gidilmektedir. 16. Yüzyılda Anadolu yakasında bir çok semt daha önceden iskân edilmiş haldeydi. Çengelköy, Kuzguncuk, Kandilli, Çubuklu, Kanlıca, Beykoz gibi semtlere, 17. yüzyıldaki faaliyetlerle Vaniköy ve Anadolukavağı eklenmiştir. 16. Yüzyılda Boğazın, İstanbul'un bir parçası olduğu henüz söylenemese de, bu yüzyıldan itibaren Boğaz'a işleyen Vakıf kayıkları olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır.¹³⁹

Harita 1.5. 18.yy Jean-Denise Barbie Du Bocage'nin Haritası. (Kubılay,A.,Y.,2010, s.120)

¹³⁹ Doğan Kuban, "Boğaziçi", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Bülteni, 7, 1972. s. 3.

1-Avrupa Yakası yerleşim yerleri;

- **Tophane**

Tophane'deki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Resim 1.3. 1880-93 civarı denizden Tophane (www.loc.gov/)

Tablo 1.1.Tophane'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günü-müzde
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Eb-ül Fadl Camii	Mimar Sinan	Eb-ül Fazl M.E.		1553				yok
Cihangir Camii	Mimar Sinan	Kanuni S.S. II. Abdülhamid		1559			1889	var
Kılıç Ali Paşa Külliyesi	Mimar Sinan	Kaptan-ı Derya Kılıç Ali P		1581				var
Çukurcuma Camii	Mimar Sinan	Muhiddin Mehmed E.		16. yy.				var
Hacı Mimi Camii	----	ElHac Mehmed Çelebi		16. yy.				özgün değil

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Süheyl Bey Mescidi	Mimar Sinan	Süheyl Bey Abdülaziz		1591			1873	yok
Tophane Ocağı Mescidi	Mimar Sinan	Kanuni -----		16. yy.		18. yy.		yok
Çavuşbaşı Camii	----	Mahmud Çavuş			17. yy.			yok
Tomtom Mescidi	----	Kaptan Mehmed Ağa			17. yy.			Özgün değil var
Sefer Kethüda Mescidi	----	Abdüllatif Efendi	-	-	-	-	-	var
Hendek Mescidi (Hoca Ali Camii)	----	Kaptan Hoca Ali				18. yy.?		var
Tophane-i Amire Arabacılar Kışlası Camii	----	III. Selim				18. yy.		yok
Firuz Ağa Camii	----	II. Mahmud (yenileme)					1823	var
Nusretiye Camii	Krikor Amira Balyan	II. Mahmud					1826	var

Tablo 1.2.Tophane’deki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Karabaş Tekkesi	----	Babüssade A. Karabaş Mustafa A.		16. yy.				var
Karabaş Tekkesi Namazgahı	----	Babüssade A. Karabaş Mustafa A.		16. yy.				yok
Kadirihane Tekkesi	----	Tosyalı Şeyh İsmail Rumi			1630	1766	19. yy.	var
Ebu Said Tekkesi	----	----	-	-	-	-	-	yok
Cihangir Camii Tekkesi	----	----	-	-	-	-	-	yok

- **Fındıklı**

Fındıklı'daki (Tophane- Beşiktaş) Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolastırılmıştır.

Resim 1.4. 1880-93 civarı denizden Fındıklı (www.loc.gov/)

Tablo 1.3. Fındıklı'daki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Molla Çelebi Camii	Mimar Sinan	Mehmed Vusuli Efendi		16. yy.				var
İlyas Çelebi Mescidi (Akarca Mescidi)	----	Kalyoncu- lar Defter- darı İlyas E.		16. yy.?				var
Fatma Hatun Camii	----	Fatma Hatun -----		1705			1839	var

Tablo 1.4.Fındıklı'daki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Keşfi Cafer E. Tek.	----	Arap Ahmed P.		1586			1823	yok
Canfeda Baba Tekkesi	----	Canfeda Baba				18. yy.		yok

Tablo 1.5.Fındıklı'daki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Ayii Apostili Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var?

- Kabataş-Dolmabahçe**

Kabataş-Dolmabahçe'deki Osmanlı dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Resim 1.5. 1909-19 civarı denizden Dolmabahçe (www.loc.gov/)

Tablo 1.6. Kabataş-Dolmabahçe'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Ekmekcibaşı Mescidi	----	Ekmekciba- şısı Ali Ağa	15. yy.					Özgün değil var
Hanım Kadın Mescidi	----	Hanım binti Mehmed		16 yy.				yok
Vişnezade Camii	----	K. Vişneza de MehmedEf			1664			var

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Şenlik Dede Mescidi	----	----			1680			var
Kabataş (Ömer Avni) Camii	----	Reissülküt-tab Ömer Avni Bey			17. yy.			var
Arap İskelesi Mescidi	----	Tekerlek Mustafa Efendi			17. yy.			yok
Çakır Dede Mescidi	----	---- Tersane Emini Hüseyin Ef	?	?	?	1705		yok
Bağ Odaları Mescidi	----	----				1706		yok
Raif Ağa Camii	----	----					1876	var
Muradiye Camii	----	---- Server Ağa	?	?	?	?	1898	var
Aziziye Camii	Sarkis Balyan	Abdülaziz Tamamla-namamış					19. yy.	yok
Dolmabahçe Camii	Garabet Balyan	Bezmialem Valide Sultan					19. yy.	var

Tablo 1.7. Kabataş-Dolmabahçe'deki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Çizmeciler Tekkesi	----	ÇizmecibaşıBedrettin Mahmud Ağa	15. yy.					yok
Baba Sungur Tekkesi	----	----	15. yy.?					Özgün değil var
Karaabalı Tekkesi	----	Çakır Dede ----			17. yy.		19. yy.	yok
Maçka Tekkesi	----	Şeyh Mustafa Fani Efendi				18. yy.		yok

- **Beşiktaş**

Beşiktaş'taki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Resim 1.6. 1960'lar Beşiktaş (www.facebook.com/group.php?gid=39147418985)

Tablo 1.8. Beşiktaş'taki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günümüzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Tuz Baba Mescidi	----	Fatih'in tuzcubası	15. yy					var
Sinan Paşa Camii	Mimar Sinan	Kaptan-ıD. Sinan Paşa		16. yy				var
Sinan Paşa Mescidi	----	Kaptan-ıD Sinan Paşa		16. yy				yok
Gazali Mescidi ve Zaviyesi	----	Bursalı Gazali Mehmed Efendi		16. yy				yok
Hanım Kadın Mescidi	----	Hanım binti Mehmed		16. yy				yok
Hayreddin İskeleyi Mescidi	----	Kaptan-ıD. Barbaros Hayreddin		16. yy				yok
Arap İskeleyi Mescidi	----	Tekerlek Mustafa Ef			17. yy			yok
Kaptan İbrahim Ağa Camii	----	Kaptan İbrahim Ağa			1622			var
Abbas Ağa Camii	----	Abbas Ağa II.Mahmud			1666		1835	var

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy	16. yy	17. yy	18. yy	19. yy	
Süleyman Ağa Mescidi	----	Darüsaade Ağası Süleyman Ağa				1705		var
Çanakçı Limanı Mescidi	----	Nazır Hüseyin Ağa				18. yy		yok
Beşiktaş İskelesi Mescidi	----	Mehmed Sadık Efendi				18. yy		yok
Orhaniye Kışlası Camii	----	II. Abdül hamid					1887	var
Yıldız Camii	----	II. Abdül hamid					1862	var

Tablo 1.9.Beşiktaş'taki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)

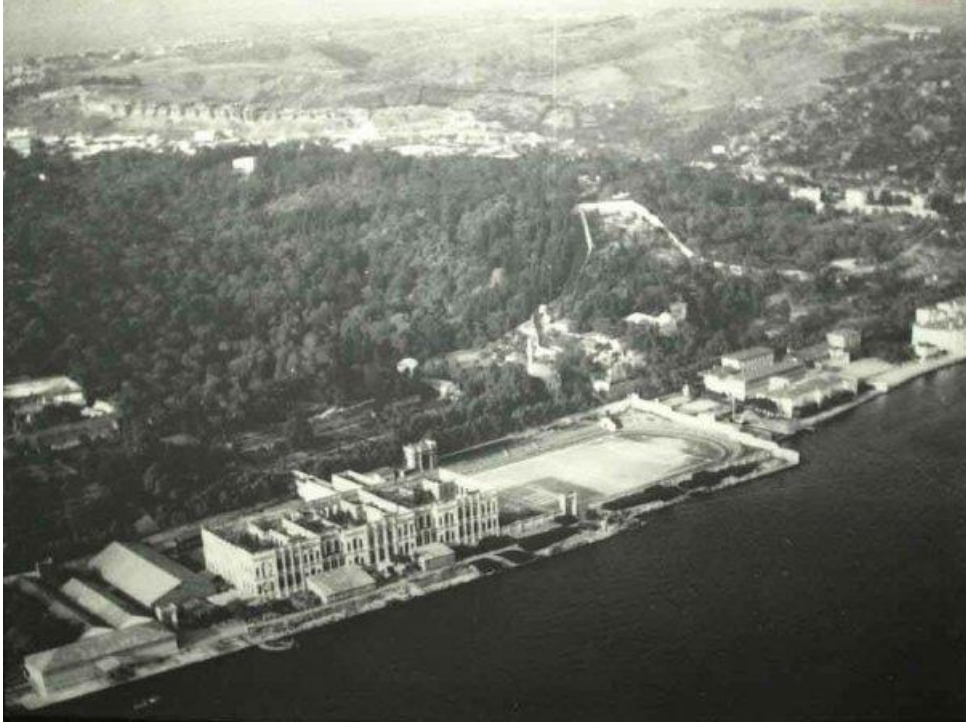
Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy	16. yy	17. yy	18. yy	19. yy	
Neccarzade Tekkesi	----	Şeyh El-Hac Mustafa Rızaeddin				18. yy		yok
Ertuğrul Tekkesi	----	II. Abdül hamid					19. yy	var
Ebu'l Hüda Tekkesi	----	II. Abdül hamid ?					19. yy	yok

Tablo 1.10. Beşiktaş'taki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy	16. yy	17. yy	18. yy	19. yy	
Asdvadzadzin (Surp) Kilisesi (Ermeni)	Garabet Balyan	---- Garabet Balyan			1684 ?		1866	var
Cihannüma Panayia Kilisesi (Rum)	----	----					1830	var
Meryem Ana Panayia Kilisesi (Rum)	----,----,----	----,----,----	?	?	?	1730	1833	var
Ayia Paraskevi Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var

- **Çırağan**

Çırağan'daki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Resim 1.7. 1960'lar Çırağan (www.facebook.com/group.php?gid=39147418985)

Tablo 1.11.Çırağan'daki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Mecidiye Camii	Garabet Balyan	Abdül mecid					1848	var

Tablo 1.12.Çırağan'daki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy	16. yy	17. yy	18. yy	19. yy	
Yahya Efendi Tekkesi	----	Şeyh Yahya Efendi		1538				var
Beşiktaş Mevlevihanesi	----	----			17. yy			yok
Odabaşı Tekkesi	----	Fenai Mustafa Efendi			17. yy			yok

Tablo 1.13.Çırağan'daki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Ayios İoannis Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	yok

- **Ortaköy**

Ortaköy'deki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Resim 1.8. 1900'ler Ortaköy (www.facebook.com/group.php?gid=39147418985)

Tablo 1.14.Ortaköy 'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Baltacı Mahmud Ağa Mescidi	----	----			17. yy.?			yok
Mehmed Kethüda Camii Şerifi		Mahmud Ağa				1721		yok
Ortaköy Camii	Nigoğos Balyan	Abdül mecid					1853	var

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Cavid Ağa Camii ve Tekkesi	----	Cavid Ağa					19. yy.	yok
Hacı Mahmud Camii	----	Teşrifatçı Hacı Mahmud Efendi					19. yy.	Özgün değil var
Mülki Hatun Mescidi		Saraylı Mülki Hatun	?	?	?	?	?	yok

Tablo 1.15.Ortaköy’deki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)

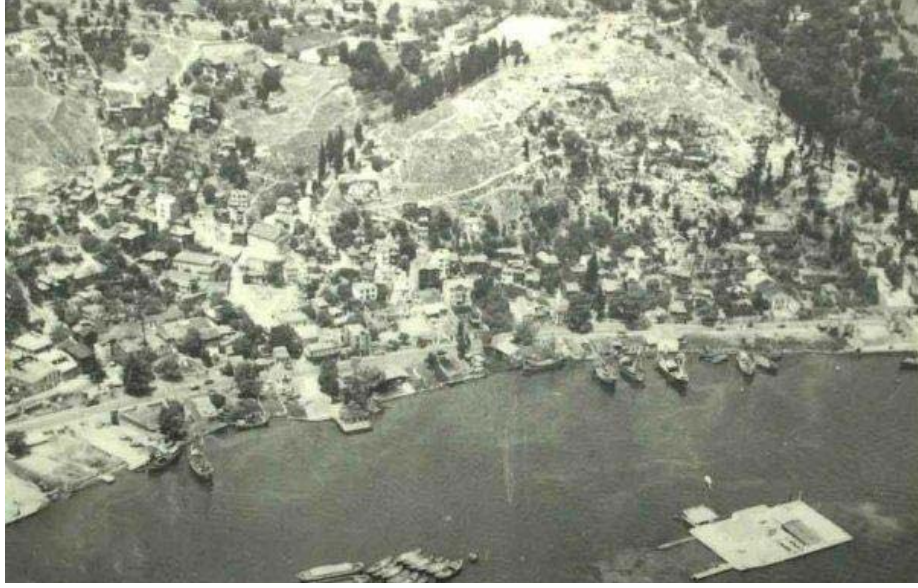
Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Cavid Ağa Camii ve Tekkesi	----	Cavid Ağa					19. yy.	yok

Tablo 1.16.Ortaköy’deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Fokas (Ayios) Kilisesi (Rum)	----	----	15. yy.				1856	var
Surp Giragos Kilisesi (Ermeni)					17. yy.?	1725		yok
Etz HayimSinagogu	----	----			17. yy.?			kısmen var
Surp Asdvadzadzin Kilisesi (Ermeni)	Senekerim Balyan	----					1824	var
Krikor Lusavoriç (Surp) Katolik Kilisesi (Ermeni)	----	----	?	?	?	?	1839	var
Yeryios (Ayios) Mezarlık Kilisesi (Rum)	----	----					1892	var
Yenimahalle Sinagogu	----	----	?	?	?	?	?	var
Ayios Yeoryios Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var

- **Kuruçeşme**

Kuruçeşme’deki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Resim 1.9.1960’lar Kuruçeşme (www.facebook.com/group.php?gid=39147418985)

Tablo 1.17. Kuruçeşme’deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
İbrahim Paşa Mescidi	----	Defterdar İbrahim Paşa			17. yy.			var
Tezkireci Osman Efendi Camii	----	Tezkireci Osman Ef.				18. yy.		var

Tablo 1.18. Kuruçeşme’deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Yerevman Surp Haç Kilisesi (Ermeni)	----,---- Garabet A. Balyan	----,---- ----			17. yy.?	1798	1834	var
Dimitrios (Ayios) Kilisesi (Rum)	----,----	----,----			17. yy.?	1798		var
İoannes Prodromos Kilisesi (Rum)	----,----	----,----	?	?	?	?	1835	var

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
.....Sinagogu (*N. Gülyüz)	----	----				?	19. yy.?	yok
Ayios Dimitrios Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Paraskevi Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var

- **Arnavutköy**

Arnavutköy’deki Osmanlı dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolatırılmıştır.

Tablo 1.19. Arnavutköy’deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Tevfikiye Camii	----	II. Mahmud					1832	var

Tablo 1.20. Arnavutköy’deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Taksiarhes Kilisesi(Rum)	----,----,----	----,----,----	?	?	?	?	1899	var
Tevfikiye Camii	----	II. Mahmud					1832	var
Arnavuköy Sinagogu	----,----	----,----			?	?	1836 ?	var
Profiti İliasMez.Kilisesi (Rum)	----	----					1871	var
Khristos Genesis Kilisesi (Rum)	?	?					19. yy.?	var
Profiti İlias Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Ayios Nikolaos Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayios Onofrios Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Fotini Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Kiryaki Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Vlaherna Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Aya Pareskevi Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	yok
Aya Pareskevi Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Marina Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	yok
Ayia Triada Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	yok
Ayios Konstantinos ve Ayia Eleni Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	yok

- **Bebek**

Bebek'teki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Resim 1.10. 1900 civarı Bebek (wowturkey.com)

Tablo 1.21. Bebek'teki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Bebek Camii	----, Kemalettin Bey	III. Ahmed ----				1726	1913	var

Tablo 1.22. Bebek'teki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Ayios Haralambos Kilisesi	----	----					1830	var
.....Sinagogu (*N. Güleryüz)	----	----				?	19. yy.?	yok
Ayios İoannis Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayios Minas Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayii Apostili Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var

- Rumelihisarı**

Rumelihisarı'ndaki Osmanlı dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Tablo 1.23. Rumelihisarı'ndaki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Fatih Camii	----	Fatih Sultan Mehmed	15. yy.					yok
Ali Dede Mescidi	----	----		1540				var
Hamam (Ali Pertek) Camii	----	Pertek Ali Bey			17. yy.			var
İskele Mescidi (Hacı Kemaleddin)	----	Hacı Kemaleddin I. Mahmud	?	?	?	1746		var

Tablo 1.24. Rumelihisarı'ndaki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Şehitlik Tekkesi	----	----	?					yok
Karabaş Tekkesi	----	----	?					yok
Durmuş Dede Tekkesi	----	----		16. yy.				var
Kayalar Mescidi ve Tekkesi	----	----			17. yy.			yok
Nalbur Mehmed E. Tekkesi	----	----				18. yy.		yok

Tablo 1.25. Rumelihisarı'ndaki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Santukht (Surp) Kilisesi (Ermeni)	----,----	----,----				18. yy.	1856	var
Ayios Yeoryios Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	yok

- **Emirgan**

Emirgan'daki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Tablo 1.26. Emirgan'daki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Emirgan Camii	----	I.Abdül hamid II.Mahmud				1781	1838	var
Baltalimanı Camii	----,----	Seyyid MehmeE. Arif E.				18. yy.	1827	var

Tablo 1.27. Emirgan'daki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Surp Hovhannes Garabed Kilisesi(E)	----,----	----,----				?	1857	yok
Yeritz Mangants (Surp) Kilisesi(E)	----,----	----,----					1840 1884	var
Ayios Pandlemion Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	yok
Ayios İoannis Teololgos Kilisesi veAyazması	----	----	----	----	----	----	----	yok

- **İstinye**

İstinye'deki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Resim 1.11. 1973 İstinye (wowturkey.com)

Tablo 1.28. İstinye'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Neslişah S. Camii	----	Neslişah S.		1541				var
Kürkçübaşı Mescidi	----	Güzelce Ali Paşa			17. yy.			var
Osman Reis Camii	----,----	OsmanReis -Afif Paşa			1636		1904	var
Çavuş Mescidi	----	Mahmud Çavuş	?	?	?	?	?	var

Tablo 1.29. İstinye’deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Taksiarhon Kilisesi	----	----	?	?	?	?	?	var
Ayios Nikolas	----	----	----	----	----	----	----	yok
Ayia Marina	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Vlaherna	----	----	----	----	----	----	----	var

- **Yeniköy**

Yeniköy’deki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Tablo 1.30. Yeniköy’deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Molla Çelebi Camii	----	Fazlı Efendi		16. yy.				yok
Ali Paşa Camii	----	Güzelce Ali Paşa			17. yy.			yok
Kapudan Halil Paşa Camii	----	----	?	?				yok

Tablo 1.31. Yeniköy’deki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Şeyh İsmail Tek.	----	Şeyh İsmail	?	?	?	?	?	yok

Tablo 1.32. Yeniköy’deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Asdvadzadzin (Surp) Kilisesi(E)	----	----				1760		var
Nikolaos (Ayios) Kilisesi (R)	----	----				18. yy.		var
Yeoryios (Ayios) Kilisesi (R)	----	----					1851	var
Yeniköy (Tiferet İsrail) Sinagogu	----	Kamando					1870	var
Ayios Haralambos Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayios Konstantinos Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Terapon Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Fotini Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Paraskevi Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Kiryaki Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Paraskevi (Kireçburnu) Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var

- **Tarabya**

Tarabya’daki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Tablo 1.33. Tarabya’daki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
.....Mescidi	----	Kaptan-ı Derya Uluç Hasan Paşa		16. yy.				yok
Hacı Osman Ağa Camii	----,----	TüccarHacı Osman A. -Şehriyari Ali ağa				18. yy.	1829	yok

Tablo 1.34. Tarabya'daki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günümüzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Paraskevi (Ayia) Kilisesi (R)	----	----	?	?	?	?	1868	var
Andon (Surp) Katolik Kilisesi (E)	M. Razi	Andon Y. Tıngıryan					1871	var
Konstantinos - Eleni Kilisesi (R)	N. Fusta	Yorgi Zafiri					1875	var
Ayios İoannis Prodromos Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	yok
Ayios Konstantinos ve Ayia Eleni Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Paraskevi Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Kiryaki Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Marina Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var

- **Büyükdere**

Büyükdere'deki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Resim 1.12. 1880-93 Büyükdere (www.loc.gov/)

Tablo 1.35. Büyükdere'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Cerrah Mahmud Efendi Camii	----	----		16. yy.?				var
Kara Kethüda Cami	----	Mehmed Ağa				18. yy.		var
Koca Defterdar Paşa Camii			?	?				yok

Tablo 1.36. Büyükdere'deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Paraskevi (Ayia) Kilisesi (R)	----,----	----,----	?	?	?	?	1831	var
Boğos (Surp) Katolik Kilisesi(E)	----, KirkorHür müzyan	Boğos A.Bilezikçi yan----					1847 1885	var
Hripsimyants (Surp) Kilisesi(E)	----	Garabed Yeramyas				?	1866	var
Ayios Konstantinos Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayios Nikitas Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Fotini Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Paraskevi Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var

- **Sarıyer**

Sarıyer'deki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolatırılmıştır.

Resim 1.13. 1900'ler Sarıyer (wowturkey.com)

Tablo 1.37. Sarıyer’deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günümüzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Ali Kethüda Camii	----	Ali Efendi				18. yy.		var

Tablo 1.38. Sarıyer’deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günümüzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
İoannes Prodromos Kilisesi	----,----	----,----	?	?	?	?	1834	var
Ayios İoannis Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var

- **Rumelikavağı ve Rumelifeneri**

Rumelikavağı ve Rumelifeneri’ndeki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolastırılmıştır.

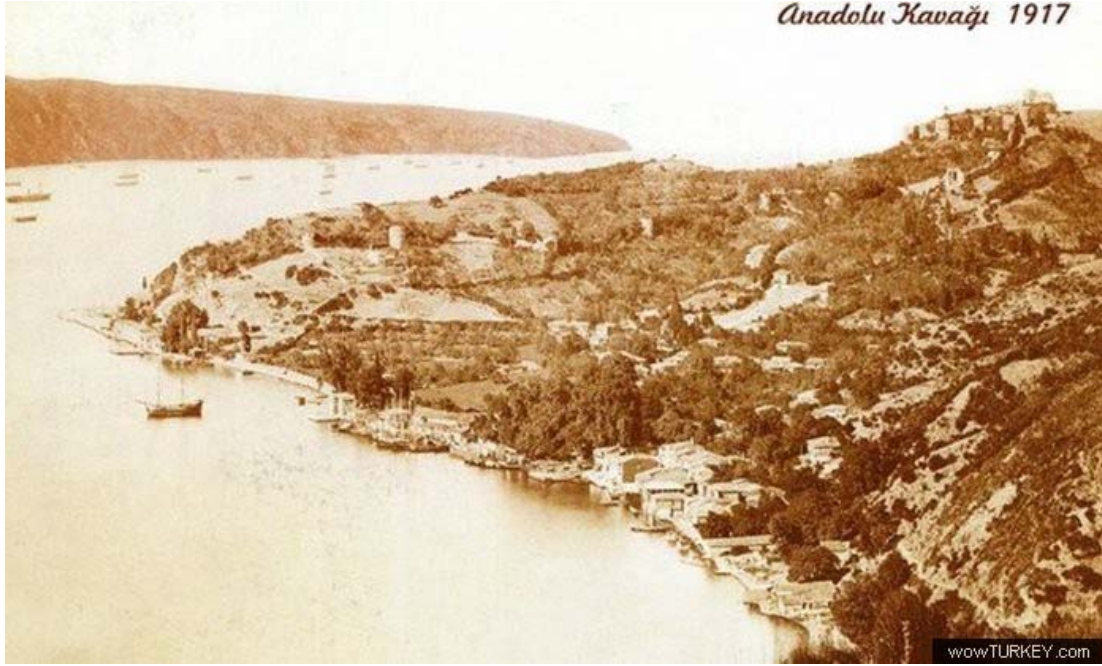
Tablo 1.39. Rumelikavağı ve Rumelifeneri’ndeki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günümüzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
....Camii	----	IV.Murat			17. yy.			yok
Ramazan AğaCamii	----	----			17. yy.			var
....Mescidi	----	KarakaşM. Çelebi	?	?	?	?	?	yok
Valide Camii	----	Val.Hatice Turhan S.			17 yy.			yok

2-Anadolu Yakası yerleşim yerleri;

- **Anadolukavağı**

Anadolukavağı'ndaki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Resim 1.14. 1917 Anadolu Kavağı (wowturkey.com)

Tablo. 1.40. Anadolu Kavağı'ndaki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günümüzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Yoros Kalesi Mescidi	----	II. Bayezid	15. yy.?	16. yy.?				yok
Ali Reis Mescidi	----	Midillili Hacı Ali Reis		1593				var
Anadolukavağı Mescidi	----	Kösem Valide Sultan			17. yy.			yok
Yeni Camii	----	Elhac MehmedA.			1690			yok

- **Beykoz**

Beykoz'daki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Resim. 1.15.1900'ler Beykoz ((www.facebook.com/group.php?gid=39147418985))

Tablo 1.41. Beykoz'daki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günümüzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Deredeki Mescidi	----	Şeyhül.Molla Fenari MehmedE.		16. yy.				yok
Canfeda Kadın Mescidi	----,----	Canfeda Kadın,----		16. yy.?	?	?	?	var
Yalıköy Mescidi	----	Bostancıbaşı MustafaA.			17. yy.			yok
Paşabahçe Camii	----	III. Mustafa				1763		Özgün değil
Beykoz Camii	----	Bostancıbaşı Mustafa A.			17. yy.?		19. yy.?	var
Çubuklu Ocağı M.	----	----	?	?	?	?	?	var
İncir Köyü Camii	----	Bostancıbaşı SinanAğa				18. yy.?		yok

Tablo 1.42. Beykoz'daki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günümüzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Sultaniye Çayırı Namazgahı	----	----		16. yy.?				var
Çakmak Dede Tekkesi	----	----			17. yy.?			yok
Raufi Tekkesi	----	Şeyh Hafız MehmedE.				18. yy.		yok
Yuşa Mescidi ve Tekkesi	----	Sadrazam Mehmed Said Paşa				1756		kısmen var
Beykoz Çayırı Tekkesi	----,----	Şeyh Edhem Sırrı E.,----					1845 1900	var
Mehmed Emin Efendi Tekkesi	----						19. yy.	kısmen var
Hasirizade Tekkesi	----	----	?	?	?	?	?	yok

Tablo 1.43. Beykoz'daki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günümüzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Nigoğos (Surp) Kilisesi (E)	----,----	----,----				1776	1834	var
Paraskevi (Ayia) Kilisesi(R)	----	----					1852	var
Konstantinos Eleni Kilisesi(R)	----	----					1894	var
.....Sinagogu (*N. Güleriyüz)	----	----				?	19. yy.?	yok
Ayios Konstantinos Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayios Nikitas Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Fotini Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Paraskevi Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	yok
Ayia Paraskevi (Küçük) Ayaz.	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayios Terapon (Çubuklu) Ayaz.	----	----	----	----	----	----	----	yok
Ayios İoannis Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayios Nikolas Ay.	----	----	----	----	----	----	----	yok
Ayios Onofrios (Paşabahçe) Ayaz.	----	----	----	----	----	----	----	yok
Ayia Kiriaki Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var

- **Kanlıca**

Kanlıca'daki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Tablo 1.44. Kanlıca'daki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
İskender Paşa Camii ve Külliyesi	----	Gazi İskender P.		16. yy.				var
...Mescidi	----	Sufilelerden Sinan E.		16. yy.				yok
Dolay Mescidi	----	Memiş Sinaneddin Efendi		16. yy.				yok

Tablo 1.45. Kanlıca'daki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Ataullah Efendi Tekkesi	----,----	----,----				18. yy.	1900 başı	var

- **Anadoluhisarı**

Anadoluhisarı'ndaki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Tablo 1.46. Anadoluhisarı'ndaki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			14- 15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
....Mescidi	----	I. Bayezid	14. yy.					yok
Anadoluhisarı Camii	----	Fatih S.Mehmet, II.Abdülhamid	15. yy.				1883	var
Sinan Efendi Mescidi	----	Amasyalı Sinaneddin Efendi	?	?	?	?	?	yok

Tablo 1.47. Anadoluhisarı'ndaki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			14- 15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Anadoluhisarı Namazgahı	----	----			17. yy.?			var
Rumi Mehmed Efendi Tekkesi	----	Rumi Mehmed Efendi				1798		yok

Tablo 1.48. Anadoluhisarı'ndaki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			14- 15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Ayia Paraskevi Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var

- Kandilli**

Kandilli'deki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolatırılmıştır.

Tablo 1.49. Kandilli'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy	16. yy	17. yy	18. yy	19- 20. yy	
Kandilli Camii	----,----	----, I. Mahmud			1632 ?	1751		var
Küçükusu Camii	----	Mihrişah Valide S.				18. yy		yok

Tablo 1.50. Kandilli'deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy	16. yy	17. yy	18. yy	19- 20. yy	
Yergodasan Arakelots (Surp) Kilisesi(E)	----	----					1841	var
Hristos Metamorfosis Rum Ortodoks Kilisesi	----	----					19. yy.	var
Fransız Katolik Kilisesi	----	----					20. yy.	var

- **Vaniköy ve Kuleli**

Vaniköy ve Kuleli'deki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Tablo 1.51. Vaniköy ve Kuleli'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Vaniköy Camii	----	Vani Mehmed Efendi			17. yy.			var
...Mescidi	----	----		16. yy.?				yok
Kuleli Bahçe (Kaymak Mustafa) Camii	----					18. yy.		var

- **Çengelköy**

Çengelköy'deki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Tablo 1.52. Çengelköy'deki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Kerime Hatun Camii	----	Kapı Ağası Mehmed A.			1657			var
Hacı Ömer Mescidi	----,----	----, II. Abdülhamit	?	?	?	?	19. yy.	var
Çınarlı Mescit	----	Kaptan-ı derya Abdullah Paşa					1818	var

Tablo 1.53. Çengelköy'deki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Ahmed Efendi Tekkesi	----	Şeyh A.Rasih Efendi					1867	var
Şeyh Nevres Tekkesi	----	----	?	?	?	?	?	yok

Tablo 1.54. Çengelköy’deki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Yeoryios (Ayios) Kilisesi (R)	----	----					1830	var
Ayion Trion İearhon Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayios Dimitrios Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayios Harambolos Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayios Konstantinos Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayios Pandelemion Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Anayiri Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	yok
Ayia Marina Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var

- Beylerbeyi**

Beylerbeyi’ndeki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolaştırılmıştır.

Resim. 1.16. 1910 Beylerbeyi (İstanbul Üniversitesi-arşiv no: 90813)

Tablo 1.55. Beylerbeyi’ndeki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
İstavroz Camii	----	Abdullah A		16. yy.				var
Beylerbeyi Camii	----	I.A.mecit				1778		var
Fıstıklı Mescidi	----	Mehmed Emin E.					19. yy.	yok
Küplüce Camii	----	----					1909	var

Tablo 1.56. Beylerbeyi’ndeki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Şeyh Hüseyin Efendi Tekkesi	----	Seyyid Hüseyin E.					1855	kısmen
Şeyh Nevruz Tekkesi	----	Nevruz Efendi?					19. yy.?	var

Tablo 1.57. Beylerbeyi’ndeki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Ayios Andonios Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayia Efimia Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	yok
Ayia Paraskevi Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var

- **Kuzguncuk**

Kuzguncuk’taki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolastırılmıştır.

Tablo 1.58. Kuzguncuk’taki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy	16. yy	17. yy	18. yy	19. yy	
Üryanizade Mescidi	----	Üryanizade Ahmed Esad E.					19. yy	var

Tablo 1.59. Kuzguncuk'taki kilise, sinagog ve ayazmalar; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günümüzdeki durumu
			15. yy	16. yy	17. yy	18. yy	19. yy	
Krikor Lusavoriç (Surp) Kilisesi(E)	----	----					1839	var
Panteleymon (Ayios) Kilisesi(R)	----,----	----,----	?	?	?	?	19. yy	var
Beth Yaakov Sinagogu	----,----	----,----	?	?	?	?	1878	var
Virane (Kal de Ariva) Sinagogu	----	----					1840	var

• Üsküdar

Üsküdar'daki Osmanlı Dönemi ibadet yapıları çeşitlerine göre kronolojik sırayla tablolatırılmıştır.

Tablo 1.60. Üsküdar'daki cami ve mescitler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günümüzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Selman Ağa Camii	----	Selman Ağa		1506				var
Solak Sinan Camii	----	Solak Sinan E.		1548				var
Mihrimah Sultan Camii	Mimar Sinan	Mihrimah Sultan		1548				var
Kara Davud Paşa Camii	----	Davud Bin Abdülhay	15. yy.					var
Rum Mehmed Paşa Camii	----	Mehmed Paşa	15. yy.					var
BulgurluKöyüCa.	----	Mehmed Ağa	15. yy.?					var
Durbali Camii	----	----	15. yy.					yok
Fatih Mescidi	----	II. Mehmed	15. yy.?					var
Çakırcıbaşı Camii	----,----	Çakırcıbaşı Hasan P. Şayeste Hn.		1558			1859	var
Mevlana Efendi Cami	Mimar Sinan ----	Ahmed Çelebi,----		1560			20. yy. başı	var
AhmedÇelebi Cami	----	Ahmed Çelebi		1565				var

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Murad Reis Camii	----	Murad Reis		1579				var
Şemsi Paşa Camii	Mimar Sinan	Şemsi Ahmed Paşa		1580				var
Darü's Şifa Mescidi	----	----		1583				var
Debbağlar Camii	----	----		1587				var
Cafer Efendi Cami	----	Cafer Ağa		16. yy.				yok
ÇingeneFırını Cami	----	Kara Alaaddin		16. yy.				var
Hacı Paşa Camii	----	Hacı Ahmed P.		16. yy				yok
GülfemHatun Cami	----	Gülfem Hatun		16. yy.				var
Ağa Mescidi	----	Hacı Mehmed A.		16. yy.				yok
Demirci Mescidi	----	----		16. yy.?				yok
Ağa Camii	----	Malatyalı İsmail Ağa			1635			var
Baki Efendi Camii	----	Arslan Ağa			1650 ?			var
Kavak İskelesi M.	----	LalaBeşir Ağa			1666			yok
Bulgurlu Mescidi	----,----,----	Mehmed Ağa,--,--			1680	18. yy.	19. yy.	var
Baki Efendi Camii	----	Baki Efendi			17. yy.			var
Çinili Camii	Kasım Ağa	Kösem Valide S.			17. yy.			var
Kavak Sarayı Camii	----	I. Ahmed			17. yy.			yok
Aşçıbaşı Camii	----	Mehmed Ağa			17. yy.			var
Kavsara Mescidi	----	Kavsarazade Mustafa Dede			17. yy.			yok
Pazarbaşı Mescidi	----	Mirza Ahmed			17. yy.			Özgün değil var
Mirzazade Camii	----	Mirzazade Şeyh Mehmed E.				1732		var
Divitçizade Şeyh Mehmed Talib Efendi Camii	----	Mehmed Talib E, I. Mahmud				1748		yok
İhsaniye Camii	----	III. Osman				1755		var

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Ayazma Camii	----	III. Mustafa				1761		var
Paşalimanı Camii	----	Abdurrah- man Ağa				1766		var
Yeni Valide Camii	----	Gülnuş Valide S.				18. yy		var
Ahmediye Camii	----	Ahmed Ağa				18. yy		var
Kaymak Mustafa Paşa Camii	----,----	Hamza Fakih-K. Mustafa P.	?	?	?	18. yy.?		var
Selimiye Camii	----	III. Selim					1805	var
Feyziye Mescidi	----	----					1882	var
Bodrumi Ömer Lütfi Efendi Camii	----	Bodrumi ÖmerLütfi					1891	var
Feridun Paşa Camii	----	Feridun Paşa					19. yy.	yok
Altunizade Camii	----	Altunizade İsmail Paşa					19. yy.	var
Tahir Efendi Camii	----	Tahir Efendi					19. yy.	var
Hatice Hesna Hatun Mescidi	----	Hatice Hesna Hatun					19. yy.	var
Cevri Usta Camii	----	----					19. yy.	var
Burhaniye Camii	----	II.Abdülha mit					1902	var
Adliye Camii	----	----	?	?	?	?	?	yok
Alacaminare Mescidi	----	----	?	?	?	?	?	yok
Kumru Mescidi	----	Hacı Mehmed Efendi	?	?	?	?	?	yok

Tablo 1.61. Üsküdar'daki namazgah ve tekkeler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Aziz Mahmud Hüdai Külliyesi	----	Mahmud Hüdai		16. yy.				var
Haydar Taşkendi Tekkesi	----	----		16. yy.				yok
Kapı Ağası Mescidi ve Tekkesi	----	Arakiyeci Mehmed Ağa		16. yy.				yok
Kaymakçı Tekkesi	----	Mehmed Efendi		16. yy.				var

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günümüzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Kurban Nasuh Mescidi ve Tekkesi	----	----		16. yy.?				Özgün değil var
Salı Tekkesi	----,----	----, Hüseyin Hüsnü E.		16. yy.?			19. yy.	yok
Ayşe Sultan Tekkesi	----	Mihrimah ve Hümaşah S ?		16. yy.				yok
Hallaç Baba Tek.	----	Şeyh Abdülhay E.		16. yy.				yok
Çamlıcalı Mehmed Efendi Tekkesi	----	Çamlıcalı Mehmed E.			1663			yok
Devati Mustafa Efendi Tekkesi	---	Devati Mustafa E. II. A.hamit			1650			kısmen var
Nasuhi Tekkesi	----,----	Sadrazam Damat Moralı Hasan P.,--			1688		19. yy.	kısmen var
Nalçacı Tekkesi	----	Nalçacı Ş. Halil E.			17. yy.			yok
Selami Ali Efendi Tekkesi I	----	Selami Ali Efendi			17. yy.			yok
Selami Ali Efendi Tekkesi II	----	Selami Ali Efendi			17. yy.			Özgün değil var
Selami Ali Efendi Tekkesi III	----	Selami Ali Efendi			17. yy.			yok
Musalla Mescidi Tekkesi	----	----			17. yy.			var
Tembel Hacı Mehmed Efendi Tekkesi	----	El-Hac Mehmed Efendi			17. yy.?	18. yy.?		yok
Yıldızlı Tekke	----	Fenai Ali Efendi				1714		kısmen var
Atpazarı Tekkesi	----	Osman Efendi				1721		yok
Haşim Efendi Tekkesi	----	----				1732		var
Bandırmalı (İnadiye) Tekkesi	----	----				1732		kısmen var
Rıfai Asitanesi	----,----	----,----				1733	19. yy.	yok
Hindiler Tekkesi	----	Şeyh Feyzullah-ı Hindî				1737		yok

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günümüzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18. yy.	19. yy.	
Özbekler Tekkesi	----	Abdullah Paşa				1753		var
Üsküdar Mevlevihanesi	----,----	Halil N.Dede-II. Mahmud				1792	19. yy.	var
Raufi Tekkesi	----	Şeyh A. Raufi				18. yy.		yok
Feyzullah Efendi Tekkesi	----	----				18. yy.		yok
Saçlı Hüseyin Efendi Tekkesi	----	Hüseyin Efendi				18. yy.		yok
Safveti Tekkesi	----	----				18. yy.		yok
Salih Efendi Tekkesi	----	Salih Efendi				18. yy.		yok
Selimiye Tekkesi	----	II. Selim					1805	kısmen var
Selim Baba Tekkesi	----	Hacı Selim Efendi					1811	yok
Serbölük Ahmed Efendi Tekkesi	----	Ahmed Keşfi E.					1852	yok
Sandıkçı Edhem Efendi Tekkesi	----	Edhem Efendi					1858	yok
Karaca Ahmed Tekkesi	----,----	----,----	15. yy.?				1866	var
Kartal Baba Tekkesi	----,----	Ahmed Efendi,----	?	?	?	?	1878	Özgün değil var
Avnizade Tekkesi	----	Mehmed Hamdi Efendi					19. yy.	yok
Kıncı Baba Tekkesi	----	Feyzullah Baba					19. yy.	yok
Halim Gülüm Tekkesi	----	Ahmed Efendi ?					19. yy.?	yok
Bacılar Tekkesi	----	----	?	?	?	?	?	yok
Cedid Hacı Dede Tekkesi	----	Cedid Hacı	?	?	?	?	?	yok
Divani Özbek Tekkesi	----	----	?	?	?	?	?	yok

Tablo 1.62. Üsküdar'daki kiliseler; (Ünal, N., 2011)

Yapının İsmi	Mimarı	Yaptıran	Yapım Tarihi					Günüm üzdeki durumu
			15. yy.	16. yy.	17. yy.	18 yy.	19. yy.	
Karabet (Surp) Kilisesi (E)	----,----	----,----		16. yy.?			19. yy	var
Surp Haç Kilisesi(E)	---- ,Ohannes Serveryan	----,----			1685		1830	var
Surp Hagop Kilisesi(E)	----	P.Krikor Şıgtayagir			18. yy.			yok
İlya Profiti Kilisesi (R)	----,----	----,----	?	?	?	?	19. yy.	var
Ayios İoannis Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayios Yeoryios Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	var
Ayios Yeoryios Ayazması	----	----	----	----	----	----	----	yok

1.3.4.Cumhuriyet Dönemi'nde Boğaziçi

Boğaziçi'nde Cumhuriyet Dönemi'nde ise çoğunlukla yeni dini yapı yapılmamıştır. Yeni yapılanlar ise, çoğunlukla daha önceki yapıların zaman içinde harap olmasından dolayı aynı yere özgün mimarisiyle yeniden inşa edilmiş veya restorasyonun yapılmış olduğu ya da yine aynı ismi kullanarak aynı yere tamamen günün koşullarına göre yeni bir yapı inşa edildiği görülmektedir.

Bu dönem yapılan az sayıdaki yapıların korumaya değer mimari özelliği olmadığından detaylı olarak incelenmemiştir.

1.4. DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, yapılan araştırmalar sonucunda Boğaziçi'nde dini yapılaşma alanında geçirdiği süreç dönemlere göre incelemiştir. Boğaziçi Bizans öncesi Dönem'den başlayarak konumu ve doğal oluşum özellikleri bakımından Karadeniz- Ege arası deniz yoluna hakim olması nedeniyle geçiş alanı olarak kullanılmıştır. Bu özelliğiyle Bizans öncesi dönemde güvenlikle ilgili yapıların yanı sıra, Karadeniz kıyılarında ticaretle uğraşan pagan Yunan kolonilerinin çıkılacak tehlikeli Karadeniz yolculuğu öncesi tanrılara adak sunmak için mabetler inşa ettikleri bilinmektedir. Bizans döneminde ise, Boğaziçi'nde güvenlik nedeniyle tam anlamıyla bir iskan olmamıştır. Ancak imparatorluğun ilk yüzyıllarından itibaren Boğaziçi'nde birçok kilise, manastır, ayazma gibi dini yapılar inşa edilmiştir. Boğaziçi'nin yerleşime açılarak kentin bir parçası olması Osmanlı Dönemi'nin ilerleyen yüzyıllarında olmuştur. Böylece yerleşimdeki yoğunlukla birlikte dini yapılaşmada da bir artışın olduğu görülmektedir. Kendisinden önceki dönemlere göre Osmanlı İmparatorluğu'ndaki farklı etnik kökenli gayrimüslimlerin Boğaziçi'ndeki iskânıyla dini yapılaşmada çeşitlilik gözlemlenmiştir.

Günümüzde Boğaziçi'nin geçirdiği tarihsel süreç içerisinde Bizans öncesi ve Bizans Dönemi'ne ait dini yapılaşmaya ilişkin bilgilere yalnızca eski kaynaklardan ulaşılmaktadır. Boğaziçi'ndeki ayazmalar için Hakkı Göktürk'ün İstanbul Ansiklopedisi için hazırladığı katalog çalışmasından faydalanılmıştır. Osmanlı Dönemi'ndeki dini yapıların büyük çoğunlukla günümüze kadar geldiği görülmüştür.

Bir sonraki bölümde ise, Bizans öncesi dönemden günümüze kadar olan dini yapılaşmanın tarihsel sürecini kavrayabilmek için mevcut yapı kalıntıları ve yapılarıyla Boğaziçi'ndeki yerleşmelere iyi bir örnek oluşturan Arnavutköy yerleşimi incelenecektir.

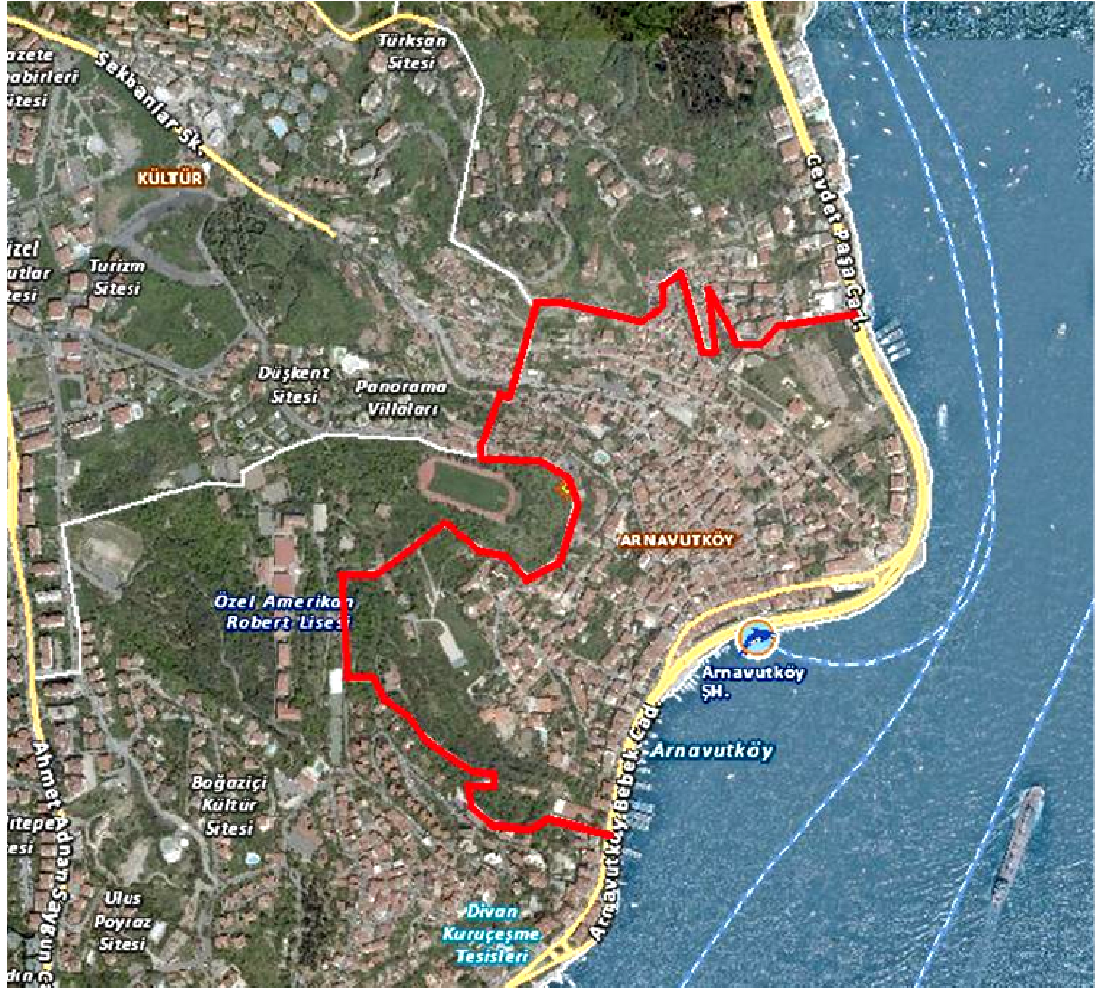
BÖLÜM 2: ARNAVUTKÖY YERLEŞİMİNDEKİ DİNİ YAPILARIN İNCELENMESİ

2.1. ARNAVUTKÖY

2.1.1. Boğazdaki Konumu ve Özellikleri

Boğaziçi'nde, Kuruçeşme ile Akıntı burnu arasındaki sahilde ve bu sahile açılan vadi boyunca, yamaçlarda kurulu Beşiktaş İlçesi'ne bağlı bir semttir.

Dere yatağı vadisi üzerine kurulu köy Güneybatı'sındaki Sarraf Burnu ile Kuzeydoğu'sundaki, Akıntı Burnu ile sınırlanmaktadır. Akıntıburnu Boğaz'ın en sert akıntısının bulunduğu yerdir. Bu yüzden bu akıntıya “Şeytan Akıntısı” denmektedir. Rumlar ise bu akıntıyı “Mega Rhemua” olarak adlandırmışlardır.

Resim 2.1. Arnavutköy'ün Sınırları. (www.sehirrehberi.ibb.gov.tr)

İnciciyan¹⁴⁰ ise, Boğaz'daki en uzun ve en hızlı akıntı olan bu akıntının hızından yengeç ve emsali hayvanların suyun içinde yürüyemeyerek akıntının sonuna kadar karadan yollarına devam edip tekrar denize girdiklerini, hayvanların yürüyüşünden kaynaklanan izlerin sahil taşları üzerinde görüldüğünden bahsetmektedir. Ayrıca büyük ve küçük gemilerin akıntıya geldiklerinde gemiciler tarafından çekildiği bilinmektedir.

Arnavutköy üçgen zeminli bir vadi olup, düzlükten yamaçlara doğru yerleşim vardır. Vadi üst kotta güneybatıda Sekbanlar ve Kuzeydoğu'da Boyalıköşk Sokak'larının bulunduğu iki setle sınırlanmaktadır. Sahilden tepe noktasına kadar uzanan Beyazgül Caddesi köyün ana ulaşım aksıdır. Bu cadde iskele meydanından başlayıp vadinin tepe kısmından Etiler'e kadar uzanmaktadır.

Harita 2.1. 1900'lerde Arnavutköy Rumeli Ciheti Haritaları (Atatürk Kitaplığı)

¹⁴⁰ P. Ğ. İnciciyan, tarih ve coğrafya alanında çalışmaları olan İstanbul'lu din adamıdır. İstanbul'u anlatan "Boğaziçi Sayfiyeleri" ve "18.yy'da İstanbul" adlı kitapları onyedili ciltlik "Dünya Coğrafyası" eserinin Avrupa bölümünün beşinci cildini oluşturmaktadır.

2.1.2. Tarihçesi

Bizans öncesi “Hestiai” ve “Anapulus” isimlerini alan Arnavutköy’deki ilk düzenli yerleşim Megara ve Argos’tan gelen ticaretle uğraşan Yunan kolonileri oldukları belirtilmektedir.

Anapulus, Promotus ve Khallais’teki Mikhael kiliseleri olarak adlandırılan yerlerin hep aynı olduğu R. Janin tarafından iddia edilmiştir. 389’da consul olan Promotus’un herhalde bir villası olduğundan bu bölge “Promotu” adını almıştır. VI. yüzyıldan sonra “Anapulus” ismini almıştır. Promotu ile Mikhaelion mevkiilerinin şimdiki Arnavutköy ile Akıntıburnu mıntıkası olduğu tahmin edilir.¹⁴¹ P. Gillius’un İstanbul Boğazı adlı eserinde bu yeri tarihçi Sozomenos’un Hestiai, Prokopius’un ise Anapulus olarak adlandırdığını yazmaktadır.

Paganist Yunanlılar tarafından inşa edilen, Anapulus’ta, civardaki Medea’nın defne ağacına izafeten “Laurus Medeae” denilen bir adak yeri bulunan yere daha sonra büyük Konstantin tarafından yaptırıldığı söylenen Mihael’in mozaik ikonasının saklandığı Ayios Mihael Kilisesi’nden dolayı “Vicus Michaelius” denilmiştir.¹⁴²

P. Gillius’un Boğaz ile ilgili eserini kaleme aldığı 16.yy’da Yunanlıların köye “Asomoton” (cisimsiz) adını verdikilerini, bu adın eskiden çok ünlü olan cisimsiz asker Mikhael Arkhangelos Kilisesi’nden kaynaklandığını yazmaktadır. Tarihçi Sozomones (5. yy)bazen Hestiai bazen de “Mikhaleon” adını kullanmaktadır.

Bölge Türklerin eline geçmeden önce Mikhalion Kilisesi ve Manastırı Latin istilaları sonucunda kullanılamaz hale geldiği ve kalıntıların Rumeli Hisarı’nın yapımında kullanıldığı rivayet edilmektedir.

Birçok ayazma ve kilise yapılan bu semte daha sonraları "melekler köyü" anlamına gelen “Horasmoto” adı yakıştırılmıştır.

Bu yere “Arnavutköy” adının ne zaman verildiği kesin olarak bilinmemekle birlikte İnciciyan, burada vaktiyle Arnavut asıllı bir halkın oturmasından dolayı bölgeye bu adın verildiğini söylemektedir. P. Gillius 1540’lı yıllarda üzüm bağlarıyla kaplı olan

¹⁴¹ Semavi Eyice, “Bizans Devrinde Boğaziçi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, No:2236, İstanbul, 1976, s.28

¹⁴² M. Tayyip Gökbilgin, “Boğaziçi”,İslam Ansiklopedisi ,c.2, Milli Eğitim Basımevi,1970,s. 676

köyün adını Mikhaleon olarak anarken, 1568 yılında Bostancıbaşı'na gönderilen bir fermenda buranın isminin “Arnavutköy” olarak geçtiği bilinmektedir.

16.yy.'da bağları, sahili ile önemli bir mesire yeri olan köydeki nüfusu 19.yy. ortalarına kadar Rum, Ermeni ve Yahudiler oluşturmaktadır. Tepelerdeki korular sultanın “has”larıdır.

Evliya Çelebi 17.yy. ortalarında burada, köyün sahile yakın bölgesinde 1000 kadar bağlı bahçeli Rum ve Musevi hanesi olduğunu, Müslüman nüfusun yok denecek kadar az olduğunu cami, mescit, imaret bulunmadığını, sadece küçük bir hamama rastlandığını “*Leb-i deryada bin kadar bahçeli mamur haneleri vardır ki cümle Rum ve Yahudi'ye mahsus olup cami, mescid, imaret yoktur. Bir küçük hamamı vardır. Dükkanları dar mahalde vaki olduğundan bağ ve bahçesi azdır. Ekmeği ve peksimeti beyazdır. Yahudileri sahib-i zevk ve ehl-i sazdır. Rum hristiyanlarının ekseri kavmi Lazdır. Cemaati müslimini gayet azdır*” şeklinde yazmaktadır. 1768’de tamamlanan Hadikat-ül Cevami’de de burada cami ve mescidin bulunmadığından bahsedilmiştir.¹⁴³

Osmanlı döneminde Kuruçeşme’den Akıntıburnu’na doğru sıralanan yalı listelerinden sahil boyunun o dönemlerde İstanbul’un varlıklı ve nüfuzlu Rumlarının, özellikle de Bizans ailelerinin devamı olan ve Osmanlı Devleti’nde yüzyıllar boyunca tercümanlıkla görevlendirilmiş Fenerli Rum beylerinin, voyvodalarının yalılarıyla kaplı olduğu anlaşılmaktadır.

1821 yılında Mora’da çıkan ve Orta Yunanistan’la Girit’e sıçrayan ayaklanmalardan Arnavutköy de etkilenmiştir. 1814 yılında Odessa’da kurulan Filika Eteria’nın (Dostluk Derneği) üyeleri 1818 yılında Arnavutköy’de Yunanlılara özgürlük düşüncesini yaymak üzere faaliyetlerine başlamıştır. Ruslardan da önemli ölçüde destek gören derneğin amacı 1789 Fransız İhtilali’nden sonra Avrupa’da yayılan özgürlük ve milliyetçilik kavramlarını Rumlar arasında yeşertmek ve yaymaktır. Mora İsyanı’nın başlaması ve hızla yayılması üzerine Padişah Sultan II. Mahmud’un emriyle Osmanlı yönetimi şüphelendiği Rumlara ağır cezalar uygulamış, Rum zenginlerinin evleri ellerinden alınıp Musevilere satılmıştır. 10 Nisan 1821’de

¹⁴³ Tülay Artan, “Arnavutköy”, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt 1, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını,1994, s.314

İstanbul’da Rum Patriği V. Grigorios’un idamının ardından Arnavutköy Rumlarının dini lideri Theodoropolis Metropolit Anthimos Efendi, Edirne Metropolit Dorotheos ve Tırnova Metropolit İoannitios asılmıştır. Olayların yatışmasından sonra Arnavutköy halkı kendi hayatlarına dönmüştür. Padişah Sultan II. Mahmud tekrar böyle olayların yaşanmaması için denizden ve karadan giren çıkanların kontrol edilmesi amacıyla bir kışla - karakol yaptırmıştır. 1821 Mora ayaklanmasına destek veren zengin Rum ailelerinin köyden gönderilmesiyle yerlerine Museviler yerleşmiş ve 1887 yılındaki yangına kadar bölgede yaşamaya devam etmişlerdir.

Arnavutköy’de 18. ve 19.yy.’larda çıkan büyük yangınlarda bazı yalılar, yamaçlar ve vadideki köşkler hemen hemen tümüyle yanmış, sahilhaneler ve sahilsaraylarla birlikte köy içlerindeki mahalleler de kül olmuştur. Örneğin 1797’deki yangında Akıntıburnu’ndaki Hasan Halife Bahçesiyle birlikte yakınındaki bir yalı (muhtemelen III. Mustafa’nın kızı Beyhan Sultan’ın 19.yy. başında inşa ettirdiği Beyhan Sultan Sahilsarayı- sonraki adı Said Paşa Yalısı), onun üstündeki setlerde bulunan Sadrazam İzzet Paşa’nın yaptırdığı Biniş Köşkü (Vezir Köşkü, Boyalı Köşk), sadrazamın kendi yalısı ve Mektupçu İbrahim Efendi yalısı da yanmıştır. 1883’te iskele başında 18 evin, 1887’de 264 evin, 1908’de 109 evin yandığı kaydolunmuştur. 1887 Yangını sonrası Yahudilerin büyük kısmı köyü terk etmiş, onların yerlerine Müslümanlar yerleşmeye başlamıştır. I. Dünya Savaşı arifesinde 1912’de Şirket-i Hayriye’nin yayımladığı “Boğaziçi Salnamesi”nde Arnavutköy’de 493 müslüman, 5973 Rum, 342 Ermeni, 32 Musevi ve 642 ecnebinin yaşadığı kaydolunmuş, günlük yolcu sayısı 1550 olarak hesaplanmıştır.

Arnavutköy’ün Yeniköy’den sonra denizciler için peksimet üreten ikinci köy olduğu bilinmekte, II. Mahmud döneminde bostancıbaşı defterine de geçmiş bir beylik peksimet fırını bulunmaktaydı. Daha Evliya Çelebi zamanında çok sayıda dükkan olduğu, bağlarının bahçelerinin Kanuni döneminden itibaren büyük ün kazandığı, burada büyük panayırların kurulduğu bilinmektedir.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Tülay Artan, “Arnavutköy”, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt 1, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayı,1994, s.315

Resim 2.2 1870'ler Sebah Joailler no:379 (Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi)

Resim 2.3. 1887-88 Abdullah Kardeşler no:676 (Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi)

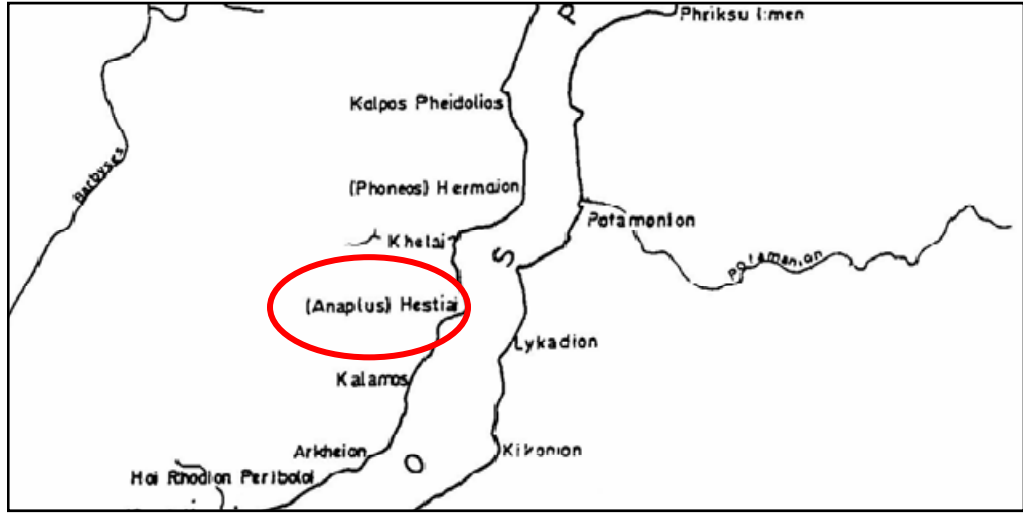
2.2. ARNAVUTKÖY YERLEŞİMİNDEKİ DİNİ YAPILAR

Yerleşimdeki dini yapılar Bizans öncesi, Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi olarak dört grupta incelenmiştir.

2.2.1. Bizans Öncesi Dönem

Bizans öncesi “Hestiai” (ocak, ev, yurt) ve “Anapulus” isimlerini alan Arnavutköy’deki ilk düzenli yerleşimin Megara ve Argos’tan gelen ve ticaretle uğraşan Yunan kolonileri oldukları belirtilmektedir.

Bu dönemde Boğaziçi’nde halkın oturduğu yapılardan çok mabetler, ayazmalar, adak yerleri, küçük barınaklar, balıkçı iskeleleri, ikmal yerleri ile Boğaz ağzlarında gümrük binaları yapılmıştır. Çok tanrılı dine inanan Yunanlılar tarafından oniki tanrı için tapınaklar inşa edilmiştir. Arnavutköy yerleşiminde koloni halkının Karadeniz’e açılmadan önce dua edebilmeleri ve adak adayabilmeleri için “Hestiai” adak yeri ve Anapulus civarında Medea’nın defne ağacına izafeten “Laurus Medeae” denilen bir adak yeri bulunuyordu.¹⁴⁵

Şekil 2.1. Bizans öncesi Boğaziçi Yerleşimlerinden Arnavutköy yerleşimi

¹⁴⁵ M. Tayyip Gökbilgin, “Boğaziçi”, İslam Ansiklopedisi ,c.2, Milli Eğitim Basımevi, 1970, s. 676

2.2.2.Bizans Dönemi

Burada bulunduğu düşünülen Laurus Medea ya da Hestiai adak yeri üzerine Bizans döneminde Hristiyanlığın kabulüyle Mikhael Kilisesi'nin yapıldığı rivayet edilmektedir.

- Mikhael Kilisesi ile Manastırı

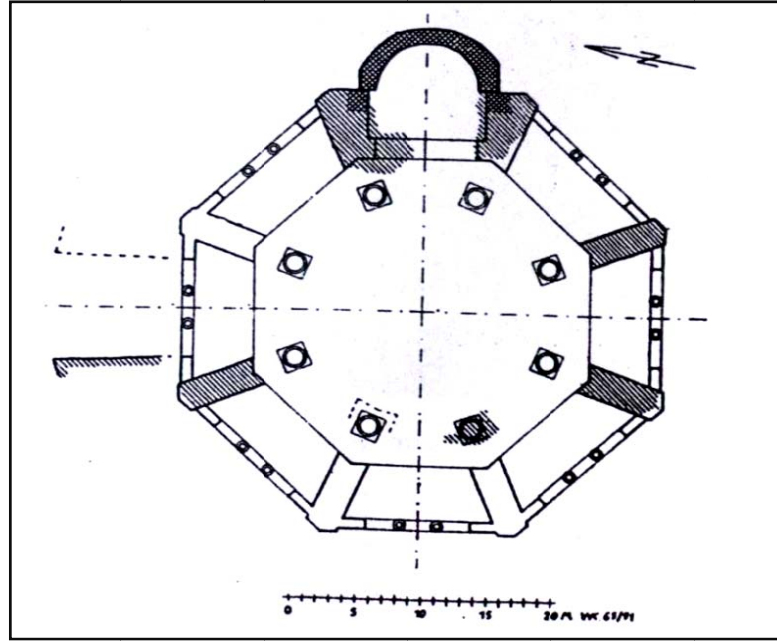
Semavi Eyice Bizans dönemi ile ilgili Arnavutköy'den şöyle bahsetmektedir:

“Bugünkü Arnavutköy olduğu kabul edilen bu yerde Bizans devrinde Boğaziçi'nin en meşhur kiliselerinden biri olan “Hagios Mikhael Kilisesi” bulunuyordu. Anapulus Mikhaleon'u olarak da tanınan bu kilise birbirlerini tamamlayan rivayetlere göre İmparator I. Konstantinos (4.yy) tarafından kurulmuş ve bir ziyaret yeri olmuştur. Ancak 6.yy'da harap bir durumda olan bu tesisi Iustinianos (527-565) tamamen yeni baştan yaptırtmıştır. Denizden biraz içerde kurulan ve içinde Başmelek Mikhael'in mozaik bir ikonası saklanan kilise, güzel ve değerli mermerlerle süslenmiş yuvarlak bir yapı idi. Prokopius'un anlattığına göre, Hebdeomon'daki (Bakırköy) Ioannes Prodromos benzeri olan bu kilisenin etrafında revaklı ve mermer döşeli bir avlusu vardı. Suyu çok sakın olan koyun kenarına bir rıhtım yapılmıştı. Rıhtımın tam karşısında avlunun ucunda kilisenin girişi bulunuyordu. Rıhtıma bağlanan kayıklardan bu avluda alışveriş yapılıyordu. Böylece bu avlu bir pazaryer idi. Sonra harap olan Mikhaleon, Isaakhios Angelos (1185-1195) tarafından yeniden kalkındırılmıştı. Gülhane semtindeki harap Mangana Saray'ının ve hatta Büyük Saray'ın işlenmiş parçalarını, mermerlerini ve daha birçok değerli şeyleri bu arada sarayın tunç kapılarını devşiren imparator, bunları Mikhael Kilisesi ile yanındaki manastırın yeniden yapımında kullandı. Rus Hacılarından Novgorod'lu Anton 1200'e doğru İstanbul'a geldiğinde gördüğü bu dini tesisin Kyr Isak tarafından yapıldığını yazmıştı. Bu duruma göre artık o yıllarda bu dini tesisin eski tarihi unutulmuş ve Isaakhios buranın kurucusu olarak biliniyordu. Latin işgali sırasında ise İznik Prenslarından III. Ioannes Vatatzes (1222-1254) Ortodokslara tahsis etmek üzere burasını Latinlerden satın almıştı. Fakat herhalde Bizansın son yüzyılında Mikhalion Manastırı ve Kilisesi artık Boğaziçi emin olmadığından terk edilmiş ve harap olmuştu. Nitekim Dukas ve Phrantes'in bildirdiklerine göre 1452'de Sultan II. Mehmed Fatih, Rumelihisarını yaptırırken Mikhaelion manastırı harabesinden de bazı sütunlar çıkarılarak kullanılmıştı.”¹⁴⁶

Bu yeri Anapulus olarak adlandıran Prokopius ise ;

“Başmelek Mikhael'e adanmış iki kilise vardır. Bunlar birbirinin karşısındadır, Boğaz akıntısıyla ayrılırlar. Kiliselerden biri Anaplous'ta, Karadeniz'e doğru gidenlerin solundaki kıyıdadır; diğeri karşı kıyıda, eskilerin, sanırım kıyı çok çıkıntı yaptığı için Proothous dediği ama şimdi aradan geçen uzun zaman sonunda yerli halkların adları bilgisizce bozması nedeniyle Brokhoi olarak bilinen yerde yapılmıştır. Rahipler geçen uzun zaman sonunda iki kilisenin yıkıntıya dönüşeceğini

¹⁴⁶ Semavi Eyice, “Bizans Devrinde Boğaziçi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, No:2236, İstanbul, 1976, s.26

Şekil 2.2. Kleiss'dan Hebdemon'daki (Bakırköy) Ioannes Prodromos Kilisesi (Eyice, S., s.120)

ve yıkıldıklarında altında kalacaklarını fark ettiklerinden her ikisinde eskiden sahip oldukları biçimde onarılmaları için Iustinianus'a ricada bulunuyorlardı.... Her iki kilise de temelinden yıkıldı; kiliselerden birini Anaplous'ta şu şekilde yaptırdı: Kıyının iç bölümünü liman biçimi alacak şekilde taş bankla çevirtip deniz kıyısını Pazar yerine dönüştürdü. Bu noktada dingin olan deniz gemilerin bağlanmasına uygundur.

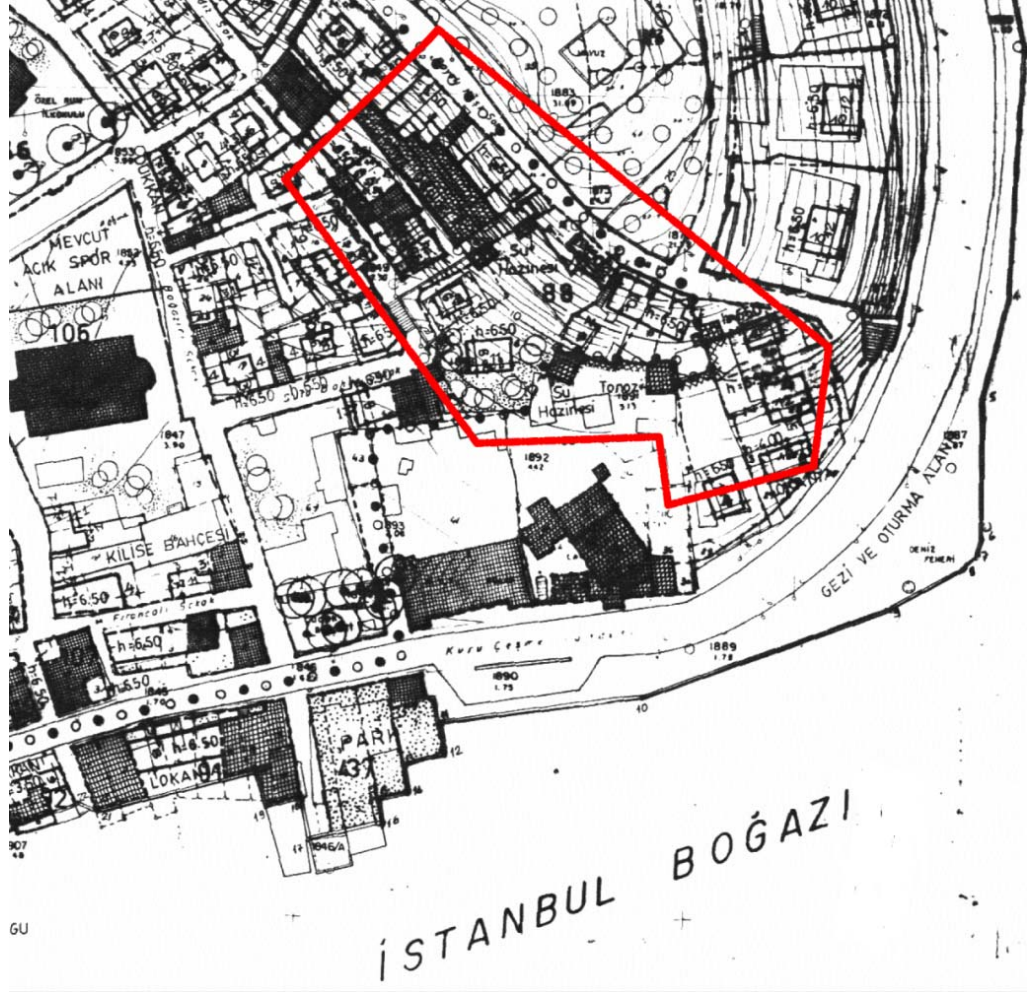
Buraya atılan taşlara yanaşan gemiler, tüccarın malını, gemilerin kürekçi sıralarından karaya boşaltırlar. Avlu kıyı pazarının arkasında kilisenin önünde yer alır. Orada gezinti yapanlar mermerlerin güzelliğine hayran kalır ve bazen dalgaların çarpmasıyla çıkan, bazen tepelerden tatlı tatlı esen rüzgârlardan keyif alarak deniz manzarasını seyrederek. Kiliseyi çember biçimindeki bir porticus çepeçevre sarar, sadece doğuda kutsal ibadethaneyi kuşatmaya ara verir. Kilise binbir değişik renge sahiptir; çatı yüksek bir kubbeye taşınır. Bu kilise işte böyle Anaplous adlı yerde Başmelek için incelikle işlendi..”¹⁴⁷

Byzantionlu Dionysios Hestiai burnunu şöyle anlatır:

“Burun hafifçe eğimli tepeden sonra limana sokularak ileri doğru açılır; limanı güçlü, dimdik bir atılımla denizden gelen kuzey rüzgarlarının darbelerinden korur.Bazı patikalar, ayrıca çok hızlı olan akıntıdan kaçan deniz yengeçlerinin kara yolu boyunca taşlarda bıraktıkları izleri taşırlar.”

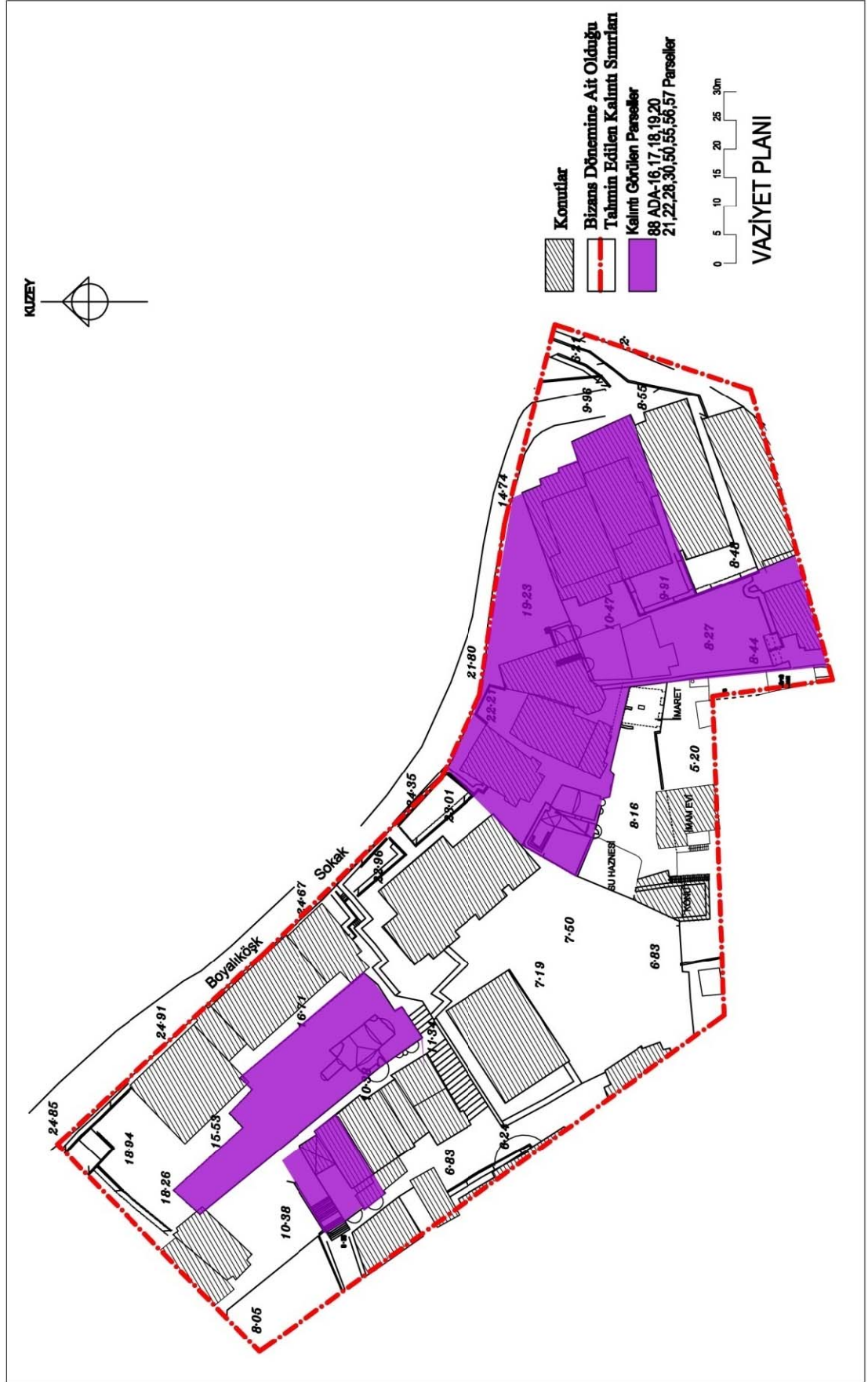
¹⁴⁷ Petrus Gylius (1489-1555), “İstanbul Boğazı”, Eren Yayıncılık, 2000. s.101,102

Tarihçi Sargis Sarraf Hovannesyanyan (1750-1805) İstanbul Topografyası adlı elyazması kitabında Arnavutköy ile Bebek arasındaki seddin eteğinde eski bir manastırın temellerinin görüldüğünü yazmıştır. Bu set Boyalı köşk Seti olup ve tez kapsamında günümüzde burada olduğu düşünülen Mikhael kilisesi ve manastırına ait olma ihtimali olan bir takım altyapı tonoz odaları ve duvar parçaları incelenmiştir.(bkz. Çizim 2.1., Çizim 2.2.)

Harita 2.2. Boğaziçi Nazım İmar Planında Kalıntıların Görüldüğü Alan (Boğaziçi İmar Müd.)

Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü’de yapılan dosya incelemelerinde de 88 ada, 19, 20, 21, 22, 28 parsellerde Bizans Dönemi’ne ait olduğu tahmin edilen tonozlu kalıntıların varlığından söz edilmektedir. Ayrıca yine 16,17, 18 parsellerde Tevfikiye Camii’ne ait dosyada caminin parsel sınırını oluşturan duvarın Bizans’a ait olduğu belirtilmiştir. Bu kalıntıların Boğaziçi Nazım İmar Planı’nda da tescilli olduğu görülmektedir.(bkz. Harita 2.2.)

Çizim 2.2. Kalıntıların Görüldüğü Parseller (Ünal, N., 2011)

16 Parselde bulunan konutun bodrum katı bir tonoz odasından oluşmaktadır. 17 Parselde ise bu tonoz odasına bitişik ikinci bir oda bulunmakta ve şu an kapatılmış, 17 parseldeki odadan görülen, iki mekan arasında bir kapı bulunmaktadır. 18 parselde devam eden duvarda bir dönem çeşme olduğunu gösteren çeşme aynasının izleri mevcuttur. Muhtemelen bu duvarın arkasında bir sarnıç vardır.(bkz. Çizim 2.3.)

Resim 2.4. 16 ve 17 Parsel Duvarı (Ünal, N., 2011)

Resim 2.5. 16 ve 17 Parsel Altındaki Tonoz Odalarının Girişleri (Ünal, N., 2011)

Çizim 2.3. Kalıntı Rölövesi (Ünal, N., 2011)

Resim 2.6. ve 2.7. 17 Parsel Altındaki Tonoz Odası (Ünal, N., 2011)

Resim 2.8. 17 Parsel Altındaki Tonoz Odası- 1991 Yılı. (KTVKK Arşivi)

19 ve 20 parselde, 16 parseldeki tonoz odasının zemininden yaklaşık 3-4 m, üst kotta, bir kısmı 19, bir kısmı 20 parselde kalan bir tonoz odası mevcuttur. Ancak 19 parseldeki tonoz kısmının üzerinde günümüzde bir apartman mevcuttur. Bir zamanlar 20 parseldeki tonozun üzerinde de bir bina bulunmakta imiş. 21 ve 22 parsellerde de kalıntı bulunduğu KTVKK arşiv dosyasında belirtilmiş, ancak ulaşılamamıştır.

Resim 2.9. 18 ve 19 Parsel Duvarı (Ünal, N., 2011)

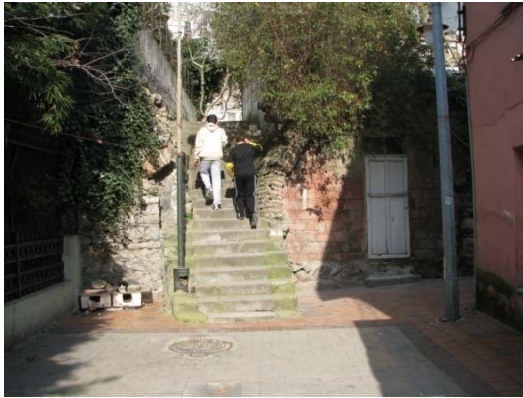
Resim 2.10. 19 ve 20 Parseldeki TonoZlar. (KTVKK Arşivi, 1990'lar)

28 Parselde ise 16 parseldeki tonoz odasının zemininden 5-6 m alt kotta birbirine bağlanan iki tonoz odası bulunmaktadır. Burası günümüzde parsel üzerindeki mevcut konut tarafından garaj ve depo olarak kullanılmaktadır.

Resim 2.11. ve 2.12. 18 ve 19 Parseldeki Tonoz Odaları(Ünal, N., 2010)

Boyalı Köşk Seti'nin devamında 50, 55, 56, 57 parsellerde aynı karakterdeki tonoz odaları devam etmektedir.

Resim 2.13. ve 2.14. 55,56,57 Parsellerdeki Tonoz Odaları (Ünal, N., 2010)

55 Parseldeki tonozun üzerinde de bir ev mevcuttur. 56 Parseldeki tonoz ise depo olarak kullanılmaktadır. 57 parseldeki tonozun üst kottaki evlere yol açmak için yakın zamanda kırıldığı bilinmektedir. Bu tonozun günümüzde sadece küçük bir parçası kalmıştır. Ayrıca 55, 56, 57 parsellerin üzerinde olduğu yolun devamında, yolun zemininin bir kısmı tonozdan oluşmaktadır. (bkz. Çizim 2.4.)

50 Parselde bulunan tonozlu kısım tek mekandan oluşmaktadır. İçerisi zamanla toprakla dolmuş mekanın 1980’lerde boşaltıldığı bilinmektedir.

Resim 2.15. 50 Parsel Tonoz Odaları (Ünal, N., 2010)

Resim 2.16. 50 Parsel Tonoz Odaları (Ünal, N., 2010)

Çizim 2.4. Kalıntı Rölövesi (Ünal, N., 2011)

Kapıdan bu mekana girildiğinde sağ ve sol duvarlarda birer geçidin olduğu ve buraların sonradan taş duvarla kapatıldığı görülmektedir. Parselin sadece bir kısmı olan bu mekanın tescil paftasında taralı olduğu biçimiyle devam ettiği tahmin edilmektedir.(bkz. Çizim 2.4.)Kiliseden alınan bilgiler de bu yöndedir.

Resim 2.17. ve 2.18. 50 Parsel Tonoz Odaları (Ünal, N., 2010)

Resim 2.19. 50 Parsel Tonoz Odaları (Ünal, N., 2010)

2.3.3.Osmanlı Dönemi

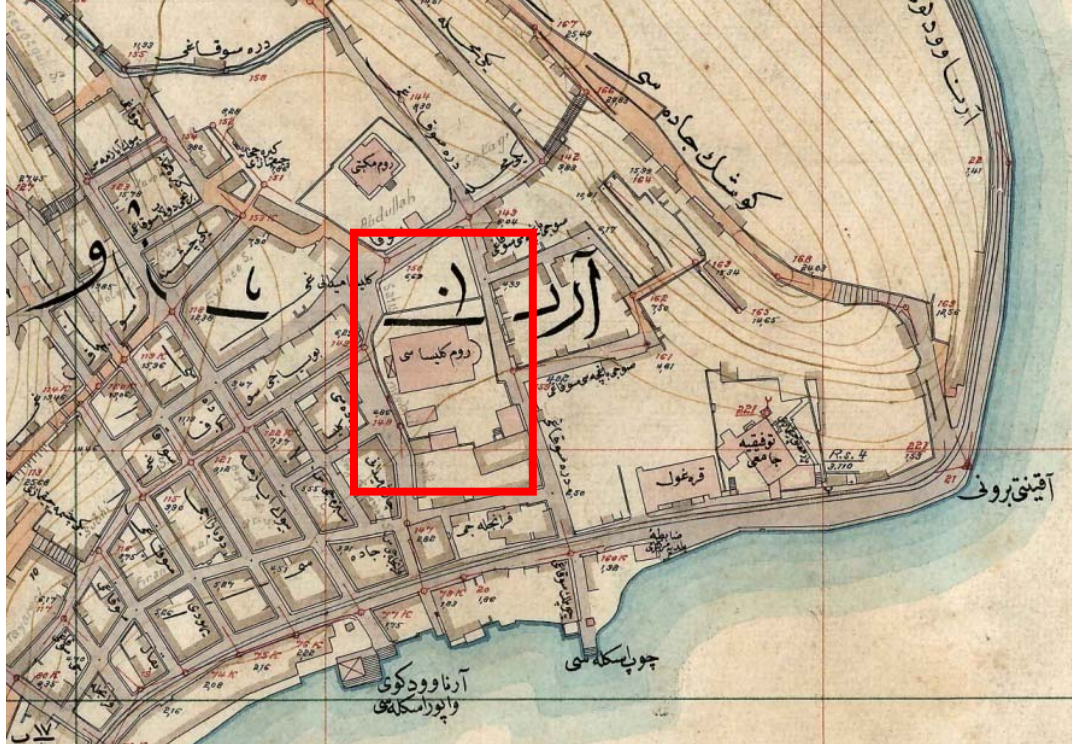
Osmanlı Dönemi'nde geçmişi Mikhael Kilisesi'ne kadar gittiği düşünülen Taksiarhes Kilisesi, Arnavutköy Sinagogu, Profiti İlia Kilisesi, Khiristos Genesis Kilisesi ve Tevfikiye Camii inşa edilmiştir. Ayrıca bazılarının geçmişi Bizans'a kadar gidebileceği düşünülen birçok ayazma yer almaktadır.

- Arnavutköy Taksiarhes Rum Ortodoks Kilisesi

Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlı bir kilisedir. İstanbul'da Osmanlı Dönemi'nde yapılmış en büyük Rum kiliselerinden biridir. Doğu ve güneyde Dere Sokağı, batıda Satış Meydanı Sokağı, kuzeyde Abdülhak Molla Sokağı arasında, yüksek duvarlarla çevrili geniş bir avlunun ortasında yer alır.

Resim 2.20. Taksiarhes Kilisesi'nin konumu. (earth.google.com/)

Harita 2.3. Rumeli Ciheti Haritası'nda Taksiarhes Kilisesi (Atatürk Kitaplığı)

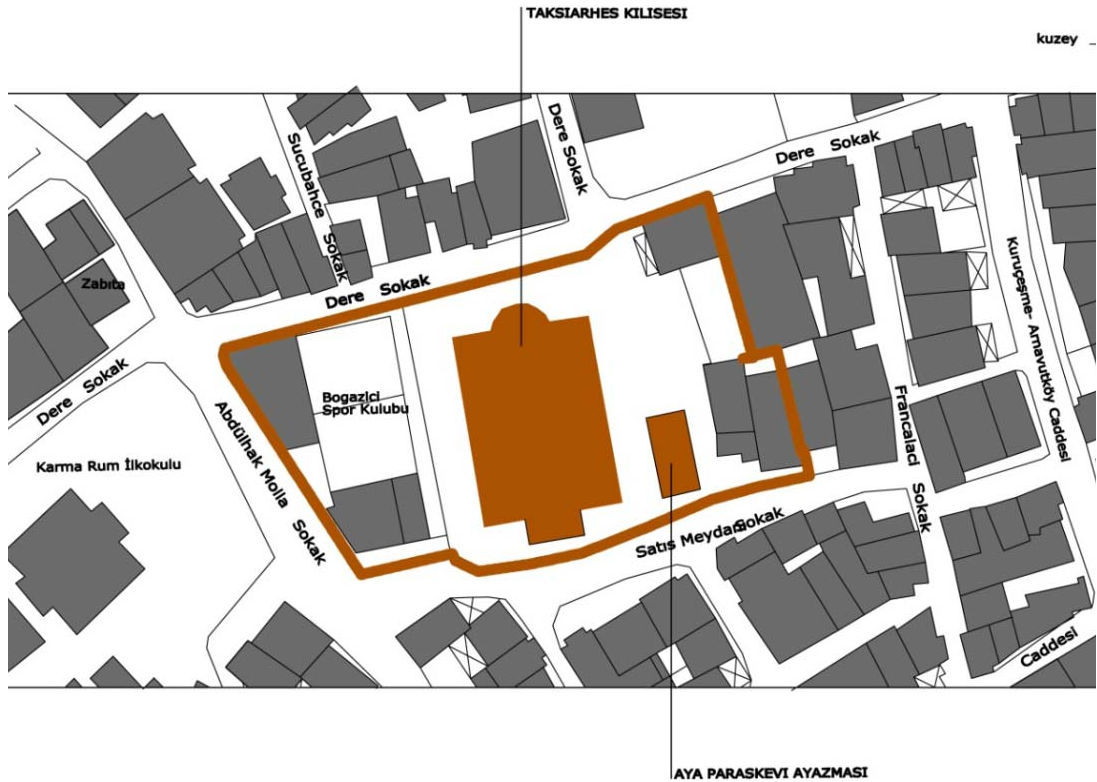
Resim 2.21. Eski kilise, 1887-88 yılı- (Genim, S., 2006, s.343)

Osmanlı döneminin başlangıcında burada bir kilisenin var olup olmadığına ilişkin kesin bir bilgi yoktur. Ancak Bizans Dönemi'nde burada olduğu varsayılan, çok

tanrılı döneme ait tapınağın (Laurus Medeia ya da Hestiai) kalıntılarının üzerine yapılan Mikhalion Kilisesi (Başmelek Mikail'e adanmış) ve Manastırı'ndan sonraki süreçte dini faaliyetin burada devam ettiği tahmin edilebilir.

M. Gedeon, "Eglise Bizantine Eksakrivumena" isimli eserinde Taksiarhes Kilisesi'ni İstanbul'da 1600 yılından önce var olan kiliseler kategorisine koymaktadır. Kilisenin duvarında bulunan bir kitabeden 1677 yılının Mayıs ayında Epir'in Kastorya şehrinden Manuil isimli bir şahıs tarafından "ruhunun selameti için" tamir ettirildiği anlaşılmaktadır. Kilise 18. Yüzyılda iki defa yanmış ve III. Selim döneminde boyutları daha büyük bir kilisenin inşasına başlanmış, ancak maddi imkansızlık yüzünden 19.yüzyılın ortalarına kadar uzamıştır.¹⁴⁸

Başmelek Mikail'e adanan kilise 1895-1899 yıllarında, 1834 ve 1845 yıllarında tadilat görmüş, bu kilisenin 1894 depreminde zarar görmesinden dolayı, onun yerine 1899 yılında günümüzdeki kilise yapılmıştır.

Şekil 2.3. Taksiarhes Kilisesi'nin konumu

¹⁴⁸ Orhan Türker, "Mega Revma'dan Arnavutköy'e, Bir Boğaziçi Hikayesi", Sel Yayıncılık, 1999. s.35

Mimarisi: Kilise kapalı Yunan haçı plan tipindedir. Doğu ekseninde, dışta yarım yuvarlak apsis çıkıntı yapar. Yapıyı doğu-batı doğrultusunda örten çift yüzölçümlü kırma çatı, ekseninde kuzey-güney doğrultusundaki kırma çatı ile bölünmüş, çatıların kesim yerinde ortada dışta sekizgen kasnak üzerindeki kubbe yer alır. Apsisin örtüsü dışta yarım kubbedir. Baldaken tipi çan kulesi, yapının batısında ekseninde çatıya oturur. Düzgün kesme taş ile inşa edilen yapının cepheleri silme ve kademelerle hareketlendirilmiştir.

Naos doğusunda içte yarım yuvarlak apsis, batısında kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı narteks ile sınırlanır. Naosta, apsis önünde bema, narteks üzerinde galeri yer alır. Galeriye çıkışı naosun kuzeybatı ve güneybatısındaki merdivenlerle sağlanmıştır. Naosta merkezi mekanı sınırlayan dört adet yuvarlak kemerlerle bağlanır. Merkezi mekanı örten kubbe, taşıyıcılar üzerinde pandantiflerle geçilen kasnağa oturur. Haç kolları ile bunlar arasındaki köşe mekanları ve galerinin örtüsü düz tavanlıdır.

Yapının üç girişinden biri batıda ekseninde, ikisi kuzey ve güneyde eksenden batıya yakın ve karşılıklıdır. Girişler eş boyutlu ve yuvarlak kemerlidir. Yapının kuzey ve güneyinde, ekseninde bulunan üçlü pencere ile yanlarda simetrik ikişer pencere, büyük boyutlu ve karşılıklıdır. Doğuda, apsiste üç pencere, apsise yanlarda simetrik birer pencere ve apsisin üst hizasında ekseninde bir yuvarlak pencere yer alır. Batıda, üstte ekseninde üçlü pencere ve altta girişe yanlarda simetrik birer pencere bulunur. Kubbe eteğindeki bir sıra pencere yuvarlak kemerlidir. Naosun doğusunda, apsisin iki yanında, simetrik ikişer niş vardır. Nişler aynı hizada, yarım daire ve eş büyüklükte dir.

Naosun doğusunda bulunan ahşap ikonostis, oyma ve kabartma tekniğinde bitkisel ve geometrik motiflerle bezenmiştir. Naosta, kuzeybatıda yer alan ahşap despot koltuğu, kabartma tekniğinde bitkisel motiflerle bezelidir.¹⁴⁹

¹⁴⁹ Zafer Karaca, “Taksiarhes Kilisesi”, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını,1994, s.194

Resim 2.22. Taksiarhes Kilisesi (Ünal, N., 2011)

Rumeli Kavağı ile Rumeli Feneri arasında Mavromolos (Karataş) adlı tepede, 12.yy’da Bizanslılar tarafından inşa edilmiş bir manastır bulunmakta idi. İstanbul’un fethinden sonra da kullanılan ve Meryem Ana’ya ithaf edilmiş kilisesi bulunan manastır 1713’te yıktırılınca, buradaki keşişlerden biri Mavromolos Meryem’i isimli ikonayı buradaki Taksiarhes Kilisesi’ne teslim etmiştir. Bugün hala burada bulunmaktadır.¹⁵⁰

Avlusunda Aya Pareskevi Ayazması bulunmaktadır.

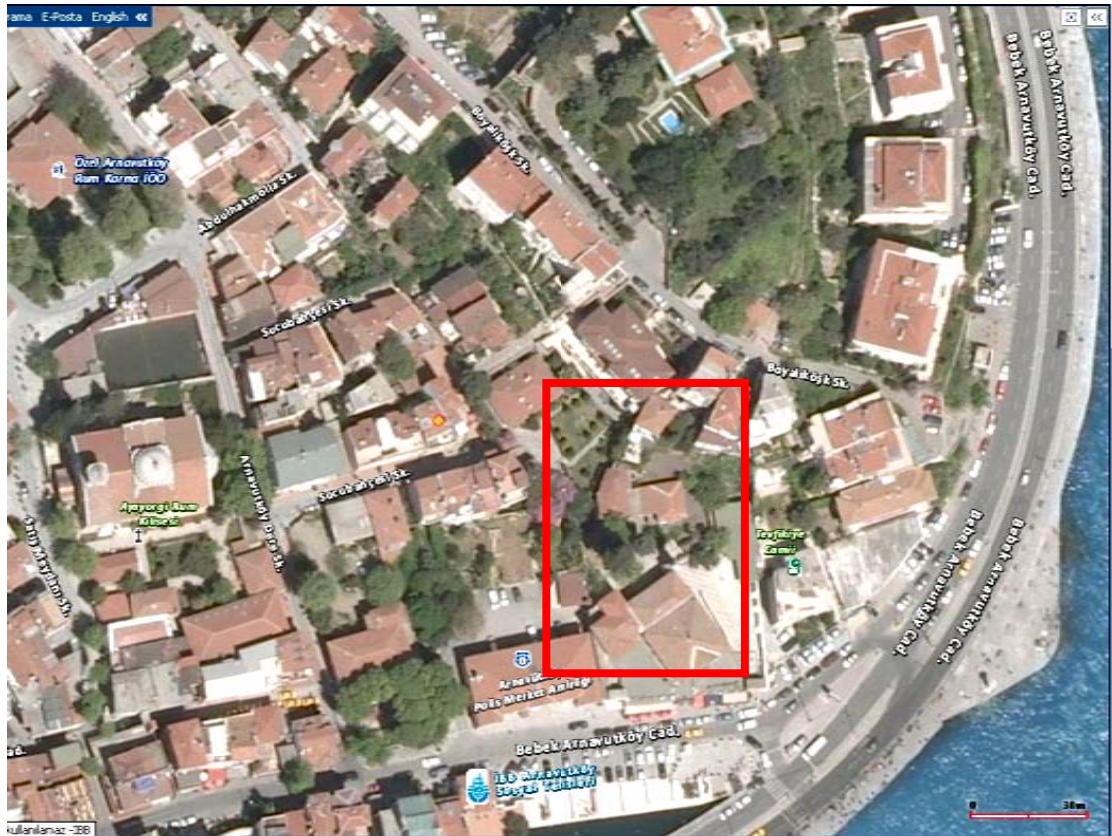
¹⁵⁰ Orhan Türker, “Mega Revma’dan Arnavutköy’e, Bir Boğaziçi Hikayesi”, Sel Yayıncılık, 1999. s.42

- Arnavutköy Sinagogu

Tez konusunu oluşturan bu yapı, 3. Bölümde detaylı olarak incelenecektir.

- Tevfikiye Camii

Arnavutköy- Bebek Caddesi üzerinde, Akıntı Burnu'na hakim bir set üzerinde yer alan cami 1832 yılında II. Mahmut tarafından Hicri 1248 (1832) yılında yanındaki kışla-karakolhane (şimdi karakol) ile birlikte yaptırılmıştır. Bu yapıların Müslümanların henüz köyde oturmadağı dönemde yapılmış olması; Arnavutköy'ün 1821 Mora İsyanı sırasında Eflak, Boğdan ve Rusya ile bağlantıları olması, köyde aranan bazı kişilerin saklanması gibi olaylardandır. II. Mahmud Rumları kontrol altına almak için kışla- karakolhaneyi, buradaki görevlilerin dini ihtiyaçları için de camiye yaptırmıştır.

Resim 2.23. Tevfikiye Camii (www.sehirrehberi.ibb.gov.tr)

Harita 2.4. Rumeli Ciheti Haritası'nda Tefikiye Camii (Atatürk Kitaplığı)

Resim 2.24. Tefikiye Camii (Ünal, N., 2011)

Mimarisi: Her ikiside denize karşı olan cami ve hünkar kasrı giriş kapılarından avluya geçilir. İki yanında iyonik başlıklı duvar payeleri yer alan bu kapıların üzerinde II. Mahmud tuğralı Şair Rifat'ın iki mısralık kitaberi vardır. Cümle kitabesi üzerinde 1832'de caminin yapımına başlandığı belirtilmekte, diğerinde ise 1838'de inşasının devam ettiği anlaşılmaktadır.¹⁵¹

Avlu terası tonozlardan oluşan bir bodrumdur. Dükkan olarak kullanılan bu tonozlar Boğaziçi Nazım İmar Planı'nda tescillidir.(bkz. Harita 2.2.)

Yapı kagir duvarlı, ahşap çatılıdır, dikdörtgen planlı ve tek minarelidir. Deniz cephesi üçgen alınlıklıdır. Çıkışı avludan olan minare, kesme taştan inşa edilmiş, tek şerefeli ve külâhının eteğinde bir girland kuşağı dolanmaktadır. Ahşap strüktürlü son cemaat yeri ise avlunun arka tarafındaki kagir yapı olan cami duvarına eklenmiştir. Camiye bitişik hünkar kasrının alt katında ahşap bir hünkar odası ve buradan çıkılan ahşap hünkar mahfili bulunmaktadır.

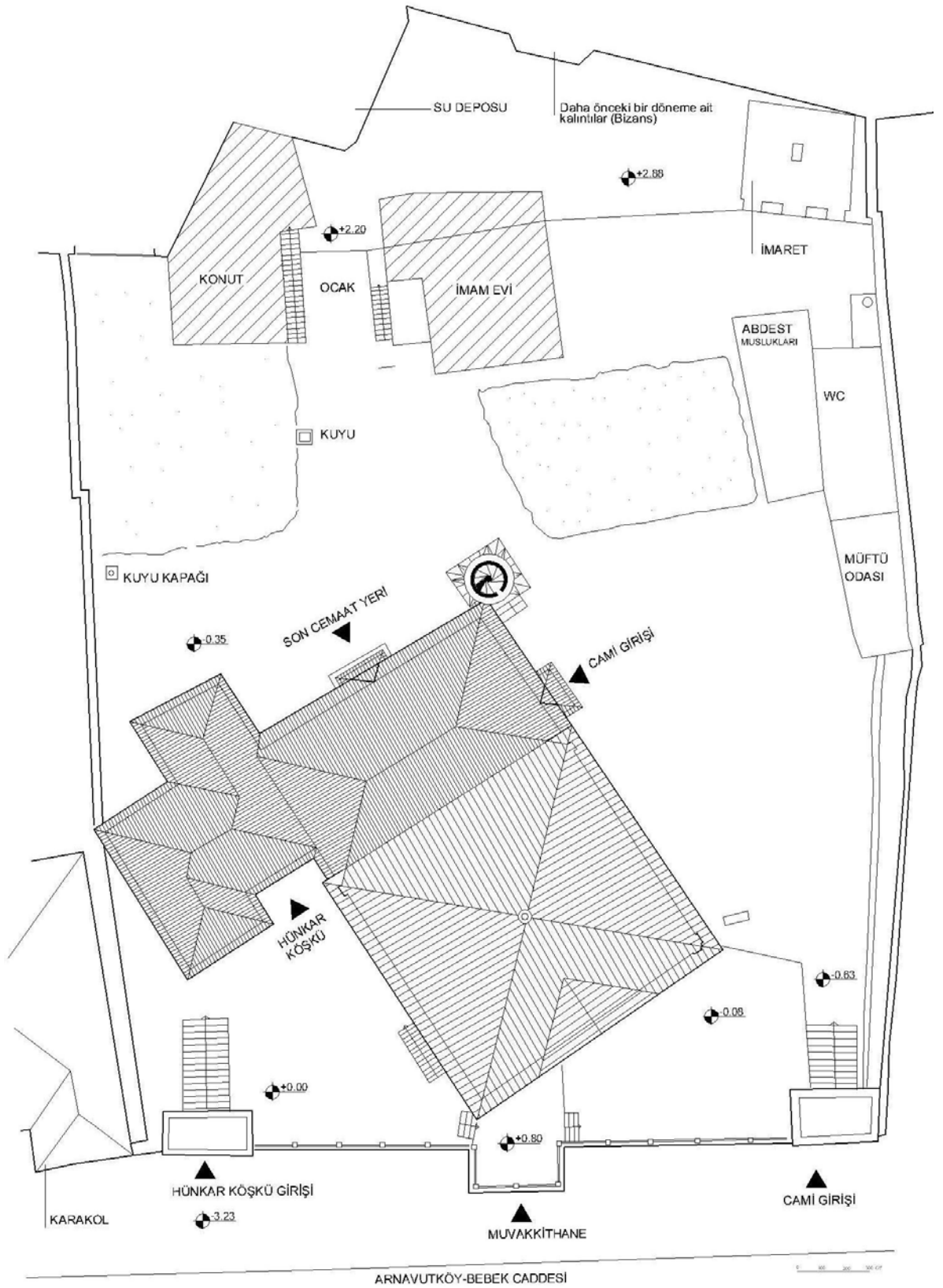
Dikdörtgen planlı harim kısmının üstü, göbeği dekoratif özellikli bağdadi bir tavan ile örtülüdür. Mihrap duvarı deniz tarafında olup iki yandan iyonik başlıklı ve gövdeleri yivli duvar payeleri ile sınırlandırılmıştır.

Avlusunda imam evi, abdest muslukları ve tuvaletleri, ocak, imaret ile iki su kuyusu bulunur. İmaret ve ocak günümüzde kullanılmamakta olup harap durumdadır.

Resim 2.25. Tevfikiye Camii Harimi, Mihrap Duvarı (Ünal, N., 2011)

¹⁵¹ Enis Karakaya, “Tevfikiye Camii”, Dünden Bugüne Beşiktaş, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1998. s.175

Çizim 2.5. Tefikiye Camii Vaziyet Planı. (KTVKK Arşivi.(Dijital Ortama Aktarılıp Güncellenmiştir)

- Profiti İlias Rum Ortodoks Kilisesi

Fener Rum Patrikhanesi'ne bağılı bir kilisedir. İlyas Peygambere ithaf edilmiş kilise; Rum Ortodoks Mezarlığı'nın yanındaki K rkadı Sokağı'nda, parmaklıklı bir duvarın  evrelediğı bir avlu içerisindedir.

Bizans Dönemi'nde burada bir kilise olup olmadığına dair bir bilgiye rastlanamamıştır. Bugünkü kilise mimar Pashalis tarafından 1871 yılında kagir olarak yapılmıştır.¹⁵² 1865 yılında yaşanan büyük kolera salgını nedeniyle g m  alanının yetersizliğınden  l ler için bu kilise karşındaki tepe tercih edilmiştir. Profiti İlias'a ithaf edilmiş kilise, Rum Ortodoks Patrikhanesi tarafından hazırlanan listede, "Profiti İliya Mezarlık Rum Ortodoks Kilisesi" adıyla geçer.¹⁵³

Kilisenin bahçesinde Türklerin "Büyük Ayazma" dediğı "Profiti İlia" ayazması yer almaktadır.

Resim 2.26. Profiti İlias Kilisesi (www.sehirrehberi.ibb.gov.tr)

¹⁵² Orhan Türker, "Mega Revma'dan Arnavutköy'e, Bir Boğaziçi Hikayesi", Sel Yayıncılık, 1999. s.37

¹⁵³ Zafer Karaca, "Profitis İlias Mezarlık Kilisesi", Dünden Bugüne Beşiktaş, 1998. s.214

Resim 2.27. Profiti İlias Kilisesi (Ünal, N., 2011)

Mimarisi: Kilise avlunun batısında, doğu-batı doğrultusunda yer alır. T planlı yapı kaba yonu taşla inşa edilmiştir. Cephelerde tuğla sıraları, köşelerde düzgün kesme taşlar görülür. Pencerele tuğla kemerli ve taş sövelidir. Doğudaki apsis dışarıya doğru yarım yuvarlak çıkıntı yapar. Apsisin çatısı yarım koniktir.

Dışta yaklaşık ölçülerle, boyu dışarıdan 18 m, eni 15 m ve 9 m, yüksekliği 10 m'dir. Yapıyı dıştan örten doğu- batı doğrultusundaki ikiyüzlü kırma çatının, batıda kuzey-güney doğrultusundaki çatıya bittiği yerde, ortada, silindirik kasnak üzerine oturan bir kubbe yer alır.¹⁵⁴

Kiliseye kuzey ve güneydeki basık kemerli kapılardan girilir. Naos doğuda tek nefli, batıda üç neflidir. Orta nef duvarının köşelerinde, sütunlar hizasında sütun biçiminde ve kare kesitli pilastırlar vardır. Orta nef aynalı tonozla örtülü, yan nefler silmelerle bölünmüş, tekne tonozdur. Orta nefin merkezi, kasnağında oniki havari tasvirleri yer alan kubbe bulunur. Kubbeye Pantokrator İsa resmedilmiştir.

Naosun batısındaki galeri dikdörtgen planlı olup, buraya kuzeybatı ve güneybatıdaki

¹⁵⁴ Zafer Karaca, "Profitis İlias Mezarlık Kilisesi", Dünden Bugüne Beşiktaş, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1998. s.215

merdivenlerle ulaşılır. Naosun doğusundaki yarım yuvarlak apsisin iki yanında simetrik yarım yuvarlak nişler, apsis önünde bema yer alır. İkonastis orta nefin doğusunda ve ahşaptır. İkonastis beyaz renkli, oyma ve kabartma motifleri altın yaldızlıdır. Naosun genişlediği bölümün kuzeybatı köşesinde ambon, güneybatı köşesinde despot koltuğu yer alır. Her ikisi de ahşap, kabartma ve oyma altın motiflerle bezeli olup ambon yüzlerinde Hz. İsa ve İncil yazarlarının tasvirleri bulunur.¹⁵⁵

- *Khristos Genesis Rum Ortodoks Kilisesi*

20.yy'da yapıldığı varsayılan kilise Arnavutköy Amerikan Robert Koleji sınırları içinde, 2 pafta, 1343 ada, 6 parselde bulunmaktadır. 1995 yılında korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Yapı Patrikhane'ye bağlı olmayıp, Rum Ortodoks Kilisesi'dir. Ancak günümüzde mevcut İstanbul'daki tek özel kilisedir.¹⁵⁶ Yapının içine girilememiştir. Yapının çatısı çökmek üzere olup, bakımsızlık nedeni ile etrafını bitki ve ağaçlar kaplamıştır. Günümüzde harap durumdadır.

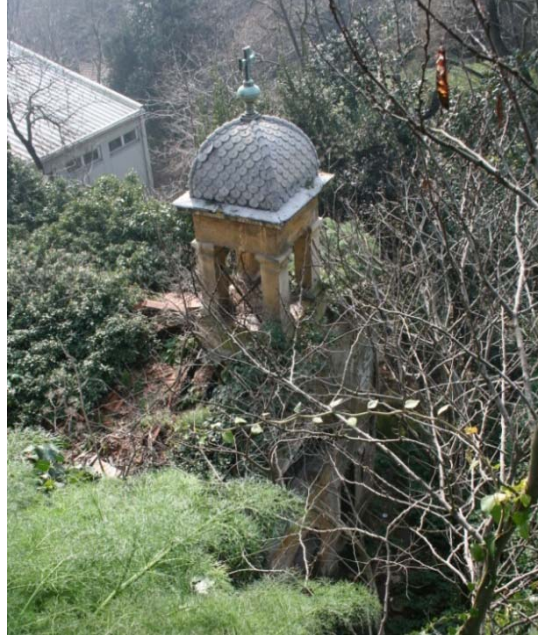
Resim 2.28. Khristos Genesis Rum Ortodoks Kilisesi Üst örtüsü (Özendi,İ., 2011)

¹⁵⁵ Sennur Sezer ve Adnan Özyalçınar,“Üç Dinin Buluştuğu Kent İstanbul”, İnkılap Kitabevi,2003,s.252

¹⁵⁶ Zafer Karaca, “İstanbul’da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri”, Yapı Kredi Yayınları, 1995. s.64

Mimarisi: Kilise dikdörtgen planlıdır. Üst örtüsü Marsilya tipi kiremitle kaplı iki yüzlü kırma çatıdır. Çan kulesi vardır. 1993'teki tescil fişine göre arada tuğla hatılları olan moloz taş duvar tekniği ile inşa edilmiştir. Pencerelemi yuvarlak kemerli, çatı kotu profilli kornişle vurgulanmıştır. Dış cephede Art Nouveau sarkıtlar vardır. Tavanı beşik tonozlu olup kaset şeklinde boyanmış, antik mimariden esinlenen alçı bezemeler ve freskler vardır. (bkz. Şekil 2.4.)

Başbakanlık Arşivleri'nde Amerikan Koleji ile aralarındaki sınırın ihlali ile ilgili belge bulunmaktadır.

Resim 2.29. Khiristos Genesis Rum Ortodoks Kilisesi, Çan Kulesi ve Cephesi (Özendi,İ., 2011)

Resim 2.30. ve 2.31. Khiristos Genesis Rum Ortodoks Kilisesi (KTVKK Arşivi, 1993)

T Ü R K İ Y E

**TAŞINMAZ KÜLTÜR VE DOĞA VARLIKLARI KORUMA ENKAVTERİ
KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

ENKAVTER NO : 3400001440
S İ L İ T
KARTE NO : 222-4-16-C-20
KODLA GRUPO:

İL : İSTANBUL
İLÇE : SOĞUKCI ÖĞRENDİ

İLÇE : BEŞİKTÜŞ
KARTE NO : 222-4-16-C-20

KÖY/SOKAK :
SOKAK : KURUCU-ARNAVUTKÖY
CAD.

KAPİ NO : 218

KADASTRO - PARTE : 2

ADA : 1041 PARSEL : 6

NO :

TİPİ : KİLİSE

YAPILAN :

YAPAN :

DÖNEMİ : Türk, Osmanlı

ÖLÜMÜ: Art Nouveau

YÜZLÜK : 10.

YAPIN TARİHİ :

YAPIN TARİHİ :

YAPIN TARİHİ :

ÖZELLİKLERİ : Ortodoks

YAPININ SİSTEMİ : Tuğla, taş tuğla

KAY KAYISI : 1

KAY KAYISI : 1

DÖNEMİ DÖNEMİ - ÇERKEZ : Eski

YAPININ SİSTEMİ : Orta

ÇERKEZ : Eski

ÖZELLİKLERİ : Eski

ÖZELLİKLERİ : Eski

BALIKLIDAN SOKAKLA OLARAK ÇERKEZLERİN İSTİLAĞI :

KURULAN TARİHİ :

DIŞ ÖZELLİKLERİ

ÖZELLİKLERİ : Yapının açından beşik tonozlu görünüyor; dıştan beşik çatılı; dışı cephesinde alüminyum.

ÇERKEZ - ÇERKEZ : Tek girişli.

DÖNEMİ : Mavi taş duvar tekniği ile inşa edilmiş, arada tuğla beşerler.

PERÇENK : Duvarlık kemeri; yarım daire pencere; çatı kote profilini bir kare ile vurgulanmış.

ÇERKEZ :

ÖZELLİKLERİ : Görülebildiği kadarıyla yapının açında alüminyumla kaplanmış alçı benzerler, fresk ve tonoz, kaset şeklinde boyanmış; dış cephe Art Nouveau sarımsıdır.

İÇ ÖZELLİKLERİ

PLAN :

YERLİK HİSARLAR - SU :

KAYIT :

İSTİLA :

KARAKÖZGÖRÜ :

DÖNEMİ KULLANIMI : İstenilmiyor

YAPILAN ÖZELLİKLERİ :

ÖZELLİKLERİ : Yapının açılırlık ve duvarları ile duvarı duvarlar, alçı vb. çözümler ile verilebilir.

HAZIRLAYANLAR : YER. MİK. ARDİ ÖZTÜRK
SAY. TİM. LALİ GÖRÜR

HAZIRLANAN TARİHİ : 12/08/93

KONTROL KİŞİ : PROF. DR. AYLA GÖRÜR

KONTROL TARİHİ : 15/11/93

KAYIT - KAYIT
FOTOGRAF :
BÖLGE PROJESİ :
RESTORASYON PROJESİ :
RESTORASYON PROJESİ :
SOKAK SİGNETİ :
HARİTA :
KROKİ :
KAYIT :
KAYIT :

YATIRIM DİZİNİ

DÖNEMİ - TRAMA - DUVAR KAPLAMA :

ÖZELLİKLERİ :

SARÇ :

Şekil 2.4. Khiristos Genesis Kilisesi'nin Tescil Fişi (KTVKK Arşivi-1993)

Ayazmalar

Ortodokslarca bir aziz ya da azizeye adanmış su kaynakları olan ayazmaların kimilerinin Hristiyanlık öncesinden kalmış olduğu, daha sonra Hristiyanların kutsal kişilerine adanmış olabileceği sanılmaktadır. Arnavutköy’de bulunan ayazmaların ikisi kilise avlusunda (Ayia Paraskevi ve Profiti İlias) diğerleri ise tek başlarına bulunmaktadır. Bu mevkide bulunan ayazmalar şunlardır;

- Profiti İlias Ayazması

Arnavutköy’ün ana aksı olan Beyazgül (Büyük Ayazma) Caddesi’nden Ulus’a çıkarken solda, Rum Ortodoks Mezarlığı’nın yanında Körkadı Sokağı’ndaki Profiti İlias Kilisesi avlusunda yer almaktadır.

Türkler tarafından “Büyük Ayazma” olarak adlandırılan şifalı su kaynağının geçmişinin Bizans’a kadar uzandığı tahmin edilmektedir. 20 Temmuz yortu günüdür. 18.yy’da gelirinin Fener Rum Patrikhanesi’ne ait olduğu bilinmektedir.¹⁵⁷

Resim 2.32. Profiti İlias Ayazması (Ünal, N., 2011)

¹⁵⁷ Orhan Türker, “Mega Revma’dan Arnavutköy’e, Bir Boğaziçi Hikayesi”, Sel Yayıncılık, 1999. s.3

- Ayios Nikolaos Ayazması

Kuruçeşme-Arnavutköy arasında, Robert Koleji yolunda, Kolej bahçesinin altındadır. 2 m genişliğinde, 6 m uzunluğunda olup üzeri tonoz, zemini kaba taş döşelidir. Kapıdan iki basamakla inilir. Karşıda, tonozun altında 1 m eninde derin bir kuyusu vardır. Sol duvar boyunca kaba taştan bir set yer alır, sağ duvarda iki, sol duvarda bir hücre vardır. Panayırı 6 Aralık'tır.¹⁵⁸

Resim 2.33. Ayios Nikolaos Ayazması (Ünal, N., 2011)

- Ayios Onofrios Ayazması

Arnavutköy'de, Dulkadiroğulları Sokağı ile Arnavutköy Çeşmesi Sokağı kavşağının köşesindedir. Hakkı Göktürk 1950'lerdeki durumunu şöyle anlatmaktadır: Üzeri dört kaba taş duvardan yapılmış kagir bir yapıdır. Sekiz basamakla inilir. 1.8 m genişlikte ve 3 m uzunluktadır. Üstü tonoz, zemini taş döşelidir. Merdivenden inince ortada bir kuyu bulunmaktadır. Merdivenin yanında sağda bir delikli taş vardır. Rivayete göre 7-8 asırlık bir geçmişi vardır. Panayırı 12 Haziranda yapılır.¹⁵⁹ 1802'deki kilise kayıtlarında bu ayazma için yapılmış masraflar yer almaktadır.

¹⁵⁸ Hakkı Göktürk, "Ayios Nikolaos Ayazması", İstanbul Ansiklopedisi, 2. Cilt, 1960. s.1580

¹⁵⁹ Hakkı Göktürk, "Ayios Onofrios Ayazması" a.g.e., 1. Cilt, s.1585

Resim 2.34. ve 2.35. Ayios Onofrios Ayazması (Ünal, N., 2011)

- Ayia Fotini Ayazması

Arnavutköy’de Dubaracı Sokak ve Francalacı Sokağı’nın kesişiminde, 1 kapı numaralı evin iki basamakla inilen bodrum katında bulunmaktadır. Bu ev 19. Yüzyılın sonunda Rum Armatör Marvis tarafından yaptırılmıştır. 1924-25’te Belediye tarafından doldurularak kapatıldığı bilinen ayazmanın bugün yaklaşık 1 m çapında derin su kuyusu mevcuttur.

Resim 2.36. ve 2.37. Ayia Fotini Ayazması (Ünal, N., 2010)

- Ayia Kiryaki Ayazması

Arnavutköy’de Elçi (Küçük Ayazma) Sokağı’ndadır. Hakkı Göktürk 1950’lerdeki durumunu şöyle anlatmaktadır: 2.95 m genişlikte, 5 m uzunlukta, tavanı tonoz, zemini malta taşı döşelidir. Kapıdan içeri girince karşıda sağda bir insanın geçebileceği kadar dar ve basık 13 m uzunlukta karanlık tonoz nır dehliz vardır. Dehlizin nihayetinde, sağda duvarın altında derin bir kuyu, önünde delikli bir taş bulunmaktadır.¹⁶⁰ Panayırı 7 Temmuz’dur. 1794, 1802 yıllarına ait kilise kayıtlarında bu ayazma için yapılmış masraflar yer almaktadır. Önceleri Türkler arasında da ayazmanın bulunduğu mahalle “Aya Kiryaki” olarak adlandırılmıştır.

Günümüzde üzerinde bir konut inşa edilmiş olduğundan görülememiştir.

- Ayia Paraskevi Ayazması

Arnavutköy’de Satış Meydanı’nda Taksiarhes Kilisesi’nin bahçesinde bulunmaktadır. Yaklaşık 9 m boyunda, 5 m eninde olan ayazmanın duvarları taş, üst örtüsü kiremittir. Üç basamakla inilen ayazmada 1939’da müteveli heyeti tarafından konulan mermer bir su haznesi ve kurnası vardır. Suyu karşısındaki bahsedilen aynı isimli ayazmadan gelmektedir. Yortusu 26 Temmuz’dadır.¹⁶¹ Ayazma içindeki mermer plakaya da göre ayazmanın bugünkü durumu 1799’daki mevcut şeklidir.

Resim 2.38. Ayia Paraskevi Ayazması (Ünal, N., 2011)

¹⁶⁰ Hakkı Göktürk, “Ayios Kiryaki Ayazması”, İstanbul Ansiklopedisi, 1. Cilt, 1960. s.1540

¹⁶¹ Hakkı Göktürk, “Ayia Paraskevi Ayazması” a.g.e., 1. Cilt, s.1543

- Ayia Paraskevi Ayazması

Epivates’li (Selimpaşa) azize Ayia Paraskevi’ye ithaf edilen ayazma Arnavutköy’de Satış Meydanı ile Kamacı Sokaklarının köşesinde yer altında bulunmakta idi. Hakkı Göktürk 1950’lerdeki durumunu şöyle anlatmaktadır: 1960’lı yıllarda yaya kaldırımı üstünde ve demir bir kapakla kapalı olan ayazmaya yüksek ve bozuk dört basamak taş merdivenle inilirdi. Duvarları taş ve tuğla, tavanı tonoz, 2 m boyunda, 1 m eninde idi. İçinde derin ve geniş ağızlı bir kuyu vardı. Suyu eskiden de olduğu gibi karşısında bulunan Taksiarhes Kilisesi’nin bahçesinde bulunan aynı adlı diğer ayazmaya taşınmaktadır.¹⁶²

Bugün bu ayazma yerinde yoktur.

- Ayia Vlaherna Ayazması

Arnavutköy’de Yağhane Sokağı’nda bir bostanda bulunan ayazmanın kaynağı olan kuyu 3.5 m genişliğinde ve 13 m derinliğindedir. Üzerinde kagir, basit bir yapı vardır. Yortu günü 2 Temmuz’dur. 1802 yılına ait ayazma içindeki kutuya atılan paralarla ilgili kilise kaydı vardır.

Resim 2.39. Ayia Vlaherna Ayazması (Ünal, N., 2011)

¹⁶² Hakkı Göktürk, “Ayia Paraskevi Ayazması” İstanbul Ansiklopedisi, 1. Cilt, 1960, 1. Cilt, s.1543

- Ayia Marina Ayazması

Arnavutköy’de Taksiarhes Kilisesi karşısında bulunan küçük ayazma şimdi yoktur. Bu ayazmanın adı 1794, 1802, 1809 tarihli cemaat defterlerinde geçmektedir. 1924 yılında terkedilmiş ve zamanla üzerine binalar yapılmıştır.¹⁶³

Bugün bu ayazma yerinde yoktur.

- Ayios İoannis Ayazması

Türker (1999), Akıntı Burnu’nda, Arnavutköy’le Bebek arasındaki tepenin altında, muhtemelen eski bir manastırın kalıntısı içinde bulunan ayazmanın 19. yüzyılda kullanıldığından bahsetmektedir. Başka kaynaklarda rastlanamayan bu ayazma bulunamamıştır.

- Ayia Triada Ayazması

Arnavutköy’de Osmanlı Devleti’nin son Rumeli Valisi Aleko Vogoridis Paşa’nın bahçesinde bulunan ayazma günümüzde yoktur.¹⁶⁴ Başka kaynaklarda rastlanamayan bu ayazmaya rastlanmamıştır.

- Ayios Konstantinos ve Ayia Eleni Ayazması

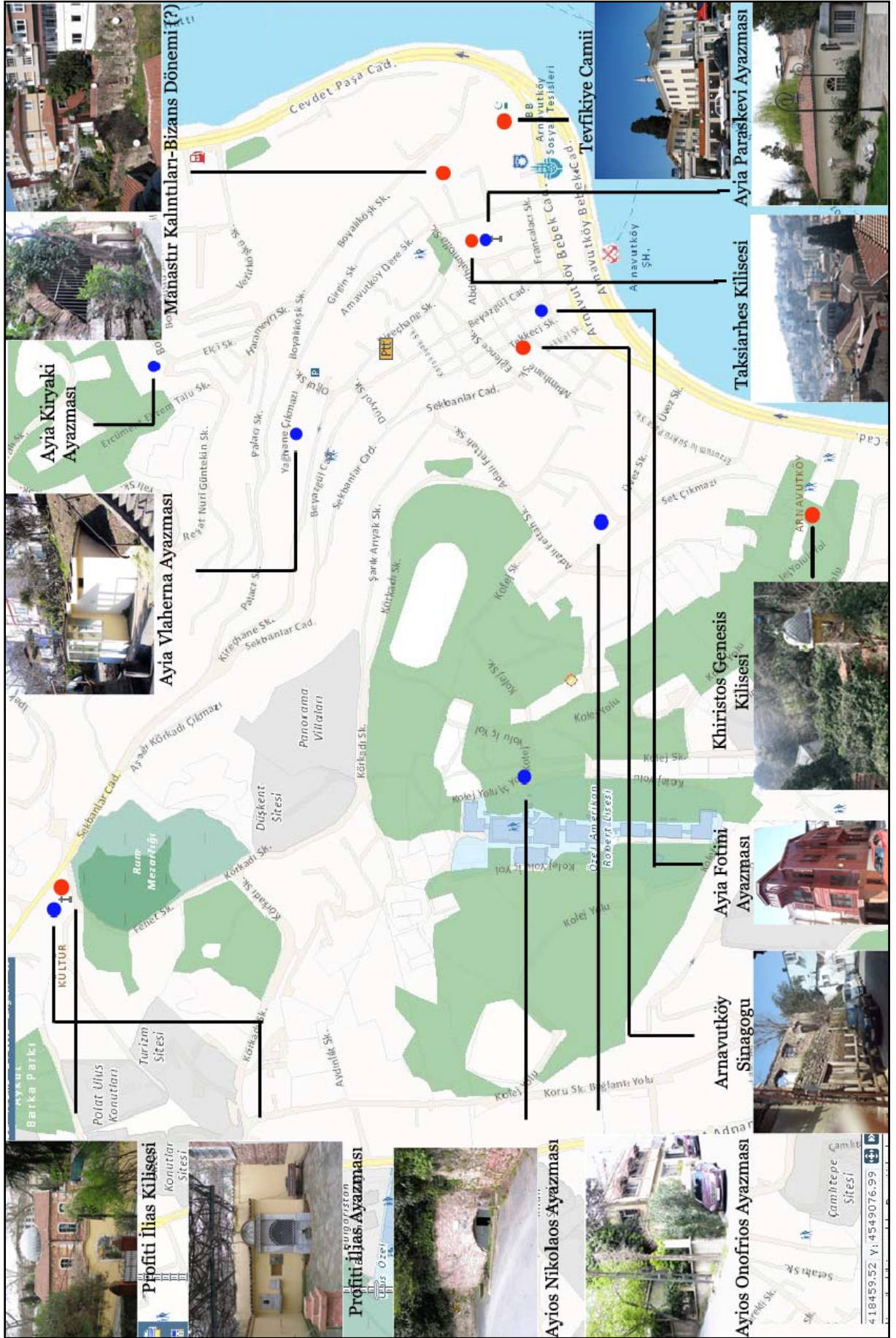
Türker (1999), Arnavutköy sırtlarında basit bir kulübenin içinde, kaynağını yağmur sularının oluşturduğu ayazmanın untulduğundan bahsetmektedir.¹⁶⁵ Başka kaynaklarda rastlanamayan bu ayazma bulunamamıştır.

2.3.4.Cumhuriyet Dönemi

Bu dönemde dini yapı inşa edilmemiştir. Günümüzde bu mevcut dini yapılar kullanılmaya devam edilmektedir.

¹⁶³ Orhan Türker, “Mega Revma’dan Arnavutköy’e, Bir Boğaziçi Hikayesi”, Sel Yayıncılık, 1999. s.47

^{164, 165} Orhan Türker, a.g.e., s.48

Arnavutköy Yerleşimindeki Dini Yapıları Gösteren Harita

2.3. DEĞERLENDİRME

Bu bölümde çalışma alanı olarak seçilen Boğaziçi yerleşimlerinden Arnavutköy'deki dini yapılaşmanın tarihsel süreci incelenmiştir. Yazılı kaynaklarda, bilinen en eski Bizans Öncesi Dönem'de başlayan on iki tanrı için yapılmış pagan adak yerlerinin bu yerde olabileceği belirtilmiştir. Bizans öncesindeki tanrılar için yapılmış adak yerine daha sonra Hristiyanlığı seçen Bizans'ın buraya Mikhael Kilisesi'ni inşa ettiği düşünülmektedir. Bizans dönemine ait manastırın ise elde edilen bilgiler doğrultusunda bir takım kalıntılarının günümüze gelmiş olabileceği yapılan incelemeler sonucu tahmin edilmektedir. Bugünkü Taksiarhes Kilisesi'nin aynı gelenek gereği bu kilisenin yerine yapılma ihtimali vardır. Osmanlı Dönemi'nde ise gayrimüslim nüfusun baskın olduğu köyde kilise, sinagog, cami ve ayazmalar vardır. Ancak bu ayazmalardan geçmişinin Bizans Dönemi'ne ulaşanlarının var olup olmadığı bilinmemektedir.

BÖLÜM 3: ARNAVUTKÖY SİNAGOGU VE YAPILARI

3.1. YAPILARIN GENEL TANIMI VE TARİHÇESİ

Arnavutköy Sinagogu ve ek yapıları; Beşiktaş İlçesi, Arnavutköy Mahallesi, Teyyareci Suphi ve Tekkeci Sokakları üzerinde; 72 pafta, 98 ada, 2 parselde yer almaktadır. Beyoğlu Hahamhanesi Vakfı adına kayıtlı olan parsel, Boğaziçi Sit Alanı Öngörünüm Bölgesi'nde olup 9 Ekim 1974 gün ve 9484 sayılı kararla korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Sinagog'un ismi yazılı belgelerde belirtilmemiş, yapıdan sadece "Arnavutköy'deki Sinagog" şeklinde bahsedilmiştir.

1654'ten beri Musevi varlığı bilinen Arnavutköy'de ilk defa ne zaman bir Sinagog'un inşa edildiğine dair bilgiye ulaşılamamıştır. Evliya Çelebi 17.yy ortalarında burada, köyün sahile yakın bölgesinde 1000 kadar bağlı bahçeli Rum ve Musevi hanesi olduğundan bahsetmektedir.¹⁶⁶

Yeni kilise ve sinagog inşasına izin verilmeyen Osmanlı İmparatorluğu'nda yangın ve deprem sonucu zarar gören yapıların onarımı veya yeniden inşası için fermanlar verildiği bilinmektedir. Arnavutköy'deki Sinagog'la ilgili, ilk yazılı belge bu sinagogun tamirine dair 1251 (1836) tarihli fermanıdır.(Şekil A.1,A.2,A.3) Bu fermanla o tarihteki mevcut sinagog ile ilgili bilgi verilmekte, uzun zamandan beri onarılmadığından harap olan sinagogda ibadet edilemediğini belirten Musevi Rafael Cemaati'nin isteği üzerine, yapıyı büyütmeden onarım yapabilecekleri belirtilmektedir. O tarihteki mevcut yapının boyutları, gabarisi, pencere ve kapı özellikleri, avlu duvarlarındaki bozulmalar ile avlusunda bulunan harap Fıraş (hizmetli) Odası'nın durumundan bahsedilmektedir. Bahsedilen yapının boyutları ve gabarisi dışında mimari özelliklerinin günümüzdeki yapıdan çok farklı olması yapının onarım yerine tekrar inşa edildiğini göstermektedir. Bu fermanla 1836 yılındaki durumunu tarif edilen sinagogun uzun süredir tamir edilmemesi nedeniyle çok harap olduğu buradaki ilk yapının, Musevilerin Arnavutköy'deki varlığının başlangıcı olan 17.yy'ın ortalarında inşa edilmiş olma ihtimalini arttırmaktadır.

1836'daki ferman doğrultusunda yeniden inşa edilen günümüzdeki Sinagog yapısı 1887 deki Büyük Arnavutköy Yangını'nda Arnavutköy'ün büyük kısmı ile birlikte yanmış, muhtemelen bu yangından sonra tamir edilerek ibadete devam edilmiştir.

¹⁶⁶ Tülay Artan, "Arnavutköy", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt 1, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını,1994, s.314

Hahambaşılıktan edinilen 1910 tarihli belgelere göre; o tarihte Sinagog'un kullanılabilir halde olduğu ve ayrıca avlusunda muhtemelen 1887 yangını sonrası yangınzede fakir Museviler için yapılmış tek katlı evler bulunduğu anlaşılmaktadır.(Şekil A.4,A.5,A6) Bu belgede ayrıca Azara¹⁶⁷'nin ayrı bir blok olarak yapıya eklendiği görülmektedir.

1887 yangınından sonra Yahudi nüfusunun köyde giderek azalmasından Sinagog da payını almış, 1951'e kadar kullanılan Sinagog terkedilmiştir. Ancak, çevreden edinilen bilgiye göre yapı genel ibadete açık olmamasına rağmen, farklı zamanlarda gelen Musevi gruplar tarafından ziyaret edilerek burada ibadet edildiği anlaşılmaktadır. Firaş (hizmetli) Odası ve yangınzede fakirler için yapılmış konut dizisinde 1938'deki Hahambaşılık kayıtlarına göre beş aile yaşamaktadır. Farklı tarihlerde yapılan müdahalelerle büyütülerek kullanılmış olduğu görülen yapılar son dönemde kimliği belirsiz kişilerce işgal edilmiştir. 2004 yılında bu işgalciler Beyoğlu Musevi Hahamhanesi Vakfı tarafından çıkartılmıştır.¹⁶⁸

Sinagog avlusundaki mersin ağacı meyvelerinin (murta) Sukot Bayramı ibadetinde kullanıldığı bilinmektedir.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Sinagogda kadınların erkeklerden ayrı olarak oturdukları balkon veya galeri. Ezrat Nashim olarak da anılır.

^{168, 169} Naim Güleriyüz, “ İstanbul Sinagogları”, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2008. s.129

3.2. YAPILARIN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Yapı grubu Sinagog, Azara, Acizhane, Firaş Odası'ndan oluşmaktadır. Bu yapılardan sadece sinagog günümüze gelebildiği için, diğer yapıların mimari özellikleri restitüsyon bölümünde anlatılacaktır.(bkz.Bölüm 4)

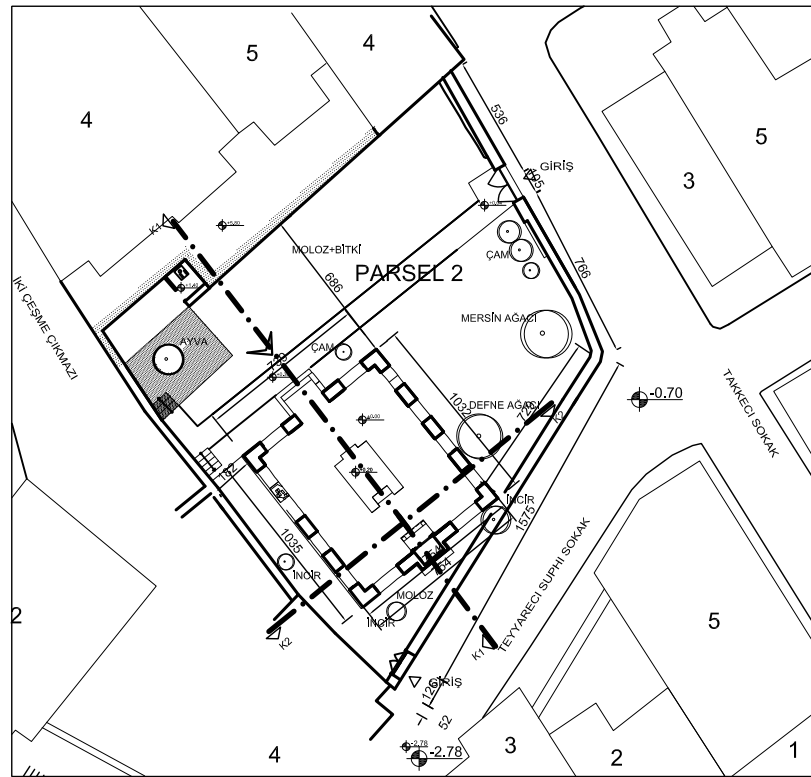
3.2.1. Vaziyet Planı Özellikleri

Kökeni Tanzimat (1839) ve Islahat Fermanları öncesine dayanan bu yapı, döneminin diğer sinagogları gibi yüksek bir duvarla çevrili avlunun içinde yer almaktadır. Yapı çevredeki camilere göre daha alçak ve gösterişsizdir.

Teyyareci Suphi ve Tekkeci Sokak'lardan iki girişi bulunan avluya arazinin eğimli olması nedeniyle iki ayrı kottan girilmektedir. Avlu yüksek (taş ve tuğla) almalı duvarlarla çevrilidir. İki giriş arasındaki kot farkı yaklaşık 2.60 m'dir. Büyük 1887 yangınından sonra Üst kottaki avluya Sinagog ve Firaş Odası'nın (hizmetli) tamiri sırasında Firaş odasına bitişik olarak, evi yanan Museviler için Acizhane olarak adlandırılan bir dizi konut yapıldığı bilinmektedir. Bu Acizhane ve Firaş Odası'ndan günümüzde sadece yastı olduğu istinat duvarında ve zeminde kısmi izler görülmektedir. (Foto B.14,B.15,B.16,B.17,B.18) Firaş odasının zemininin acizhane kısmından ortalama 1.20 m yukarıda olduğu taş su basman duvarından anlaşılmaktadır. Bu kotta günümüzde muhtes bir tuvalet bulunmaktadır.(Foto B.17) Yapılan yüzey araştırmaları sırasında, bu kısımda barok motifli bir çeşme aynası bulunmuştur. Bu durum çeşmenin bu bölgede olduğunu göstermektedir. Genel olarak yapı izlerinin tamamının üzerleri moloz ve bitki ile kaplanmıştır.(Çizim C.2)

1887 yangınından sonra yapıya eklendiği bilinen Azara (kadınlar) kısmından günümüzde sadece avludan çıkılan basamaklar kalmıştır.(Foto B.47) Sinagogun Güneybatı duvarında yer alan iki pencerenin Azara'dan ibadet mekanını izlemek için kullanıldığı ve Azara'nın yapım sisteminin ahşap olduğu bilinmektedir. Bu durum hahambaşılıktan elde edilen 1910 tarihli çizim¹⁷⁰ ve hava fotoğraflarında açıkça görülmektedir.(EK A.4,A.5,A.6,A.9,A.10) Ancak Azara'dan ibadet mekanının görülmesini sağlayan bu iki pencere muhtemelen Azara ile birlikte yıkılmıştır. (Foto B.38)

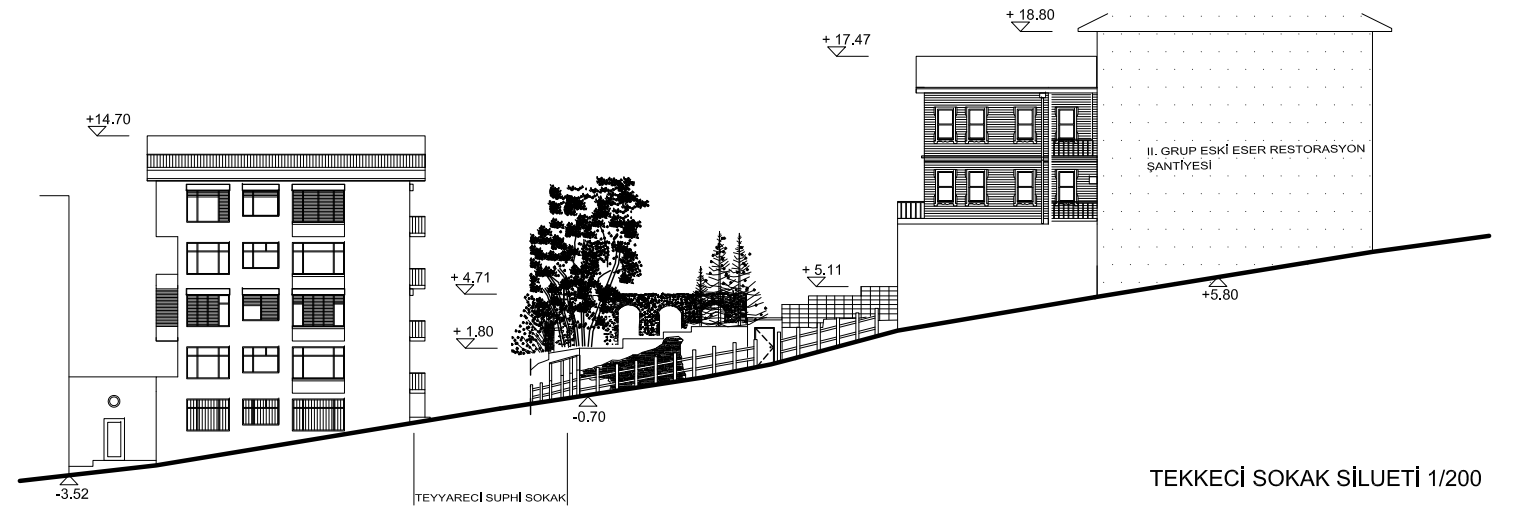
¹⁷⁰Bu belge, Mimar Jön Bauland tarafından çizilmiş olan, sinagog ve eklerini gösterir çizim ve anlatımlardır.

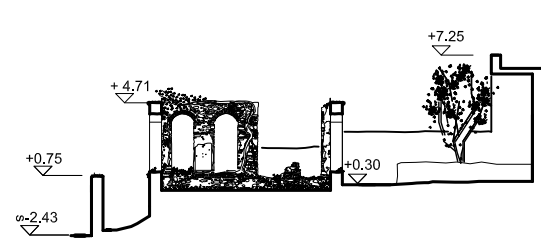
VAZİYET PLANI
1/200

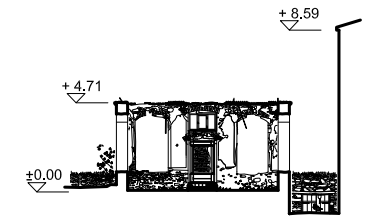
TEYYARECİ SUPHI SOKAK SİLÜETİ 1/200

TEKKECİ SOKAK SİLÜETİ 1/200

K1 KESİTİ 1/200

K2 KESİTİ 1/200

3.2.2.Sinagog Plan Özellikleri

Yapı Osmanlı İmparatorluğu'nda inşa edilen merkezi planlı sinagoglar kategorisine girmektedir.(bkz. Bölüm 1.2.2) Ortalama 8.05x9.13 m boyutlarında tek mekandan oluşan yapının kullanım alanı 73.25 m² dir.(Çizim C.3)

Kutsal kitapları Talmud'a göre, penceresiz odada dua edilemeyeceği ve Alaha'da,¹⁷¹ ibadet mekanında oniki adet pencere olması gerektiği belirtilmiştir. Nitekim bu Sinagog'da on iki pencereli olarak inşa edilmiştir. Yapının Kuzeydoğu ve Güneybatı duvarlarında ortalama 120 cm genişliğinde dörder adet pencere bulunmaktadır. (Foto B.37,B.38,B.44) Yapının Kuzeybatı cephesinde avluya açılan ve bugün mevcut olmayan, ana giriş kapısı önünde iki basamakla inilen bir sahanlık, giriş kapısının her iki yanında ortalama 150 cm genişliğinde birer tane pencere yer alır.(Foto B.28, B.45) Ana girişin karşısında, Kudüs'e yönlendirilmiş olan Güneydoğu duvarında Ehal¹⁷² bulunur. Ehal'in her iki yanında ortalama 170 cm genişliğinde birer pencere ve Ehal üzerinde 154 cm genişliğinde bir tepe penceresi yer alır.(Foto B.39)

Merkezde yer alan Teva¹⁷³ bir basamakla yükseltilmiş, bu platformun üzeri özgün olmayan karo mozaikle kaplanmıştır. Tüm ahşap aksam gibi tevaya ait ahşap seki ve kürsü de günümüze ulaşamamıştır. Kürsüye çıkışı sağlayan basamak Ehal tarafında yer almaktadır. (Foto B.40)

Günümüzde Ehal dolabının bir kısmı ve üzerindeki pencere kasası dışında, kapı ve pencereler dahil olmak üzere hiçbir ahşap yapı elemanı mevcut değildir.

Teva'yı çevreleyen, bugün mevcut olmayan oturma sıralarının duvarlara paralel olarak dayalı olduğu mevcut sıva izlerinden ve 1910 tarihli çizimlerden anlaşılmaktadır.(Foto B.37,B.39)

¹⁷¹ Bir Musevi'nin yaşamı boyunca uyması gereken, gerek kişiler arası gerek Tanrı ile arasındaki ilişkileri düzenleyen, kaynağını Tora'dan alan ahlaki, töresel ve medeni kanunların kesin ve kabul edilmiş şekli. Yürümek veya gitmek demek olan aloh sözcüğünden türemiş olup yol, örnek, yöntem anlamındadır.

¹⁷² Sefer Tora'ların muhafaza edildiği ve sinagogun en kutsal bölümünü teşkil eden dolap. Doğuya yönelmiş olup kapıları, maddi dünyadan kutsal olana geçişi simgeler. Ehal ancak Tora okunan günlerde ve çok özel durumlarda açılır.

¹⁷³ Sefarad ritüelinde olup, İbranice'de Nuh'un Gemisi anlamındadır. Torah rulolarının okunduğu kürsüye verilen isimdir. Bazı örneklerde birden fazla kişinin oturabileceği seki bulunur. Aşkenaz ritüelinde Bima olarak anılır. Bima ve teva tapınaktaki kurban taşını simgeler.

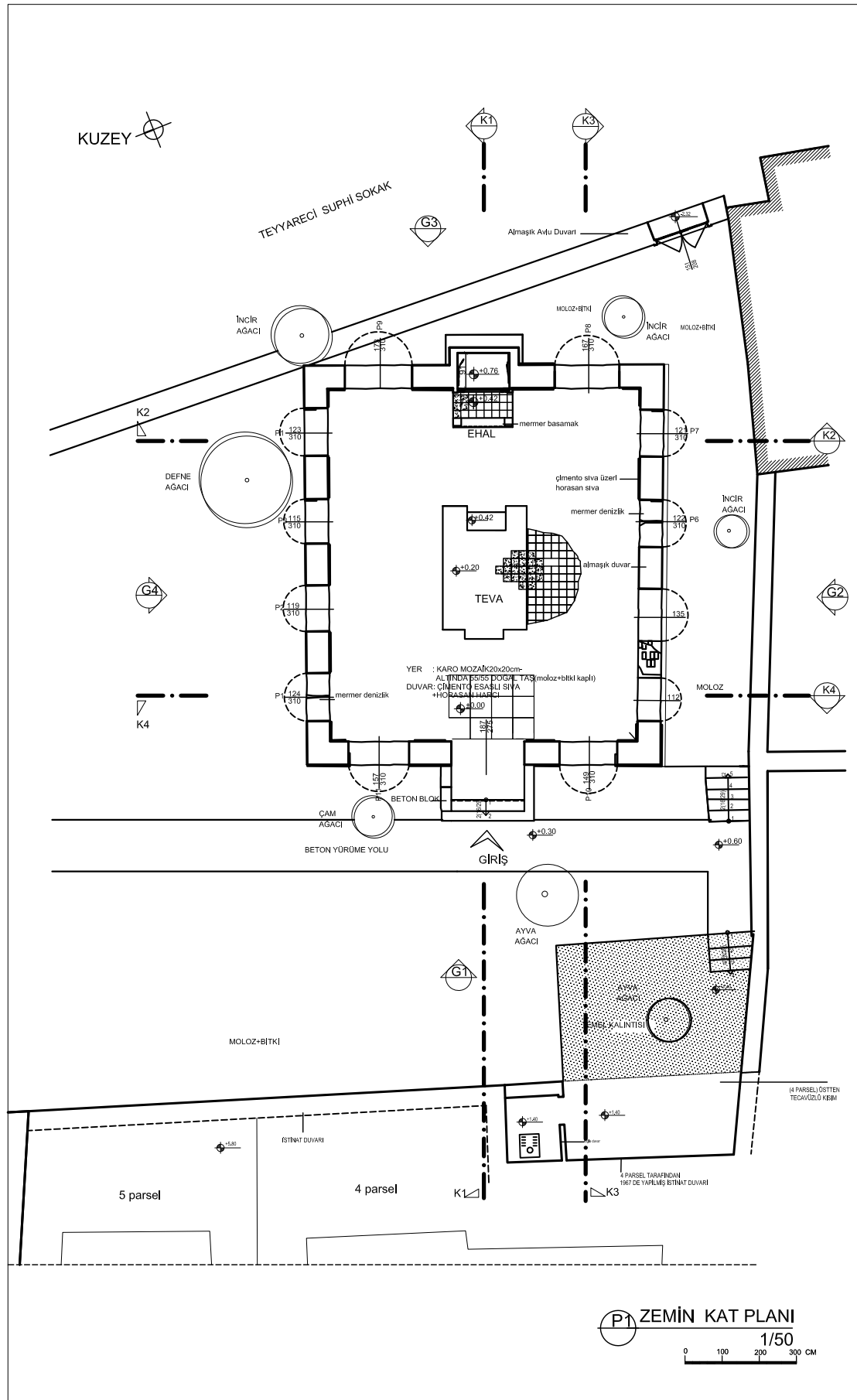
Mekanın zemin döşemesi, Teva ve Ehal basamakları karo mozaik kaplanmıştır. Ehale iki basamakla çıkılmaktadır.(Foto 29) Ehal dolabının iç kısmı tahrip olmuş ve yeşil renkli bir kontraplakla kaplanmıştır, ayrıca kapakları yerinde yoktur. Ehal dolabının önünde Parohet¹⁷⁴ asıldığını gösteren korniş sistemi mevcuttur.. (Foto B.39,B.41) Ehal'e çıkışı sağlayan ilk basamağın iki ucunda önceleri ehale ahşap üst örtüsünü taşıyan dikmelerin doğal taş kaideleri bulunmaktadır.(Foto B.42)

Sinagog'un duvarlarında Menorah'ları¹⁷⁵ tutan ahşap elemanların parçaları ve duvardaki izleri mevcuttur.(Foto B.44)

Ayrıca yapının duvarlarında beyaz badana ve mavi bordürler bulunmaktadır. Bu badana, mekanın çatı örtüsü olmadığından çoğunlukla dökülmüş durumdadır. Boyanın altında çimento sıva üzerine horasan sıva uygulanmıştır. Taşıyıcı duvarlar dış etkilerden çok etkilenmiştir. Yapının Güneybatı cephesindeki bir bölümü yıkıktır.(Foto B.38)

¹⁷⁴ Ehal'in önüne asılan perde. Atlas, kadife gibi değerli bir kumaştan dikilir. Üzerinde yer alan genelde kapı, kandil, parmakları açık el, menora, Magen David gibi motifler sırma veya dival ile işlenir.

¹⁷⁵ Yedi kollu şamdan. Musevi inanç sembollerinin en eskilerinden biri olup Daimi Işık'ı simgeler. Evrenin ve ruhların aydınlığını sembolize ettiği gibi bilimin aydınlığını da ifade eder.

Zemin Kat Planı (Rölöve)

3.2.3. Sinagog Cephe Özellikleri

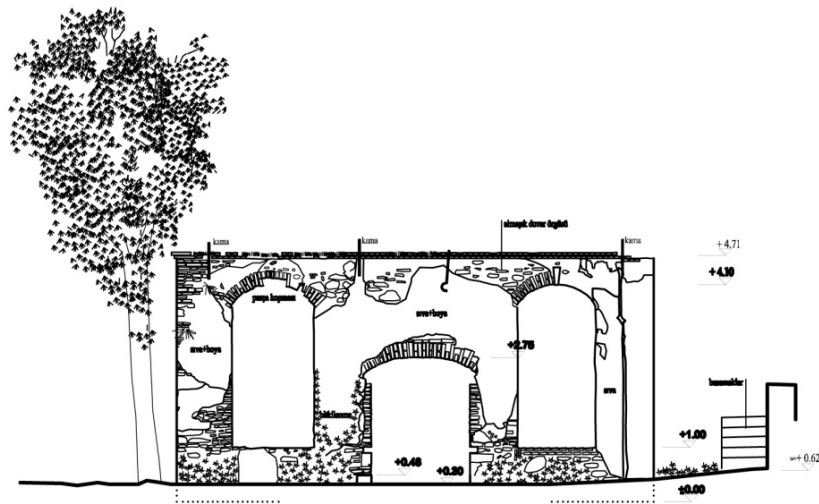
Sinagog'un cephe özellikleri şöyledir;

Kuzeybatı Cephesi

Yapının giriş cephesidir.(Foto B.23,B.24) Saçak kotu iç mekan zemininden itibaren 471 cm'dir. Günümüzde mevcut olmayan kapı ve pencerelerin sadece boşlukları mevcuttur. Fotoğraf ve rölövede görülebilen giriş kapısına yüksek bir basamakla inilen sahanlıktan ulaşılmaktadır. Kapı 187 cm genişliğinde basık kemerlidir. Kapının iki yanında basık kemerli 150 cm genişliğinde ve 310 cm yüksekliğinde birer pencere boşluğu mevcuttur. Tüm cephelerde pencere kemerinin ortasındaki tuğla çıkıntı yapmaktadır.(Foto B.27,B.52)

Sinagog'un iki sıra harman tuğlasından yapılmış kirpi saçığı vardır.(Foto B.27) Üst örtüsü olmayan yapının, çatı konstrüksiyonun ahşap olduğuna işaret eden duvarların üzerinde metal elemanlar (kama, u demir profil, oluk demiri) günümüzde mevcuttur. (Foto B.26)

Cephe, kaba yonu taş ve harman tuğlasından oluşan almalı duvar dokusuna sahiptir. Duvarlarda sıva üzerine beyaz boya yapıldığı görülmektedir. Pencere ve kapı kenarları ise, mavi boyalı sövelerle çevrelenmiştir. (Çizim C.7)

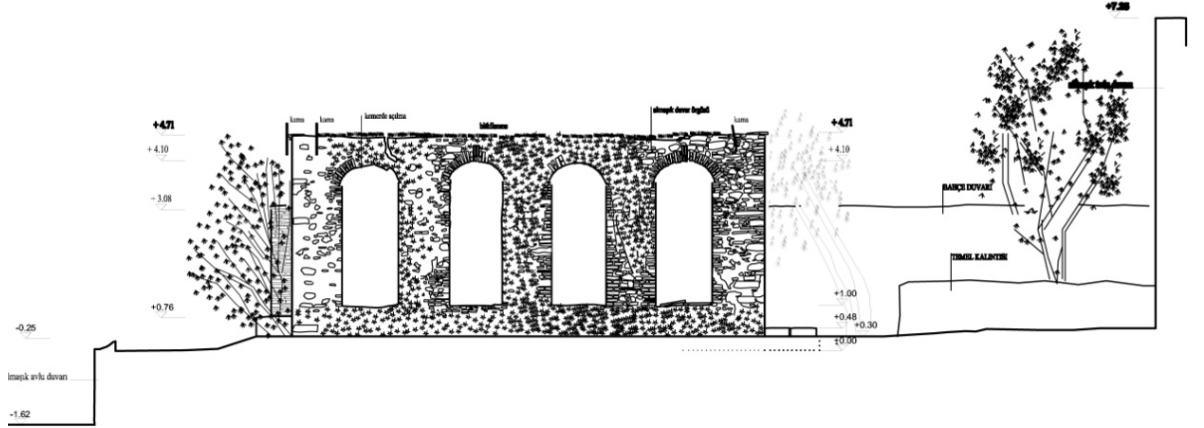

Kuzeybatı Cephesi-Rölöve

Kuzeydoğu Cephesi

Yapının Tekkeci Sokak'taki avlu kapısından girildiğinde, karşıdaki cephedir.(Foto B.30,31,32) Saçak kotu iç mekan zemininden itibaren 471 cm'dir. Cephede dört adet basık kemerli ortalama 120 cm genişliğinde ve 310 cm yüksekliğinde pencere boşluğu bulunmaktadır. Mevcut pencereleri bulunmayıp, Hahambaşılık'tan elde edilen Mimar Jön Bauland'ın çiziminden pencere hakkında bilgi edinilmiştir.

Cephenin sıvası dökülmüş olduğundan, kaba yonu taş ve harman tuğlasından oluşan almaşık duvar dokusu görünmektedir. Yapının kirpi saçığında kısmen eksilmeler vardır. (Çizim C.8) Cephe üzerinde metal elemanlar (kama, u demir profil, oluk demiri) bulunmaktadır.

Kuzeydoğu Cephesi-Rölöve

Güneydoğu Cephesi

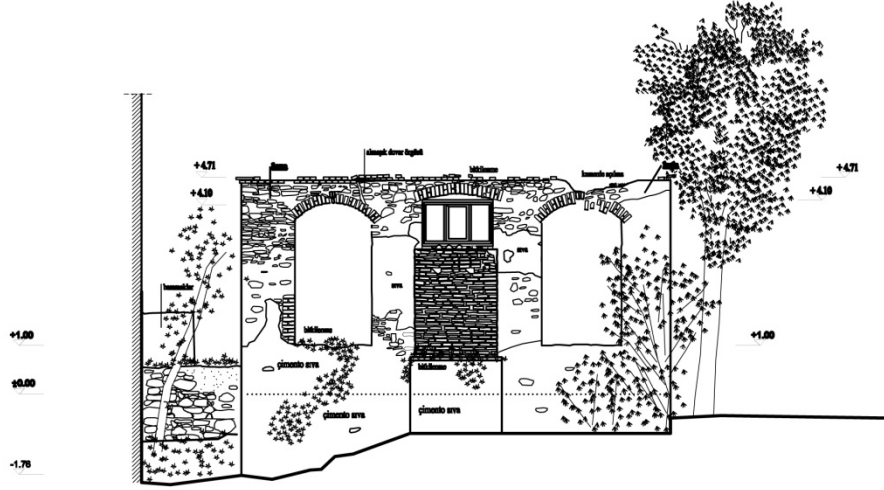
Teyyareci Suphi Sokak'tan görülen cephedir. Aynı zamanda Heikal'in¹⁷⁶ olduğu cephedir.(Foto B.12,B.36) Saçak kotu iç mekan zemininden itibaren 471 cm'dir.

Ehalin dışarıya çıkıntı yapan duvarı harman tuğlası ile inşa edilmiştir. Üzerinde sıva yoktur. Çıkıntının üst örtüsü alaturka kiremittir. Ehal'in iki yanında birer adet ortalama 170 cm genişliğinde basık kemerli pencere bulunmaktadır. Ehal dolabının üzerinde ise, 154 cm genişliğinde, 122 cm yüksekliğinde basık kemerli bir pencere boşluğu yer alır. (Çizim C.9)

¹⁷⁶ Kudüs'e yönlendirilmiş ehal dolabının bulunduğu duvar.

Cephenin 1970'lerdeki fotoğrafında ve iç mekanda olduğu gibi duvarların beyaz, pencere sövelerinin mavi boyalı olduğu görülmektedir. (Şekil A.11,A.12)

Yapının diğer cephelerinde olduğu gibi bu cephesindeki kirpi saçağında kısmen eksilmeler vardır. Cephe üzerinde metal elemanlar (kama, u demir profil, oluk demiri) bulunmaktadır.

Güneydoğu Cephesi-Rölöve

Güneybatı Cephesi

Kuzeydoğu cephesi ile aynı şekilde düzenlenmiş bir cephedir. Saçak kotu iç mekan zemininden itibaren 471 cm'dir. Cephede dört adet basık kemerli, ortalama 120 cm genişliğinde ve 310 cm yüksekliğinde pencere boşluğu bulunmaktadır. Ancak günümüzde cephenin avluya bakan kısmındaki iki pencere kemeri yıkık haldedir.(Foto B.33,B.38)

Arazi meyili bu cephede avludan Teyyareci Suphi Sokak'a doğrudur. Yapının zemin kotu hizasında temel çıkıntısı cephede görülmektedir. (Foto B.35)

Cephe kısmen çimento sıva ile kaplıdır ve kirpi saçağında eksilmeler vardır. Cephe üzerinde metal elemanlar (kama, u demir profil, oluk demiri) bulunmaktadır.(Çizim C.8)

Örtü

Yapının üst örtüsü günümüzde mevcut değildir. Ancak, elde edilen hava fotoğraflarından kiremit örtülü ahşap konstrüksiyonlu kırma çatı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca üst örtünün ahşap olduğunu belgeleyen metal elemanlar (kama, u demir profil, oluk demiri) duvar üzerinde halen mevcuttur. (bkz. Bölüm 4)

3.3. YAPIDAKİ BOZULMALAR VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Günümüzde mevcut olan Sinagog'un ve Fıraş (hizmetli) Odası'nın 1836 Fermanı ile inşa edildiği ancak, 1887'deki Büyük Arnavutköy Yangını'nda harap olduğu bilinmektedir. 1910 tarihli çizimlerden (EK A.4,A.5,A.6) yangın sonrasında sinagogun yangın sonrasında tamir edildiği, bunun yanı sıra avlusuna Fıraş'a bitişik olarak Musevi yangınzedeler için Acizhane ile Sinagog'un Güneybatı duvarına Azara'nın (kadınlar kısmı) inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Yahudi nüfusun azalmasıyla birlikte 1961'de terk edilen Sinagog tahrip olmaya başlamış, daha sonraki yıllarda sinagog çok az kullanılmıştır. Yapının tamamen terk edilmesinin ardından, 1980'lerin sonundaki bir kışta kar yükü nedeni ile çatı çökmüş, böylece dış etkilere maruz kalan yapı hızla tahrip olmuştur. Ayrıca yapının ahşap kısımlarının yağmalanması da tahribatı hızlandırmıştır.

1972 hava fotoğrafında görülen Azara kısmı da bilinmeyen bir tarihte Sinagog gibi yıpranarak yok olmuştur. Bu kısmın günümüzde sadece basamakları mevcuttur.(Foto B.47,B.48)

Acizhane ise geçen zaman içerisinde değişikliğe uğrayarak özgünlüğü bozulmuş, kontur ve gabarisi değişikliğe uğramıştır.(bkz. Bölüm 4) 1938'de bu Acizhane'de beş ailenin yaşadığına ilişkin bilgi Hahambaşılık kayıtlarında mevcuttur. 2004'e kadar içinde evsizlerin barındığı Acizhane günümüzde yok olmuştur. Çeşmenin ise sadece ayna taşının bir kısmı toprak altında bulunarak ortaya çıkarılmıştır.(Foto B.56)

3.3.1. Strüktürel Bozulmalar

Boş kalan Sinagog kullanılmaması sonucu dış etkilere maruz kalarak tahrip olmuş, çatı strüktürü çökmüş, doğramaları çalınmış, almasıık örgülü avlu duvarlarının üst kısmından bir bölümü eksilmiştir. Bakımsız kalan Sinagog ve avlusunun duvarlarında bitkilenme ve buna bağlı olarak tahribat başlamış, bunun sonucunda

bitki köklerinin yaptığı basınçla duvarda açılmalar, oyuklar meydana gelmiştir. Özellikle Sinagog yapısının Teyyareci Suphi Sokak üzerinde oturduğu avlu duvarında bitki kökleri nedeniyle oyuk oluşturmuş ve böylece sinagogun temelinde ve duvarında yola doğru kayma oluşmuştur.(Foto B.12)

Sinagog'un Güneybatı cephesi duvarının bir kısmı yine bitki tahribatı ve olumsuz dış etkiler sonucu, muhtemelen Azara ve Sinagog'un da çöktüğü sırada yıkılmıştır.(Foto B.38)

Ayrıca hava şartlarından dolayı da duvarın bağlayıcı horasan sıvası ve harcında erimeler, kayıplar söz konusudur.(Foto B.54)

3.3.2. Yapı Elemanlarındaki Bozulmalar

Kapı ve pencereler: Sinagog'daki tüm kapı ve pencereler sökülerek çalınmıştır. Pencere denizliklerinin çoğu yerinde değildir. Mevut olanlar ise, dış etkenler nedeniyle kırılmıştır. Sadece Ehal'in üzerine sonradan (özgün olmadığı belli olan) basit bir doğrama iliştirilmiştir.

Döşemeler: Özgün, taş olan döşeme kaplaması üzerine karo mozaik döşenmiştir. Restitüsyon için yapılan açmada özgün doğal taş döşemede kırıklar ve yosunlanmalar görülmüştür. Avlu; Sinagog, Acizhane, Fıraş Odası ve Azara'nın olduğu kısımların zemini tamamen moloz, toprak, çöp ve bitkilerle kaplanmıştır.(Foto B.55)

Saçak: Sinagog'un iki sıra harman tuğlasından oluşan kirpi saçağında yoğun bitkilenme ve dış hava koşullarının olumsuz etkisiyle bağlayıcı malzemesindeki erimeler nedeniyle eksilmeler mevcuttur.(Foto B.12,B.27)

3.3.3. Malzeme Bozulmaları

Tüm cephelerde taş ve tuğla malzemede kopmalar, ufalanmalar ve yer yer harç boşalmaları mevcuttur.

Çatı konstrüksiyonunun çökmesiyle birlikte iç ve dış duvar yüzeylerindeki sıvalarda dökülme, bitkilenme, yosunlanma ve yüzey kirliliği oluşmuştur.

Çatı konstrüksiyonuna ait cephelerde bulunan metal aksam (kama, u demir profil, oluk demiri) korozyana uğramıştır.

3.4. YAPININ BOZULMA NEDENLERİ

Restorasyon aşamasında doğru müdahalelerde bulunabilmek için Sinagog ve eklerinde zaman içinde oluşan hasarlara neden olan etkenleri doğru belirlemek gerekmektedir. Sinagog ve çevresindeki yapıların günümüzde harap olmasının nedenleri şu şekilde saptanmıştır:

3.4.1. Doğal Etkenler

Yapıların uzun zamandır boş ve bakımsız kaldıkları için yıpranmıştır. Bu yapılardan; Acizhane, Azara ve Firaş Odası günümüze ulaşamamıştır.

Sinagog yapısının bakımsızlıktan yıpranmış çatı konstrüksiyonunun kar yükü ile çökmesiyle duvarlarında rutubet ve atmosferik etkiler nedeniyle, yapıda yıpranma, çatlak ve malzeme kaybı oluşmuştur.

Duvar yüzeyleri ve derzlerinde bitki ve bitki köklerinin yaptığı basıç sonucu çatlak ve parçalanmalar oluşmuş, bu durum taşıyıcı sistemi zayıflatarak yapıda kısmi açılmalar ve çökmelere neden olmuştur.

3.4.2. İnsanların Neden Olduğu Tahrifatlar

Arnavutköy'deki Yahudi nüfusunun azalmasıyla Sinagog ibadete kapanmış, işlevini yitiren yapının kullanılmaması ile de zaman içinde yıpranma sürecini hızlandırmıştır. Bu süre zarfında yapının bakımı ve iyileştirmesiyle ilgili hiçbir girişimde bulunulmadığı için günümüzde yapı oldukça harap olmuştur.

Ayrıca, Sinagog'un pencere, kapı gibi yapı elemanları sahipsizlik nedeniyle yağmalanmıştır.

1961 yılında, Sinagog ibadete kapatılmasına rağmen Acizhane kısmı kullanılmaya devam edilmiş, bu kısım ilk inşasından günümüze değişikliğe uğramış, bir takım ekler yapılarak özgünlüğü bozulmuştur. Ayrıca farklı dönemlerde konut dizisinin bir kısmı yok olmuştur. (bkz. Bölüm 4)

1967 yılında, özgün avlu duvarının bir kısmı komşu parsel tarafından yıkılmış ve Sinagog parseline doğru yeni bir duvar ve üstten de bir teras yapılarak parsel sınırı ihlal edilmiştir. (Foto B.16,17) Muhtemelen bu sırada avlusundaki, bu duvara yaslı

olan çeşme sökülüş, çeşme aynası kırılmıştır. Avludaki Firaş Odası'nın zemininden pis su tesisatı geçirilerek temeline zarar verilmiştir.

3.5. DEĞERLENDİRME

Arnavutköy'deki Musevi varlığıyla birlikte 17.yy ortalarında yapıldığı düşünülen ilk Sinagog yapısı ve Firaş Odası bakımsızlık nedeniyle zamanla harap olmuş ve bir fermanla (1836 yılında verilen, Şekil.A.1), aynı kontur ve gabaride, 19.yy ortalarında dönemin üslubuyla aynı yere yenileri inşa edilmiştir.

1830'larda inşa edilen bu yapılar 1887 Büyük Arnavutköy Yangını'nda zarar görene kadar kullanılmıştır. Ancak bu yapılar yangın sonrasında onarılarak kullanılmaya devam edilmiş, hatta muhtemelen yangında evlerini kaybeden yangınzede fakir Museviler için bir Acizhane ve kadınlar için Sinagog'a bitişik Azara ekinin yapıldığı 1910 tarihindeki belgelerden anlaşılmaktadır.

Yapı yangın sonrası köydeki Yahudi nüfusunun azalmasıyla ancak 1961'e kadar resmi olarak faaliyet göstermiştir. Daha sonra kaderine terk edilen ibadethanenin avlusundaki Acizhane tamamen özgünlüğünü yitirmesine rağmen, yakın zamana kadar kullanılmaya devam edilmiştir. Bu yapı dizisinin 1972 yılından sonra çıkmış olan bir yangında kısmen yok olduğu bilinmektedir. 2004 yılında, yapıyı kullanan işgalciler Hahamhane yetkilileri tarafından çıkarılmıştır. Bu yapılardan günümüze kalan yoktur. Bu bilgi ve belgeler doğrultusunda üç dönem tespit edilmiştir.

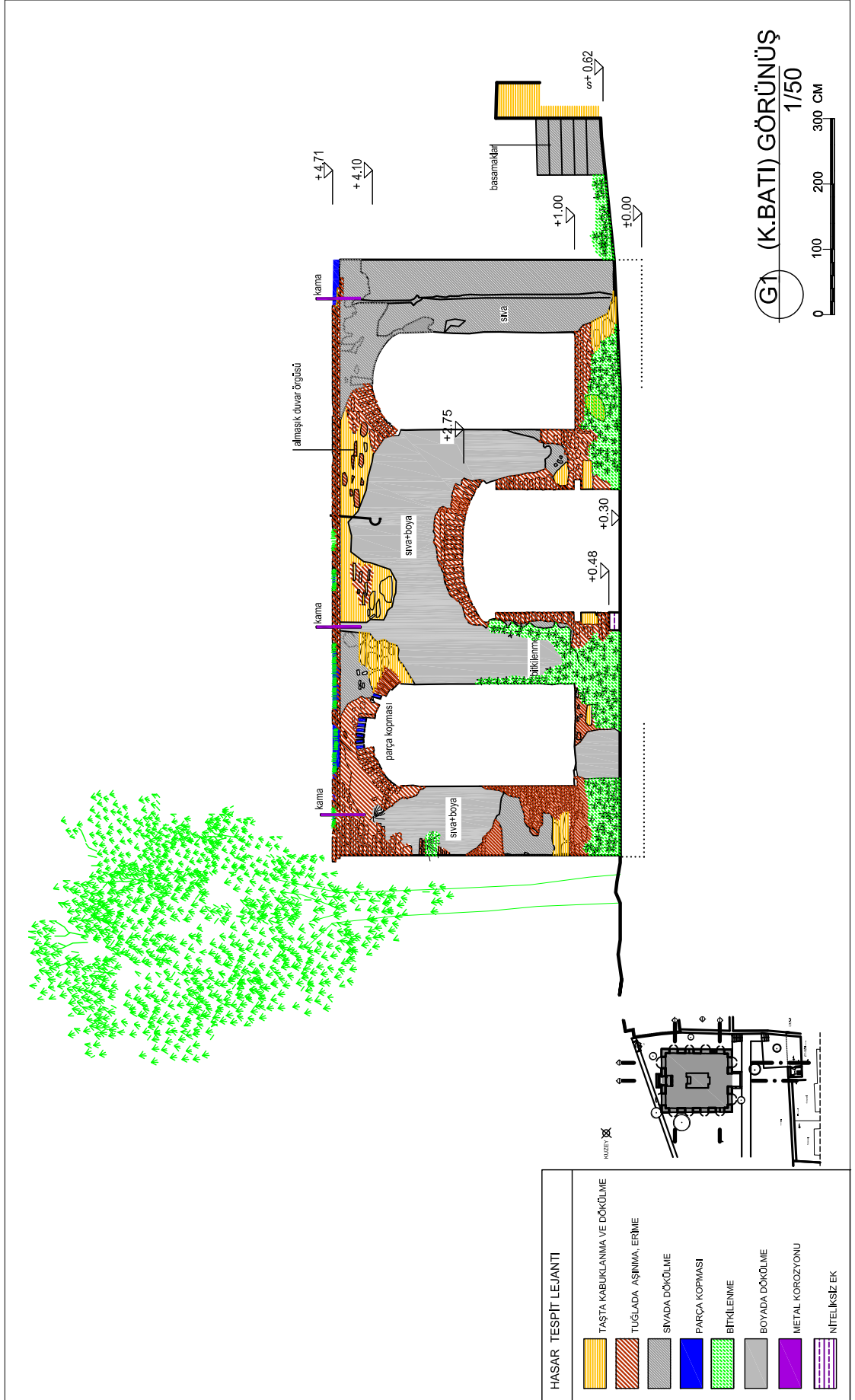
Günümüzde sadece harap haldeki Sinagog yapısı bulunmaktadır. Ancak yapı çok harap olduğundan bir an önce restorasyonunun yapılması gerekmektedir. Bu nedenle, yapıların restore edilip yeni bir işlevle yaşatılabilmesi amacıyla Beyoğlu Musevi Hahamhanesi tarafından çalışmalar başlatılmıştır.

Çizim 3.2. K1 Kesiti (Hasar Tespit)

Çizim 3.3. K2 Kesiti (Hasar Tespit)

Çizim 3.6. Kuzeybatı Görünüşü (Hasar Tespit)

Çizim 3.7. Güneybatı Görünüşü (Hasar Tespit)

Çizim 3.8. Güneydoğu Görünüşü (Hasar Tespit)

**BÖLÜM 4: ARNAVUTKÖY SİNAGOGU VE YAPILARININ
RESTİTÜSYONU**

4.1. ARNAVUTKÖY SİNAGOGU VE YAPILARININ RESTİTÜSYON SORUNLARI

Restitüsyon aşamasında; Sinagog'un özgünlüğünü yitirmiş yapı elemanları ile mevcut olmayan kısımları için yapı üzerindeki izler, arşiv kayıtları ve belgeler araştırılmıştır.

Sinagog'a ait en eski belge, yapının tamiri için Rafael Cemaatinin ruhsat istemesi üzerine Sinagog'da yapılan incelemeye ait 1836 yılında hazırlanmış fermandır. Bu belge T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri'nde bulunmaktadır. (Şekil A.1,A.2,A.3) Bu fermanda, özellikleri bahsedilen yapının günümüzdeki yapının mimarisinden farklı olduğu görülmüştür. Fermanda bahsedilen mevcut yapıların (Sinagog ve Firaş Odası) çok harap olması nedeniyle alınan izin doğrultusunda (1836'dan sonra) yıkılarak aynı kontur gabaride, döneminin mimari özelliklerini taşıyan Sinagog ve Firaş Odası'nın yeniden inşa edildiği anlaşılmıştır. 1836 yılı öncesindeki mevcut yapıya ait yeterli belge ve bilgi bulunamadığından, bu yapı için restitüsyon önerisi hazırlanamamıştır.

1836 sonrası inşa edilen Sinagog ve ekleri ile ilgili günümüze kadar geçirdiği değişiklikler doğrultusunda üç ayrı restitüsyon önerisi hazırlanmasına karar verilmiştir.

I. Dönem, 1836 civarında inşa edilmiş halidir. 1836 yılındaki ferman doğrultusunda hazırlanmıştır.

II. Dönem, 1887 Büyük Arnavutköy Yangını sonrası geçirdiği onarımla yapı grubunda görülen değişiklikleri kapsamaktadır. Restitüsyon önerisinin hazırlanmasında, 1910 tarihinde Mimar Jön Bauland tarafından yapılan çizim ve detaylı anlatımlardan faydalanılmıştır. (Şekil A.4, A.5, A.6) Bu belgeye göre; 1887 Büyük Arnavutköy Yangını'ndan sonra Sinagog'un onarıldığı ve yapıya Azara'nın ekli olduğu, avlusuna Firaş odası ile birlikte, ona bitişik Musevi Acizhanesi'nin (yangınzede Museviler için) yer aldığı görülmektedir.

III. Dönem'de ise, 1972 hava fotoğrafı doğrultusunda hazırlanmıştır.

Çizim 4.1. 1836 Öncesi Mevcut Tahmini Yapıların Analizi

4.2. I. DÖNEM RESTİTÜSYONU- (1836 FERMANI-1887)

4.2.1.Vaziyet Planı Restitüsyonu

1836 tarihindeki fermanda onarım izni almak için genel mimarisinden bahsedilen o günkü harap Sinagog ve Firaş Odası'nın, verilen izinle Sinagog'un ve avlusundaki Firaş (hizmetli) Odası'nın aynı kontur ve gabaride döneminin mimari özelliklerini taşıyarak tekrar inşa edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca avlusunda hizmetlinin ve cemaatin kullandığı tuvalet ve ibadet öncesi el yıkama çeşmesinin (avluda bir parçası bulunmuştur) olduğu düşünülmektedir.(Foto B.56) Bu yapılar 1887 Büyük Arnavutköy Yangını'nda harap olana kadar kullanılmıştır.(Çizim C.13)

4.2.2. Plan Restitüsyonu

a)Sinagog:

Plan olarak incelendiğinde, yapının merkezi planlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde Sinagog'un 1836'daki bahsedilen fermana göre büyütmezsizin, tek mekan olarak inşa edildiği görülmektedir. Ancak Sinagog'un yeniden inşa edilirken döneminin mimari özelliklerini yansıtarak bir önceki Sinagog'dan büyük ölçüde farklı olduğu anlaşılmaktadır.(Şekil A.1,A.2,A.3)

Duvarlarının büyük bir bölümü dışında günümüze ulaşamayan yapıya ait (kullanım ve ahşap elemanları) bilgiye, yangın sonrasındaki onarılmış halini gösterir 1910 tarihli belgeden ulaşılmıştır.(Şekil A.4) Bu belgeye göre merkezde bir basamakla yükseltilmiş platform şeklindeki teva (Tevrat okunan kısım) ve Heikal duvarı tarafında kürsüsü bulunmakta, Teva'nın iki uzun kenarında korkulukla çevrelenmiş, karşılıklı ahşap sedirler yer almaktadır. Teva'nın dört köşesindeki dikmelerin tavana kadar çıktığı kişisel görüşmelerden öğrenilmiştir.¹⁷⁷

Günümüzde yapıdaki mevcut izler, 1910 tarihindeki belge ve plan özellikleri incelendiğinde; oturma elemanlarının sedir şeklinde, duvara paralel şekilde yaslı olduğu ve tevayı çevrelediği anlaşılmaktadır.

Sinagog yapısı içinde kadınlar için 1836 öncesindeki gibi bir galerinin bulunmadığı,

¹⁷⁷ Aysel, N. R., 2011. Kişisel Görüşme.

bu nedenle bu plan tipi ve galerisi olmayan sinagoglarda olduğu gibi kadınlar arka sıralara oturtulduğu düşünülmektedir.

Ehal dolabının bulunduğu duvarın Yerusaleym'e (Kudüs) bakma zorunluluğu nedeniyle değişmediği düşünülmektedir.

Tavan süslemesi olarak aynı dönemlerde yapılan, boyut ve tezyinat bakımından da benzer özellikler gösteren 1862 yılında inşa edilmiş Kuzguncuk'taki Beth Yaakov Sinagogu örnek alınarak restitüsyon önerisi hazırlanmıştır.(Şekil A.17, A.18, A.19, A.20, Çizim C.15)

b)Fıraş(Hizmetli) Odası, Tuvalet ve Çeşme:

1836'daki fermanla ölçüleri verilen (300x455 cm) o tarihteki Fıraş Odası'nın tekrar aynı ölçülerde tek katlı olarak yapıldığı mevcut su basman duvarından ve 1910 tarihindeki çizimden anlaşılmaktadır. Yapının konut yapım sistemi olan, kagir su basman duvarı üzerine ahşap olarak inşa edildiği tahmin edilmektedir. Bu veriler doğrultusunda restitüsyon önerisi geliştirilmiştir. (Şekil A.6, A.3)

Kot farkından dolayı beş basamakla çıkıldığı varsayılan küçük bir avludan Fıraş Odası'na ulaşılmaktadır. Bu avluda yapılan yüzey araştırmalarında bulunan kırık, barok motifli çeşme aynası burada genel tuvalet ve ibadet öncesi kullanılan bir çeşmenin olduğunu göstermiş, buraya bir tuvalet ve çeşme önerilmiştir. Çeşmenin yastı olduğu duvarın 1967 yılında komşu parseldeki inşaat sırasında yıkıldığı bu duvarın Sinagog avlusuna doğru öne çekilerek tekrar inşa edildiği düşünülmektedir. (Şekil A.6, Çizim C.3) Bu durum çeşmenin kırılarak yok olmasında etkili olmuştur. Ayrıca komşu 4 nolu parselin altındaki gibi, çeşmenin olduğu kısmın arkasında da bir sarnıç olma olasılığı vardır. Bu ihtimali Rumeli Ciheti Haritası'nda bu duvarın da üzerinde olduğu İki Çeşme Çıkmazı adlı bir sokak bulunması kuvvetlendirmektedir. Kesin durum için alanda gerekli kazı, yüzey araştırmalarının yapılması gerekmektedir. (Çizim C.15)

4.2.3. Cephe Restitüsyonu

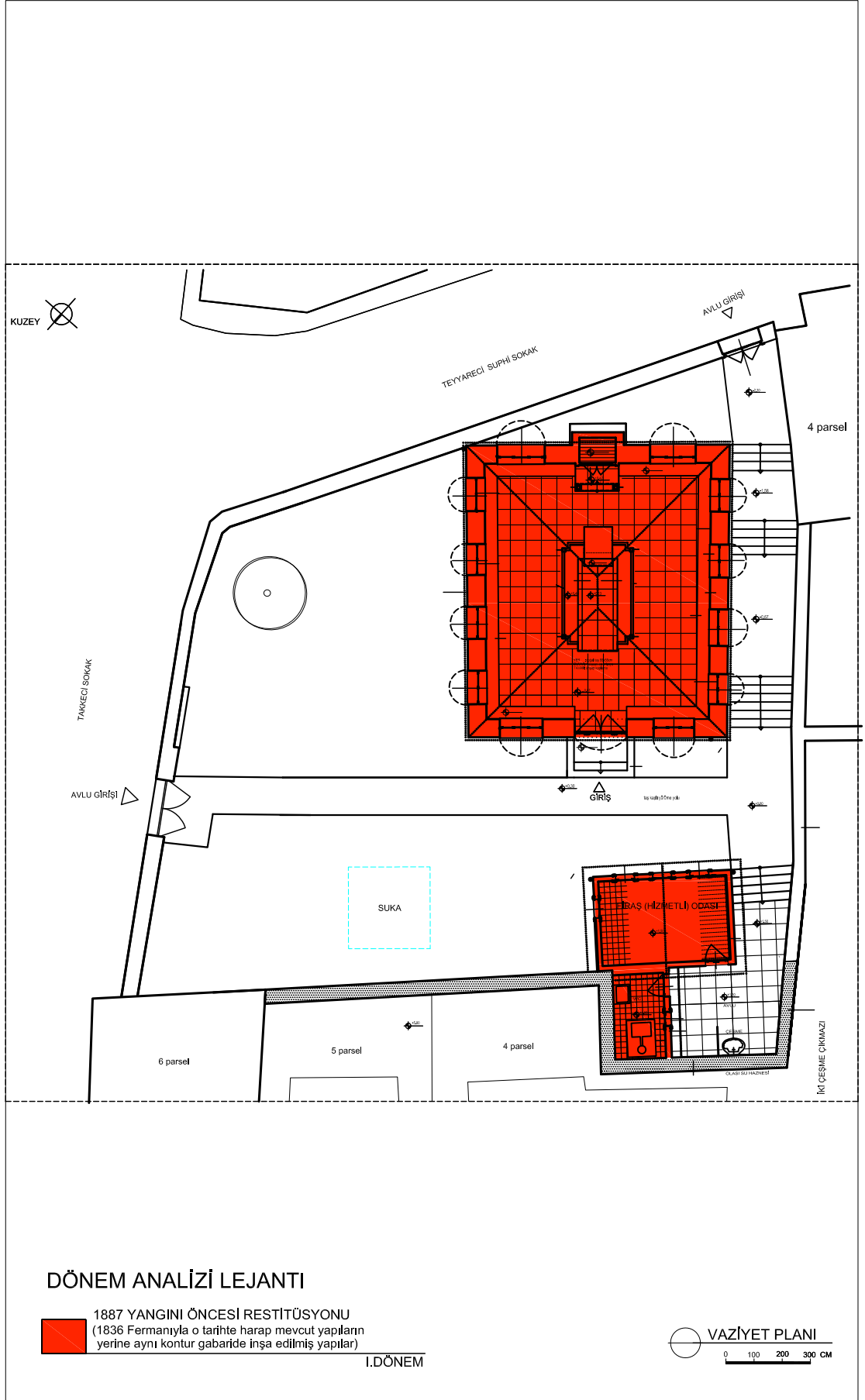
I. Döneme ait görsel belge olmadığından bu dönem restitüsyonunda mevcut yapıya ait izlerden ve II. döneme ait çizimlerden faydalanılmıştır.

a) Sinagog

1887'deki yangında kagir olması nedeniyle yapının cephe dolu-boş oranlarının değişmediği düşünülmektedir. Bu doğrultuda geliştirilen cephe restitüsyonunda, yangın sonrası yapının Güneybatı cephesine Azara'nın eklenmesi dışında cephe özellikleri bu dönemle aynıdır. (bkz. Bölüm 4.3.3.)

b) Firaş (Hizmetli) Odası ve Tuvalet

Firaş Odası'na ilişkin görsel belge bulunamamış ancak kontur gabarisi belli olan ve günümüzde subasmanın dışında bir şey kalmadığı için ahşap olduğu öngörülen yapının geleneksel konut mimarisi özelliklerinde inşa edildiği düşünülmektedir. Yapının dört tane giyotin pencere ve üstü alaturka kiremitle örtülü beşik çatılı olabileceği şekliyle cephe restitüsyonu önerilmiştir. Firaş Odası'na bitişik tuvaletin ise ıslak mekan olması nedeniyle, kagir duvar üzeri horasan sıvalı cephesinde bir pencere ve giriş kapısının bulunduğu, üst örtüsü sundurma çatı olduğu varsayılmıştır. (Çizim C.20)

4.3. II. DÖNEM RESTİTÜSYONU (1910 TARİHLİ BELGE)

4.3.1. Vaziyet Planı Restitüsyonu

1887'deki büyük yangın, o zamanlar çıkan bir azınlık gazetesinde şöyle yer almıştır:

“...Arnavutköy 'de yanan evlerin çoğunun Rumlara ait olduğu ve 800 ailenin sokakta kaldığı öğrenildi. Musevilere ait 40 kadar ev ile bir okul ve sinagog da kül oldu.”

Bu yangın sonrasında, Sinagog'un 1887-1910 tarihleri arasındaki bir zamanda onarılarak tekrar kullanıldığına yönelik bilgiye, Mimar Jön Bauland tarafından 1910 tarihinde hazırlanmış çizim ve detaylı anlatımlardan ulaşılmıştır. Elde edilen bu veriler II. dönem restitüsyon önerisinin geliştirilmesinde etkili olmuştur.

Bu belgelere göre, 1910 tarihinde Sinagog avlusunda sinagogdan başka ona eklenmiş Azara (kadınlar kısmı) ile avlu duvarına bitişik Fıraş Odası, tuvalet, çeşme ve evi yanan Museviler için yapılmış, “Acizhane” olarak isimlendirilmiş konut dizisi bulunmaktadır.

Avluya girişi sağlayan iki kapıdan biri olan Teyyareci Suphi Sokak'taki Azara'nın Sinagog'la sınır duvarı arasına eklenmesiyle, bu durum yalnızca Azara'nın alt katındaki Museviler tarafından ayinde cenazelerin konulduğu “Cenaze Odası”na hizmet etmeye başlamıştır. Tekkeci Sokak'tan olan giriş ise Sinagog'un ana girişine dönüşmüştür. Buradan avluya girildiğinde sağdaki istinat duvarının önünde Acizhane, Fıraş Odası, tuvalet ve çeşme bulunmaktadır. (Çizim C.26)

4.3.2. Plan Restitüsyonu

a) Sinagog ve Azara (Kadınlar Kısmı) Eki

1887 yangını sonrasında oluşturulan bu dönemde, yangın sonrasında Sinagog'un inşası ile ilgili bir belgeye ulaşılmadığı göz önüne alınarak, Sinagog yapısının kagir olan taşıyıcı sisteminin yangından etkilenmediği ancak çatı ve ahşap yapı elemanlarının yok olduğu düşünülmektedir. Bu dönemde Sinagog'un onarılarak yanan eksik kısımlarının yeniden yapıldığı, plan özelliklerinin korunduğu, Azara'nın ibadet mekanına bir blok olarak eklendiği görülmektedir. Sinagog'un 1836 civarındaki ilk dönemi olarak kabul edilen inşasında, inanca göre on iki pencere olması gerekliliğine uyularak (bkz. Bölüm 1.2.2.) on iki pencere inşa edildiği, ancak bu pencerelerin 1887 Yangını sonrasında onarım sırasında Sinagog'a Azara'nın

eklenmesi nedeniyle iki tanesinin iptal edilerek Azara ekinde ibadet mekanının görülebilmesi için kullanıldığı göstermektedir.(şekil A.4)

İncelenen 1910 tarihli çizimlerden Azara kısmının (taşıyıcı sisteminin kesitinden dolayı) ahşap olduğu görülmektedir. Ayrıca Sinagog ile aralarındaki döşemede kot farkı olduğu (yerinde mevcut basamaklardan ve 1910 tarihli anlatım) anlaşılmaktadır.(Foto B.47, Şekil A.6) Azara'nın döşeme izleri yaslı olduğu Sinagog duvarında mevcuttur.(Foto B.46, B.49) 1910 tarihli çizime göre, Azara kapısından girince, karşı duvarda dışarıya açılan iki tane pencere ile Sinagog'a ait, ibadet mekanına açılan iki tane pencere boşluğu vardır.(Çizim C.28)

Azara ekinin üst örtüsünün, Sinagog'un çatı konstrüksiyonun devam ettirilmesiyle kapatıldığı mekanın tavanının alçak oluşundan anlaşılmaktadır.(Şekil A.6) Bu bilgiler doğrultusunda restitüsyon projesi hazırlanmıştır.

b) Firaş (Hizmetli) Odası,Tuvalet ve Çeşme

1910 tarihli belgeden, bu dönemde Firaş Odası'nın da Acizhane olarak tek kontur çizgisiyle gösterildiği görülmektedir. Ancak Firaş Odası'nın (3.00x4.55 m), yangın öncesindeki konturları kullanılarak tek katlı olarak tekrar inşa edildiği mevcut belgeden (Şekil A.6) ve yerindeki su basmandan anlaşılmaktadır. Firaş Odası'nın özgün fonksiyonda ve kontur gabaride ahşap olarak restitüsyon önerisi hazırlanmıştır. Tuvalet ve çeşmenin ise, aynı yerinde kullanılmaya devam edildiği düşünülmektedir.(Çizim C.28)

c) Musevi Acizhanesi

1887 Yangını sonrası, yangınzede fakir Museviler için yapıldığı düşünülen bu konutlar 1910 tarihli belgelere göre tek katlıdır. Bu bina 2.50 m yüksekliğinde, yaklaşık 20 m uzunluğundadır. Restitüsyon önerisinin geliştirilmesinde bu bilgi ile ilgili mevcut avlu duvarındaki bölücü duvarları izleri, oturduğu zemindeki izlerden ve 1972 hava fotoğrafındaki durumundan faydalanılmıştır. Bu veriler doğrultusunda üç odadan oluştuğu tespit edilen Acizhane'nin, Firaş Odası'na bitişik ahşap olarak inşa edilmiş, yer kaplaması mevcut yerinde de bulunan çini olduğu şekliyle restitüsyon önerisi hazırlanmıştır.(Çizim C.28)

4.3.3. Cephe Restitüsyonu

Cephe restitüsyonu önerisini geliştirirken mevcut yapıya ait izlerden ve bu dönem restitüsyonunda kullanılan 1910 tarihli çizim ve anlatımlardan faydalanılmıştır.

a) Sinagog ve Azara (Kadınlar Kısımı)

Yapının çatı örtüsü çökmüştür. Ancak, tüm cephelerde ahşap çatı konstrüksiyonun varlığına işaret eden metal elemanlar (kama, u demir profil, oluk demiri) mevcuttur. Ayrıca 1966, 1972 hava fotoğrafları ile 1910 yılındaki mevcut durumu gösterir çizimden faydalanılarak Sinagog'un ahşap çatı konstrüksiyonu ve kısmi olan kirpi saçağı tamamlanmıştır.(Şekil A.5, A.8, A.10) Üst örtüsü kaplama malzemesinin niteliği arazideki mevcut kiremit parçalarından anlaşarak dönemine özgü alaturka kiremit olarak önerilmiştir.

Günümüzde kapı ve pencere doğramaları mevcut değildir. Kemerli olan pencere doğramaları 1910 tarihli çizimindeki mevcut detaylar kullanılarak oluşturulmuş (Şekil A.5), basık kemerli giriş kapısı ise dönemine uygun iki kanatlı ve üç tablalı olarak önerilmiştir.

Kapı ve pencere kenarlarının beyaz zemin üzerine mavi boya olan söveleri mevcut izlerden faydalanılarak tamamlamıştır. (Çizim C.34, C.35, C.36,)

b) Fıraş (Hizmetli) Odası ve Tuvalet

1887 Yangını sonrasında eski boyutlarında, aynı kagir su basman üzerine ahşap olarak inşa edildiği ve sadece Acizhane'nin eklendiği kısımda penceresinin olmaması dışında yangın öncesindeki cephelerinden farklı olmadığı düşünülmektedir. (Çizim C.37)

Tuvalet kısmının ise, yangın öncesindeki şekliyle, tek cepheli ve cephesinde bir pencere ve giriş kapısı bulunduğu varsayılmaktadır.

c) Musevi Acizhanesi

Geliştirilen restitüsyon önerisine göre üç odası bulunduğu kabul edilen Acizhane kısmının, geleneksel ahşap yapı sistemine uygun olarak giyotin pencereli olarak önerilmiştir. Yapının üst örtüsünün arkasındaki istinat duvarına dayanan tek yönlü ahşap çatı olduğu düşünülmüştür.

4.4. III. DÖNEM RESTİTÜSYONU (1972 HAVA FOTOĞRAFI)

1972 yılında çekilmiş hava fotoğrafından faydalanılarak III. dönem restitüsyon önerisi geliştirilmiştir. (Şekil A.9, A.10)

1972 hava fotoğrafından Sinagog'a bitişik olan Azara'nın (kadınlar kısmı) üst örtüsünün bu tarihten önceki bir onarımda yükseltildiği hava fotoğrafında görülmektedir.(Şekil A.10) Azara'nın altındaki, Teyyareci Suphi Sokak'taki kapısından girilerek ulaşılan cenaze odası bu dönemde de kullanılmaya devam edilmiştir.

1967 yılında komşu parseldeki apartman inşaatı sırasında parsel sınırındaki eski istinat duvarı yıkılmış ve komşu parsel Sinagog'un bahçesini iki metreye yakın işgal etmiştir. Böylece günümüzde mevcut olan tuvaletin muhtemelen yıkıldıktan sonra aynı yere tekrar yapıldığı anlaşılmaktadır.(Çizim C.39, C.40)

Tuvalite bitişik Firaş Odası'nın, bu işgalden daha önce ortadan kalkıp kalktığı 1966 hava fotoğrafından anlaşılmaktadır.(Şekil A.8) 1967'de Firaş Odası'nın su basman duvarının bir kısmı kırılarak komşunun kanalizasyonu buradan geçirilmiştir. Nitekim 1966 ve 1972 hava fotoğraflarında, Firaş Odası'nın yer aldığı kısım yeşil alan olarak görülmektedir.(Şekil A.8, A10)

1938 yılında Sinagog avlusunda bulunan Acizhane'de, Firaş Odası da dahil beş ailenin yaşadığı Hahambaşılık kayıtlarından bilinmektedir. Acizhane'nin yasal olduğu istinat duvarındaki mevcut izlerden, 1972 hava fotoğrafındaki konturlarından tek katlı yapıların bir kısmının iki katlıya dönüşmüş olduğu anlaşılmaktadır.(Foto B.16,B.17, Şekil A.10) Acizhane'nin etraftaki sakinlerle yapılan şahsi görüşmeler sonucunda 1970'li yıllarda dışarıdan merdivenle çıkılan basit yapılar olduğu ve özgünlüğünü yitirdiği öğrenilmiştir. Bu yapılarla ilgili yeterli bilgi bulunamaması, hem kontur hem de gabarisinin değişerek özgünlüğünü yitirmiş olması nedeniyle Acizhane'nin bu dönemki hali için öneri geliştirilememiştir. Sadece hava fotoğrafı ve duvardaki izlerden faydalanılarak o dönemki kontur gabarisi tespit edilmiştir. (Çizim C.46)

4.5.DEĞERLENDİRME

1836'daki tamirine ilişkin fermanla yaklaşık aynı kontur ve gabaride 19.yy ortalarında inşa edilmiş Sinagog ve Firaş (hizmetli) Odası günümüze gelene kadar 1887 yangınında harap olmuş ve tekrar onarılarak kullanılmaya devam edilmiştir. Ayrıca yangınzede fakir Museviler için avlusunda Firaş Odası'na bitişik "Acizhane" olarak adlandırılan konut dizisi yapılmıştır. Ancak yangın sonrası köydeki Musevilerin büyük bir kısmının Ortaköy, Balat, Kuzguncuk gibi semtlere dağılmasıyla Sinagog'un önemi azalmıştır.1961 yılında ise hiç Musevi kalmaması sonucu ibadete kapanmıştır. Bunun neticesinde, yapı bakımsızlıktan tahrip sürecine girmiş, dış etkenler maruz kalması nedeniyle 1980-90 arasında kar yüküyle çatısı çökmüştür. Bu durum Sinagog'un iç mekanı ile birlikte daha hızlı yıpranmaya başlamasına neden olmuştur. Günümüzde sadece kısmen eksik olan Sinagog yapısının duvarları kalmıştır. Azara, Firaş Odası, Acizhane ile tuvalet ve çeşme günümüze gelememiştir.

Restitüsyon önerilerinin geliştirilmesinde; Sinagog ve eklerinin olmayan kısımlarına ilişkin araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda elde edilen belge, fotoğraf, çizim ve hava fotoğrafları ile yapılan görüşmelerde anlatılanlardan, kadastral ölçülerden faydalanılmıştır.

BÖLÜM 5: ARNAVUTKÖY SİNAGOGU VE YAPILARININ RESTORASYONU

5.1. ARNAVUTKÖY SİNAGOGU VE YAPILARININ RESTORASYON ÖNERİSİ

Yapılan araştırmalar ve belgeleme çalışmaları sonucu geçirdiği değişiklikler dikkate alınarak Arnavutköy Sinagogu'nun üç dönemden oluşan restitüsyon projesi hazırlanmıştır. II. Dönem restitüsyonu esas alınarak bu doğrultuda oluşturulan restorasyon projesinde, yapının özgün malzemeye ve geleneksel teknolojiyle onarılıp sağlamlaştırılması, yok olan kısımlarının da yine geleneksel metodla tamamlanması önerilmiştir.

Sinagog ve çevresindeki yapılara verilecek yeni işlev doğrultusunda, gereken çağdaş yapı teknolojisinin ile yapım sisteminin altyapı ve tesisatta kullanılması uygun görülmüştür.

Yapıların koruma uygulaması sırasında yapılara özgü saptanan sorunlar saptanmış ve bu sorunların giderilmesi için müdahale yöntemleri belirlenmiştir. Bunlardan Sinagog yapısı için temizleme, sağlamlaştırmave bütünleme (reintegrasyon), günümüzde olmayan (Firaş Odası, Azara eki, tuvalet ve çeşme) için ise reintegrasyon (bütünleme), rekonstrüksiyon (yeniden yapım) önerilmiştir.

5.1.1. Kazı ve sondaj çalışmaları

Yapının zeminin ve mevcut temellerinin durumunun tespiti edilerek, zemindeki kaymanın durdurularak gerekli müdahalelerin yapılabilmesi, günümüze ulaşamayan yapı parçaları ve elemanlarının ortaya çıkarılabilmesi için kazı ve sondaj çalışmalarının yapılması önerilmiştir.

5.1.2. Temizleme

Sinagog yapısı içindeki ve avlusundaki olumsuz ekler, bitkiler ile birikmiş olan çöp, moloz ve toprak yığınları temizlenmelidir.

.Nitelsiz Eklerin Kaldırılması(Liberasyon)

Öncelikle yapı içinde ve avlusunda birikmiş olan çöp, moloz, toprak yığını ve bitkiler temizlenmelidir.

Daha sonra, Sinagog zeminine sonradan döşenmiş olan karo mozaik kaplama kaldırılarak altındaki özgün (55/55 cm) doğal taş döşeme ortaya çıkarılmalı, ayrıca

avluya yakın zamanda yapılmış muhdes tuvalet kaldırılmalıdır. Daha sonra Kuzeybatı yönündeki, 4 nolu parselle sınırı oluşturan özgün olmayan avlu duvarı kaldırılmalı ve duvar özgün hizasına çekilerek yeniden yapılmalıdır. (Çizim C.49)

Ayrıca avlu içerisindeki muhdes beton yürüme yolları ile avlu duvarında briketle tamamlanan muhdes kısımlar ve Tekkeci Sokak üzerindeki muhdes kapı kaldırılacaktır.(Çizim C.47)

Yüzey Temizliği

Sinagog çatısının çökmesinden sonra yapının Güneybatı duvarında büyüyen ağaç duvar yüzeyine tutunarak yapıya zarar verdiği için uygun yöntemlerle yok edilmeli(Foto B.37), daha sonra kirpi saçaklarının üzerinde ve derz aralarında gelişen bitki faaliyeti durdurulmalıdır.

Daha önceki onarımlarında kullanılan ve üst üste iki kat halinde yapılmış olan (çimento sıva ve horasan sıva) iç ve dış sıvaları mekanik yöntemlerle kaldırılmalıdır.(Foto B.36)

Ayrıca, avlu duvarı üzerinde büyüyen ve duvarları tahrip eden bitki ve ağaççıklar uygun yöntemlerle temizlenmelidir.

5.1.3. Sağlamaştırma (Konsolidasyon)

Sinagog ve avlusunu çevreleyen duvarlarının (tuğla ve kaba yonu taştan oluşan almaşık örgü) duvarlarının bakımsızlık nedeniyle, dış etkiler (yağmur, don, güneş) maruz kalması sonucu derzlerindeki bağlayıcı malzemenin bozulmasından dolayı boşluklar, hazırlanacak (yapının özgün harcına benzer nitelikte horasan harcı) harç ile doldurulacaktır.

Teyyareci Suphi Sokak'taki avlu duvarında (üzerine Sinagog'un duvarı oturan) bitki tahribatı ve zemin suyu nedeniyle bir oyuk oluşmuş, bu durum Sinagog'un bu köşesinde sokağa doğru açılma olmasına neden olmuştur.(Foto B.12) Bu kısım için uygun zemin ve temel iyileştirilmesi yöntemi seçilerek uygulanmalı, eksik avlu duvarı özgün malzemeyle tamamlanmalıdır. Ayrılan Sinagog duvarının bu şekilde onarılması mümkünse, duvar belirlenecek bir yöntemle korunarak sağlamaştırılmalı, değilse bu kısım sökülerek özgün malzemesi ile yenide örülmelidir.

Firaş odasının mevcut kısmı su basman duvarı yapılacak analizler sonucunda taşıyıcılık açısından mümkünse korunarak sağlamlaştırılmıştır.

5.1.4. Bütünleme (Reintegrasyon)

Sinagog'un günümüze gelememiş Güneydoğu cephesindeki iki adet kemerli pencere restitüsyon projesinde önerildiği gibi özgün durumuna uygun olarak geleneksel malzeme ve tekniklerle tamamlanmalıdır.

Genel olarak yapının tüm pencere kemerlerinde görülen tuğla bozulma ve eksilmeleri ile yapının günümüzde mevcut olmayan kirpi saçağı özgün malzemeyle tamamlanacaktır.

Avlu duvarının eksik kısımları ve kaldırılan muhdes kısımları (Tekkeci Sokak, Teyyareci Suphi Sokak'taki avlu duvarları) projeye uygun olarak özgün malzemeyle tamamlanacaktır. Çeşmenin daha önceleri yaslı olduğu düşünülen avlu duvarı (4 nolu parsel sınır olan) kaldırılarak özgün yerinde, özgün malzemesi ile yeniden inşa edilecektir.

Avlusunda bulunan barok motifli çeşme özgün malzemesiyle tamamlanarak özgün yerine konulacaktır.

5.1.5. Yeniden Yapım (Rekonstrüksiyon)

Sinagog

Sinagog yapısının günümüzde olmayan ahşap çatısı eski fotoğraf ve restitüsyon projelerine göre çizilen restorasyon projesine uygun olarak yeniden yapılacaktır.(Çizim C.49) Günümüzde duvar üzerinde, sadece yeri ve asıldığı metal var olan çinko yağmur oluğu ve iniş boruları özgün yerlerine konulmak üzere yeniden imal edilecektir.

Çatı konstrüksiyonunun çökmesiyle birlikte uzun süre dış etkilere maruz kalan ve yağmalanarak günümüze gelemeyen ahşap yapı elemanları restorasyon projesindeki detaylara göre yeniden yapılacaktır. Kapı ve pencere dışında Sinagog'un duvar diplerindeki sabit sedir, Teva'daki sedir, korkuluk ve kürsü ile bugün tekrar kullanılamayacak durumda olan Ehal dolabının tekrar yapılması gerekmektedir.

Bugün mevcut olmayan ahşap tavan restitüsyon ve restorasyon projelerindeki detaylara uygun olarak yeniden yapılacaktır.

Kaldırılan özgün olmayan sıva katmanlarının yerine özgün horasan sıva yapılarak günümüze ulaşmış özgün süsleme olan; beyaz zemin üzerine mavi bordürlerle pencere ve kapı kenarları tezyin edilecektir.

Bugün yerlerinde sadece izleri olan Menorah ve Parohet yerlerine konulacaktır.

Sinagog’a Tekkeci Sokak’tan girişi sağlayan muhdes kapının yerine önerilen kapı yapılacaktır.

Azara (Kadınlar Kısım)

II. Dönem eki olan Azara kısmından günümüze giriş basamakları dışında hiç bir yapı parçası ve elemanı kalmamıştır. Bu kısım elde edilen belgeler doğrultusunda hazırlanan restitüsyon ve restorasyon projesine göre özgün malzeme ile yeniden inşa edilecektir.(Çizim C.49)

Yapının ahşap karkas olarak yeniden inşa edilmesi önerilmiştir. Azara’nın ana yapıyla ilişkisini sağlayan iki pencere boşluğuna önerilen detayına uygun olarak korkuluk yapılacaktır. Restitüsyon ve restorasyon projelerine göre Sinagog çatısının devamı olan Azara’nın çatısının üzeri alaturka kiremitle kaplanacaktır. Restitüsyon ve restorasyon projelerine göre, yapının dış duvarları ahşap kaplama, iç duvarları ise bağdadi sıva olacak, ahşap elemanları (iki giyotin pencere ve bir kapı) proje detaylarına uygun olarak yeniden imal edilecektir.

Alt katta yer alan Cenaze Odası’nın döşemesi doğal taş, duvarları bağdadi sıva, tavanı ise ahşaptır. Bu odaya avludan girişi sağlayan basamakları doğal taş olarak yeniden yapılacaktır.

Fıraş (Hizmetli) Odası

Beş basamakla çıkılan doğal taş kaplı bir platform üzerinde bulunmaktadır. Günümüzde sadece kısmi su basman duvarı mevcut olan yapı için rekonstrüksiyon önerilmiştir. Sadece kontur ve gabarisi bilinen yapının mevcut su basman üzerine ahşap karkas olarak restorasyon projesine göre inşa edilmesi önerilmektedir.(Çizim C.49)

Yapının duvarları bağdadi sıva, tavan, pencere, kapı ve çatı konstrüksiyonu ahşap olacak, bütün bu yapı elemanları projesine uygun olarak yapılacaktır.

Tuvalet ve Çeşme

Tuvalet ve çeşme Firaş Odası ile birlikte, Tekkeci Sokak'tan avluya girildiğinde sağdaki istinat duvarının önünde, beş basamakla çıkılan bir platform üzerinde yer almaktadır.

Tuvaletin duvarları tuğla üzeri horasan sıva ve çatısı ahşap yeniden yapılması ve günümüz şartlarına uygun olarak tefriş edilmesi önerilmiştir.

Özgün malzemesiyle bütünlenen barok çeşme aynası arkasındaki özgün duvarına yerleştirilecek, bulunamayan yalağı dönemine uygun olarak yeniden imal edilecektir.(Çizim C.49)

Musevi Acizhanesi

1887 yangını sonrası yangınzede fakir Museviler inşa edilmiş II. dönem eki olan olan bu II. dönem ekinin (konut dizisi) günümüzde restorasyon projesine uygun olarak yeniden inşası önerilmiştir.

Yapının duvarları bağdadi sıva, döşemesi çini ve çatı, tavanı ahşap olarak yeniden yapılacaktır.

Mevcut izlerden üç odadan oluştuğu tespit edilerek projelendirilen yapının pencereleri dönemine uygun olarak giyotin doğrama şeklinde imal edilecektir.

5.1.6. Yenileme (Renovasyon)

Teyyareci Suphi Sokak üzerindeki mevcut kapı sökülüp onarılacak, kullanılabilcek kısımları emprenye edilerek tekrar kullanılacak, diğer kısımları yeniden yapılacaktır.

Doğal şartlardan zarar gören sinagogun girişindeki doğal taş basamaklar ve zeminindeki mevcut karo mozaik kaplamanın kaldırılması ile ortaya çıkacak olan 55/55 cm doğal taş kaplamanın gerekli görülen yerlerinde yenileme yapılacaktır.

Ayrıca, özgün işlevini kaybeden ve kullanılmayan yapıya, çevrenin ve mal sahiplerinin isteği doğrultusunda, yapıya zarar vermeyen uygun bir işlev verilmesi, bu kültür varlığının korunarak yaşatılması açısından uygun olacaktır.

5.2.DEĞERLENDİRME

Sinagog ve eklerinin kültürel miras olarak korunup yaşatılabilmesi için II. dönem restitüsyonu kabul edilerek restorasyon projesi hazırlanmıştır.

Restorasyon önerisi aşamasında görülen sorunlar, bozulmalar, dönem ekleri belirlenerek restorasyon projesi hazırlanmış ve restorasyonun gerçekleştirilebilmesi için gerekli müdahaleler belirlenmiştir.

Yapıların sürekli bakımının yapılabilmesi ve yaşatılarak sonraki kuşaklara aktarılabilmesi için, aktif kullanımını sağlayacak şekilde uygun yeni bir işlev verilmesi gerekmektedir.

BÖLÜM 6: SONUÇ-YENİ İŞLEV

BÖLÜM 6: SONUÇ-YENİ İŞLEV

Boğaziçi Bizans öncesi dönemde konumu gereği yerleşim yeri olmaktan çok bir geçiş yeridir. Bu dönemle başlayan ilk yapılaşmanın dini ve güvenlikle ilgili yapı, kale ve limanlar olduğu bilinmektedir. Bu dönemde çoktanrıcı bir toplum olan ve ticaretle uğraşan Yunanlıların, Karadeniz yolculuğuna çıkmadan önce ilah ve ilaheler için adak adayabilecekleri mabetler inşa ettikleri bilinmektedir.

Daha sonra Bizans Dönemi'nde güvenlik nedeniyle sur dışında tam anlamıyla bir yerleşim (halkın oturduğu) olduğu görülmemektedir. Bu dönemde sur dışı olan Boğaziçi'nde, sadece donanma ile kontrol edilen bazı koylarda imparatorların yazlık sarayları ile ziraat ve balıkçılıkla uğraşan küçük topluluklarının yaşadığı yerlerin yanı sıra Bizans Dönemi'nin ilk yüzyıllarından itibaren Boğaziçi'nde etkin bir dini yapılaşma görülmektedir. Hristiyan bir toplum olan Bizans İmparatorluğu'nun Boğaziçi'nde birçok kilise, manastır ve ayazma gibi dini yapılar tesis ettiği bilinmektedir. Hatta ilerleyen yüzyıllarda Boğaziçi'ndeki imparatorluk villa ve yazlık sarayları manastır gibi dini tesise haline dönüştürülmüştür.

Osmanlı döneminde ise, başlarda sayfiye yeri olarak ilgi gören Boğaziçi'nin daha sonraları kentin bir parçasına, banliyösü şekline dönüştüğü görülmüştür. Dini hayat ile sosyal hayatın iç içe olduğu Osmanlı toplumunda Boğaziçi'ndeki iskanın artmasına paralel olarak dini yapılaşmanın da arttığı görülmektedir. Birçok etnik kökene sahip gayrimüslimi bünyesinde barındıran Osmanlı İmparatorluğu'nda dini çeşitlilik nedeniyle çoğunluğu oluşturan cami, mescit gibi ibadet yapıları dışında kilise, sinagog gibi diğer dinlere ait yapılar da inşa edilmiştir. Çağlar boyu inşa edilen bu dini yapılardan Bizans öncesi ve Bizans Dönemi'ne ait olanların zaman içinde tahrip olmaları, daha sonraki yerleşimlerin zaman içinde üstlerine kurulması gibi nedenlerle günümüze kadar gelemediği tahmin edilmektedir. Ancak, Boğaziçi'nde Bizans Dönemi'ne ait günümüzde kadar derinlemesine bir çalışma yapılmadığından, bu alanda az da olsa görülme ihtimali olan arkeolojik kalıntıların araştırılmasında fayda olacaktır.

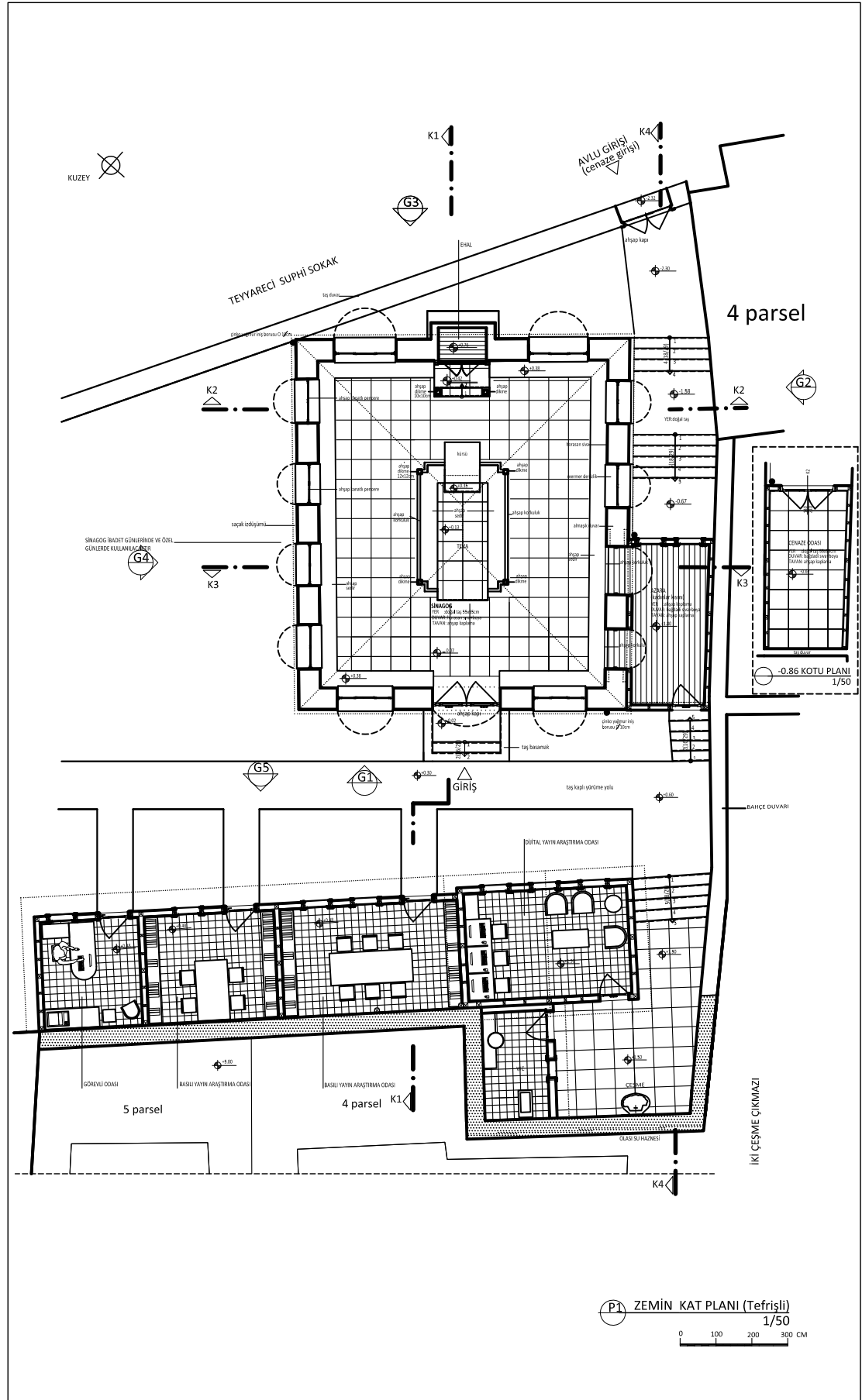
Tez kapsamında incelenen ve Boğaziçi yerleşimlerinden biri olan Arnavutköy örneğinde dini yapılaşmanın Bizans Dönemi öncesinde pagan tapınaklarıyla başladığı rivayet edilmektedir. Bizans Dönemi'nde ise bu dini yapılaşmanın kilise ve manastır inşasıyla devam ettiği bilinmektedir. Osmanlı Dönemi'nde ise, gayrimüslim

nüfusun baskın olduğu köyde kilise, sinagog, cami ve ayazmalar yan yana inşa edilmişlerdir. Arnavutköy’de tarihsel süreç içerisinde birçok dini yapı üst üste inşa edilmiştir. Burada Bizans öncesi dönemde tanrılar için yapılmış adak yerleri (Laurus Medea, Hestiai) vardır. Adak yerine, Hristiyanlığı seçen Bizans döneminde Mikhael Kilisesi’nin inşa edildiği düşünülmektedir. Bugünkü Taksiarhes Kilisesi’nin de aynı gelenek gereği bu kilisenin yerine yapılma ihtimali vardır. Yine Bizans Dönemi’ne ait bir manastırın kalıntılarının da günümüze ulaşmış olabileceği düşünülmektedir. Yapılan incelemeler sonucunda manastıra ait olduğu düşünülen yapı parçaları caminin yer aldığı alanda bulunmuştur. Bu bölgede Osmanlı Dönemi’nde inşa edildiği bilinen kilise, sinagog ve cami ise zaman içinde geçirdikleri değişikliklerle günümüze kadar gelmişlerdir.

Arnavutköy’de ilk defa Osmanlı Dönemi’nde 17.yy ortalarında inşa edildiği tahmin edilen Musevi Rafael Cemaatine ait Sinagog’un yıkılarak 19.yy ortalarında tekrar inşa edildiği bilinmektedir. Sinagog çevresindeki mahallede yaşayan cemaat, köyün geçirdiği yangın ve muhtemelen İsrail Devleti’nin kurulması sonucu yaşanan göçler sebebiyle burayı terk etmişler, bu nedenle cemaatini kaybeden Sinagog işlevini yitirerek harap halde gelmiştir.

Bir dönemin yaşantısını, kültürünü, üslubunu, yapım tekniğini yansıtan Sinagog ve eklerinin tarihi bir değer olarak gelecek kuşaklara aktarılması için yeniden işlevlendirilerek korunması doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu kapsamda mal sahibi olan Beyoğlu Hahamhanesi Vakfı’nın Sinagog’la ilgili çalışma yürüttüğü bilinmektedir. Bu nedenle tezimizde yapının mal sahiplerinin de arzusu doğrultusunda “Sefarad Kültürünü Araştırma Merkezi” olarak yeniden işlevlendirilmesi kararı alınmış, Sinagog ekleri bu doğrultuda projelendirilmiştir.

İbadet yapısı olan Sinagog ve Azara ekinin ibadet amaçlı kullanılması önerilmiş, Firaş (hizmetli) Odası’nın araştırma merkezi için dijital yayın araştırma odası, üç adet Acizhane odasından birinin görevli, diğerlerinin ise basılı yayın araştırma odası olarak işlevlendirilmesi uygun görülmüş, çalışmalar bu doğrultuda yürütülerek proje tamamlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Agat, N.**, 1969. “Boğaziçi’nin Turistik Etüdü”, Doktora Tezi,İTÜ, İstanbul.
- Ahunbay, M.**, 1997. “Manastır”, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, C.2, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Ana Britannica**, 1998. “Manastır”, cilt 20.
- Ana Britannica**, 1998. “Tekke”, cilt 20.
- Anonim**, 1993. “Herodot Tarihi” Hürriyet Yayınları, İstanbul.
- Artan, T.**, 1994. “Arnavutköy”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt 1, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul.
- Atatürk Kitaplığı**, 2010. Rumeli Ciheti Haritaları, Arnavutköy Paftası.
- Aysel, N. R.** , 2004. “Mimari Tasarımın Biçimlenmesinde Bir Çevre Faktörü Olarak Su ve Boğaziçi Örneği”, Doktora Tezi, İstanbul.
- Bachmann, M.**, 2003. “Tarabya:Alman Büyükelçisinin Boğaziçi’ndeki Tarihi Yazlık Tarihçesi ve Gelişimi”,İstanbul.
- Canan, M.Z.**,1983. “Ansiklopedik Din ve İnanç Sözlüğü”, İstanbul.
- Çubuk, M.**, 1994. “Boğaziçi”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt 2 , Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul.
- De Lange, N.**, 2003. “Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi”, IV. Cilt, Yahudi Dünyası, İletişim yayınları, İstanbul.
- Düzgüner, F.**, 2004. “İustinianus Dönemi’nde İstanbul’da Yapılar”, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Eyice, S.**, 1994. “Manastırlar” maddesi, “Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi”,cilt 5 , Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul.
- Eyice, S.**, 1976. “Bizans Devrinde Boğaziçi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, No:2236, İstanbul.
- Eyice, S.**, 1996. ”Fetihten önce Boğaziçi”-“İstanbul Armağanı 2,Boğaziçi Medeniyeti”,İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları No:26., İstanbul.

- Güleryüz, N.**, 2008. “İstanbul Sinagogları”, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul.
- Genim, S.**, 2006. “Konstantiniyye'den İstanbul'a : Xix. Yüzyıl Ortalarından Xx. Yüzyıla Boğaziçi'nin Rumeli Yakası Fotoğrafları”, Suna Ve İnan Kırar Vakfı, İstanbul.
- Gyllius, P.**, 2000. “İstanbul Boğazı”, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- Göktürk, H.**, “Ayios Nikolaos Ayazması”, İstanbul Ansiklopedisi, 2. Cilt, 1960.
- Göktürk, H.**, “Ayios Onofrios Ayazması”, İstanbul Ansiklopedisi, 1. Cilt, 1960.
- Göktürk, H.**, “Ayios Kiriaki Ayazması”, İstanbul Ansiklopedisi, 1. Cilt, 1960.
- Göktürk, H.**, “Ayia Paraskevi Ayazması”, İstanbul Ansiklopedisi, 1. Cilt, 1960.
- Hançerlioğlu, O.**, 2000. “Dünya İnançları Sözlüğü”, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- İnciciyan, 1976.** “XVIII. Asırda İstanbul Tarihi”, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- İskit, S.**, 1975. “Boğaziçi'nde Bir Tetkik”, Yeni Tarih Dergisi, Baha Matbaası, c.3, sayı 25, İstanbul.
- Gökbilgin, M. T.**, 1978. “Boğaziçi”, İslam Ansiklopedisi, c.2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Hovhannesyan, S. S.**, 1996. “Payitaht İstanbul'un Tarihçesi”, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- İstanbul, 1994.** “Namazgah”, Düünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul.
- Kaderli, L.**, 2009. “Side Apollon, Athena Tapınakları Kutsal Alanı ve Bizans Bazilikaları, Koruma Yaklaşımı ve Tarihi Çevre Değerlendirilmesi”, Doktora Tezi, MSGSÜ, İstanbul.
- Karaca, Z.**, 1994. “Taksiarhes Kilisesi”, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul.
- Karaca, Z.**, 1998. “Profitis İlias Mezarlık Kilisesi”, Düünden Bugüne Beşiktaş, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.

- Karaca, Z.**, 1995. “İstanbul’da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Karakaya, E.**, 1998. “Tevfikiye Camii”, Dünden Bugüne Beşiktaş, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Kuban, D.**, 1998, “Kent ve Mimarlık Üzerine İstanbul Yazıları”, Yapı Endüstri Merkezi Yayını, İstanbul.
- Kuban, D.**, 1972. “Boğaziçi”, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Bülteni, 7., s.3
- Kubilay, A., Y.**, 2010. “İstanbul Haritaları 1422-1922”, Denizler Kitabevi, İstanbul.
- KTVKK**, 2010. Beşiktaş, 88 ada 50, 55,56,57, 38,30,16,17,18,19,20,21,22,28 parsellerin kurul dosyası, *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi*.
- KTVKK**, 2010. Beşiktaş, 98 ada 2 parselin kurul dosyası, *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi*.
- KTVKK**, 2011. Beşiktaş, 1343 ada 6 parselin tescil fişi, *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi*.
- Ostrogorsky, G.**, 1991. “Bizans Devleti Tarihi”, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara.
- Özen, S.**, 2005. “Beyoğlu Bölgesi Tekke Yapılarının Mevcut Durumunun Saptanması ve Turabi Baba Tekkesi’nin Günümüz Şartlarında Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ, İstanbul.
- Özhekim, Y.**, 2006. “Boğaziçi’ndeki yerleşmelerin yasal mevzuat yönünden değerlendirilmesi”, Doktora Tezi, MSGSÜ, İstanbul.
- Sezer, B.**, 2006. “XI.-XIII. Yüzyıllarda Bizans Kilisesi”, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üni., Elazığ.
- Sezer S. ve Özyalçın A.**, 2003. “Üç Dinin Buluştuğu Kent İstanbul”, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Tanış, Ö.**, 2006. “Germir Kiliseleri ve Panagia-Tis Theotoku Kilisesinin Günümüz Koşullarında Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ, İstanbul.
- Taşcıoğlu T. Ve Özgen, Z. T.**, 1994. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,c.5,Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul.

Tayar, İ., 2002. “İstinye” Çitlembik yayınları, İstanbul.

Tiryaki, A., 2007. “Kısileçukuru Manastırı, Antalya’nın Doyran Beldesi’nde Bir Ortaçağ Yapı Topluluğu””, Doktora Tezi, İ.Ü., İstanbul.

Tuna, S., 2006.”Türkiye’de Sinagog Mimarisi ve Edirne Büyük Sinagogu”,Yüksek Lisans Tezi, MSGSU, İstanbul.

Türker, O., 1999. “Mega Revma’dan Arnavutköy’e, Bir Boğaziçi Hikayesi”,Sel Yayıncılık, İstanbul.

Türkoğlu, İ., 2003. “Dünü ve Bugünü İle Haliç Sempozyumu Bildirileri 22-23 Mayıs 2003”, Kadir Has Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s.481

Türkoğlu, İ., “Yahudi Geleneğinde Sinagog”, Toplumsal Tarih Dergisi , 2003. Nisan, s.10

Yavuz, M., 2004. “Bir Zamanlar Beykoz”, Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul.

Yazıcıoğlu, L., “Boğaziçi Kıyı Yapıları Tarihsel Biçimlenişleri, Çağdaş Biçimlenişlerde Temel İlkeler Önerisi”, YTÜ, İstanbul, 1980

Yeni Türk Ansiklopedisi”,1985. cilt 6., Ötüken Yayınları, İstanbul.

URL-1, 2010. tr.wikipedia.org/wiki/Midras, Midraş.

URL-2, 2010. www.turkyahudileri.com/content/view/430/222/lang,tr/, Sinagog Kurumunun Tarihçesi.

URL-3, 2011. www.loc.gov/, Boğaziçi Fotoğrafları.

URL-4, 2011. www.facebook.com/group.php?gid=39147418985, Eski İstanbul Fotoğrafları-Facebook.

URL-5, wowturkey.com/, Boğaziçi Fotoğrafları.

URL-6, 2010. earth.google.com/, Uydu Fotoğrafları.

URL-7, 2011. www.sehirrehberi.ibb.gov.tr, Uydu Fotoğrafları.

Kişisel Görüşmeler

Güleryüz, N., 2009. Kişisel Görüşme.

Beraha, H., 2009. Kişisel Görüşme.

Mayoğlu, D., 2011. Kişisel Görüşme.

Aysel, N. R., 2011. Kişisel Görüşme.

EKLER

EK A- HARİTALAR VE BELGELER (Restitüsyon Projesinde Faydalanılan)

	Sayfa No
Şekil A.1. 1836 Tarihli Ferman (T.C.Başbakanlık Devlet Arşivleri)	174
Şekil A.2. 1836 Tarihli Ferman- Çeviri	175
Şekil A.3. 1836 Tarihli Ferman-- Çeviri (Günümüz Türkçesi)	177
Şekil A.4. 1910 Tarihli Belge- I (Hahambaşılık).....	178
Şekil A.5. 1910 Tarihli Belge- II(Hahambaşılık).....	179
Şekil A.6. 1910 Tarihli Belge-III(Hahambaşılık)	180
Şekil A.7. 1966 Hava Fotoğrafı I(www.sehirrehberi.ibb.gov.tr)	181
Şekil A.8. 1966 Hava Fotoğrafı II(www.sehirrehberi.ibb.gov.tr).....	181
Şekil A.9. 1972 Hava Fotoğrafı I(Harita Komutanlığı)	182
Şekil A.10. 1972 Hava Fotoğrafı II(Harita Komutanlığı).....	183
Şekil A.11. 1970'lere Ait Fotoğraf I-G.doğu Cephesi	184
Şekil A.12. 1970'lere Ait Fotoğraf II-G.doğu Cephesi.....	184
Şekil A.13. 1970'lere Ait Fotoğraf III-Teyyareci Suphi Sokak.....	185
Şekil A.14. 1970'lere Ait Fotoğraf VI-Teyyareci Suphi Sokak	185
Şekil A.15. 1999 Yılına Ait Fotoğraf (KTVKK)	186
Şekil A.16. 1990'lı yıllara Ait Ehal'den Fotoğraf (KTVKK)	186
Şekil A.17. Kuzguncuk Beth Yaakov Sinagogu-1862 (KTVKK)	187
Şekil A.18. Kuzguncuk Beth Yaakov Sinagogu- 1862 KTVKK)	187
Şekil A.19. Kuzguncuk Beth Yaakov Sinagogu-1862 (KTVKK)	188
Şekil A.20. Kuzguncuk Beth Yaakov Sinagogu-1862 (KTVKK).....	188
Şekil A.21. Rumeli Ciheti Haritaları'nda Arnavutköy (Atatürk Kitaplığı)	189
Şekil A.22. 2009 Yılına Ait Aplikasyon Krokisi (Bereha, H.)	190

[illegible]

ARNAVUTKÖY DEKİ SİNAGOGUN TAMİRİNE İLİŞKİN MİLADİ 1836 SENESİNE AİT FERMAN

Mucebince Ameİ oluna

Galata Kadısı Faziletli Efendi ve Ebniye hisse Müdürü Efendi

Bi'l-muayene ilam olundu

28 Ca sene [1]251 Miladi 1836

Maruz-ı Dai-i Kemineİeridir ki

Sadır olan ferman-ı alİlerine imtisalen zikr-i ati sinaviyi mahalinde bi'l-muayene keşf ve tahrir ve saye-i tahkik için taraf-ı dailerine irsal olunan Baş Katib Ahmed Rıfat Efendi Ebniye Hassa Müdürü Efendi bendeleri tarafından me'bus-ı hulefadan Mustafa Seyda ve Mehmed Emin ve Mehmed Rıfat halifeİer ile mahrusa-i Galata nevahiyesinden Beşiktaş Kasabasına tabi Arnavud Karyesinde vakı Yahudi taifesinin Refail cemaatine mahsus olan Sinaviye varub ceridede makbutü'l-esami kimesneler huzurlarında akd-i meclis-i şer'i atisinavi-i mezkurun Hahamı Celyon?ve mütevellisi Sitayi? ve cemeatinden İsak ve Mişon ve Salamon ve Tavit ve Markado ve sair mukayyitü'l-esami yahudiİer meclis-i ma'kud-ı mezkurun her biri takrir-i kelam ve ifade-i meram edib işbu ve derununda akd-i meclis-i şer'i ali olunan cemaati mezkureye mahsus ve kadim olan sinavi-i mezkur müddet-i vafireden beri tamir ve termim olunmadığından sakıkı ve dolma duvarları ve firaş odası harab ve inhidama mail olduğuna binaen tamir ve termim etmedikçe ayinİerimizin icrası ve odayı mezkurede sekti-i mümkün olmamağla bağde'l-keşf ve'l-müsaade sinavi-i mezkurun bila tevsi' veya terki vazi-i kadim ve heyet-i asliyesi üzere iktiza eden mahallerini tamir ve termim olunmak babında izin ve ruhsatı havi bir kıta ferman-ı alişan sudur-ı muradımızdır deyü istid'a ve istirham eylediklerini halife-i merkumun bir kağıtta ihraç eyledikleri resmi mestumları üzere sinavi-i mezkur muayene olunarak hulafa-i merkumun marifetleriİle keşf ve müsaade olundukda her biri zıra sekiz parmak arzında ve iki buçuk zıra kaddende sokak kapısı tariki fevkinde dokuz buçuk zıra tulunde ve dört zıra üç parmak arzında nisvana mahsus mahal canibinde iki aded ve bir zıra arzında ve iki buçuk zıra tulunde ve üç buçuk zıra kaddende tevarit-i kiraat olunacak mahalın tarafında ikişer aded ve bahçe tarafında beş aded ve kapısı tarafında ikişer aded pençereİi ve etraf-ı erbasında bir buçuk zıra kaddende ve bir zıra arzında cam çerçeveli on yedi aded tepe pencereli ve nisvana mahsus mahal-i mezkur tahtında bir zıra sekiz parmak kaddende ve bir zıra sekiz parmak arzında sağ pençereİi ve mahal-i mezkur tahtında bir zıra sekiz parmak arzında iki aded dolaplı ve ve derununda altı zıra on sekiz parmak tulunde ve altı zıra altı parmak arzında doğramacı kari parmaklıklı dore tabir olunur mahal ve iki zıra on sekiz parmak kaddende ve iki zıra arzında iç kapılı ve üzerinde iki buçuk zıra tulunde ve iki zıra arzında saçaklı ve etraf-ı erbası dolma duvarlı tulen oniki zıra on sekiz parmak ve arzen on iki zıra yedi parmak terbien yüz

elli üç zıra ve kadden yedi zıra bila tavan sinavi-i mezkur ile avlusunda tulen altı zıra ve arzen dört zıra feraş odası tamir ve termime muhtaç olub ve ber-minval-i muharrer tamir ve termim olunmadıkça sinavi-i mezkurun ayinİerin icrası ve oda-yı mezkurda sakin-i mümkün olmadığını hulefa-i merkumun ile sair ebniye ve meskuf

ahvaline vukuf tamları olanmüsliminden ve karye-i mezkur ahalisinden Hafız Ahmed Efendi ibni Mehmed Emin ve İsmail Efendi bin Hasan ve El-hac Mustafa bin Yusuf ve sair mukayyitü'l-esami kimesnelerin ma'ruz-ı acizileridir

Ali tarikü'l-şahade heber verdiklerini katib-i mezbûr mahallinde ketb-i saye-i ihsan-vaye-i şahane.....olan Yahudi milleti famillerinin Boğaziçinde Arnavud Köyünde vakı bir bab sinavinin ferk ve tahrir ve mean me'bus esna-i şer-i aliyye meclis-i şer'a gelib âl-i vukuasınagün yegün harab ve inhidamda olub ve el-yevm mahal-i mezkurede kain olan yadudi taifesi familleri icra-yı ayin ve tilaveten tevrat inha ve takrir eylediği mahrusa-i Galata mahallesinden huzur-ı aliyelerine sayf ve şinade-i asrınışıde olduklarından ve sair mahalde diğer sinavileri olmayıb sinavi-i mezkuru tamir ve termime izin ve ruhsat ilam olundu baki emr-ı ferman hazret-i veliyü'l-emrindir buyurulması niyaz ve istirhamda olduklarından sinavi-i mezburu kemakan bila tevsi' ve bila terfi' heyet-i kadimi üzere tamirine izin ve ruhsat buyurulması fi'l-yevm .

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ İLE AÇIKLAMASI

.....Adı geçen cemaate mahsus mevcut sinagogun uzun süreden beri tamir ve onarımı olmadığından kenarları ve dolma (kaba yonu moloz taş?) duvarları ve hizmetli odasının harap ve yıkılmaya meyilli olmasına binaen tamiri ve onarımı olmadıkça ayinlerimizin icrası ve adı geçen odada durmak mümkün olmamakla keşif sonrası adı geçen sinagogun genişletmeksizin veya olduğu gibi bırakmadan aslına uygun olarak gerekli mahallerinin tamir ve onarımı konusunda ruhsat için ferman istenmiş ve bunun üzerine sinagog yerinde incelendiğinde

-her biri 1 zira 8 parmak (1mt) eninde ve 2.5 zira (1.90mt) boyunda sokak kapısı yol üzerinde

-9.5 zira (7.20mt) boyunda ve 4 zira 3 parmak (3.10) eninde kadınlara mahsus mahal tarafında 2 adet

-ve 1 zira (75cm) eninde ve 2.5 zira (1.90mt) uzunluğunda ve 3.5 zira (2.65mt) boyunda tevratin okunduğu mahalin tarafında 2 şer adet

-ve bahçe tarafında 5 adet

- ve kapısı tarafında 2 şer adet pencere

-ve dört tarafında 1.5 zira (1.15mt) boyunda ve 1 zira (75cm) eninde cam çerçeveli 17 adet tepe pencere

-ve kadınlara mahsus mahal altında (tahtında) 1 zira 8 parmak (1mt) boyunda ve 1 zira 8 parmak (1mt) eninde sağ (sağır?) pencere

- ve malum mahal altında 1 zira 8 parmak (1mt) ninde 2 adet dolap ve içerisinde 6 zira 18 parmak (5.08mt) uzunluğunda ve 6 zira 6 parmak (4.72mt) eninde yaldızlı ahşap parmaklıklı mahal

- ve 2 zira 18 parmak (2.05mt) boyunda ve 2 zira (1.50mt) eninde iç kapılı ve üzerinde 2.5 zira (1.90mt) uzunluğunda 2 zira (1.50mt) eninde saçaklı ve dört tarafı dolma duvarlı uzunluk olarak 12 zira 18 parmak (9.62mt) ve en olarak 12 zira 7 parmak (9.30mt) dört köşeli olarak (kare) 153 zira (115mt ya da zirakare ise 89m2 olması muhtemel) ve boy olarak 7 zira (5.30mt) adı geçen tavansız sinagog

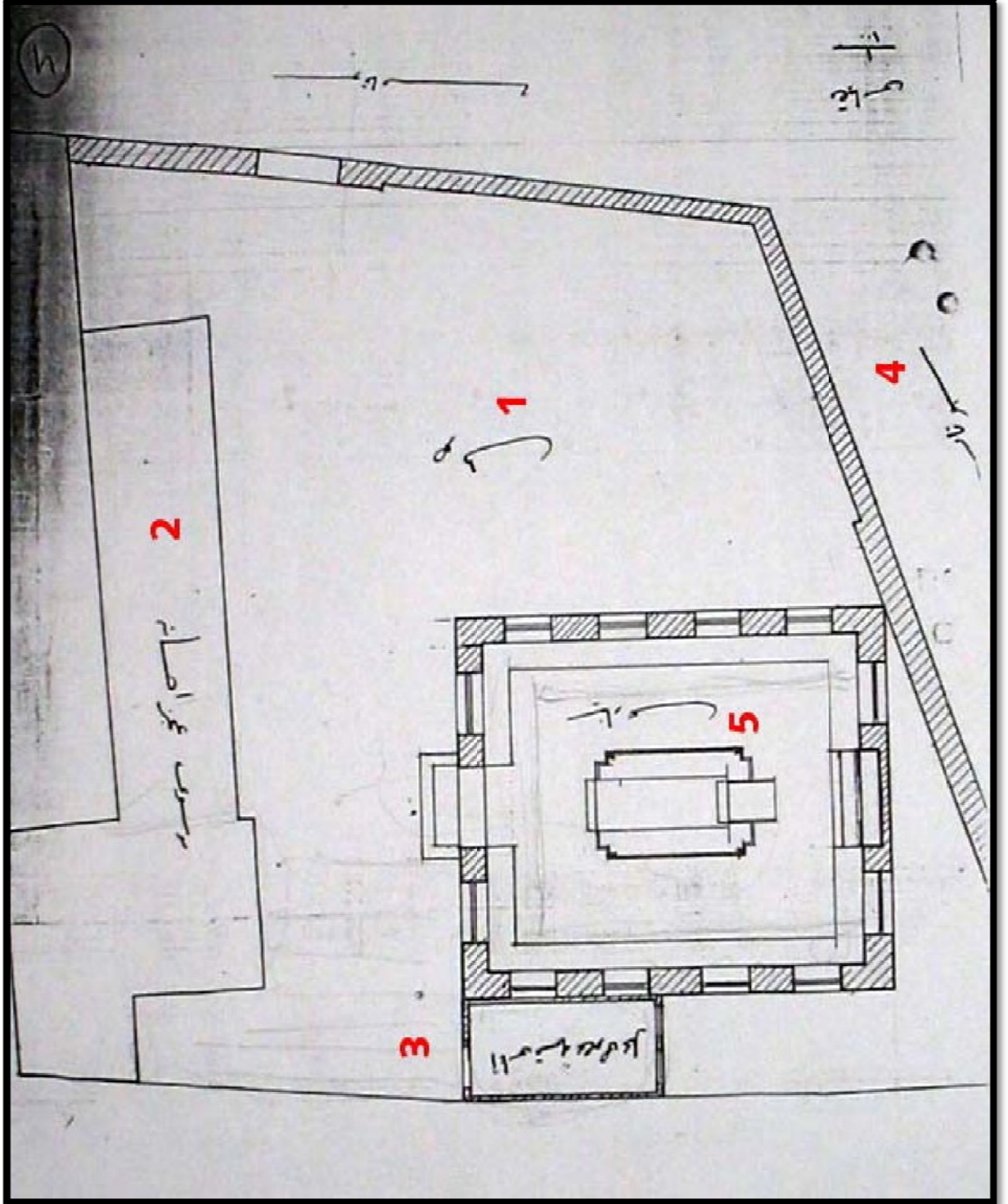
-ile avlusunda uzunluk olarak 6 zira (4.55mt) ve en olarak 4 zira (3mt) hizmetli odası tamir ve onarıma muhtaç olup kaleme alındığı yöntem üzere tamir ve onarım olmadıkça sinagogda ayin ve bahsedilen odada kalmak mümkün olmadığından.....izin istekleridir.

1-Avlu

2-Musevi Acizhanesi

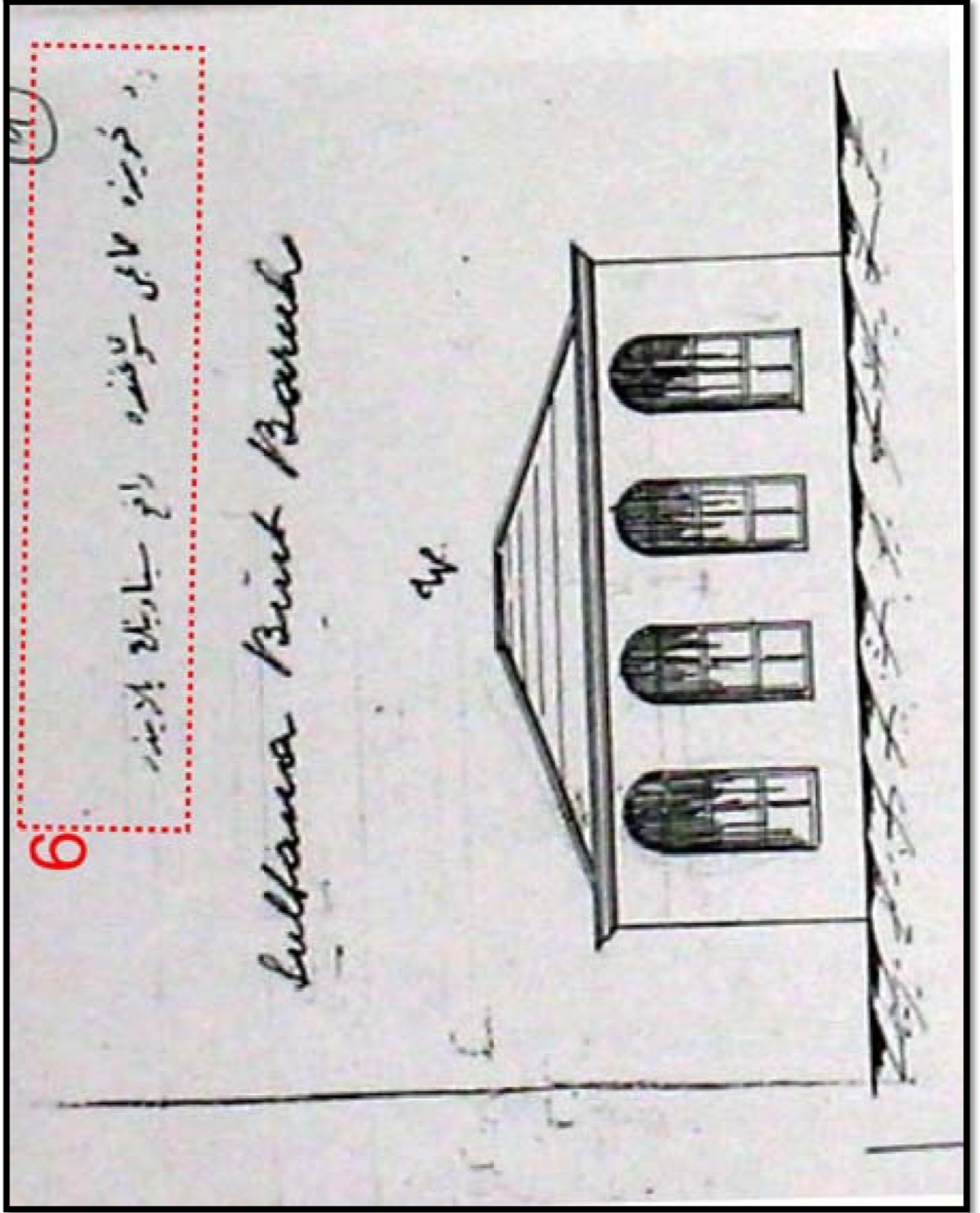
3-Kadınlar Kısımı –Azara (Nisvana mahsus mahal)

5-Sinavi (Sinagog)

Şekil A.4. 1910 Tarihli Belge- I (Hahambaşılık)

6-.... Hamamcı Sokağı'nda olan sinagogun planıdır.

Şekil A.5. 1910 Tarihli Belge- II (Hahambaşılık)

Şekil A.7. 1966 Hava Fotoğrafı I (www.sehirrehberi.ibb.gov.tr)

Şekil A.8. 1966 Hava Fotoğrafı II (www.sehirrehberi.ibb.gov.tr)

Şekil A.9. 1972 Hava Fotoğrafları I (Harita Komutanlığı)

Şekil A.10. 1972 Hava Fotoğrafi II (Harita Komutanlığı)

Şekil A.11. 1970'lere Ait Fotoğraf I-G.doğu Cephesi

Şekil A.12. 1970'lere Ait Fotoğraf II-G.doğu Cephesi

Şekil A.13. 1970'lere Ait Fotoğraf III- Teyyareci Suphi Sokak

Şekil A.14. 1970'lere Ait Fotoğraf VI- Teyyareci Suphi Sokak

Şekil A.15. 1999 Yılına Ait Fotoğraf (KTVKK)

Şekil A.16. 1990'lı yıllara Ait Ehal'den Fotoğraf (KTVKK)

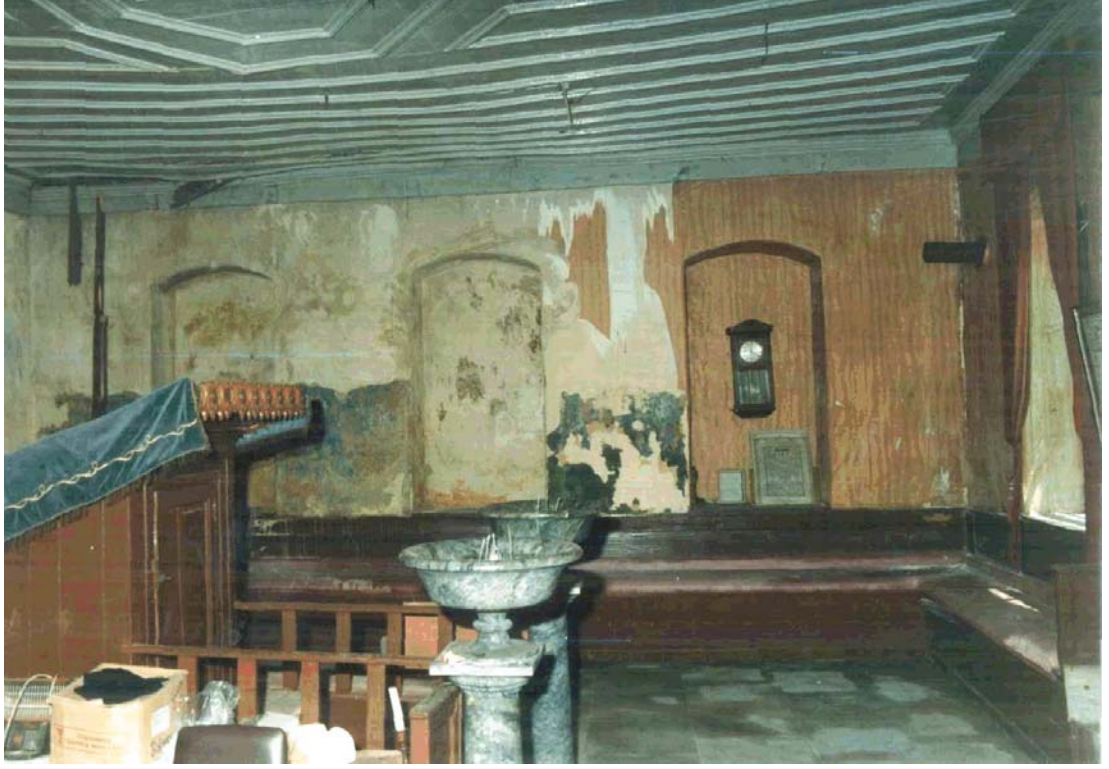
5- Küçük Sinepın bahçe, içi, cephe ve çatı görünüşü

18.05.98 01150

6- Küçük Sinepının yan cephe ve çatı görünüşü

Şekil A.17, A.18. Kuzuncuk Beth Yaakov Sinagogu-1862 (KTVKK)

Şekil A.19. Kuzguncuk Beth Yaakov Sinagogu-1862 (KTVKK)

Şekil A.20. Kuzguncuk Beth Yaakov Sinagogu-1862 (KTVKK)

EK B- ARNAVUTKÖY SİNAGOGU İLE İLGİLİ GÜNÜMÜZ FOTOĞRAFLARI

	Sayfa No
Foto. B.1. 2008, Google Earth Uydu Çekimi Arnavutköy Sinagogu	193
Foto. B.2. Teyyareci Suphi Sokak	193
Foto. B.3. Teyyareci Suphi Sokak	194
Foto. B.4. Teyyareci Suphi Sokak	194
Foto. B.5. Tekkeci Sokak	194
Foto. B.6. Tekkeci Sokak	195
Foto. B.7. Tekkeci Sokak	195
Foto. B.8. Teyyareci Suphi Sokak	195
Foto. B.9. Tekkeci Sokak	196
Foto. B.10. Teyyareci Suphi Sokak- Kuzeybatı Cephesi	196
Foto. B.11. Teyyareci Suphi Sokak'tan Giriş- Güneydoğu Cephesi	197
Foto. B.12. Güneydoğu Cephesi	197
Foto. B.13. Avludan Tekkeci Sokak Girişine Bakış	198
Foto. B.14. Avlu- Önceleri Acizhanenin Yaslı Olduğu Duvar	198
Foto. B.15. Avlu- Önceleri Acizhanenin Yaslı Olduğu Duvar	198
Foto. B.16. Avlu- Önceleri Acizhane ve Firaş Odasının Yaslı Olduğu Duvar	199
Foto. B.17. Tuvalet	199
Foto. B.18. Avlu- Sinagog Giriş Cephesine Bakış	200
Foto. B.19. Avludan Teyyareci Suphi Sokak Yönüne Bakış	200
Foto. B.20. Avlu- Teyyareci Suphi Sokak'tan Giriş	201
Foto. B.21. Avlu- Teyyareci Suphi Sokak'tan Giriş	202
Foto. B.22. Avludan Tekkeci Sokak Girişine Bakış (Moloz Atımı Sonrası)	203
Foto. B.23. Kuzeybatı Cephesi	204
Foto. B.24. Kuzeybatı Cephesi	203
Foto. B.25. Kuzeybatı Cephesi	204
Foto. B.26. Kuzeybatı Cephesi	204
Foto. B.27. Kuzeybatı Cephesi- Detay	204
Foto. B.28. Sinagog Girişi Sahanlığı (Moloz Atımı Sonrası)	205
Foto. B.29. Sinagog Orijinal Zemin Kaplaması	205
Foto. B.30. Kuzeydoğu Cephesi	206

Foto. B.31. Kuzeydoğu Cephesi	207
Foto. B.32. Kuzeydoğu Cephesi	207
Foto. B.33. Güneybatı Cephesi	208
Foto. B.34. Güneybatı Cephesi	208
Foto. B.35. Güneybatı Cephesi	208
Foto. B.36. Güneydoğu Cephesi	209
Foto. B.37. Güneybatı Duvarı- İç Mekan	210
Foto. B.38. Güneybatı Duvarı- İç Mekan	210
Foto. B.39. Güneydoğu Duvarı (Heikal)- İç Mekan	211
Foto. B.40. Teva Platformu ve Heikal- İç Mekan	211
Foto. B.41. Ehal Dolabı	212
Foto. B.42. Ehal Basamakları	212
Foto. B.43. Kuzeydoğu Duvarı- İç Mekan.....	213
Foto. B.44. Kuzeydoğu Duvarı- İç Mekan.....	213
Foto. B.45. Kuzeybatı Duvarı- İç Mekan.....	214
Foto. B.46. Kuzeybatı Duvarı- İç Mekan.....	214
Foto. B.47. Önceleri Azara'ya Çıkan Basamaklar	215
Foto. B.48. Önceleri Azara'nın Bulunduğu Alan (Kazı Sonrası)	215
Foto. B.49. Önceleri Azara'nın Yaşlı Olduğu Sinagog Duvarı	216
Foto. B.50. Önceleri Azara'nın Yaşlı Olduğu Bahçe Duvarı (Kazı Sonrası)	216
Foto. B.51. Teyyareci Suphi Sokak Üzerindeki Avlu Duvarındaki Tahribat	217
Foto. B.52. Kuzeydoğu Cephesi- Pencere Kemerı Detayı.....	217
Foto. B.53. Kuzeydoğu Cephesi- Pencere Kemerı Detayı.....	218
Foto. B.54. Kuzeybatı Cephesi- Yağmur İniş Borusu İzi	218
Foto. B.55. Kuzeydoğu Duvarı-İç Mekan, Denizlik Detayı	219
Foto. B.56. Barok Çeşme Aynası (Avluda Moloz Atımı ve Temizlik Sonrası bulunmuştur.).....	219

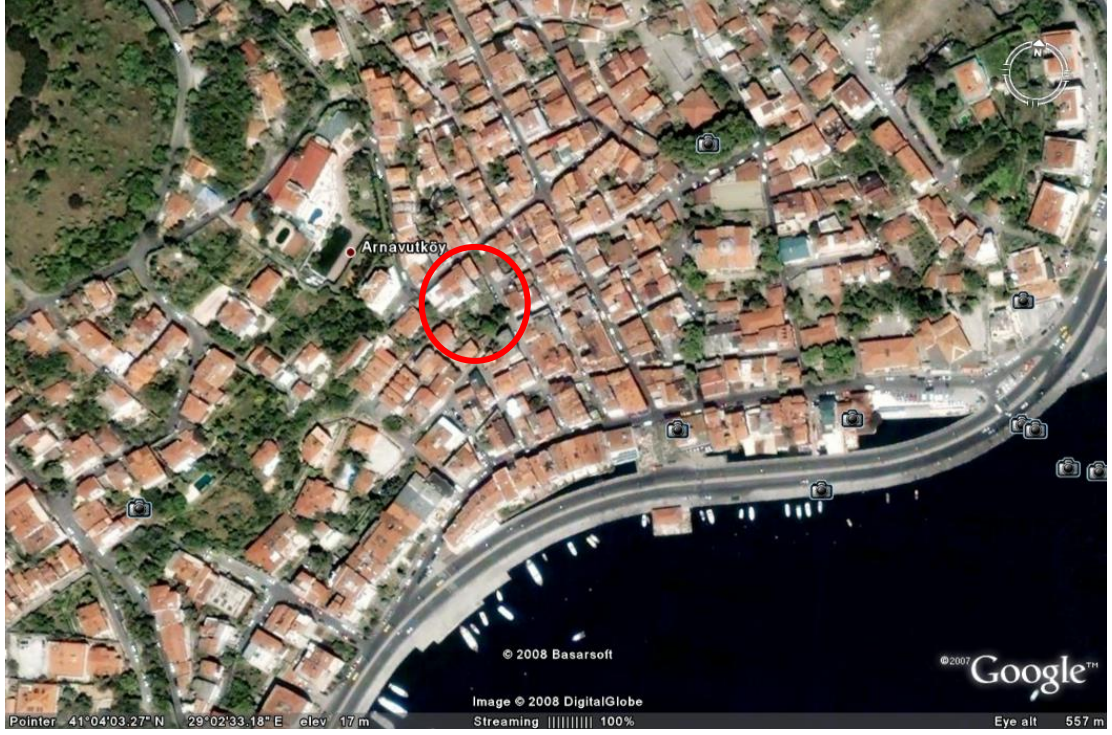

Foto. B.1. 2008, Google Earth Uydu  ekimi Arnavutköy Sinagogu

Foto. B.2. Teyyareci Suphi Sokak

Foto. B.3, B.4. Teyyareci Suphi Sokak

Foto. B.5. Tekkeci Sokak

Foto. B.6, B.7. Tekkeci Sokak

Foto. B.8. Teyyareci Suphi Sokak

Foto. B.9. Tekkeci Sokak

Foto. B.10. Teyyareci Suphi Sokak- Kuzeybatı Cephesi

Foto. B.11. Teyyareci Suphi Sokak'tan Giriş- Güneydoğu Cephesi

Foto. B.12. Güneydoğu Cephesi

Foto. B.13. Avludan Tekkeci Sokak Girişine Bakış

Foto. B.14, B.15 Avlu- Önceleri Acizhanenin Yash Olduğu Duvar

Foto. B.16. Avlu- Önceleri Acizhane ve Firaş Odasının Yash Olduğu Duvar

Foto. B.17. Tuvalet

Foto. B.18. Avlu- Sinagog Giriş Cephesine Bakış

Foto. B.19. Avludan Teyyareci Suphi Sokak Yönüne Bakış

Foto. B.20. Avlu- Teyyareci Suphi Sokak'tan Giriş

Foto. B.21. Avlu- Teyyareci Suphi Sokak'tan Giriş

Foto. B.22. Avludan Tekkeci Sokak Girişine Bakış (Moloz Atımı Sonrası)

Foto. B.23. Kuzeybatı Cephesi

Foto. B.24. Kuzeybatı Cephesi

Foto. B.25, B.26. Kuzeybatı Cephesi

Foto. B.27. Kuzeybatı Cephesi- Detay

Foto. B.28. Sinagog Girişı Sahanlığı (Moloz Atımı Sonrası)

Foto. B.29. Sinagog Orijinal Zemin Kaplaması

Foto. B.30. Kuzeydoğu Cephesi

Foto. B.31. Kuzeydoğu Cephesi

Foto. B.32. Kuzeydoğu Cephesi

Foto. B.33, B.34. Güneybatı Cephesi

Foto. B.35. Güneybatı Cephesi

Foto. B.36. Güneydoğu Cephesi

Foto. B.37. Güneybatı Duvarı- İç Mekan

Foto. B.38. Güneybatı Duvarı- İç Mekan

Foto. B.39. Güneydoğu Duvarı (Heikal)- İç Mekan

Foto. B.40. Teva Platformu ve Heiakal- İç Mekan

Foto. B.41. Ehal Dolabı

Foto. B.42. Ehal Basamakları

Foto. B.43. Kuzeydoğu Duvarı- İç Mekan

Foto. B.44. Kuzeydoğu Duvarı- İç Mekan

Foto. B.45. Kuzeybatı Duvarı- İç Mekan

Foto. B.46. Kuzeybatı Duvarı- İç Mekan

Foto. B.47. Önceleri Azara'ya Çıkan Basamaklar

Foto. B.48. Önceleri Azara'nın Bulunduğu Alan (Kazı Sonrası)

Foto. B.49. Önceleri Azara'nın Yash Olduğu Sinagog Duvarı

Foto. B.50. Önceleri Azara'nın Yash Olduğu Bahçe Duvarı (Kazı Sonrası)

Foto. B.51. Teyyareci Suphi Sokak Üzerindeki Avlu Duvarındaki Tahribat

Foto. B.52. Kuzeydoğu Cephesi- Pencere Kemerı Detayı

Foto. B.53. Kuzeydoğu Cephesi- Pencere Kemerı Detayı

Foto. B.54. Kuzeybatı Cephesi- Yağmur İniş Borusu İzi

Foto. B.55. Kuzeydoğu Duvarı-İç Mekan, Denizlik Detayı

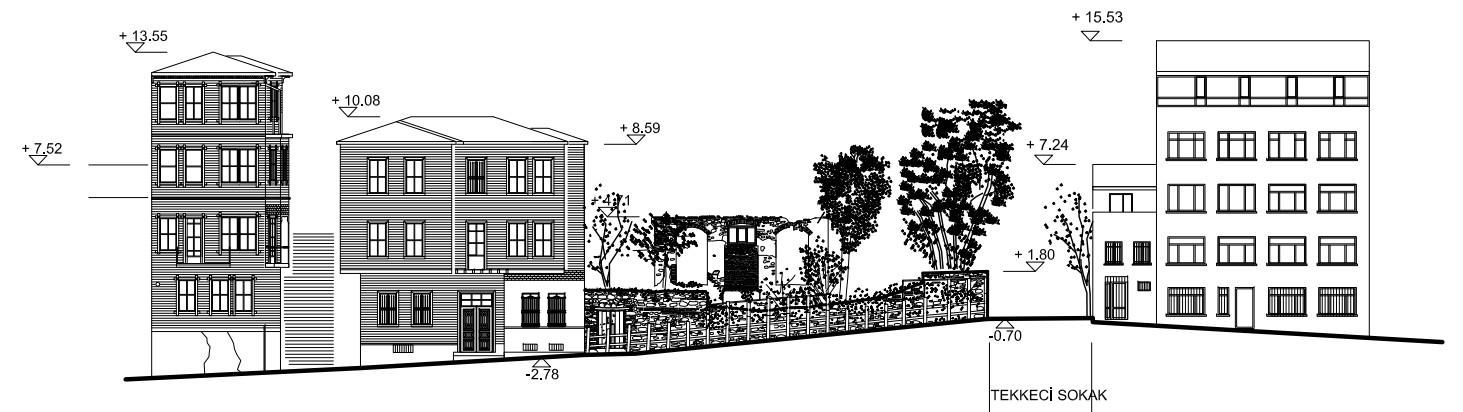
Foto. B.56. Barok Çeşme Aynası (Avluda Moloz Atımı ve Temizlik Sonrası bulunmuştur.)

EK C- ÇİZİMLER

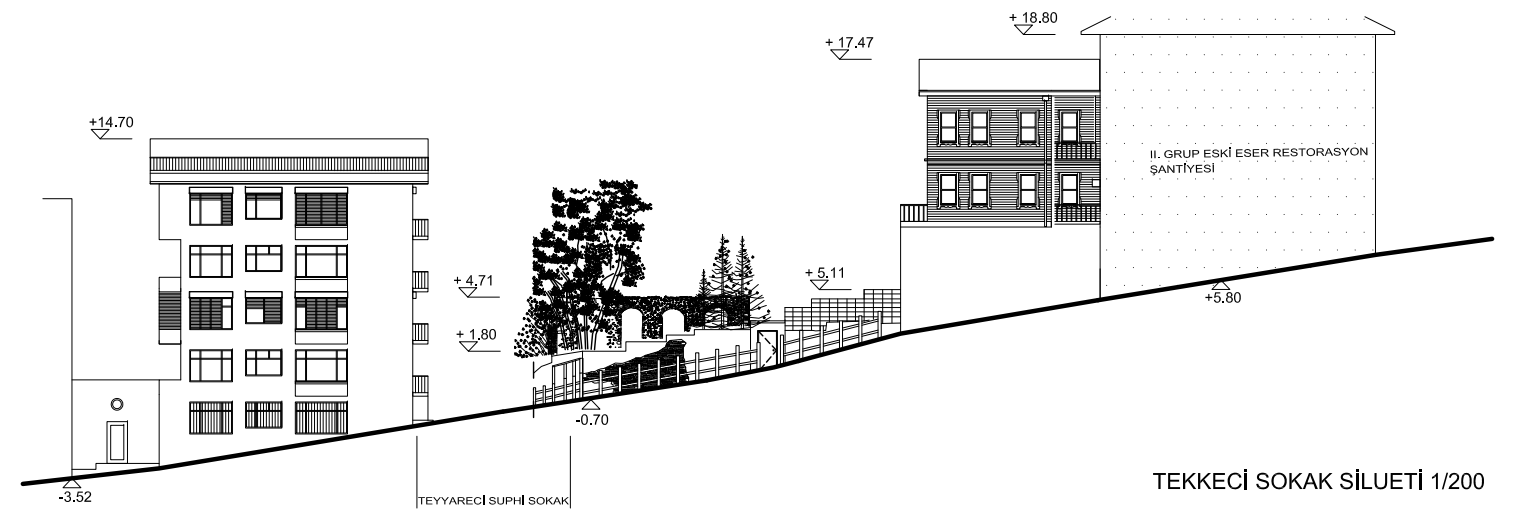
Sayfa No

Çizim C.1. Günümüzde Mevcut Yapı Analizi (Rölöve).....	222
Çizim C.2. Vaziyet Planı (Rölöve)	223
Çizim C.3. Zemin Kat Planı (Rölöve).....	224
Çizim C.4. K1 ve K3 Kesitleri (Rölöve).....	225
Çizim C.5. K2 Kesiti (Rölöve).....	226
Çizim C.6. K4 Kesiti (Rölöve).....	227
Çizim C.7. Kuzeybatı Görünüşü (Rölöve).....	228
Çizim C.8. Güneybatı ve Kuzeydoğu Görünüşleri (Rölöve)	229
Çizim C.9. Güneydoğu Görünüşü (Rölöve).....	230
Çizim C.10. Ehal'den Sistem Detayı (Rölöve)	231
Çizim C.11. Avlu Kapısı Sistem Detayı (Rölöve)	232
Çizim C.12. I. Dönem Yapı Analizi (Restitüsyon)	233
Çizim C.13. Vaziyet Planı (Restitüsyon- I. Dönem).....	234
Çizim C.14. Kısmi Vaziyet Planı (Restitüsyon- I. Dönem).....	235
Çizim C.15. Zemin Kat Planı (Restitüsyon- I. Dönem).....	236
Çizim C.16. Tavan Planı (Restitüsyon- I. Dönem)	237
Çizim C.17. K1 Kesiti (Restitüsyon- I. Dönem).....	238
Çizim C.18. K2 Kesiti (Restitüsyon- I. Dönem).....	239
Çizim C.19. K3 Kesiti (Restitüsyon- I. Dönem).....	240
Çizim C.20. K4 Kesiti (Restitüsyon- I. Dönem).....	241
Çizim C.21. Kuzeybatı Görünüşü (Restitüsyon- I. Dönem)	242
Çizim C.22. Güneydoğu Görünüşü (Restitüsyon- I. Dönem).....	243
Çizim C.23. Kuzeydoğu Görünüşü (Restitüsyon- I. Dönem)	244
Çizim C.24. Güneydoğu Görünüşü (Restitüsyon- I. Dönem).....	245
Çizim C.25. II. Dönem Yapı Analizi (Restitüsyon).....	246
Çizim C.26. Vaziyet Planı (Restitüsyon- II. Dönem)	247
Çizim C.27. Kısmi Vaziyet Planı (Restitüsyon- II. Dönem).....	248
Çizim C.28. Zemin Kat Planı (Restitüsyon- II. Dönem).....	249
Çizim C.29. Tavan Planı (Restitüsyon- II. Dönem).....	250
Çizim C.30. K1 Kesiti (Restitüsyon- II. Dönem).....	251
Çizim C.31. K2 Kesiti (Restitüsyon- II. Dönem).....	252
Çizim C.32. K3 Kesiti (Restitüsyon- II. Dönem).....	253
Çizim C.33. K4 Kesiti (Restitüsyon- II. Dönem).....	254

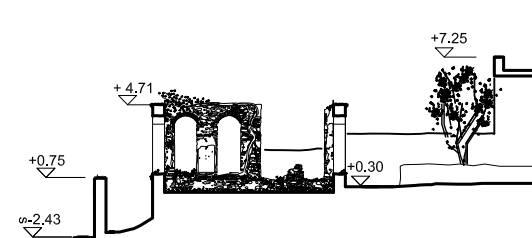
Çizim C.34. Kuzeybatı Görünüşü (Restitüsyon- II. Dönem).....	255
Çizim C.35. Güneydoğu Görünüşü (Restitüsyon- II. Dönem).....	256
Çizim C.36. Kuzeydoğu Görünüşü (Restitüsyon- II. Dönem).....	257
Çizim C.37. Güneydoğu Görünüşü (Restitüsyon- II. Dönem).....	258
Çizim C.38. III. Dönem Yapı Analizi (Restitüsyon)	259
Çizim C.39. Kısmi Vaziyet Planı (Restitüsyon- III. Dönem)	260
Çizim C.40. Zemin Kat Planı (Restitüsyon- III. Dönem)	261
Çizim C.41. K3 Kesiti (Restitüsyon- III. Dönem)	262
Çizim C.42. K4 Kesiti (Restitüsyon- III. Dönem)	263
Çizim C.43. Kuzeybatı Görünüşü (Restitüsyon- III. Dönem)	264
Çizim C.44. Güneydoğu Görünüşü (Restitüsyon- III. Dönem)	265
Çizim C.45. Kuzeydoğu Görünüşü (Restitüsyon- III. Dönem)	266
Çizim C.46. Güneydoğu Görünüşü (Restitüsyon- III. Dönem)	267
Çizim C.47. Vaziyet Planı (Restorasyon)	268
Çizim C.48. Kısmi Vaziyet Planı (Restorasyon)	269
Çizim C.49. Zemin Kat Planı (Restorasyon)	270
Çizim C.50. Zemin Kat Planı- Tefrişli (Restorasyon)	271
Çizim C.51. Çatı Planı (Restorasyon).....	272
Çizim C.52. Tavan Planı (Restorasyon).....	273
Çizim C.53. K1 Kesiti (Restorasyon)	274
Çizim C.54. K2 Kesiti (Restorasyon)	275
Çizim C.55. K3 Kesiti (Restorasyon)	276
Çizim C.56. K4 Kesiti (Restorasyon)	277
Çizim C.57. Kuzeybatı Görünüşü (Restorasyon).....	278
Çizim C.58. Güneydoğu Görünüşü (Restorasyon)	279
Çizim C.59. Kuzeydoğu Görünüşü (Restorasyon).....	280
Çizim C.60. Güneydoğu Görünüşü (Restorasyon)	281
Çizim C.61. Ehal'den Sistem Detayı (Restorasyon).....	282
Çizim C.62. Avlu Kapısı Sistem Detayı (Restorasyon).....	283
Çizim C.63. Pencere Detayı (Restorasyon).....	284
Çizim C.64. Kapı Detayı (Restorasyon)	285
Çizim C.65. D2 Detayı (Restorasyon)	286
Çizim C.66. D4 Detayı (Restorasyon)	287
Çizim C.67. D1 Detayı (Restorasyon)	288
Çizim C.68. D3 Detayı (Restorasyon)	289

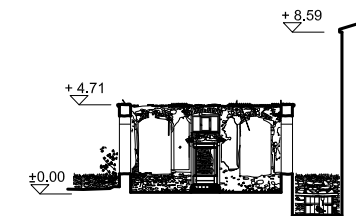
TEYYARECI SUPHI SOKAK SILUETI 1/200

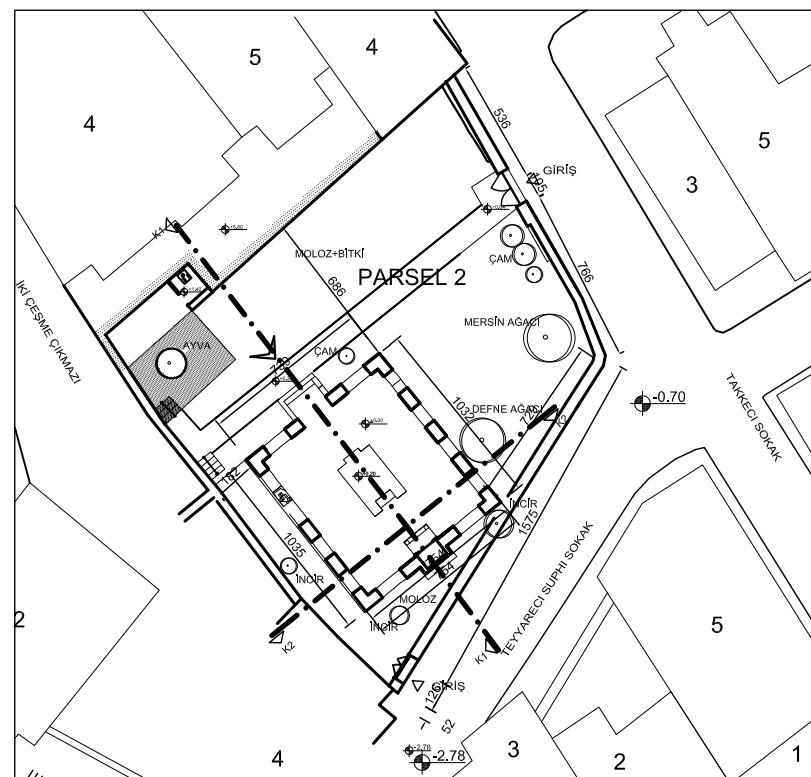
TEKKECİ SOKAK SİLÜETİ 1/200

K1 KESIT| 1/200

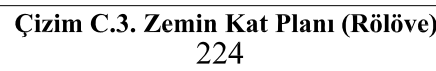
K2 KESIT 1/200

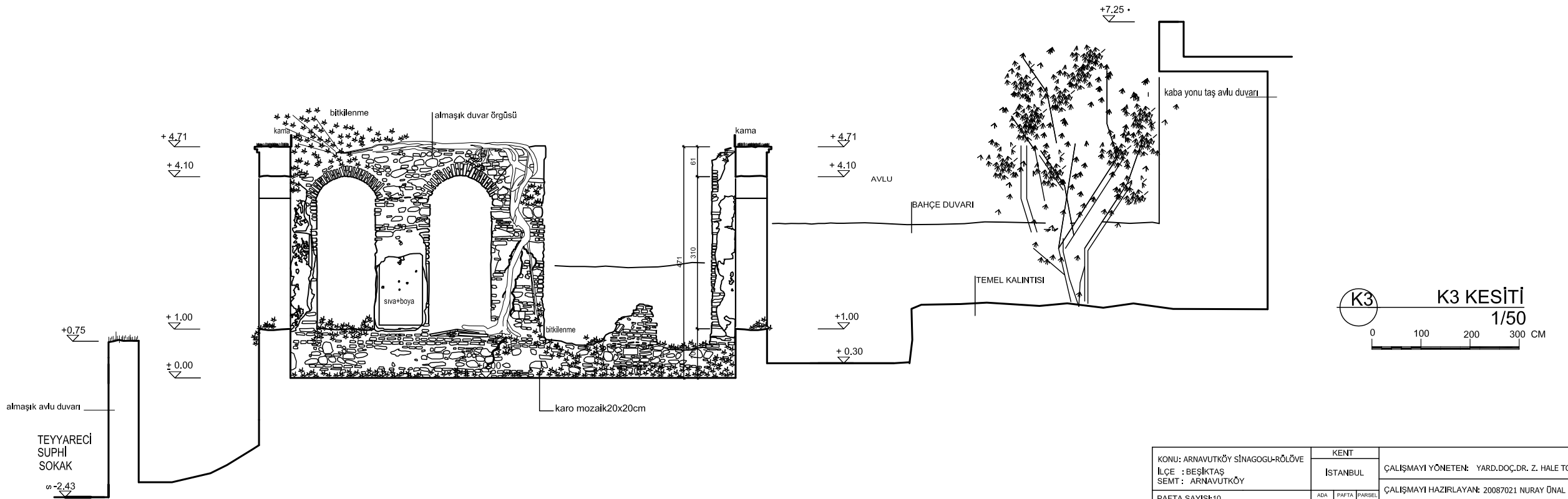
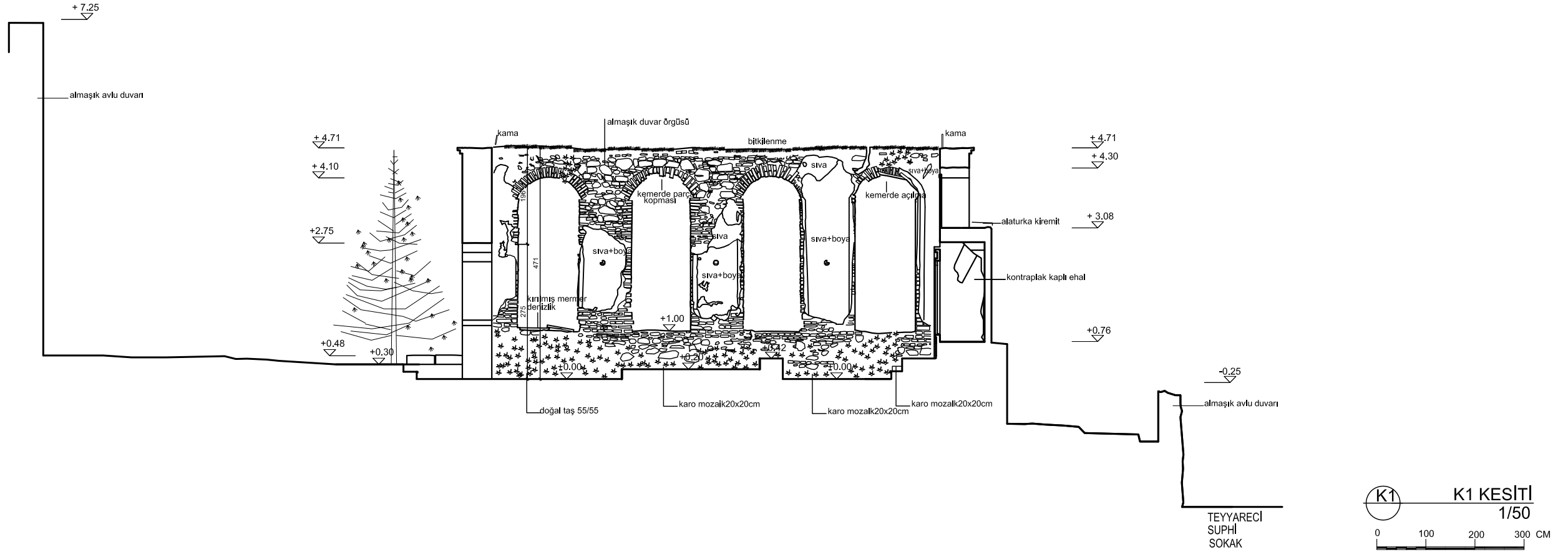

KUZEY

VAZİYET PLANI
1/200

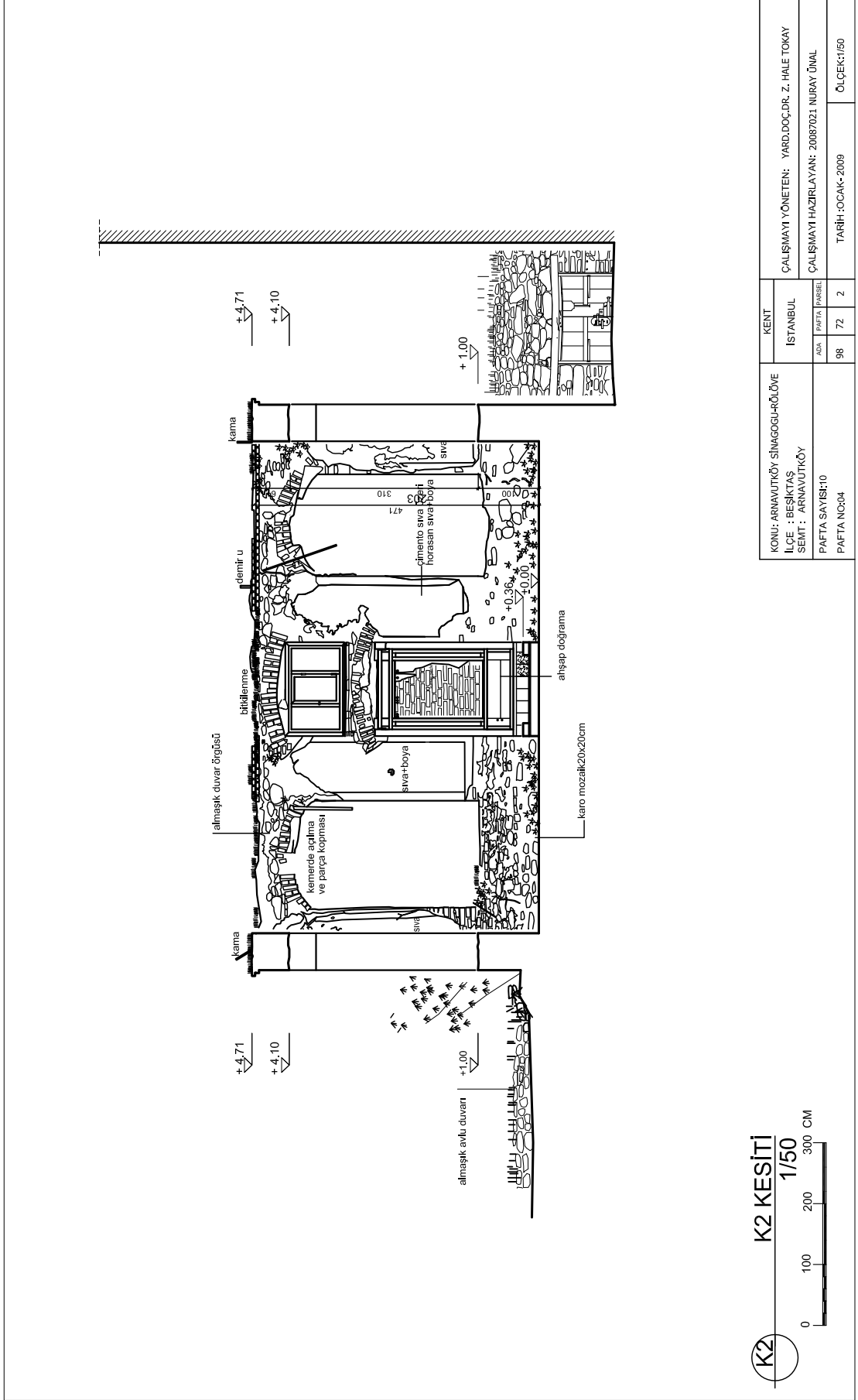
KONTU: ARNAVUTKÖY SİNAGOGU-RÖLÖVE İLÇE : BEŞİKTAŞ SEMT : ARNAVUTKÖY				KENT İSTANBUL		ÇALIŞMAYI YÖNETEN: YARD.DOÇ.DR. Z. HALE TOKAY	
PAFTA SAYISI:10 PAFTA NO:01				ADA 98		PAFTA 72	
				PARSE 2		ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN: 20087021 NURAY ÖNAL	
				TARİH :0CAK- 2009		ÖLÇEK:1/50	

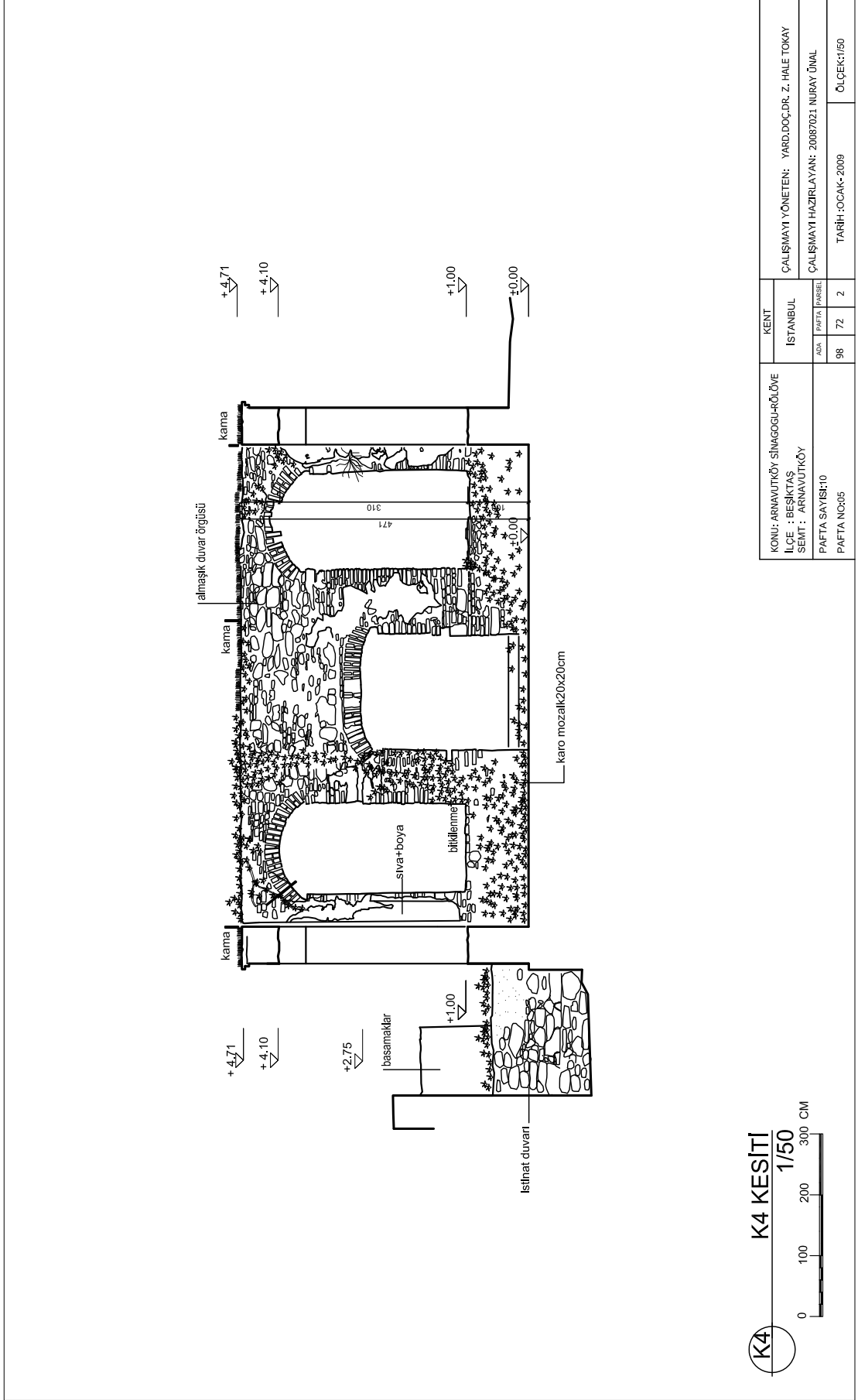

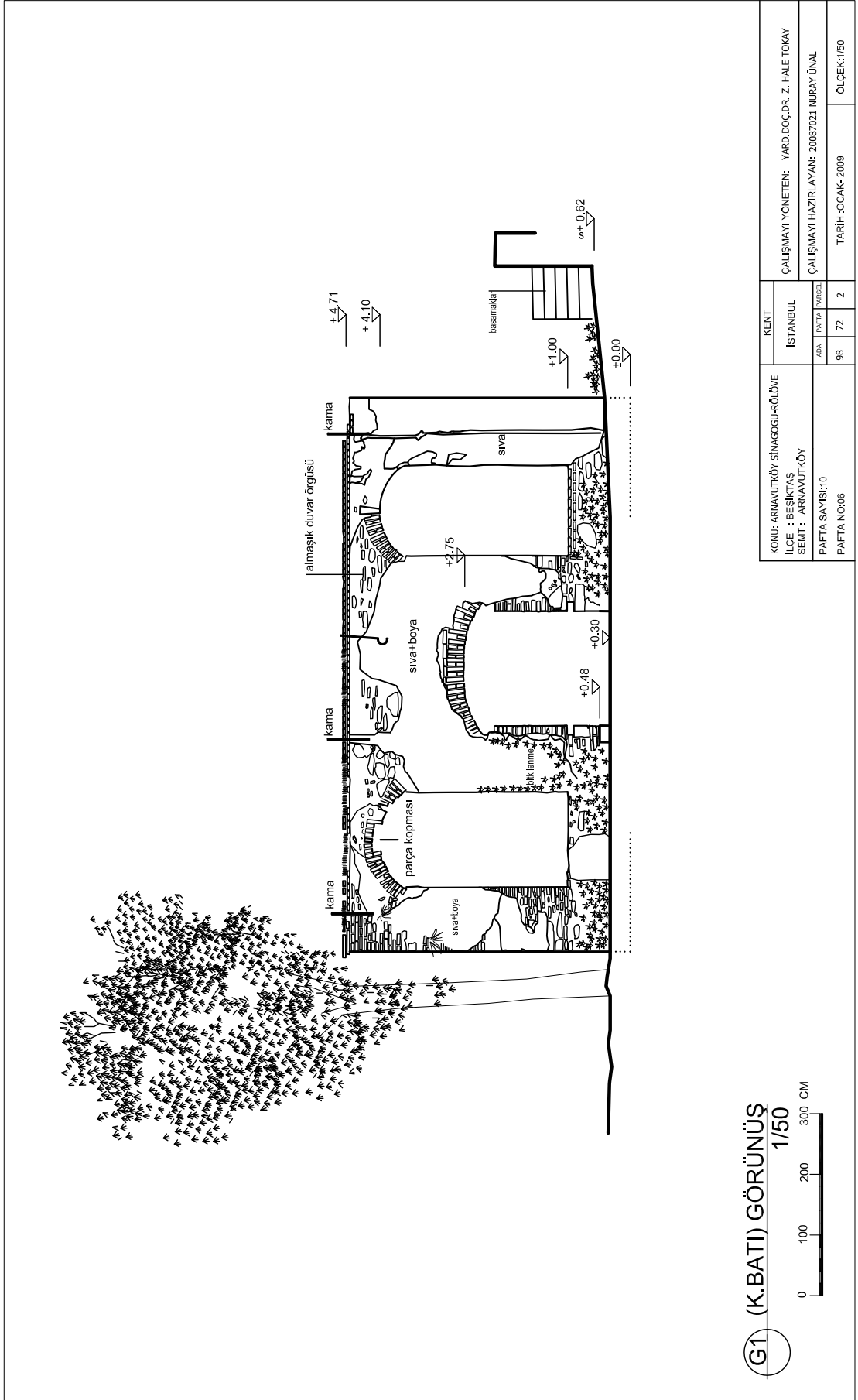
KONU: ARNAVUTKÖY SİNAGOGU-RÖLÖVE İLÇE : BEŞİKTAŞ SEMT : ARNAVUTKÖY	KENT			ÇALIŞMAYI YÖNETEN: YARD.DOÇ.DR. Z. HALE TOKAY	
	İSTANBUL				
	PAFTA SAYISI:10 PAFTA NO:03	ADA	PAFTA	PARSEL	ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN: 20087021 NURAY ÜNAL
	98	72	2	TARİH :OCAK- 2009	ÖLÇEK:1/50

Çizim C.4. K1 ve K3 Kesitleri (Rölöve)
225

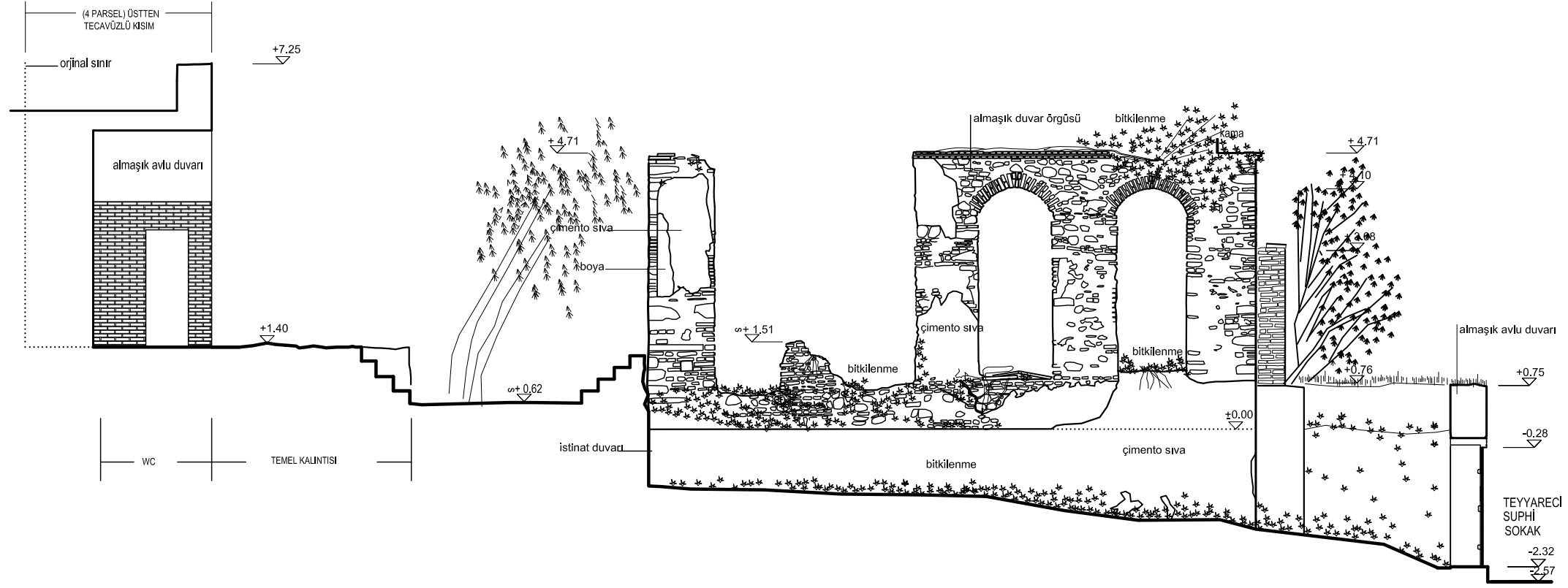

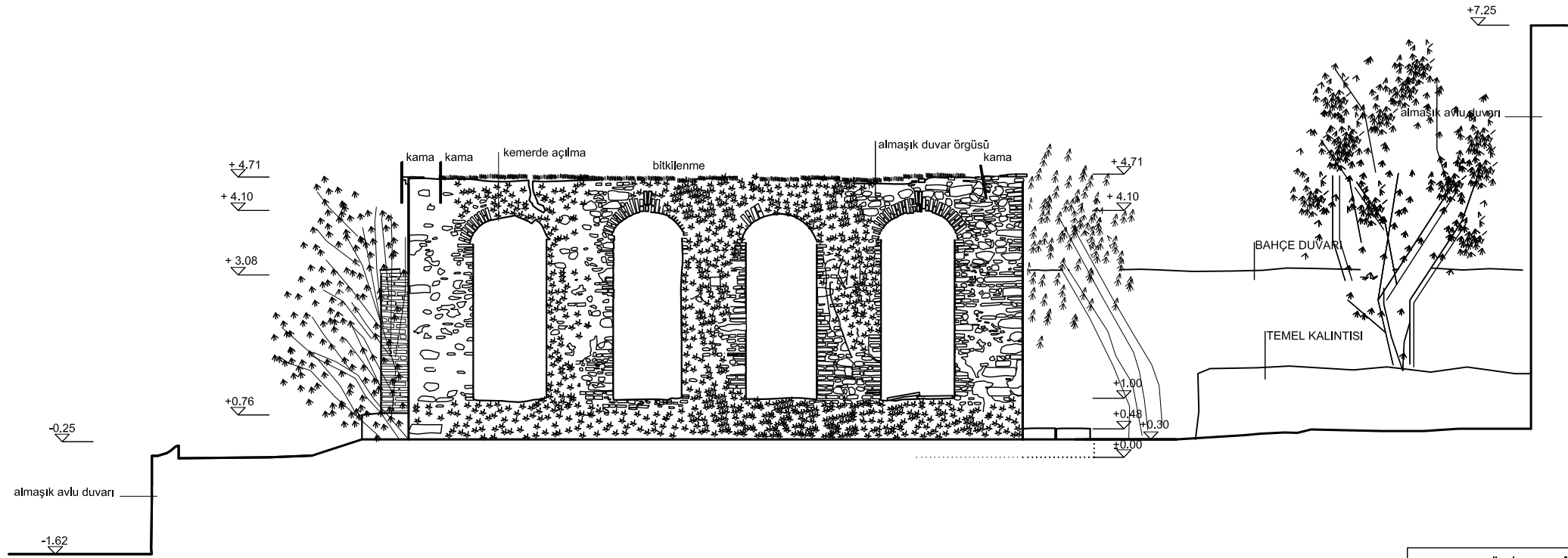
Çizim C.6. K4 Kesiti (Rölöve)

Çizim C.7. Kuzeybatı Görünüşü (Rölöve)

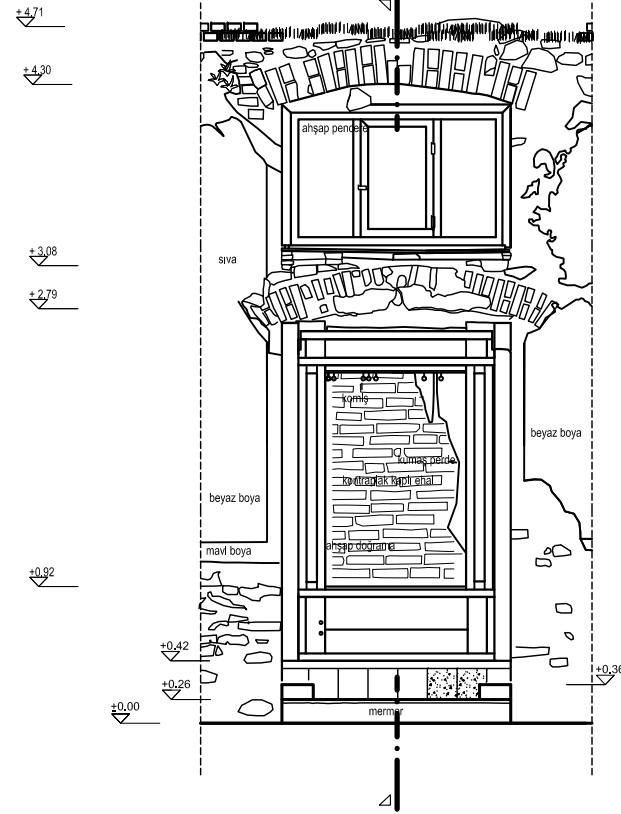
G2 (G.BATI) GÖRÜNÜŞ
1/50
0 100 200 300 CM

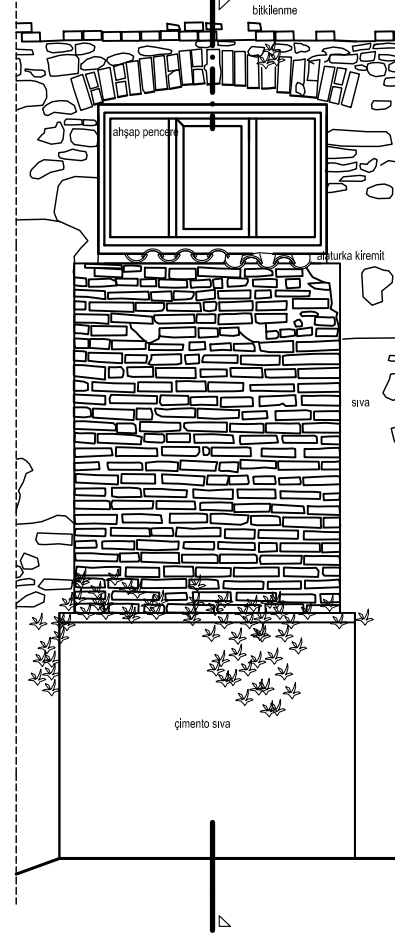
G4 (K.DOĞU) GÖRÜNÜŞ
1/50
0 100 200 300 CM

TEYYARECİ
SUPHI
SOKAK

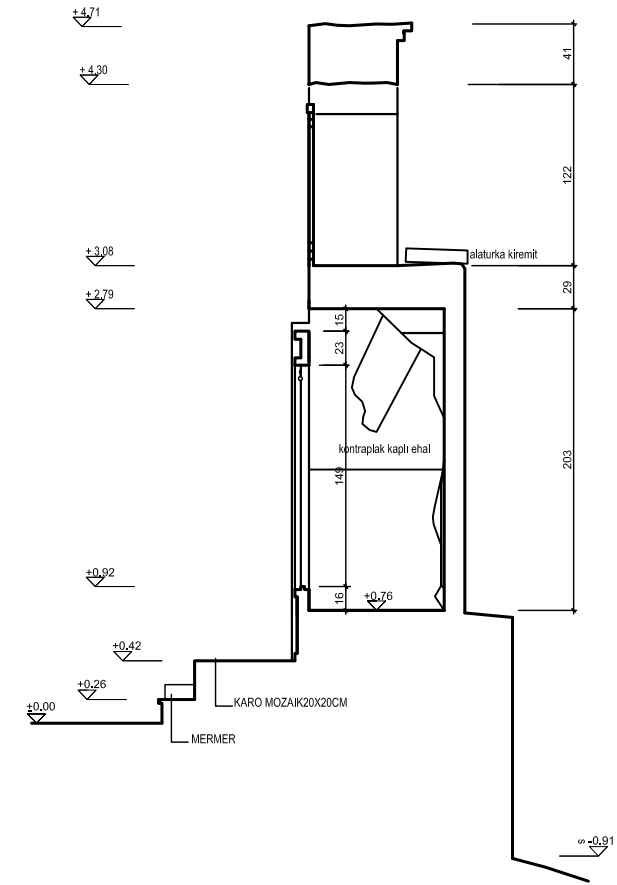
KONU: ARNAVUTKÖY SİNAGOĞU-RÖLÖVE İLÇE : BEŞİKTAŞ SEMT : ARNAVUTKÖY	KENT İSTANBUL			ÇALIŞMAYI YÖNETEN: YARD.DOÇ.DR. Z. HALE TOKAY	
	ADA	PAFTA	PARSEL	ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN: 20087021 NURAY ÜNAL	
PAFTA SAYISI:10 PAFTA NO:07	98	72	2	TARİH : OCAK- 2009	ÖLÇEK:1/50

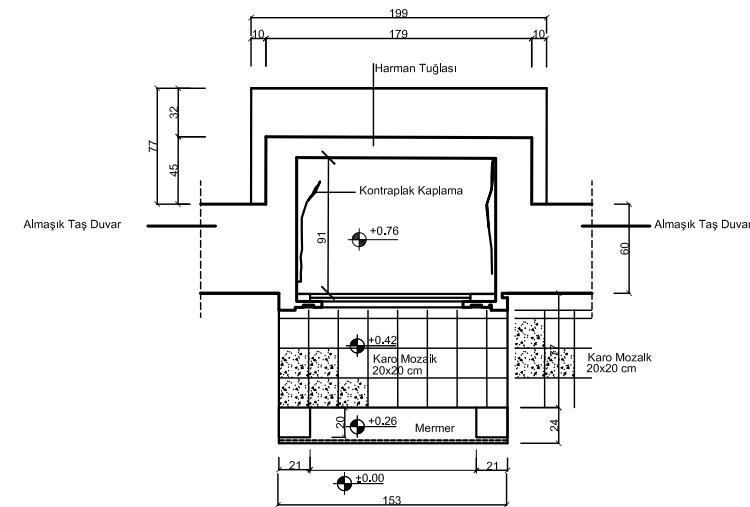
İÇ GÖRÜNÜŞ

DİŞ GÖRÜNÜŞ

KESİT

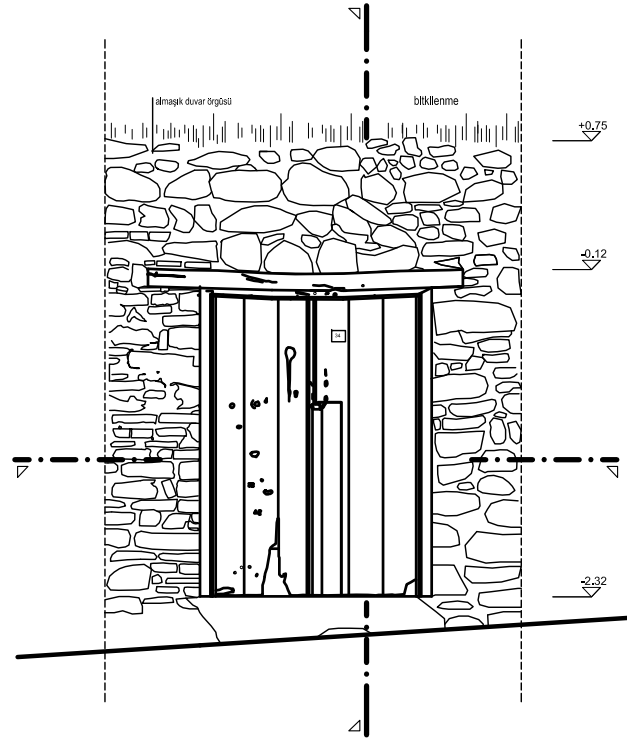

PLAN

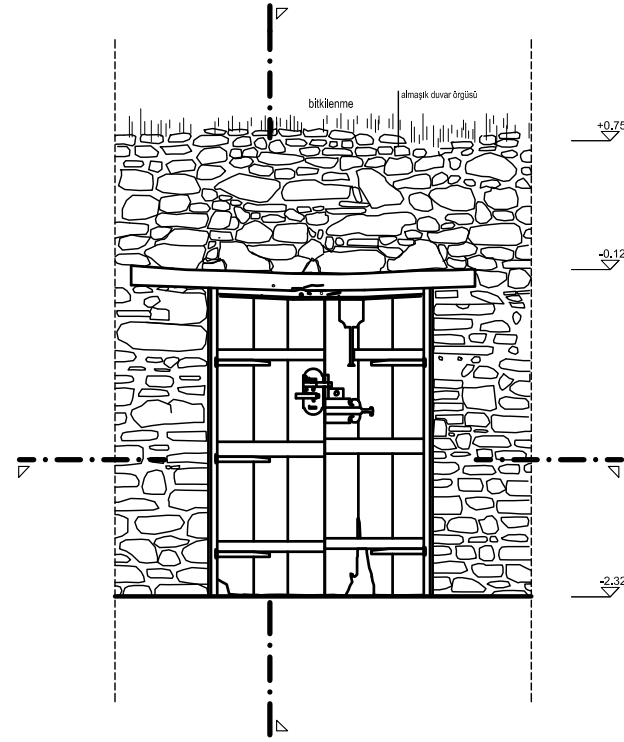

KONU: ARNAVUTKÖY SİNAGOĞU-RÖLÖVE İLÇE : BEŞİKTAŞ SEMT : ARNAVUTKÖY	KENT			ÇALIŞMAYI YÖNETEN: YARD.DOÇ.DR. Z. HALE TOKAY	
	İSTANBUL				
	PAFTA SAYISI:10			ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN: 20087021 NURAY ÜNAL	
	PAFTA NO:9			TARİH :OCAK- 2009	

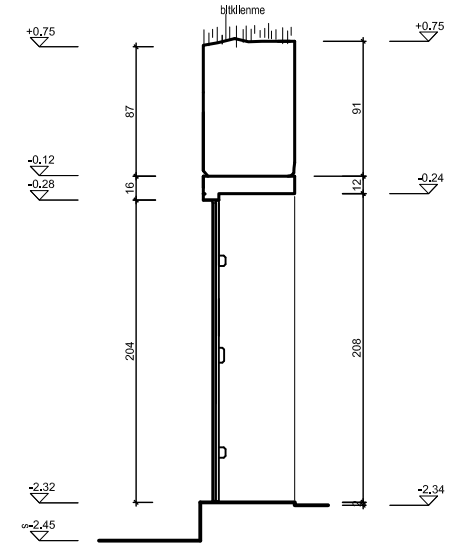
Çizim C.10. Ehal'den Sistem Detayı (Rölöve)

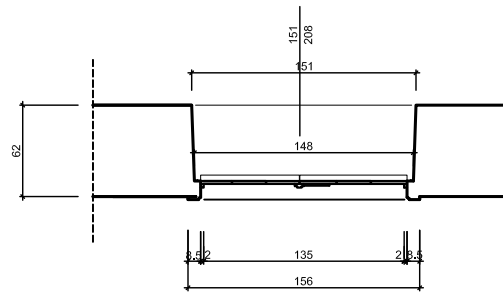
DIŞ GÖRÜNÜŞ

İÇ GÖRÜNÜŞ

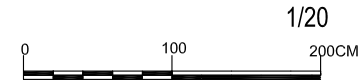
KESİT

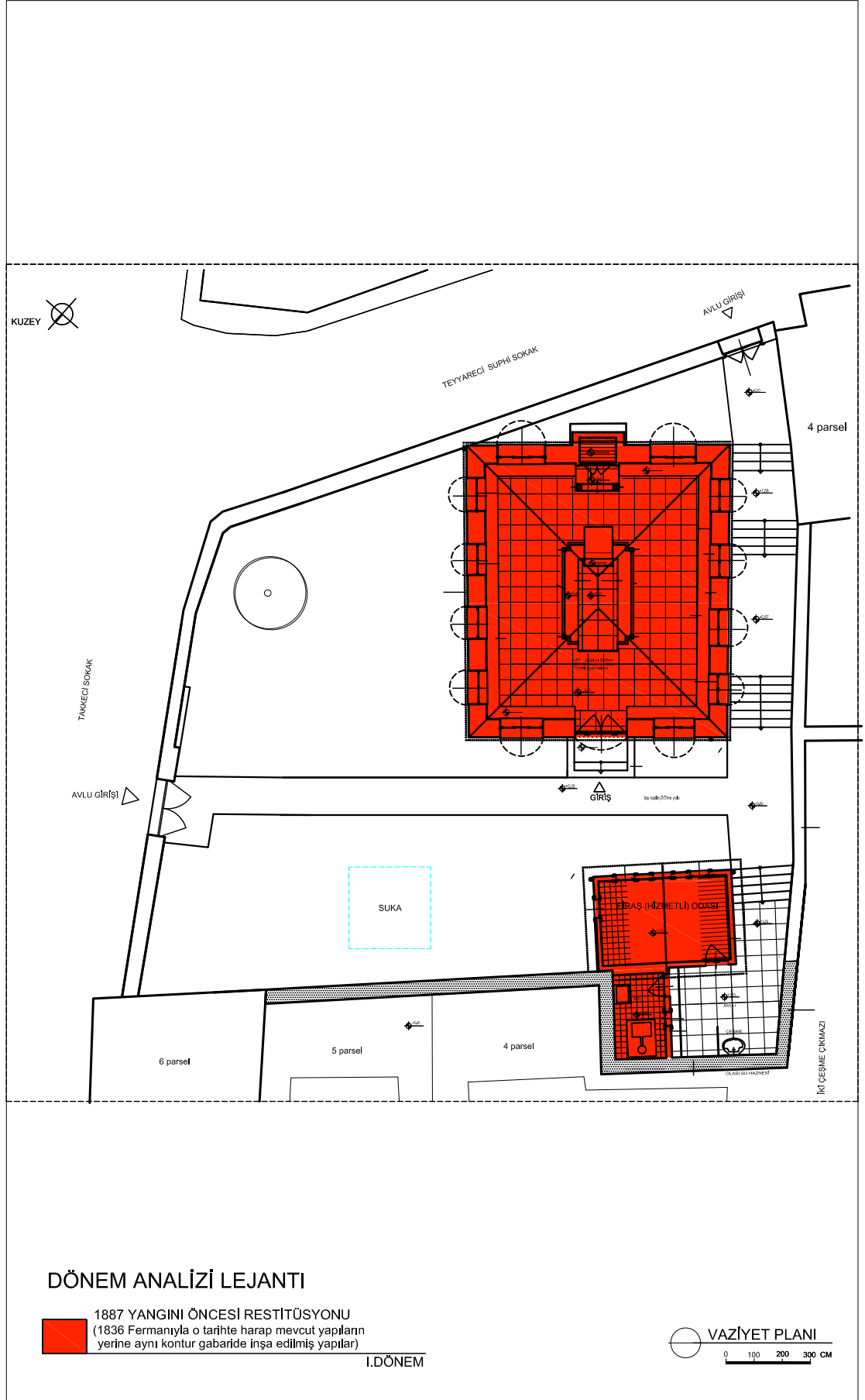
PLAN

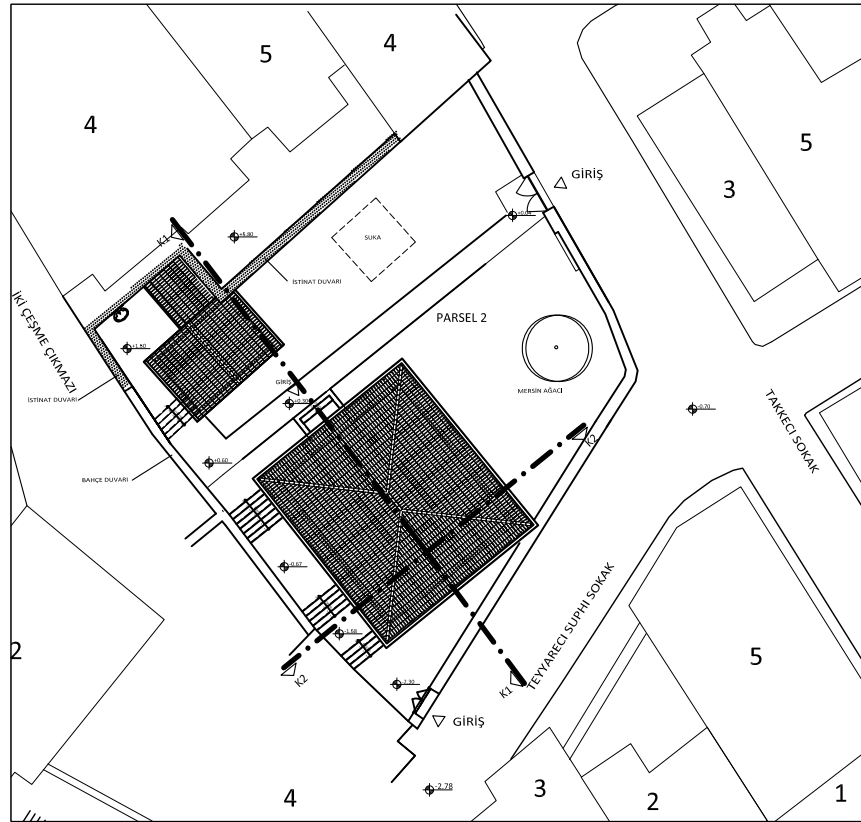
AVLU KAPISI SİSTEM DETAYI

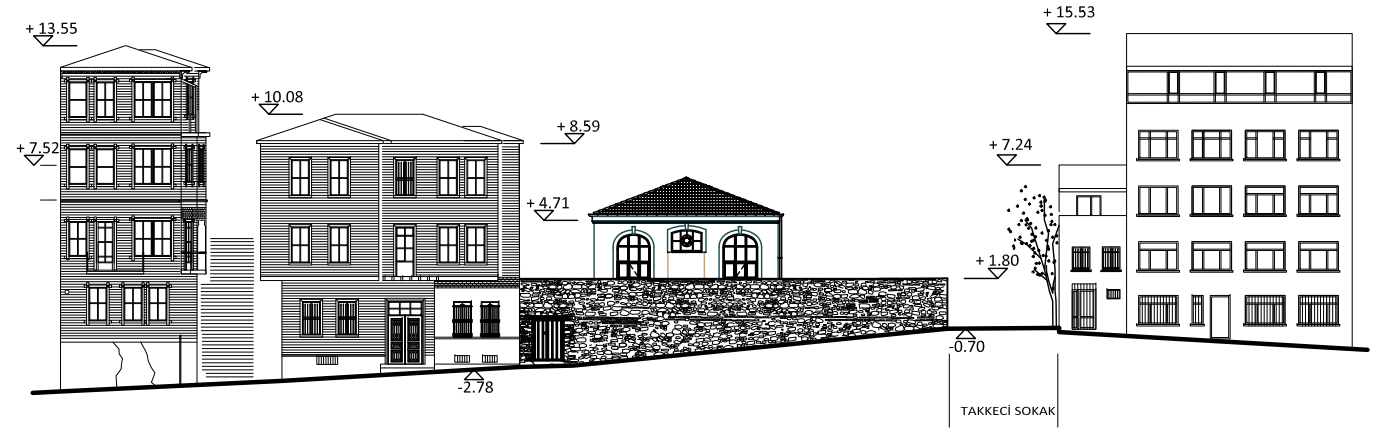
KONU: ARNAVUTKÖY SİNAGOGU-RÖLÖVE İLÇE : BEŞİKTAŞ SEMT: ARNAVUTKÖY	KENT			ÇALIŞMAYI YÖNETEN: YARD.DOÇ.DR. Z. HALE TOKAY	
	İSTANBUL				
PAFTA SAYISI:10 PAFTA NO:10	ADA	PAFTA	PARSEL	ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN: 20087021 NURAY ÜNAL	
	98	72	2		
			TARİH :OCAK- 2009		ÖLÇEK:1/50

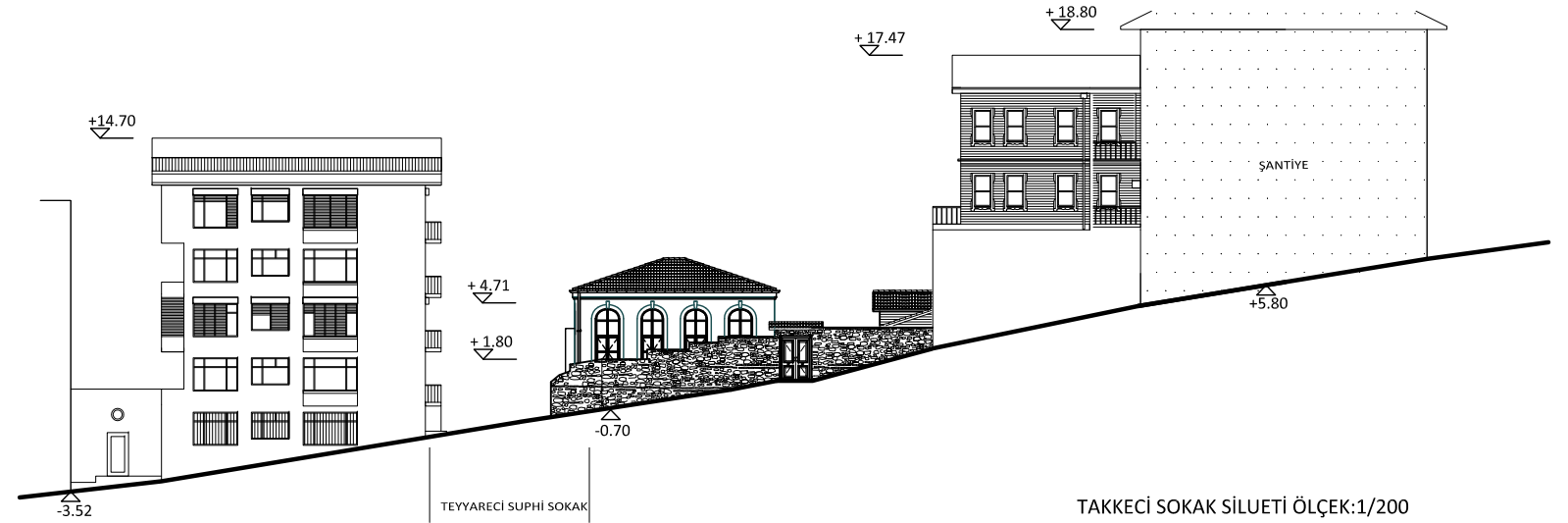
Çizim C.12. I. Dönem Yapı Analizi (Restitüsyon)

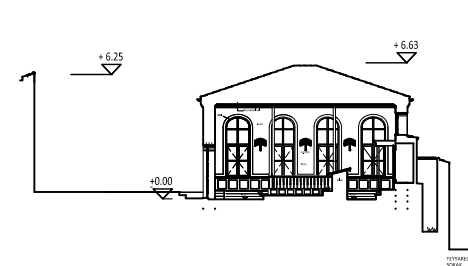
VAZİYET PLANI
1/200

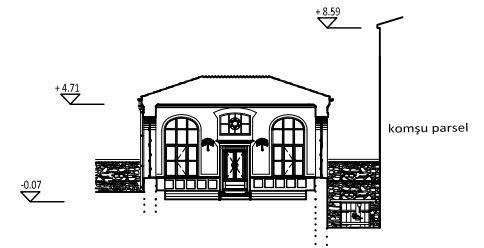
TEYYARECİ SUPHI SOKAK SİLÜETİ ÖLÇEK:1/200

TAKKECİ SOKAK SİLÜETİ ÖLÇEK:1/200

K1 KESİTİ ÖLÇEK:1/200

K2 KESİTİ ÖLÇEK:1/200

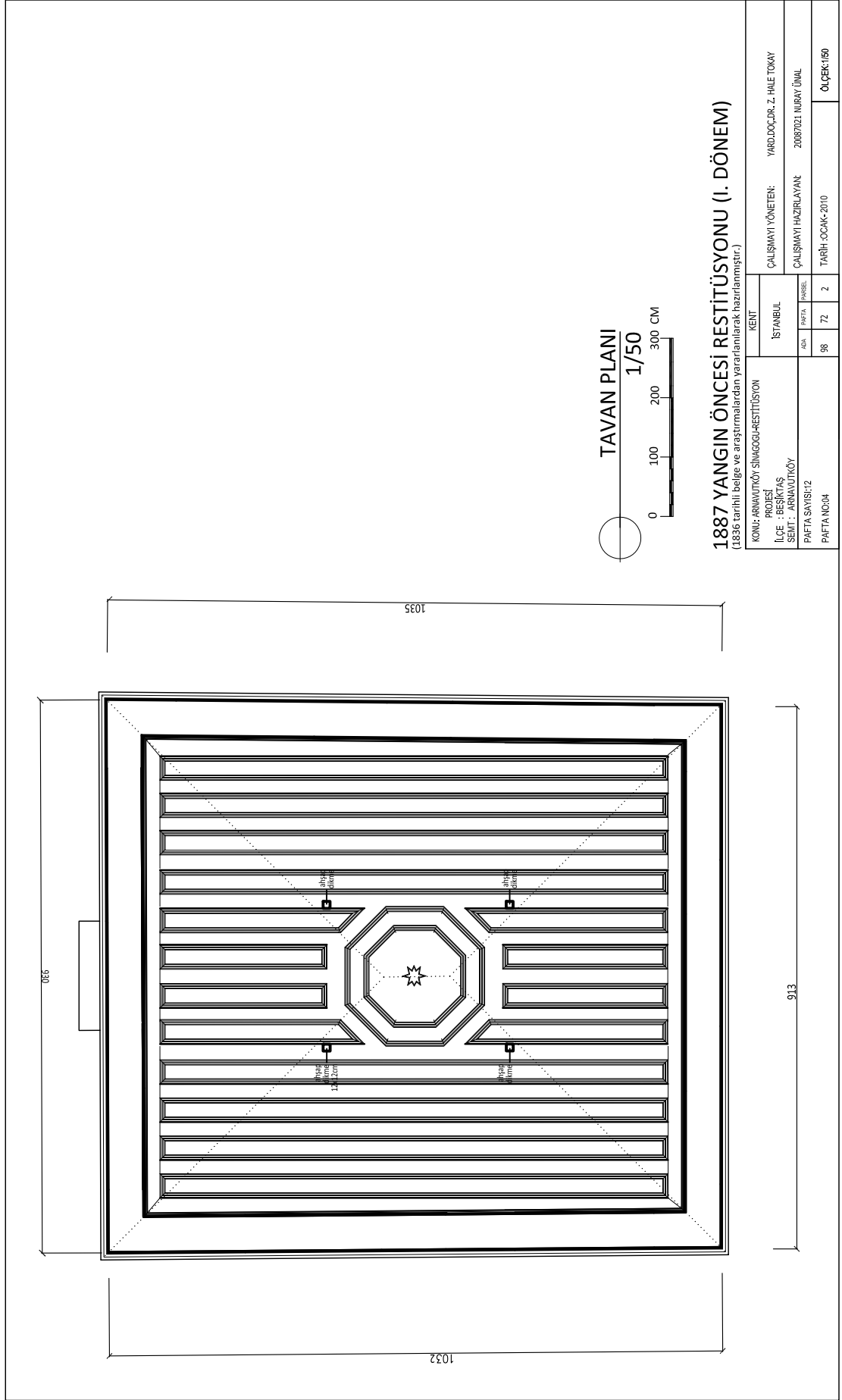
0 5M 10M 15M

1887 YANGIN ÖNCESİ RESTİTÜSYONU (I. DÖNEM)

(1836 tarihli belge ve araştırmalardan yararlanılarak hazırlanmıştır.)

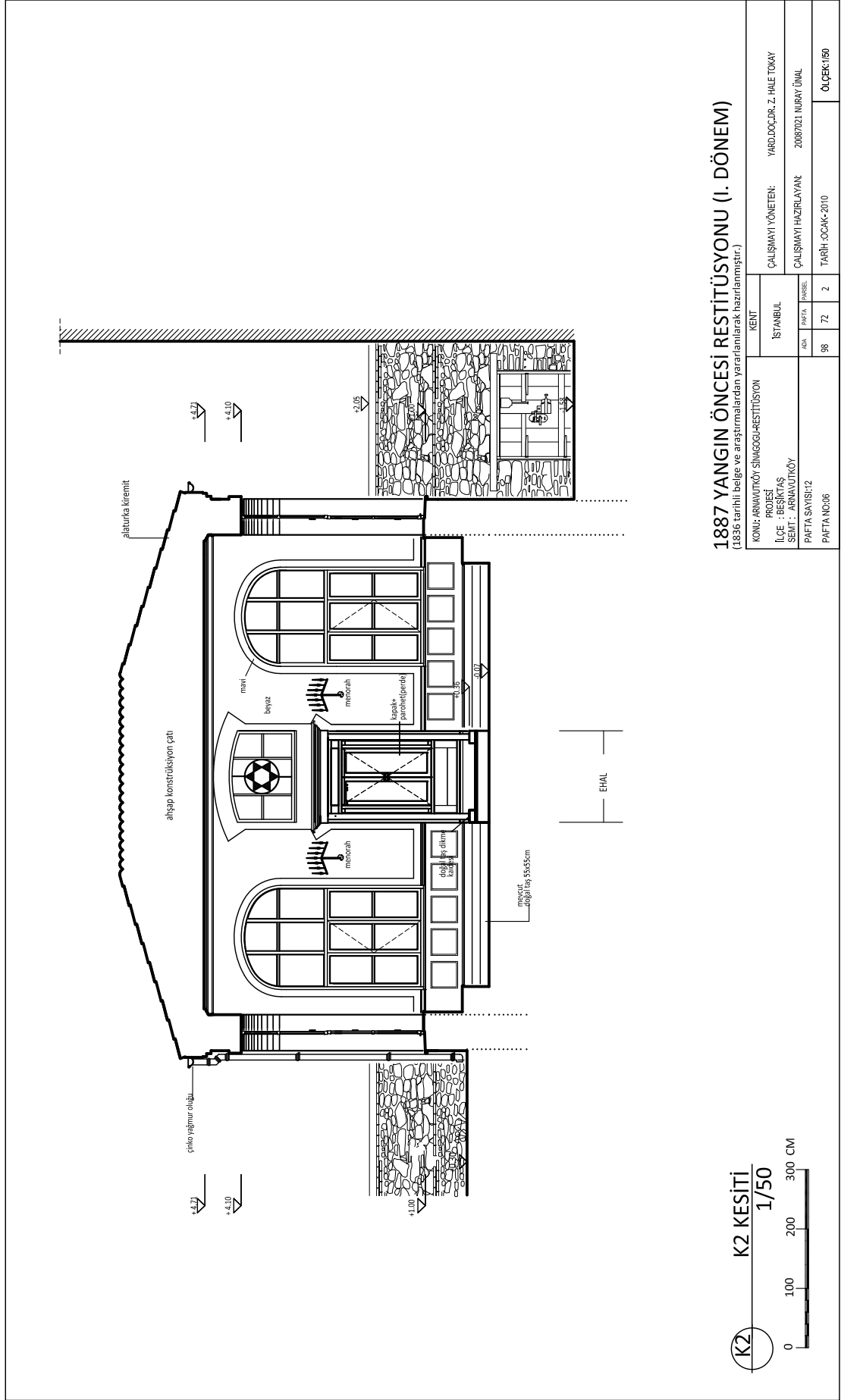
İLÇE : BEŞİKTAS SEMİT : ARNAVUTKÖY PAFTA SAYISI:12 PAFTA NO:51	KENT İSTANBUL		ÇALIŞMAYI YÖNETEN:	YARD.DOÇ.DR. Z. HALE TOKAY
	ADA	PAFTA	PARSEL	ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN:
	98	72	2	20087021 NURAY ÜNAL
			TARİH :OCAK-2010	ÖLÇEK:1/200

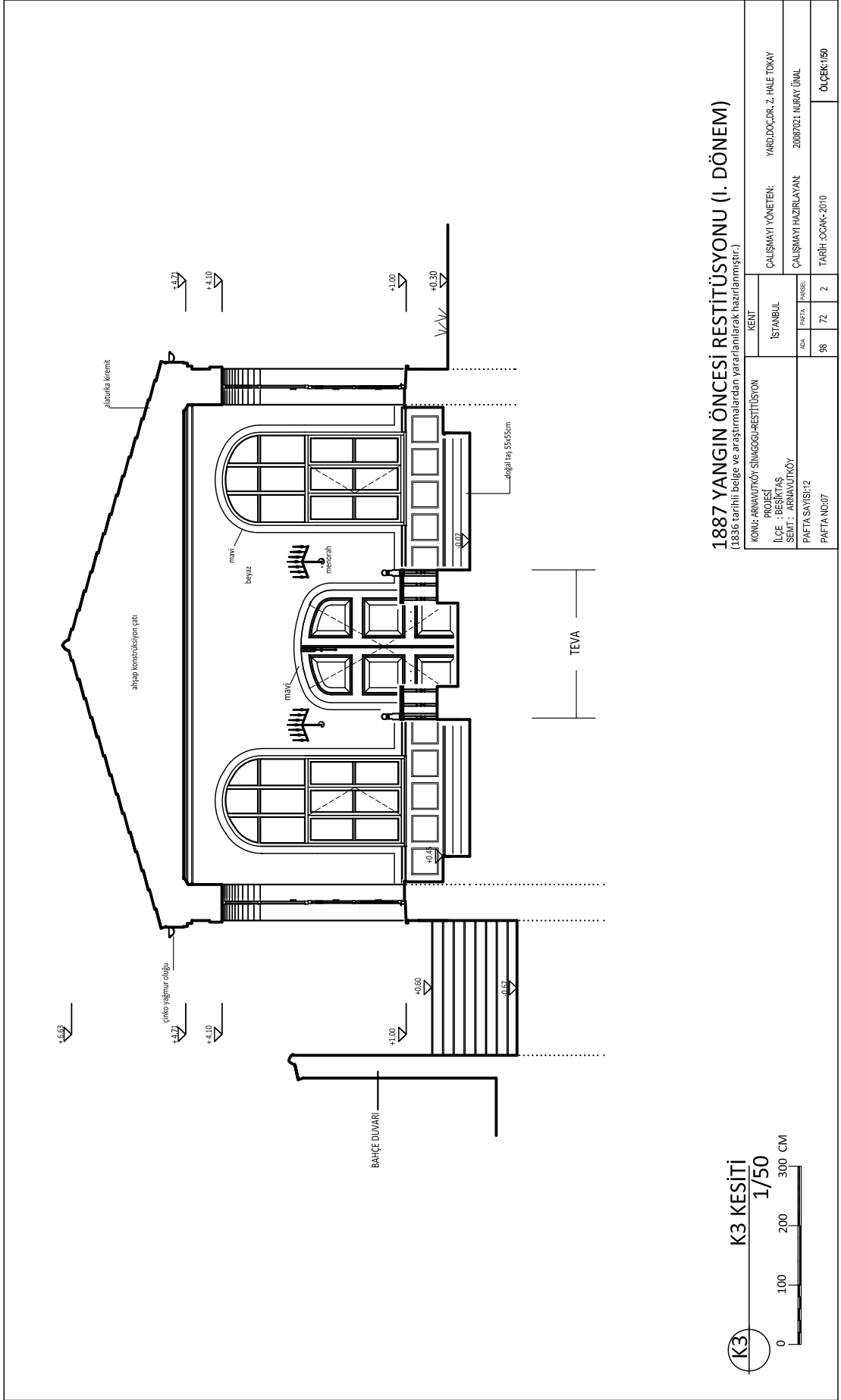

Çizim C.16. Tavan Planı (Restitüsyon- I. Dönem)

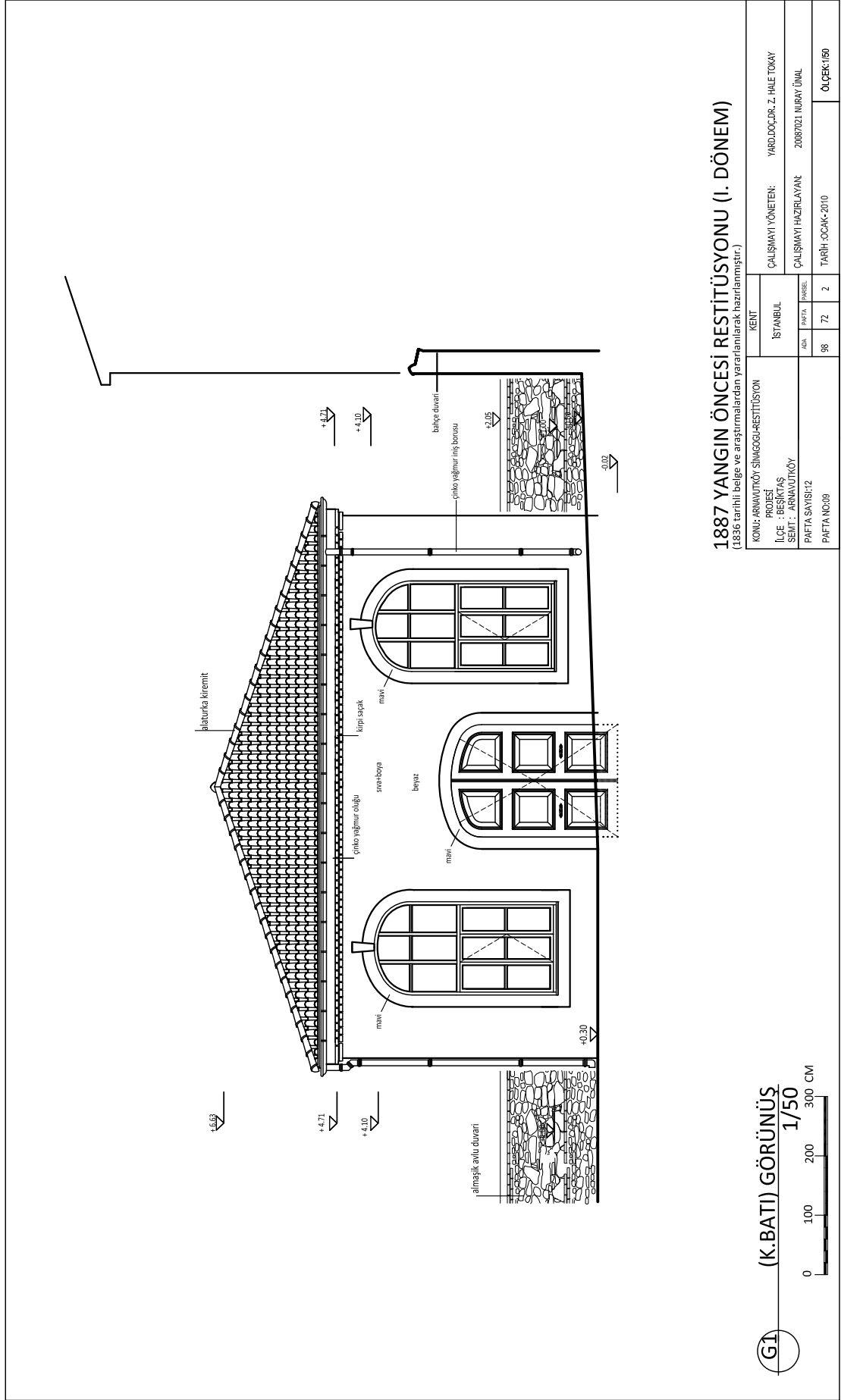
Çizim C.17. K1 Kesiti (Restitüsyon- I. Dönem)

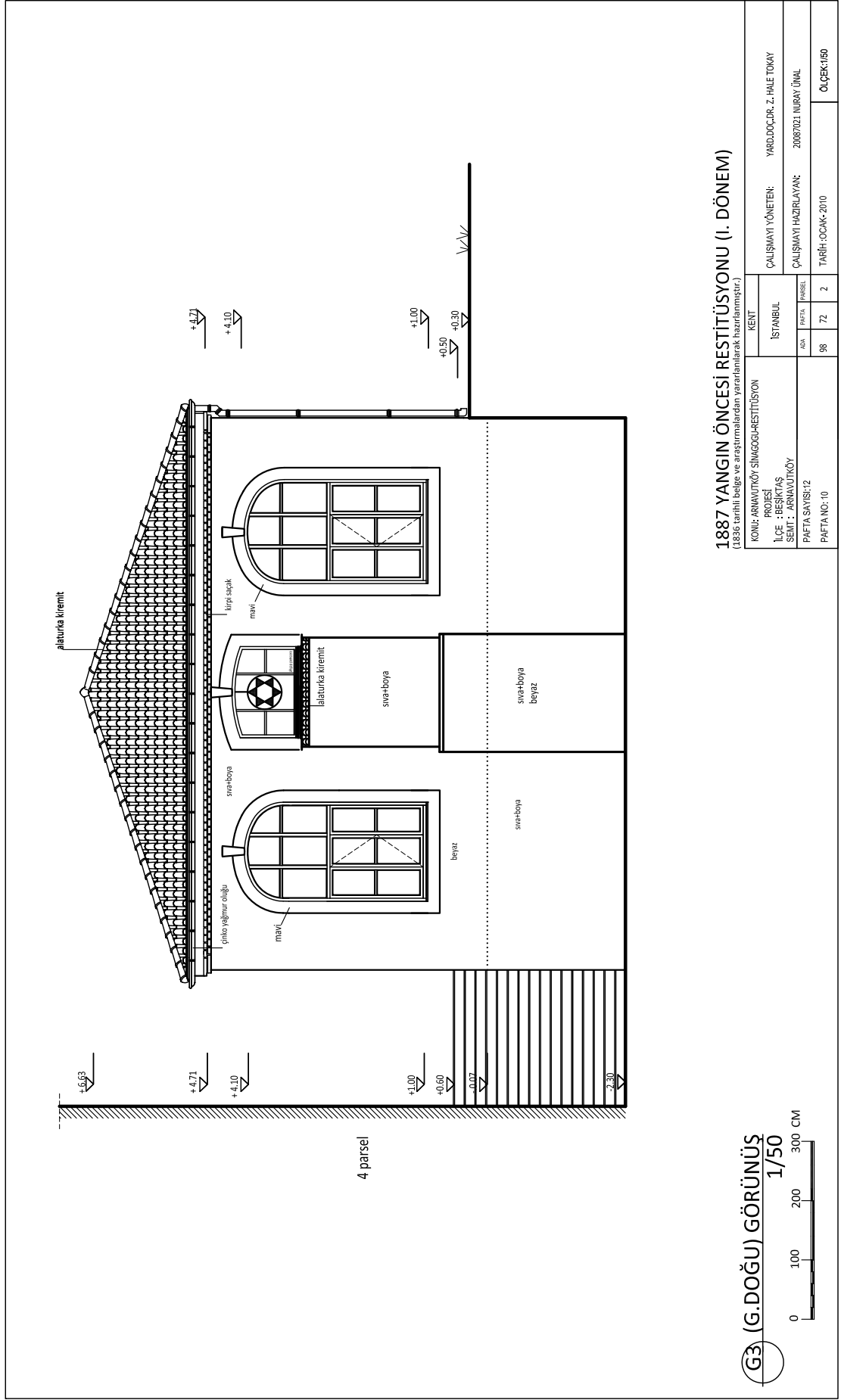

Çizim C.18. K2 Kesiti (Restitüsyon- I. Dönem)

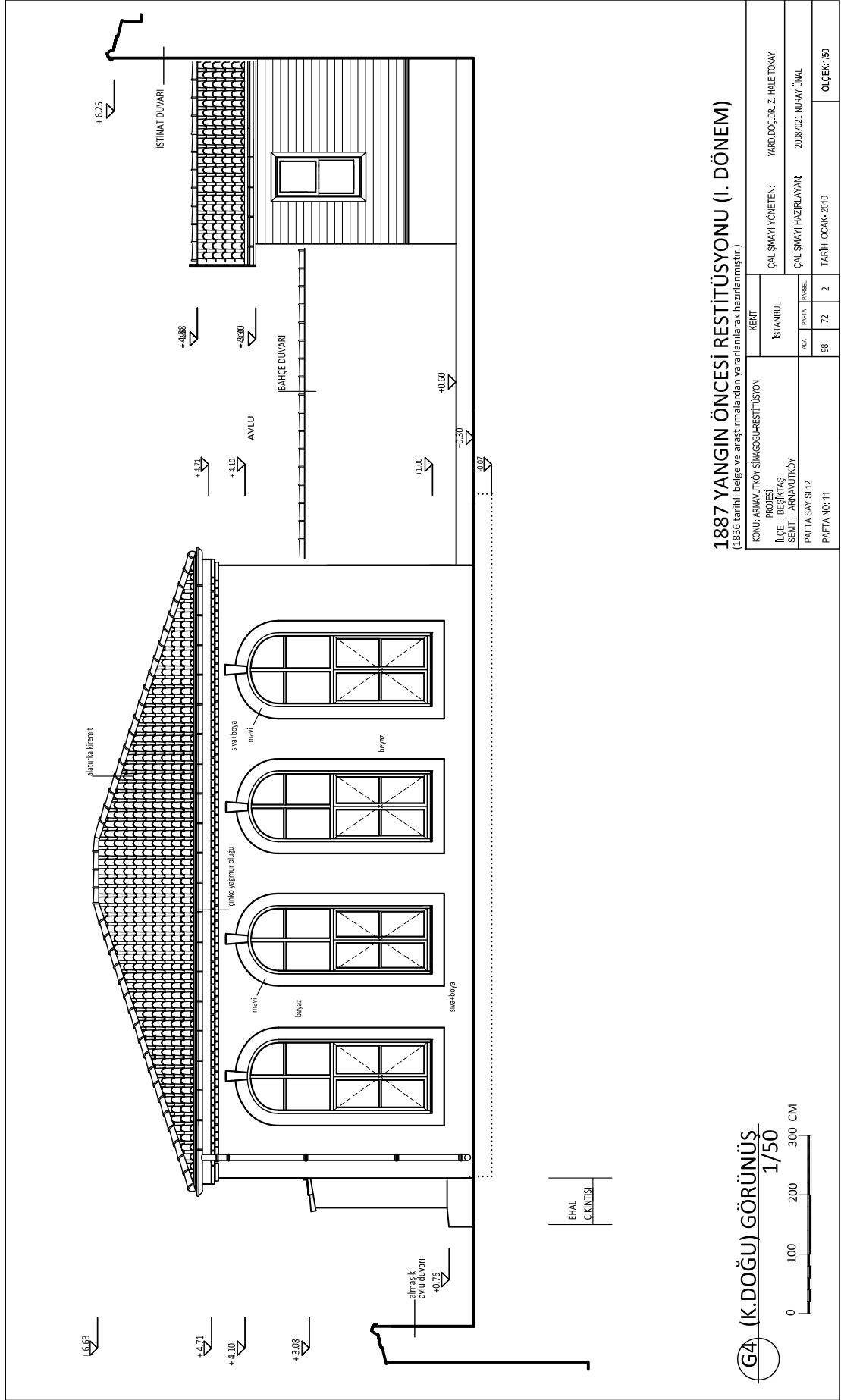

Çizim C.19. K3 Kesiti (Restitüsyon- I. Dönem)

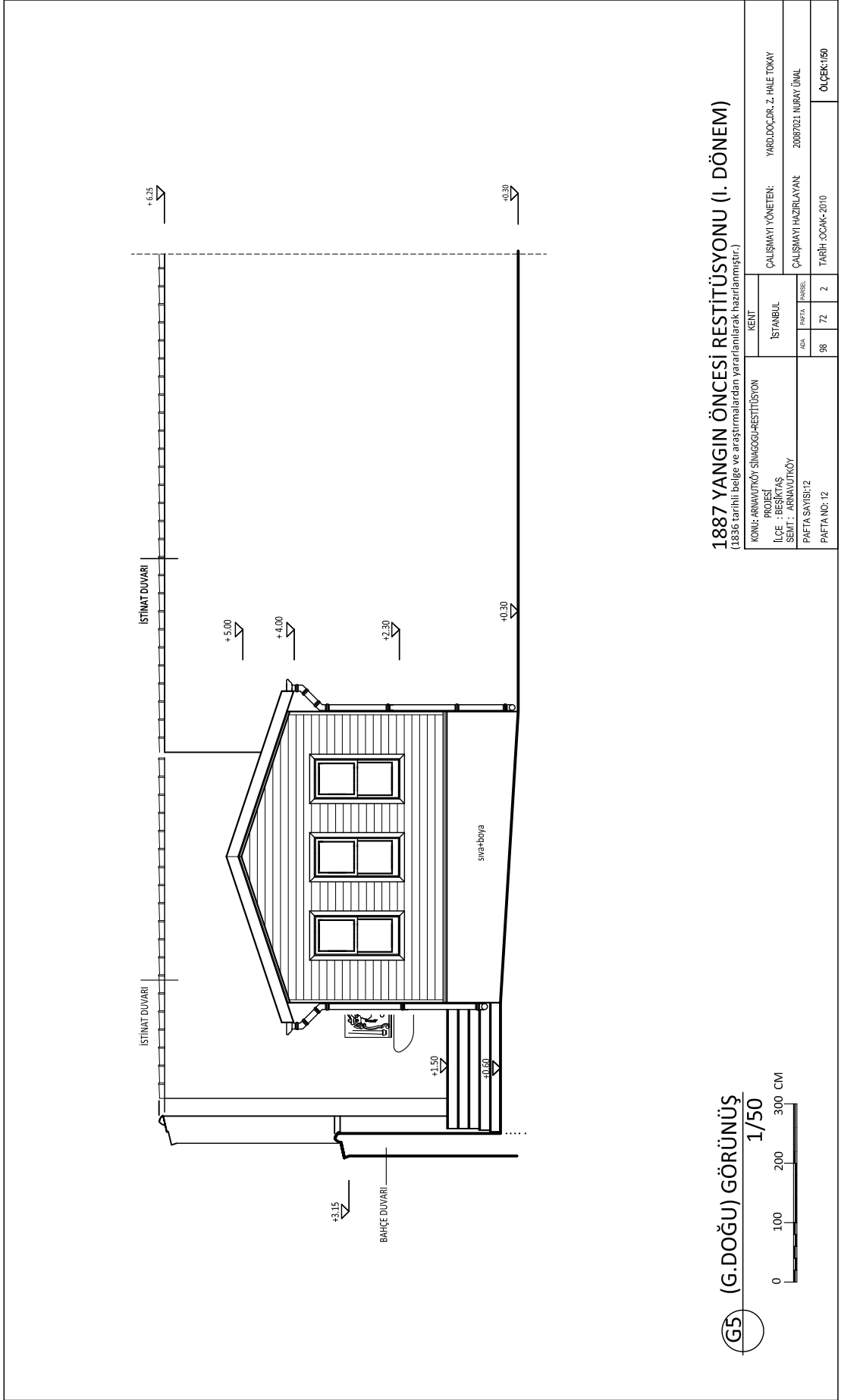

Çizim C.22. Güneydoğu Görünüşü (Restitüsyon- I. Dönem)

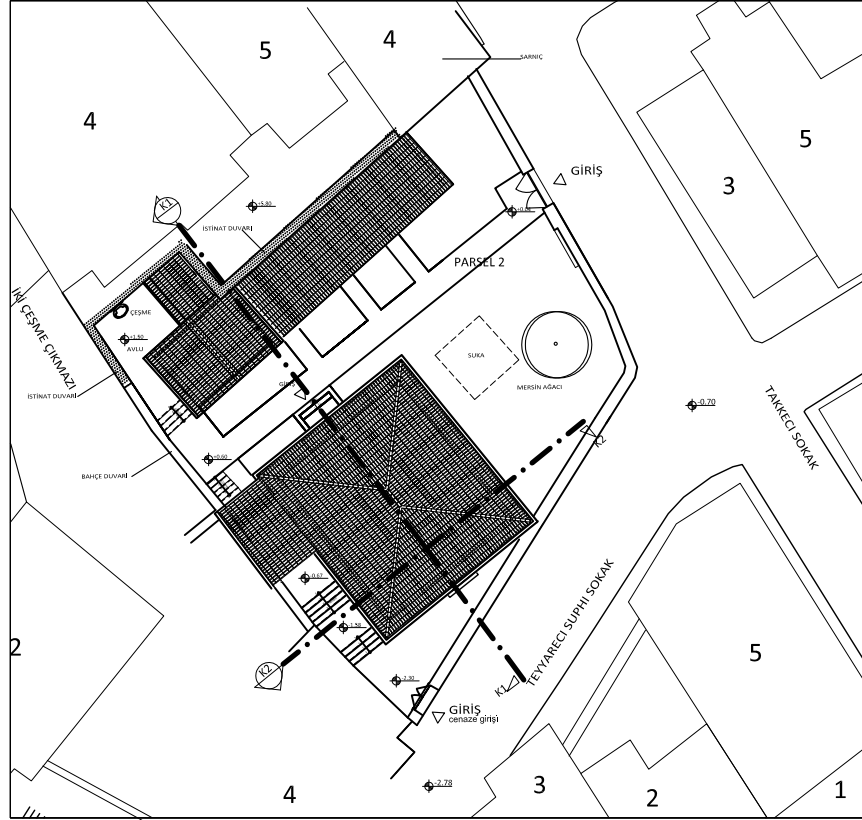

Çizim C.23. Kuzeydoğu Görünüşü (Restitüsyon- I. Dönem)

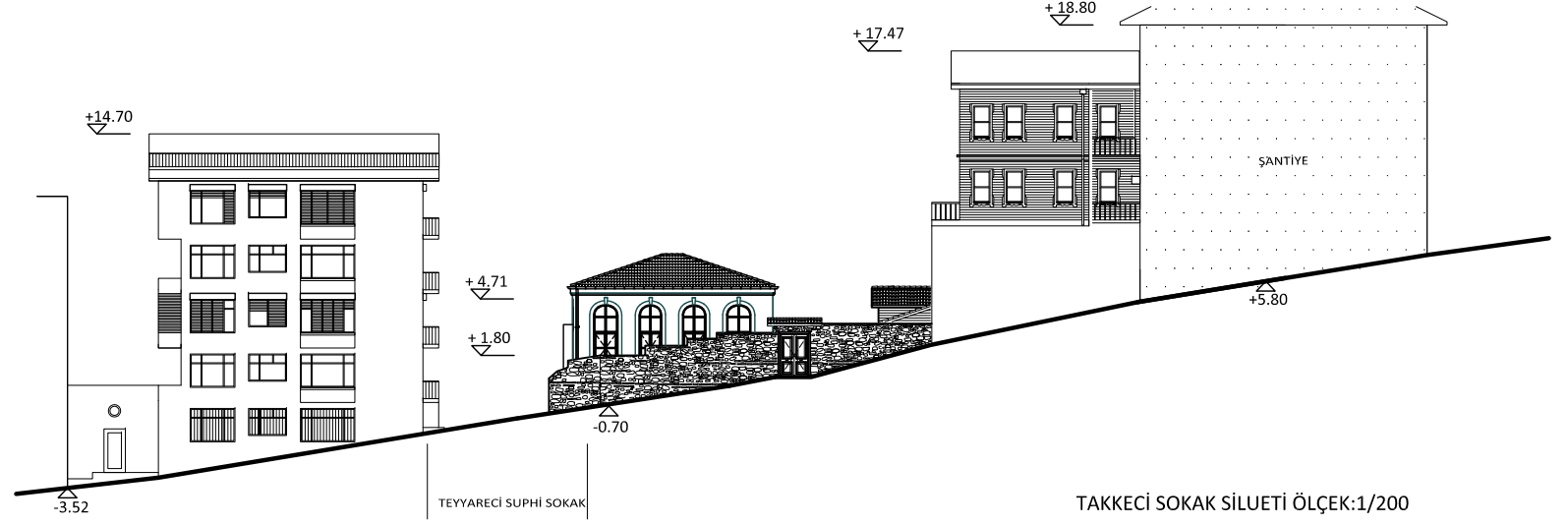
Çizim C.25. II. Dönem Yapı Analizi (Restitüsyon)

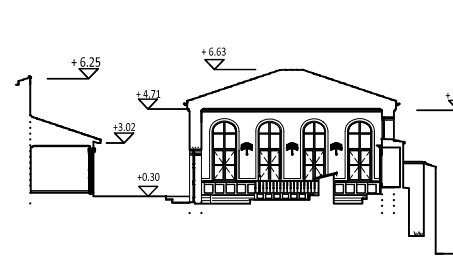
VAZİYET PLANI
1/200

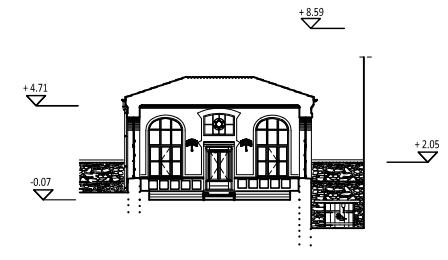
TEYYARECİ SUPHİ SOKAK SİLÜETİ ÖLÇEK:1/200

TAKKECİ SOKAK SİLÜETİ ÖLÇEK:1/200

K1 KESİTİ ÖLÇEK:1/200

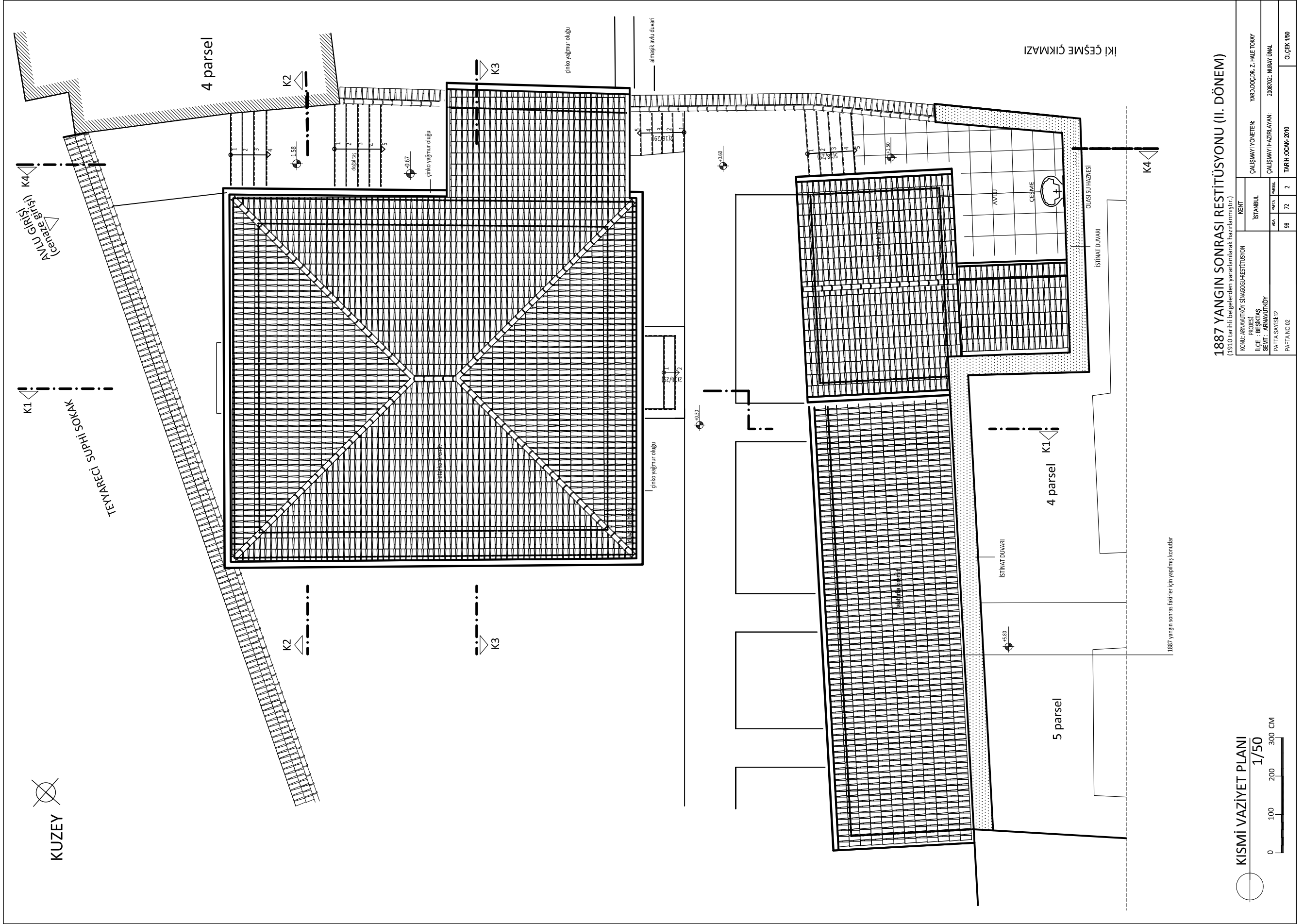
K2 KESİTİ ÖLÇEK:1/200

0 5M 10M 15M

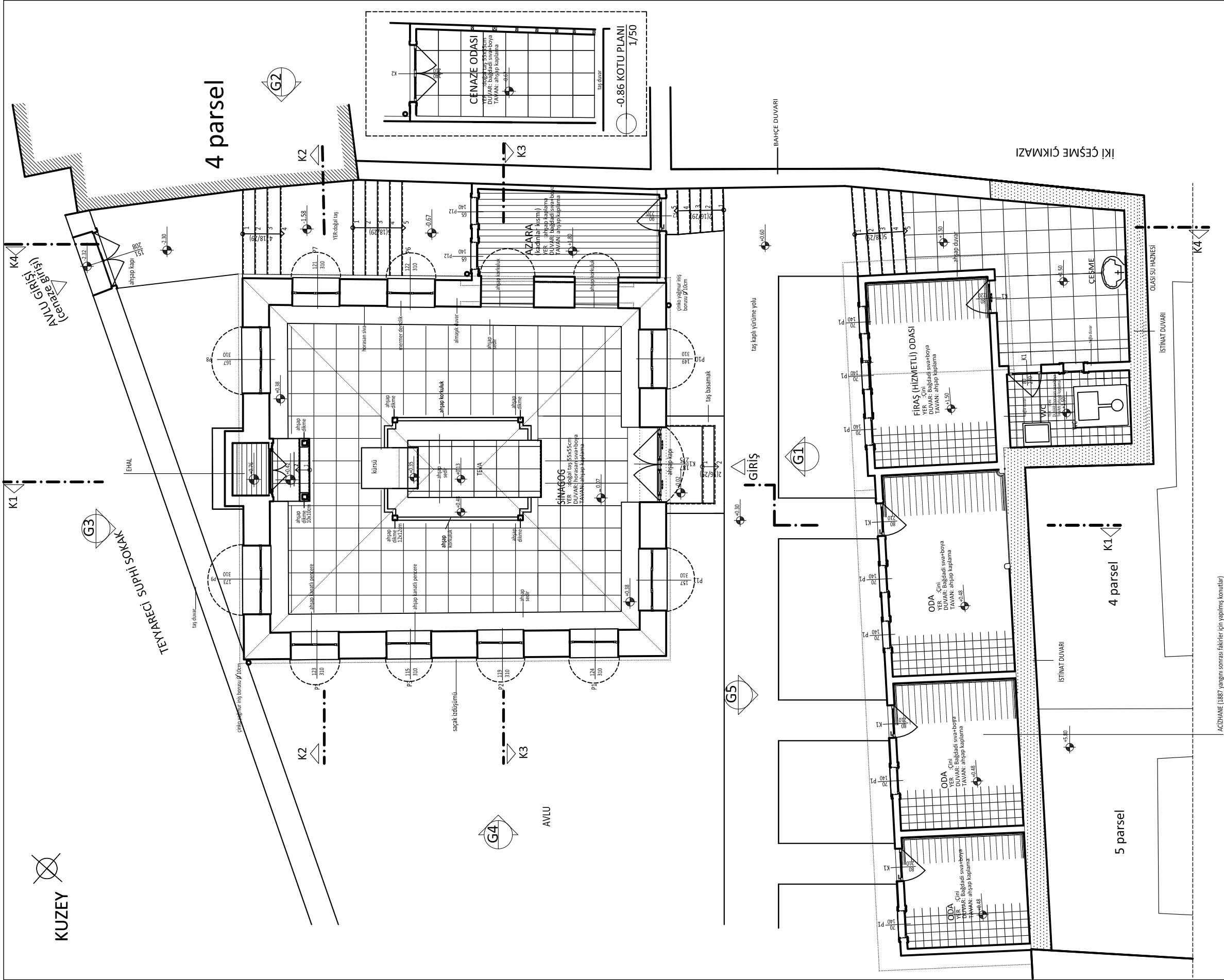
1887 YANGIN SONRASI RESTİTÜSYONU (II. DÖNEM)

(1910 tarihli belgelerden yararlanılarak hazırlanmıştır.)

KONU: ARNAVUTKÖY SİNAGOGU-RESTİTÜSYON	KENT	ÇALIŞMAYI YÖNETEN:	YARD.DOÇ.DR. Z. HALE TOKAY
PROJESİ	İSTANBUL	ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN:	20087021 NURAY ÜNAL
İLÇE : BEŞİKTaş			
SEMT : ARNAVUTKÖY			
PAFTA SAYISI:12	ADA	PAFTA	PARSEL
PAFTA NO:01	98	72	2
	TARİH	OCAK-2010	ÖLÇEK:1/50

Çizim C.27. Kısmi Vaziyet Planı (Restitüsyon- II. Dönem)
248

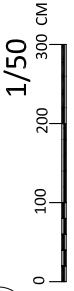
Çizim C.28. Zemin Kat Planı (Restitüsyon- II. Dönem)

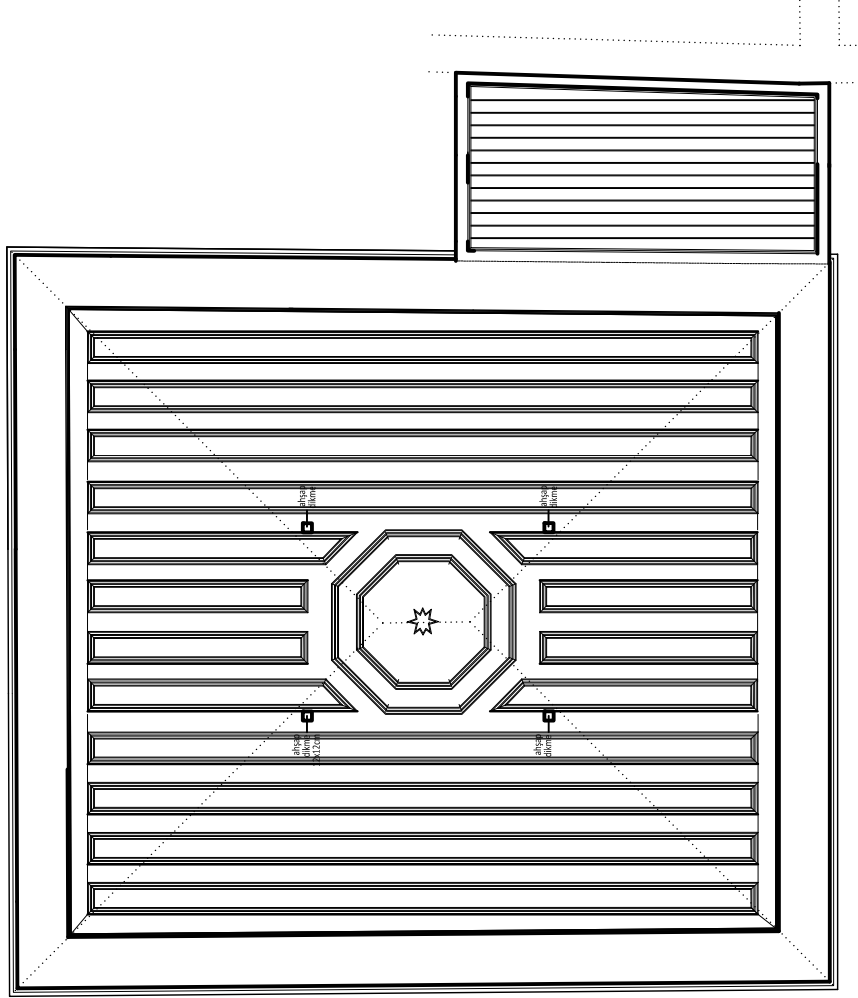
1887 YANGIN SONRASI RESTİTÜSYONU (II. DÖNEM)

(1910 tarihli belgelerden yararlanılarak hazırlanmıştır.)

KONİ: ARNAVUTKÖY- SİNGAGGÜ-RESTİTÜSYON	KENT		ÇALIŞMAYI YÖNETEN	
	PROJEŞİ	İSTANBUL	YARD. DOÇ. DR. Z. HALE TOKAY	
İLÇE : BEŞİKTAŞ	SEMİT : ARNAVUTKÖY		ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN:	
	PAFTA SAYISI: 12	PARSEL	20087021 NURAY ÜNAL	
PAFTA NO: 3		98	72	2
		TARİH: 30.04.2010		ÖLÇEK: 1/50

P1 ZEMİN KAT PLANI

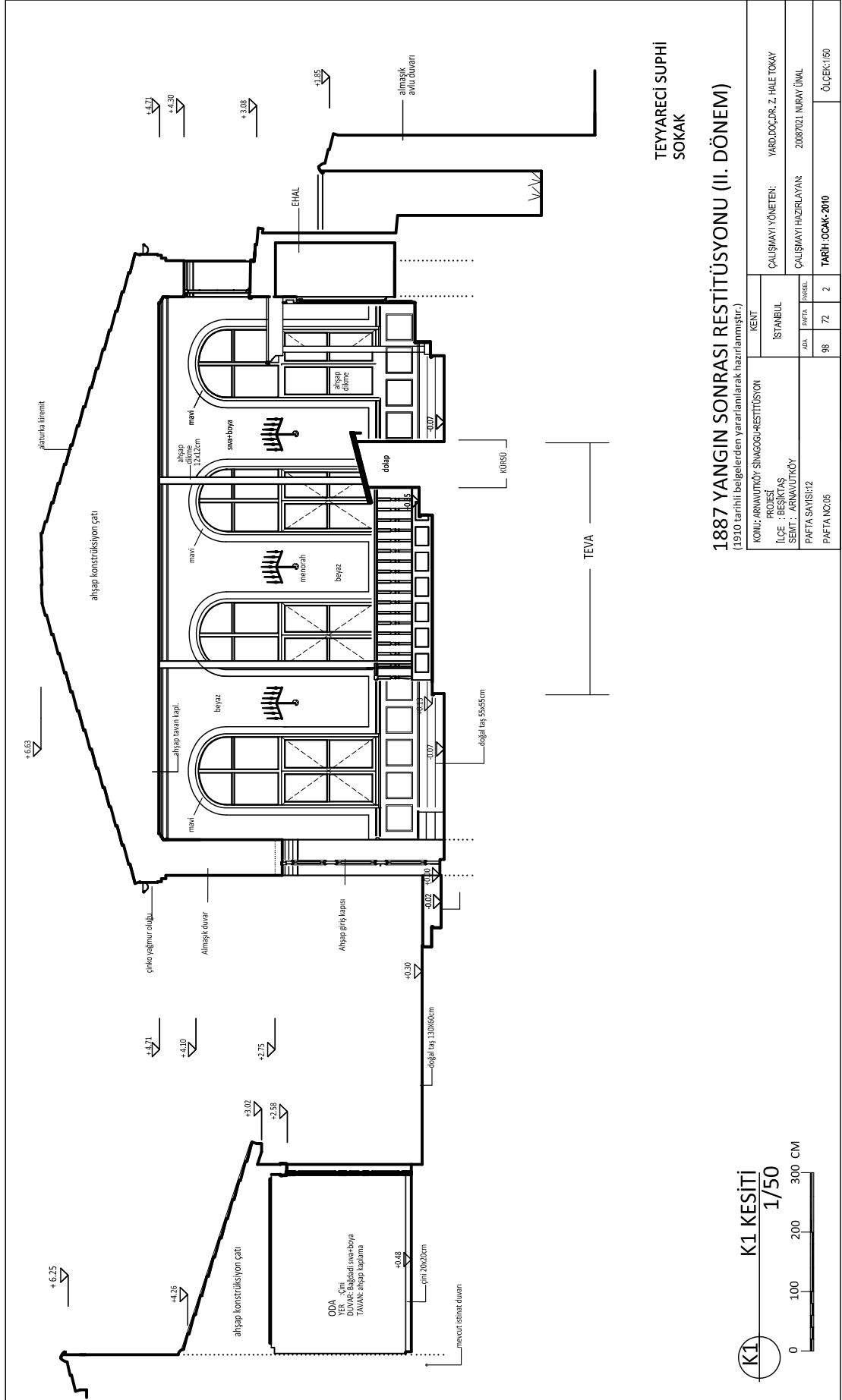
1887 YANGIN SONRASI RESTİTÜSYONU (II. DÖNEM)

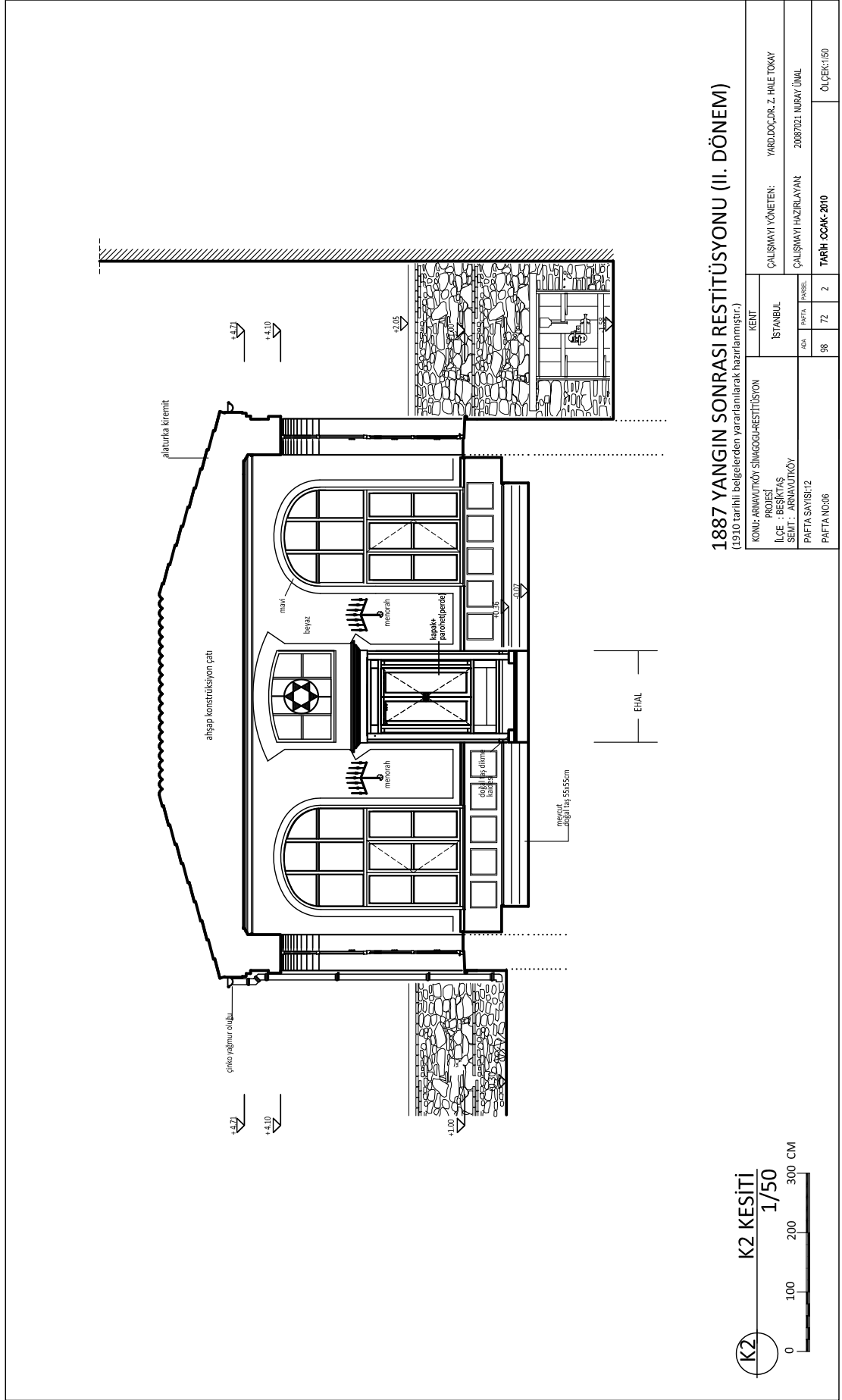
(1910 tarihli belgelerden yararlanılarak hazırlanmıştır.)

KONU: ARNAVUTKÖY ŞİMGÖĞÜ-RESTİTÜSYON		KENT		ÇALIŞMAYI YÖNETEN: YARDIÇI, DR. Z. HALE TOKAY	
PROJESİ		İSTANBUL		ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN: 20087021 NURAY ÜNAL	
İLÇE : BEŞİKTAŞ		PAFTA NO: 04		TARİH : OCAK-2010	
SEMT : ARNAVUTKÖY		PAFTA SAYISI: 12		ÖLÇEK: 1/50	
PAFTA NO: 04		98		72	
		PAFTA		PARSEL	
		2			

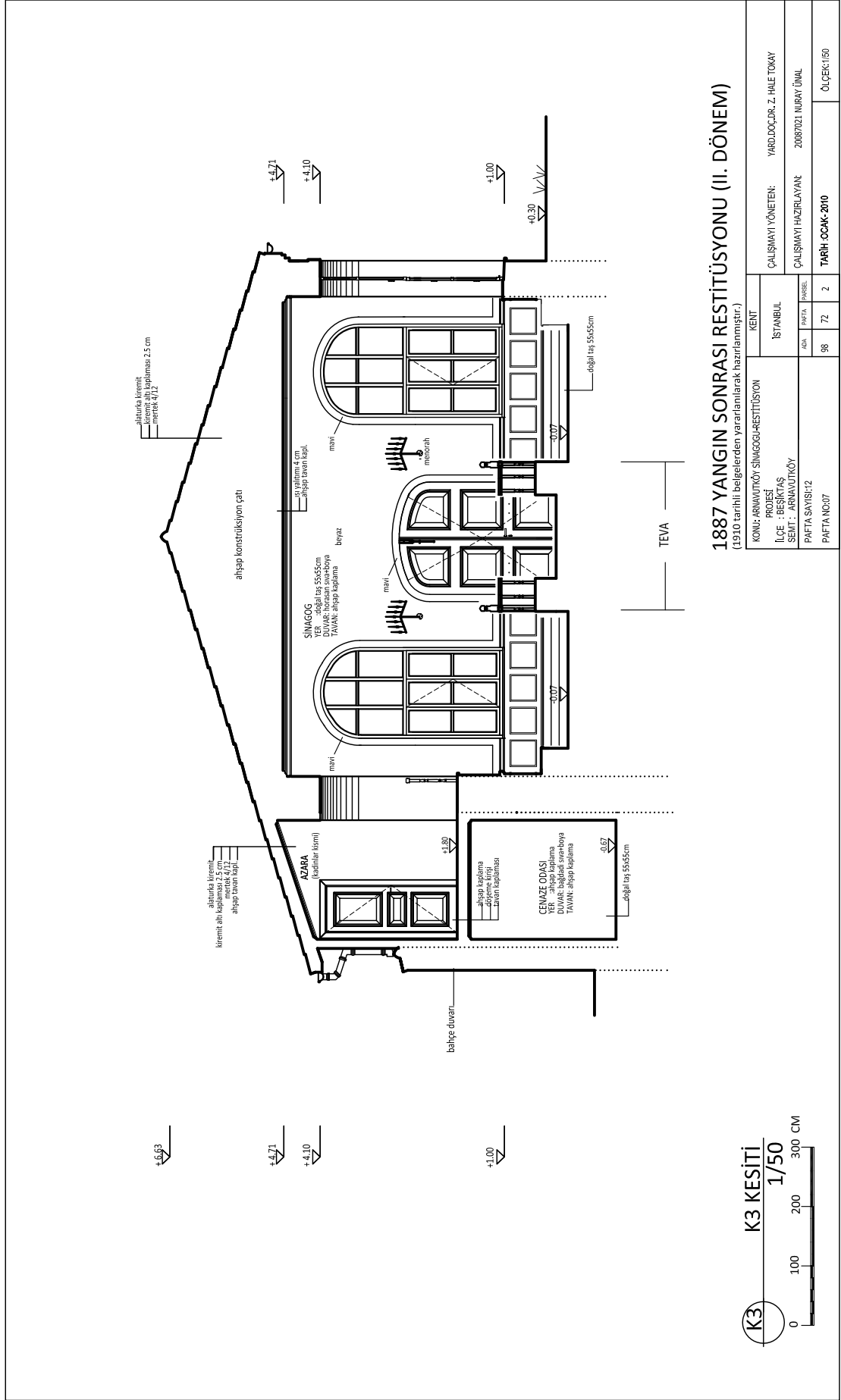
P1 TAVAN PLANI
1/50
0 100 200 300 CM

Çizim C.29. Tavan Planı (Restitüsyon- II. Dönem)

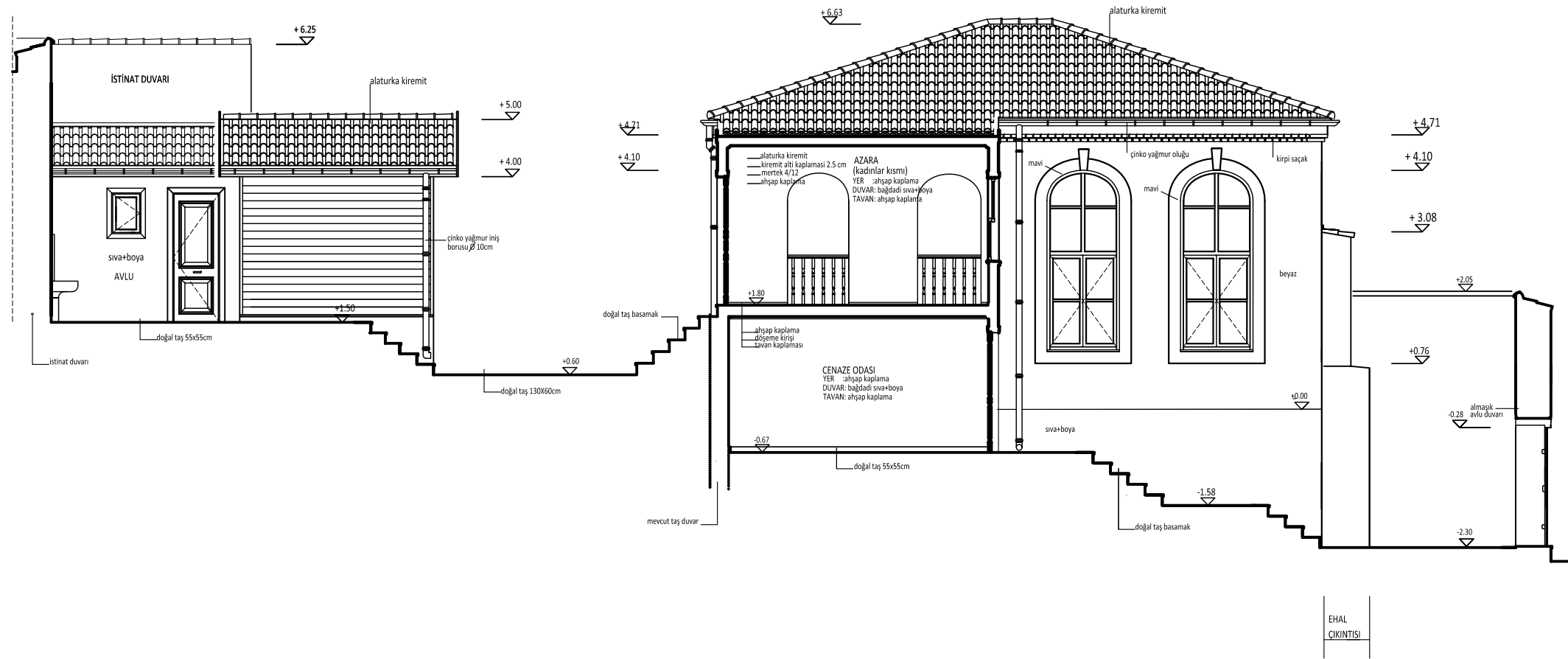

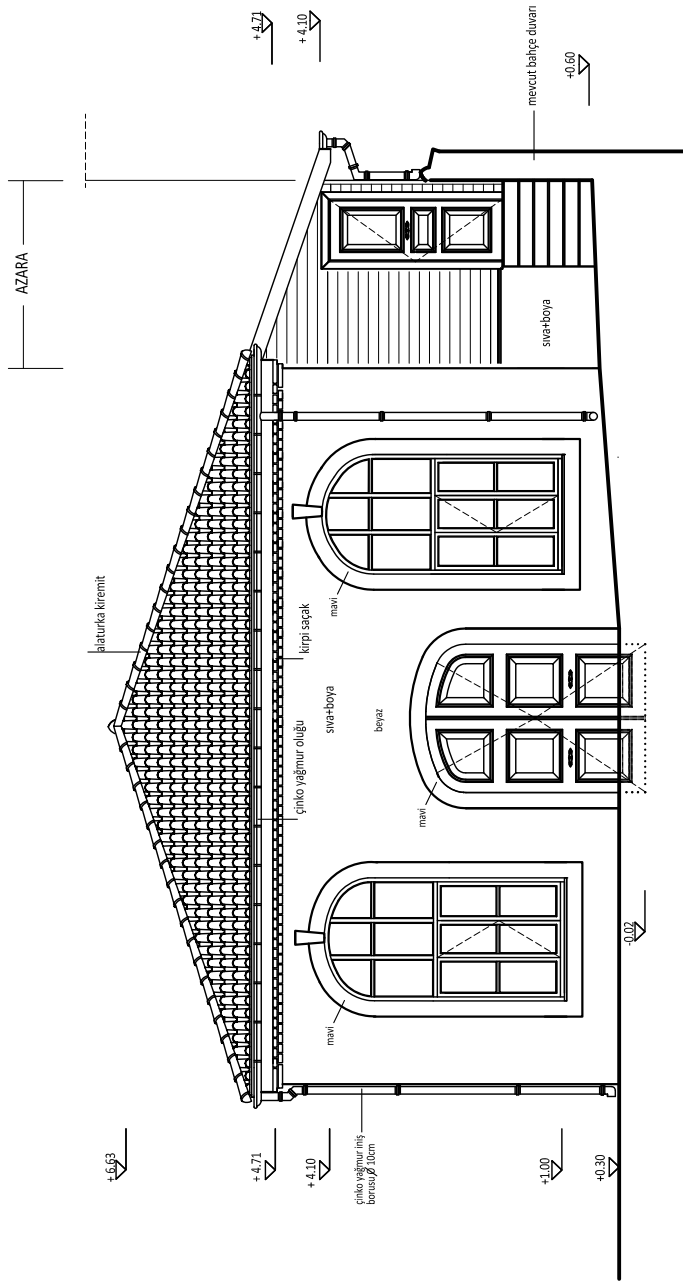
Çizim C.31. K2 Kesiti (Restitüsyon- II. Dönem)

Çizim C.32. K3 Kesiti (Restitüsyon- II. Dönem)

Çizim C.33. K4 Kesiti (Restitüsyon- II. Dönem)

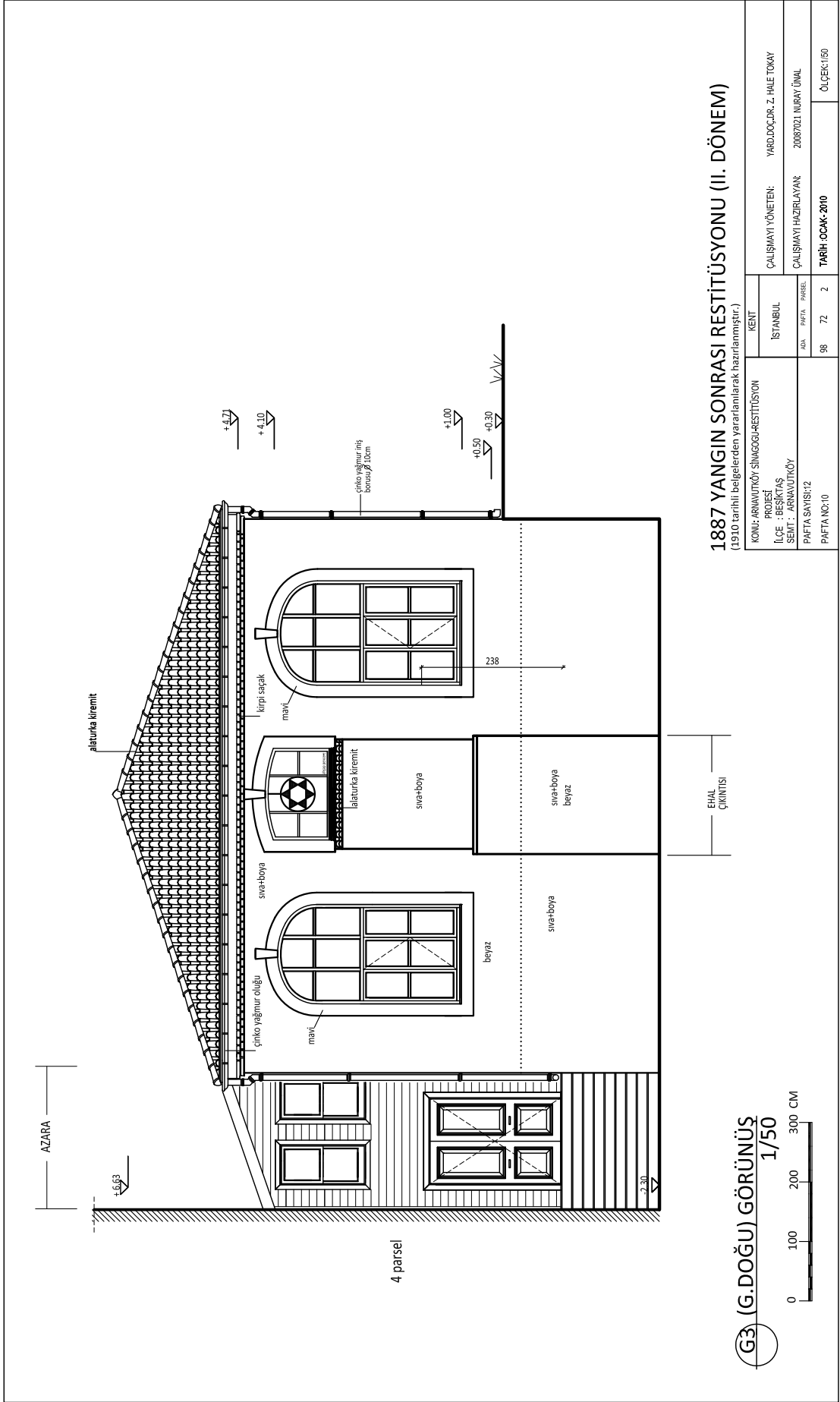
1887 YANGIN SONRASI RESTİTÜSYONU (II. DÖNEM)

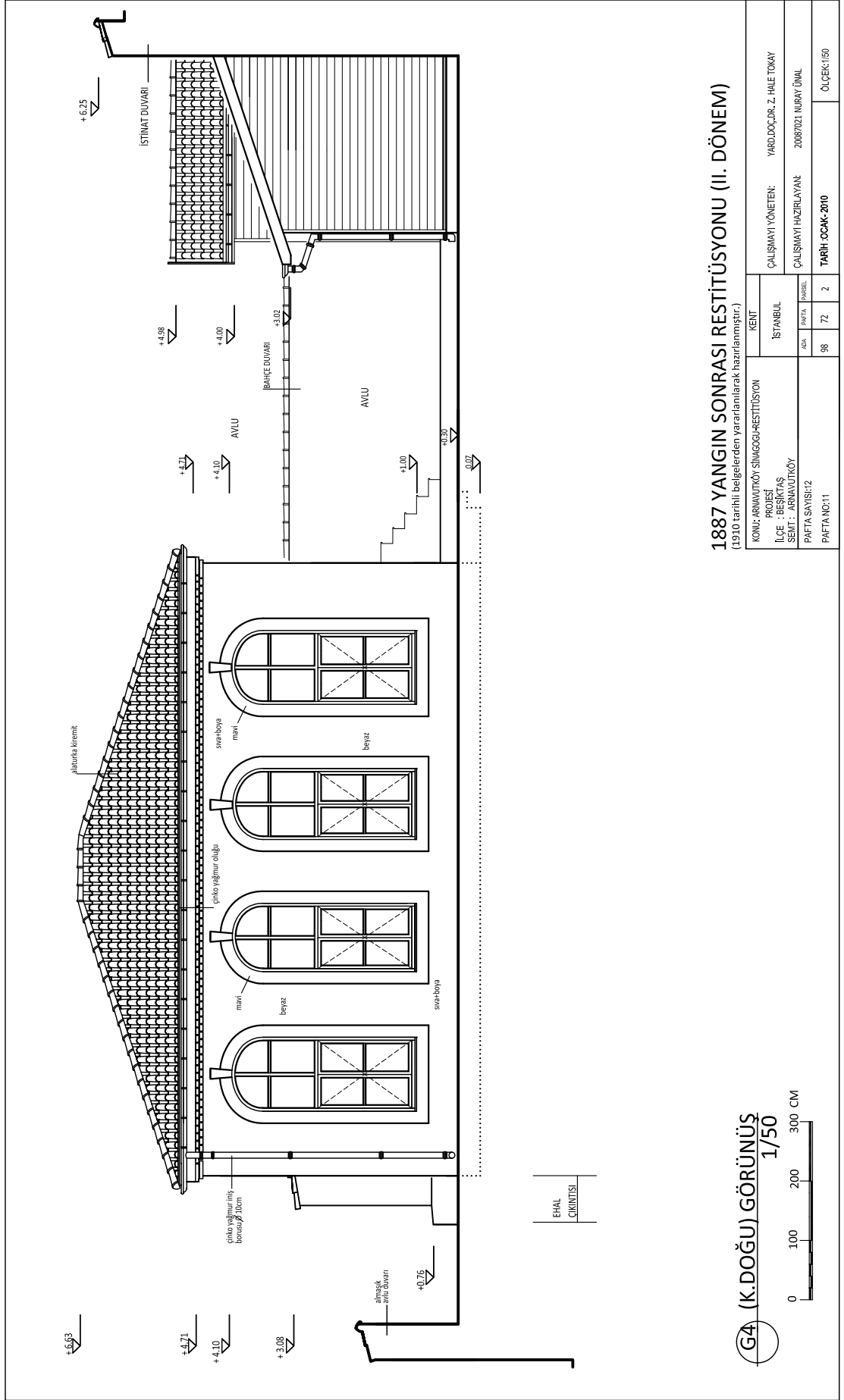
(K.BATI) GÖRÜNÜŞ
1/50

G1

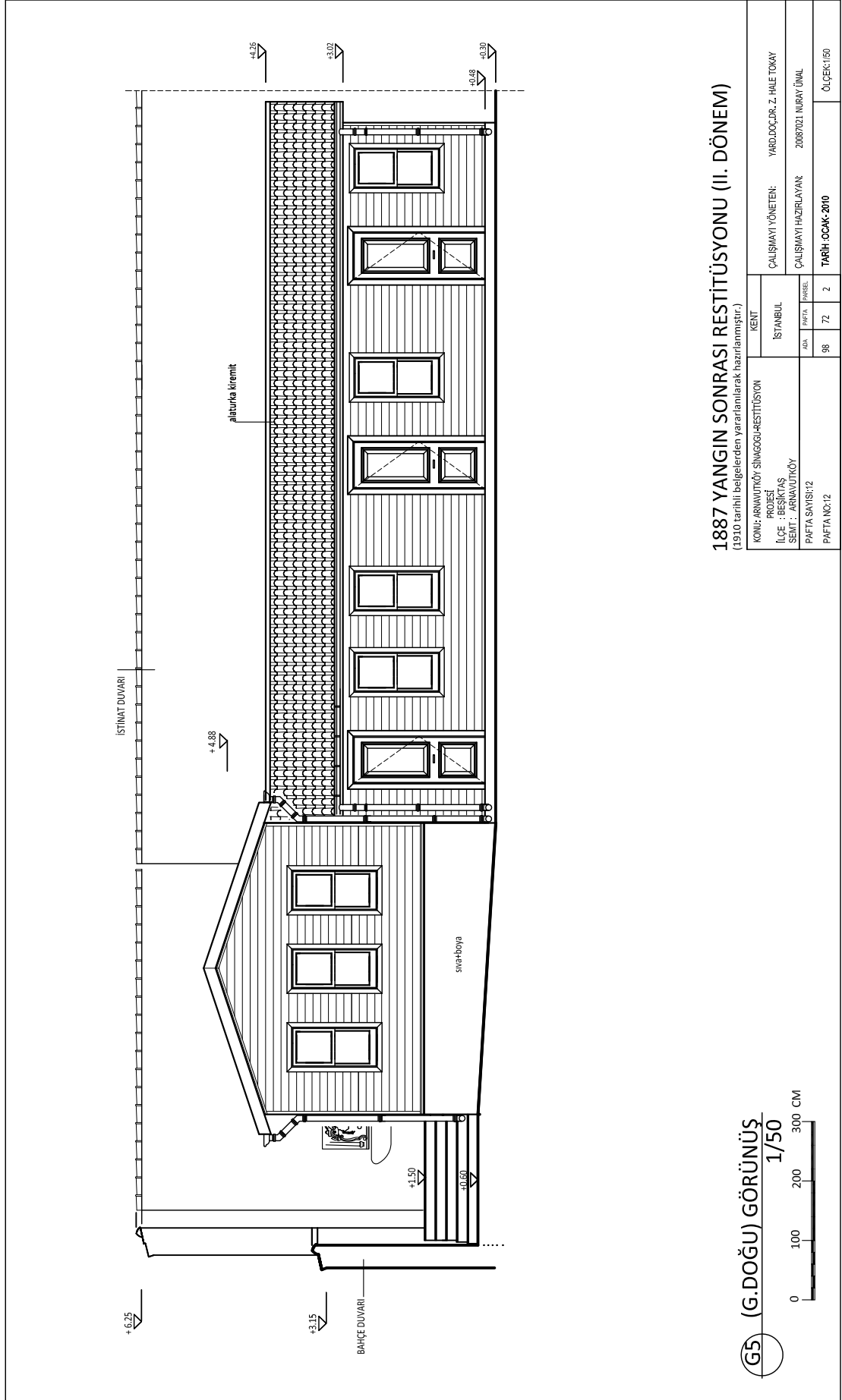
Çizim C.34. Kuzeybatı Görünüşü (Restitüsyon- II. Dönem)

255

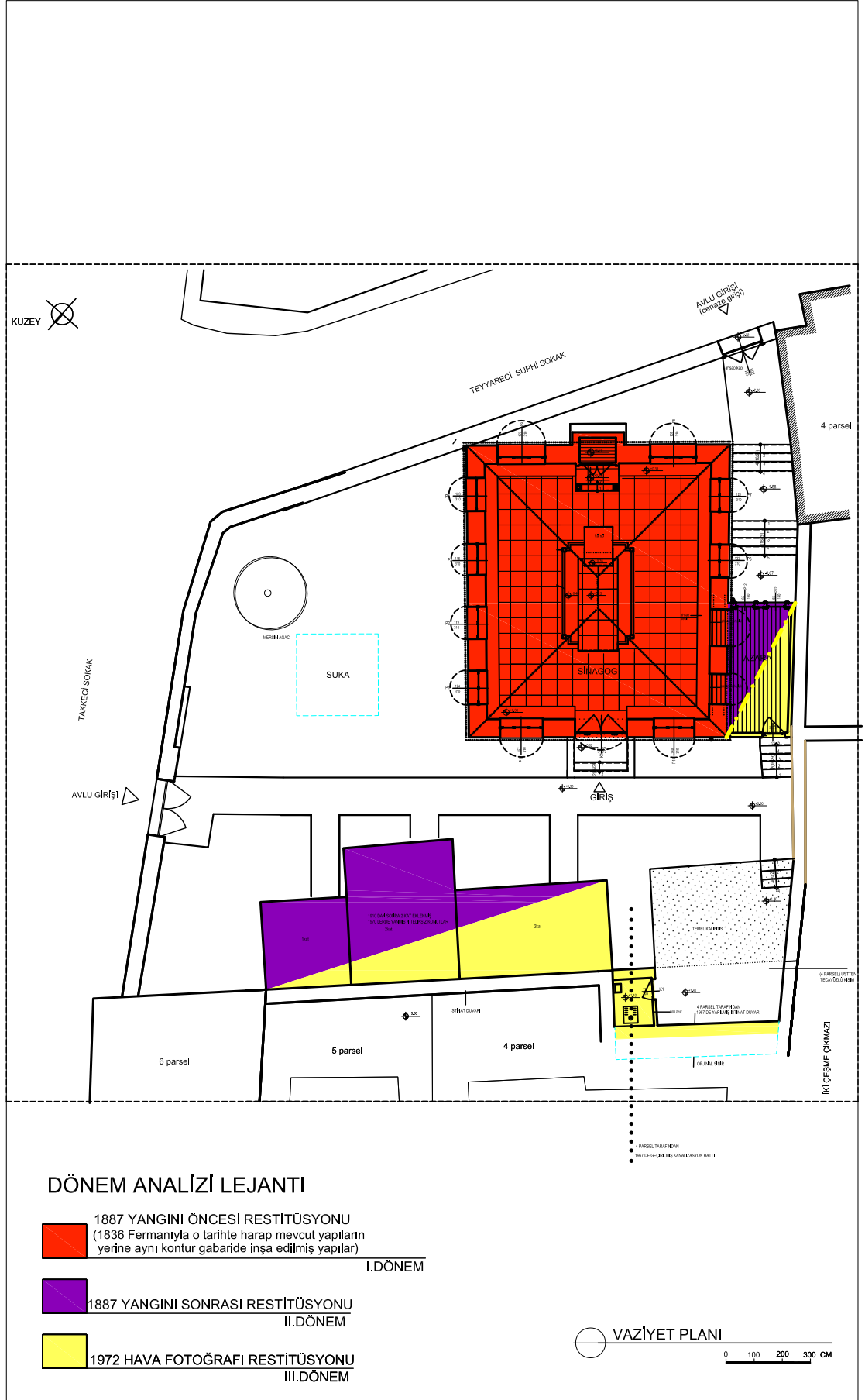

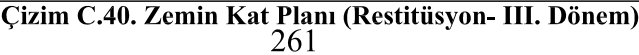
Çizim C.36. Kuzeydoğu Görünüşü (Restitüsyon- II. Dönem)

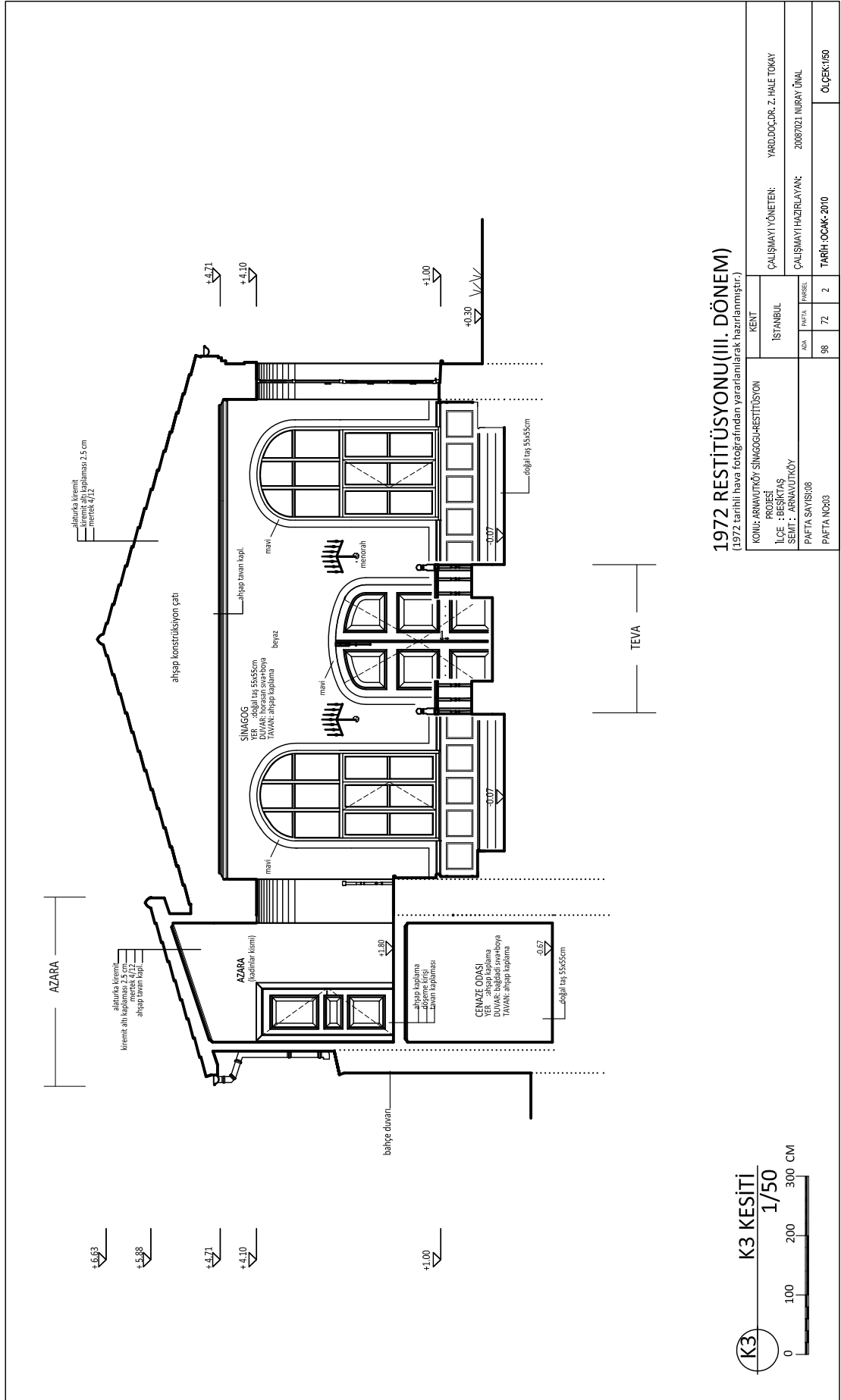

Çizim C.37. Güneydoğu Görünüşü (Restitüsyon- II. Dönem)

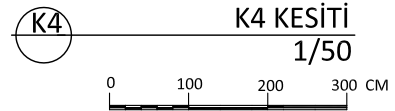
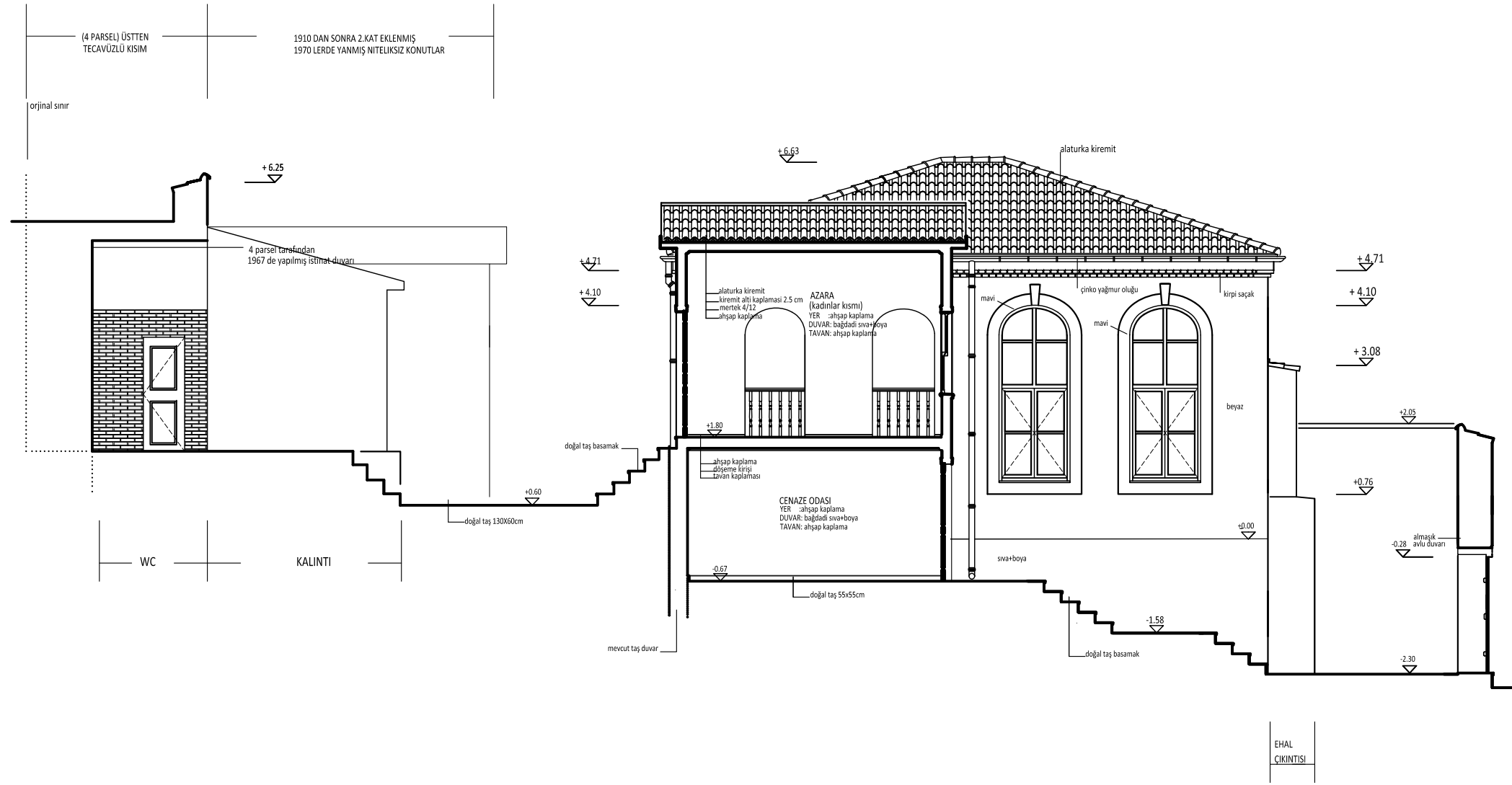

[illegible]

Çizim C.41. K3 Kesiti (Restitüsyon- III. Dönem)

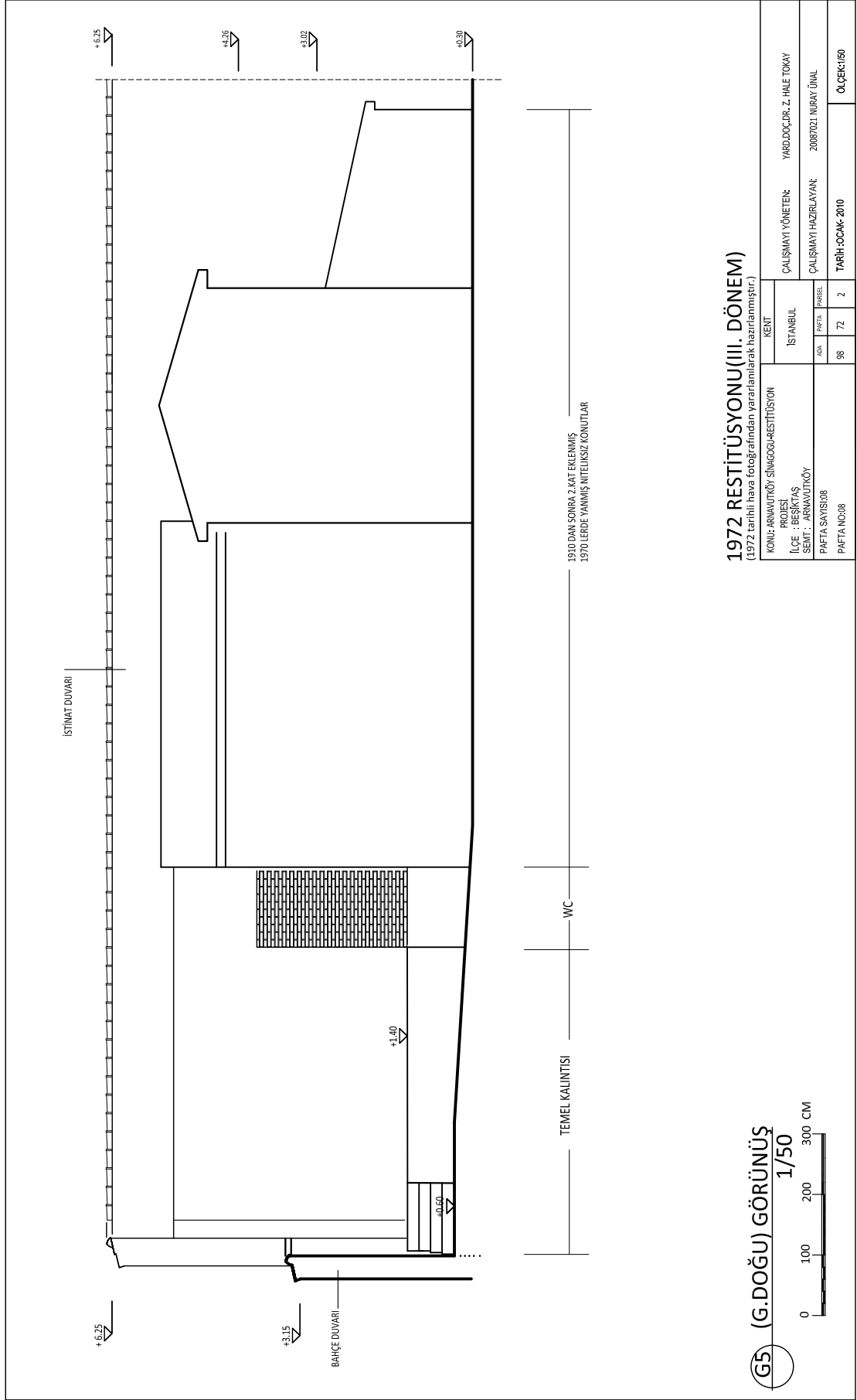

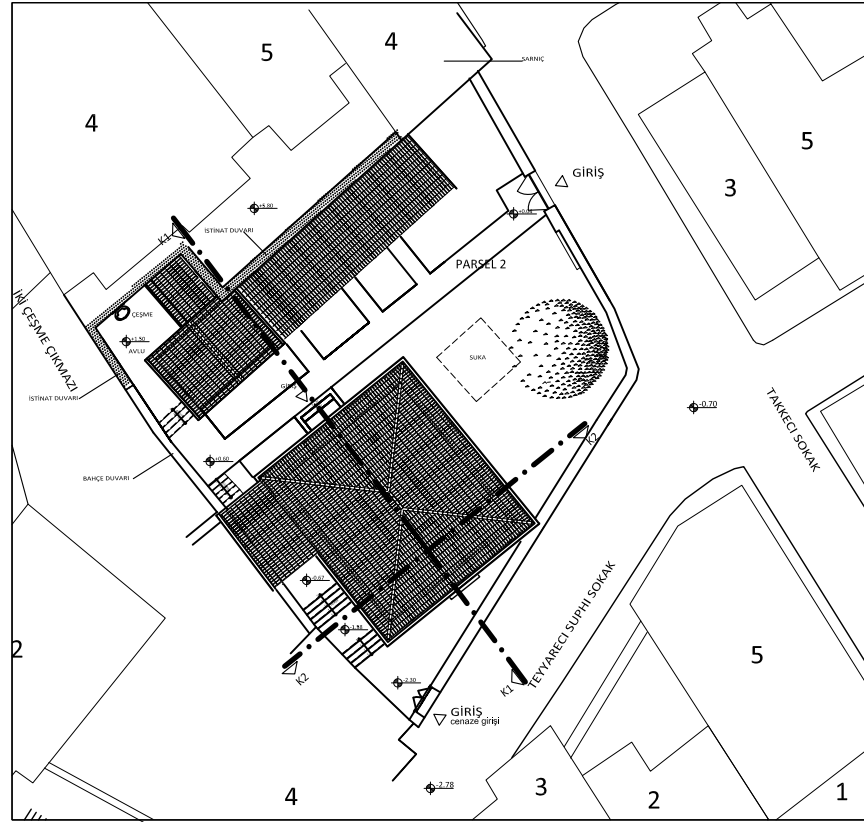
1972 RESTİTÜSYONU(III. DÖNEM)

(1972 tarihli hava fotoğrafından yararlanılarak hazırlanmıştır.)

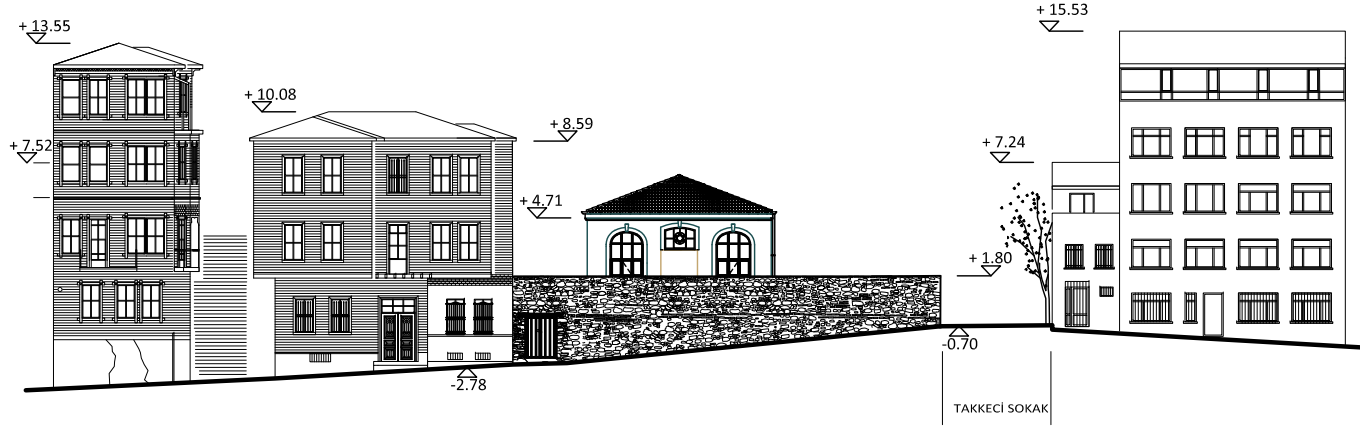
KONU: ARNAVUTKÖY SINAGOGU-RESTİTÜSYON	KENT		ÇALIŞMAYI YÖNETEN: YARD.DOÇ.DR. Z. HALE TOKAY	
PROJESİ	İSTANBUL		ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN: 20087021 NURAY ÖNAL	
İLÇE : BEŞİKTAŞ	ADA:	PAFTA:	TARİH :OCAK- 2010	
SEMT : ARNAVUTKÖY	98	72	2	ÖLÇEK:1/50
PAFTA SAYISI:08				
PAFTA NO:04				

Çizim C.42. K4 Kesiti (Restitüsyon- III. Dönem)

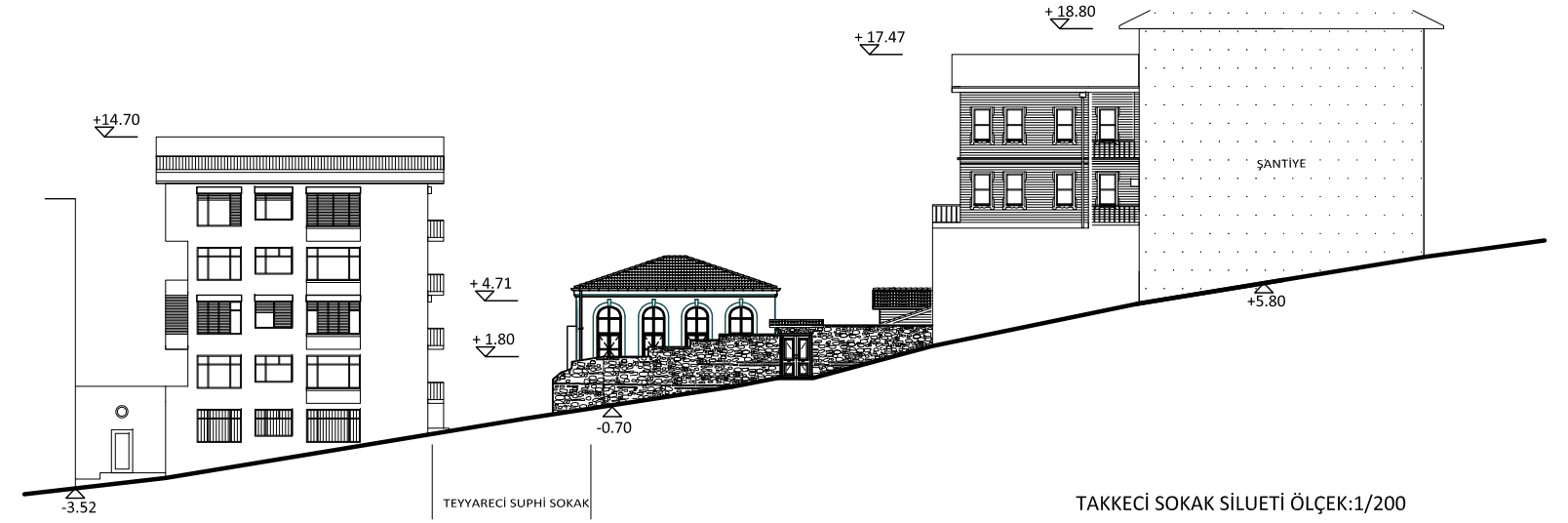

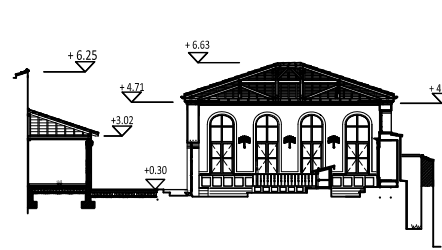
VAZİYET PLANI
1/200

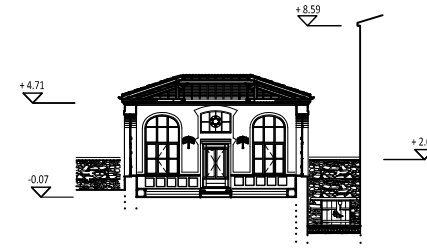
TEYYARECİ SUPHİ SOKAK SİLÜETİ ÖLÇEK:1/200

TAKKECİ SOKAK SİLÜETİ ÖLÇEK:1/200

K1 KESİTİ ÖLÇEK:1/200

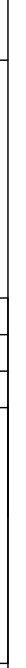

K2 KESİTİ ÖLÇEK:1/200

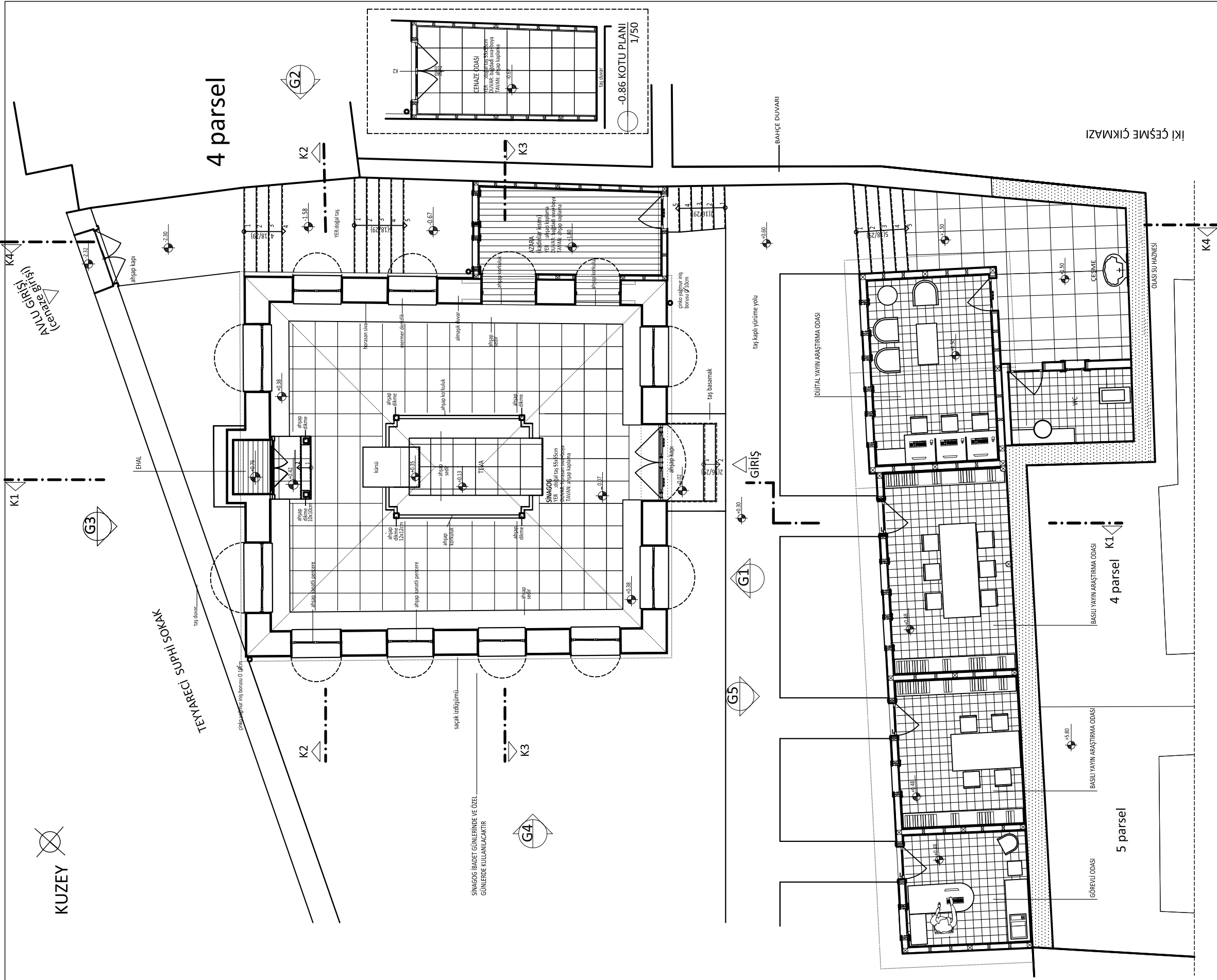

SİNAGOG VE SEFERAD KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMA MERKEZİ (II. Dönem restitüsyonuna göre restorasyon projesi hazırlanmıştır.)

KONU: ARNAVUTKÖY SİNAGOGU-RESTORASYON	KENT			ÇALIŞMAYI YÖNETEN:	YARD.DOÇ.DR. Z. HALE TOKAY
PROJESİ	İSTANBUL			ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN:	20087021 NURAY ÜNAL
İLÇE : BEŞİKTAŞ	ADA	PAFTA	PARSEL	TARİH :OCAK- 2010	ÖLÇEK:1/200
SEMT : ARNAVUTKÖY	98	72	2		
PAFTA SAYISI:22					
PAFTA NO:01					

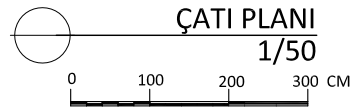
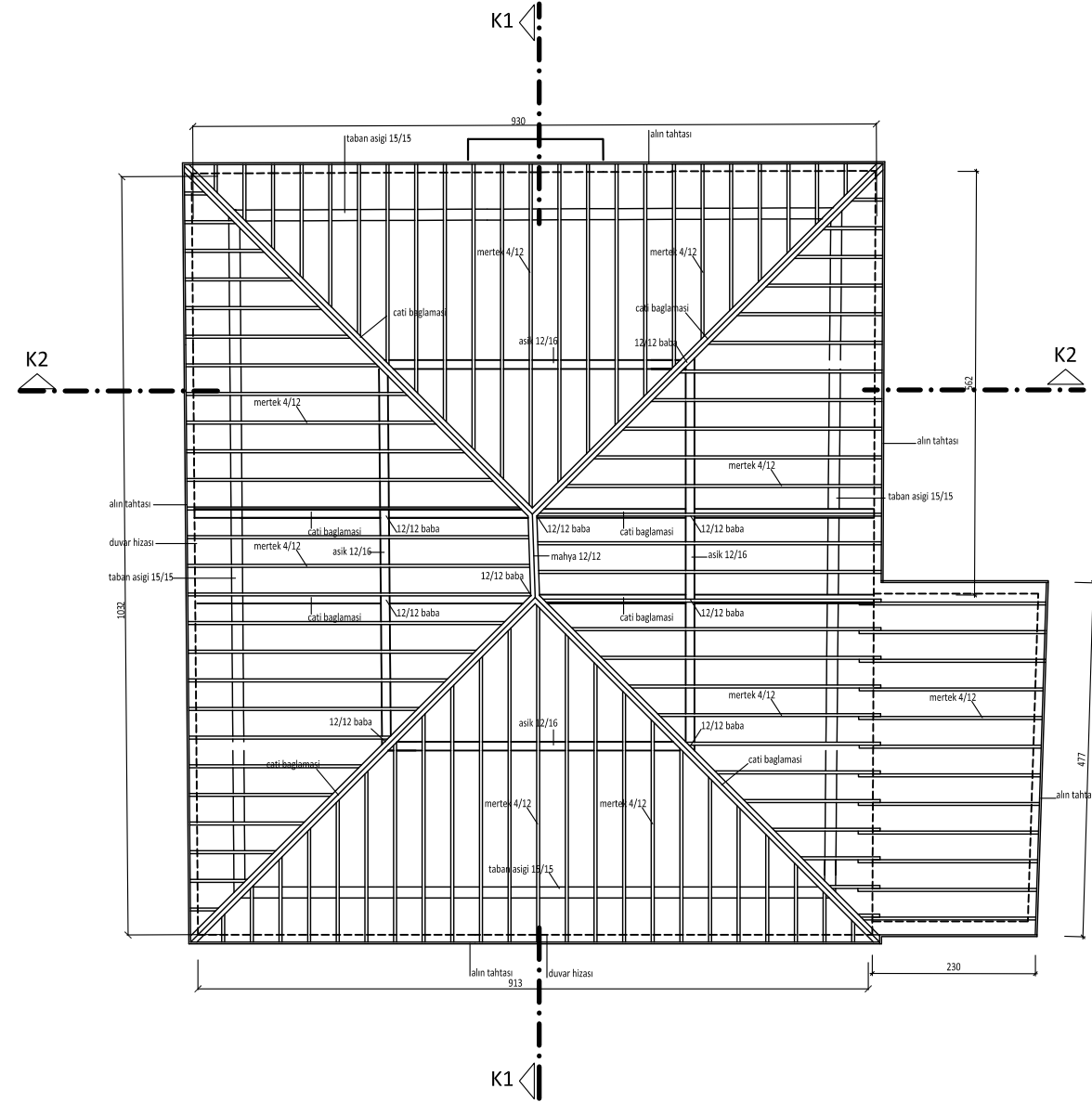
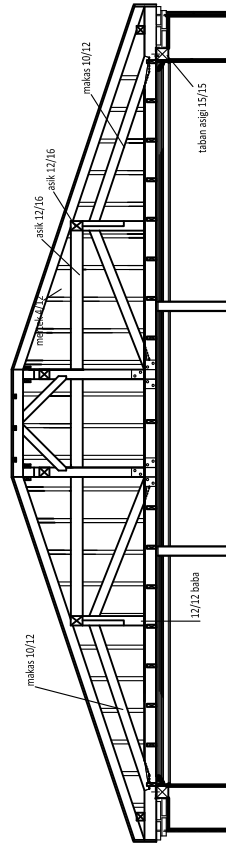
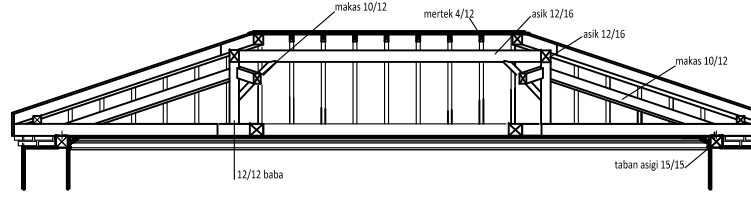

270

Çizim C.50. Zemin Kat Planı- Tefrişli (Restorasyon)

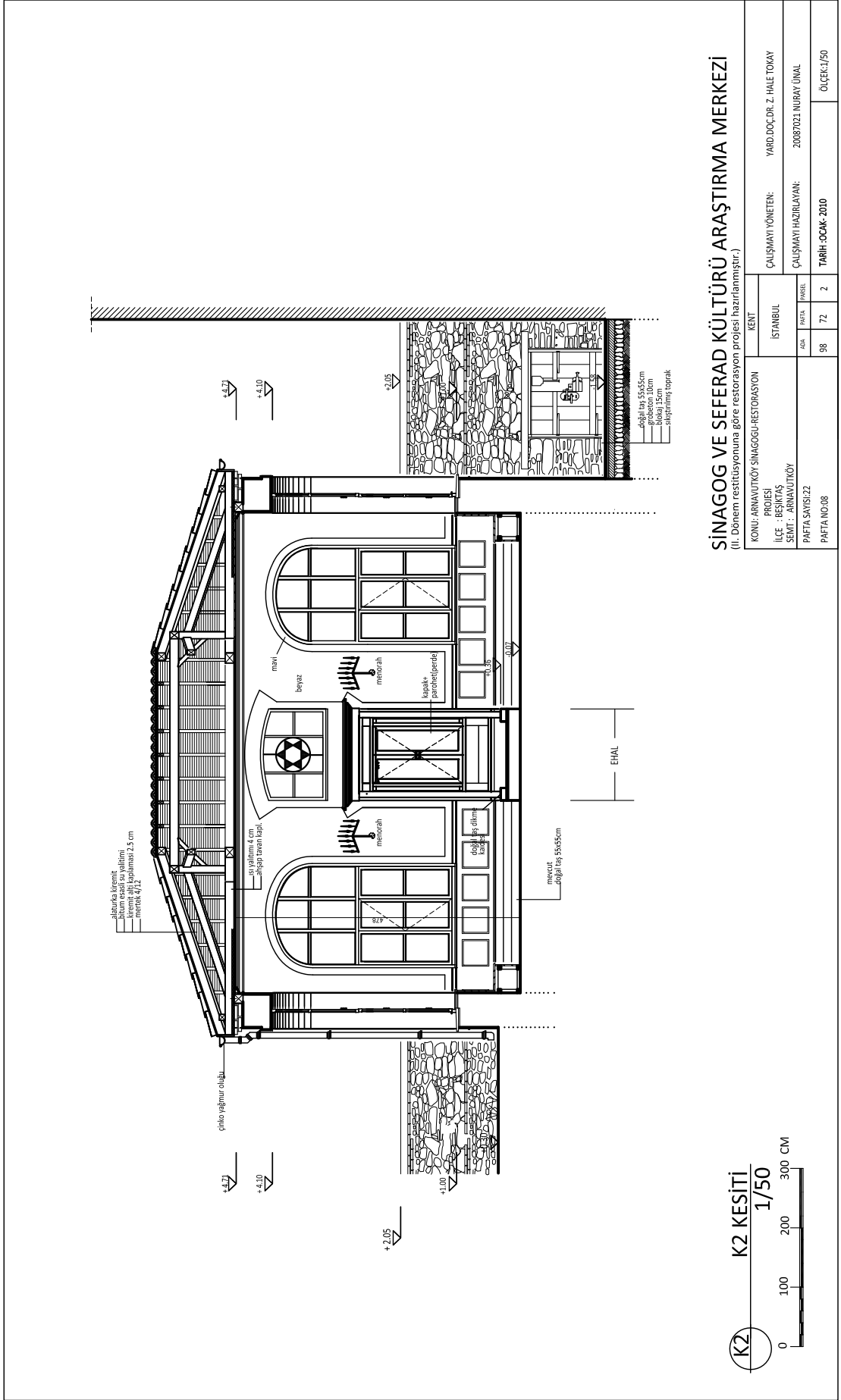
KENT		ÇALIŞMAYI YÖNETEN:	
İSTANBUL		YARD. DOÇ. DR. Z. HALE TOKAY	
KONU: ARNAVÜTKÖY SİNAGOĞU-RESTORASYON		ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN:	
PROJESİ		20087021 NURAY ÜNAL	
İLÇE : BEŞİKTAŞ		TARİH : OCAK- 2010	
SEMT : ARNAVÜTKÖY		ÖLÇEK: 1/50	
PAFTA SAYISI: 22			
PAFTA NO: 04			

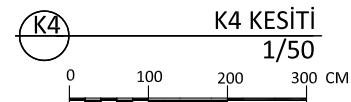
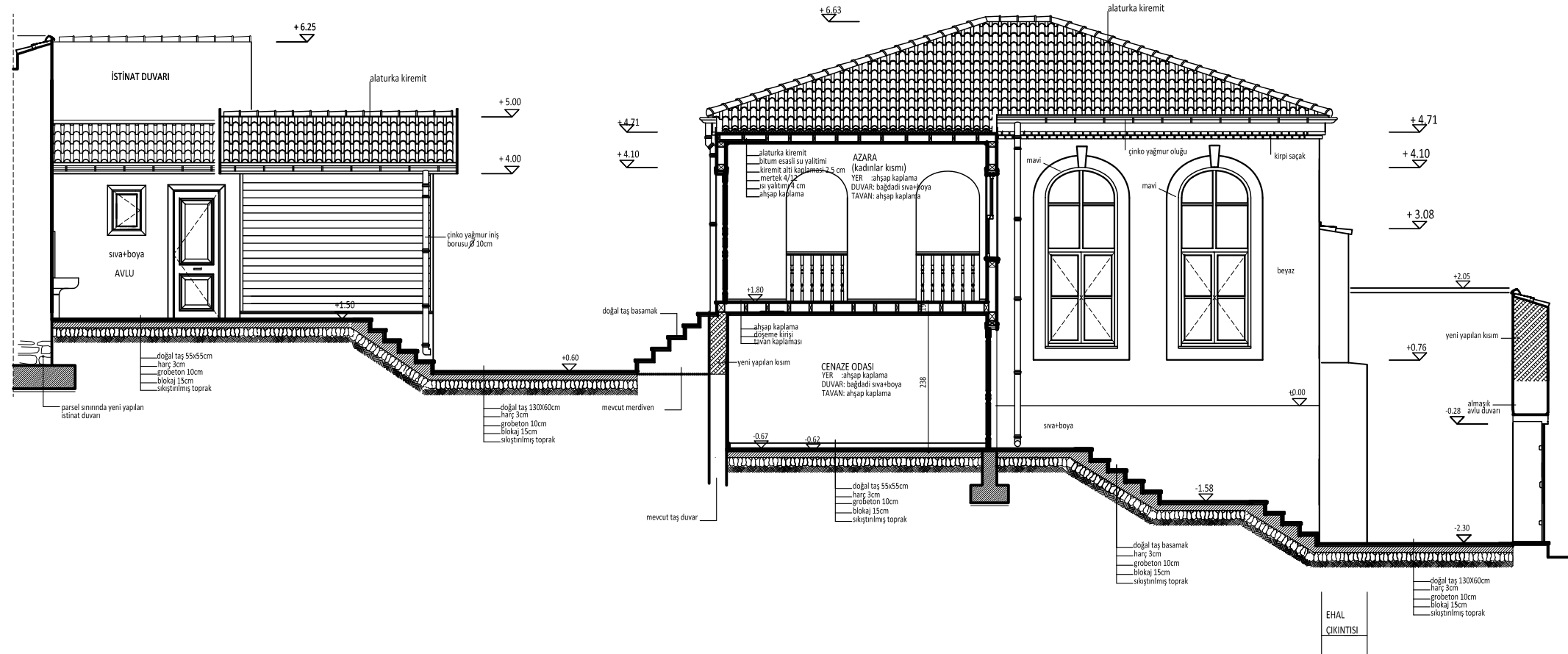

SİNAGOG VE SEFERAD KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMA MERKEZİ

(II. Dönem restitüsyonuna göre restorasyon projesi hazırlanmıştır.)

KONU: ARNAVUTKÖY SİNAGOĞU-RESTORASYON PROJESİ İLÇE : BEŞİKTAŞ SEMİT : ARNAVUTKÖY	KENT			ÇALIŞMAYI YÖNETEN: YARD.DOÇ.DR. Z. HALE TOKAY	
	İSTANBUL				
	PAFTA SAYISI:22	ADA	PAFTA	PARSEL	ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN:
PAFTA NO:05	98	72	2	TARİH :OCAK- 2010	ÖLÇEK:1/50

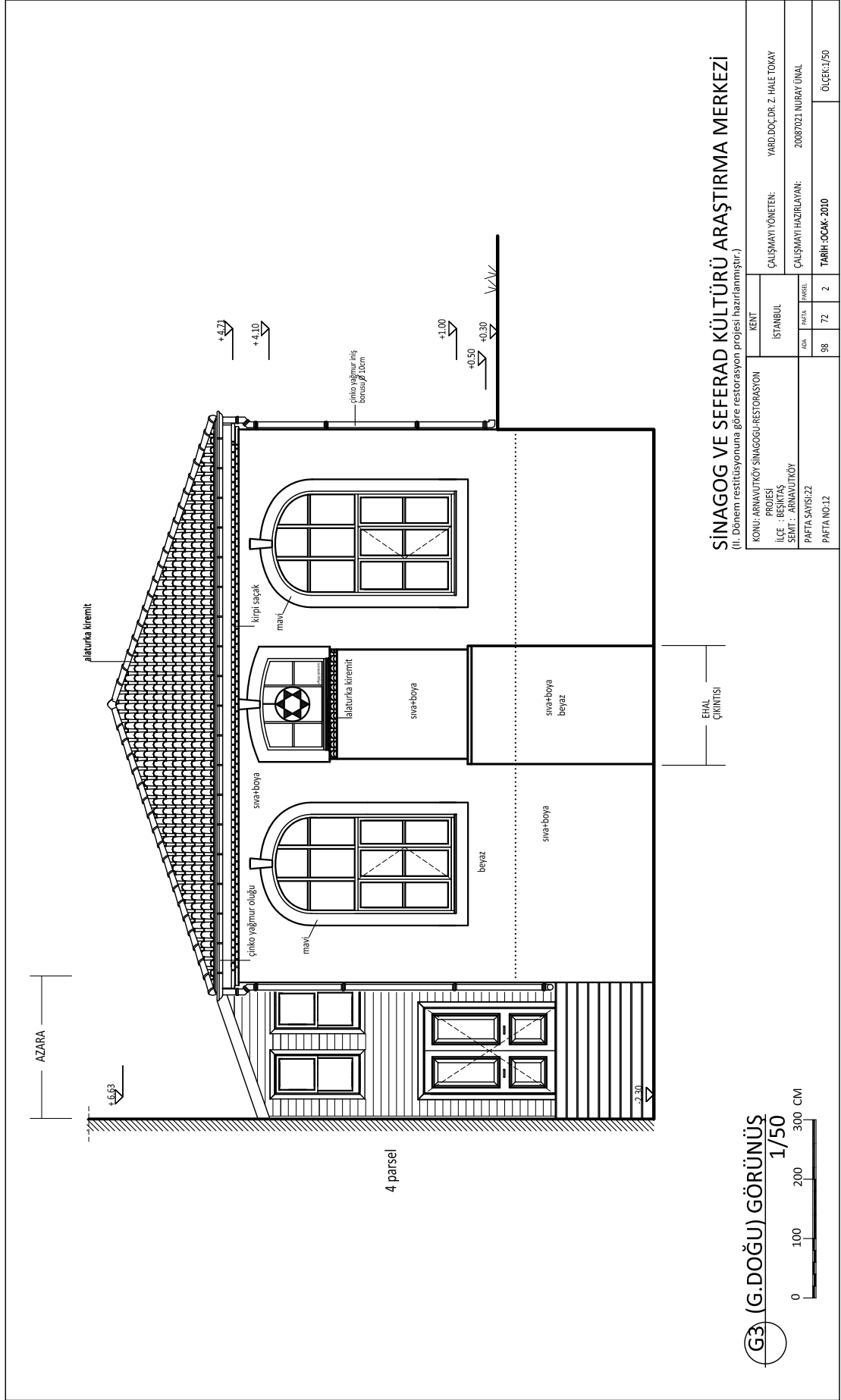

SİNAGOG VE SEFERAD KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMA MERKEZİ

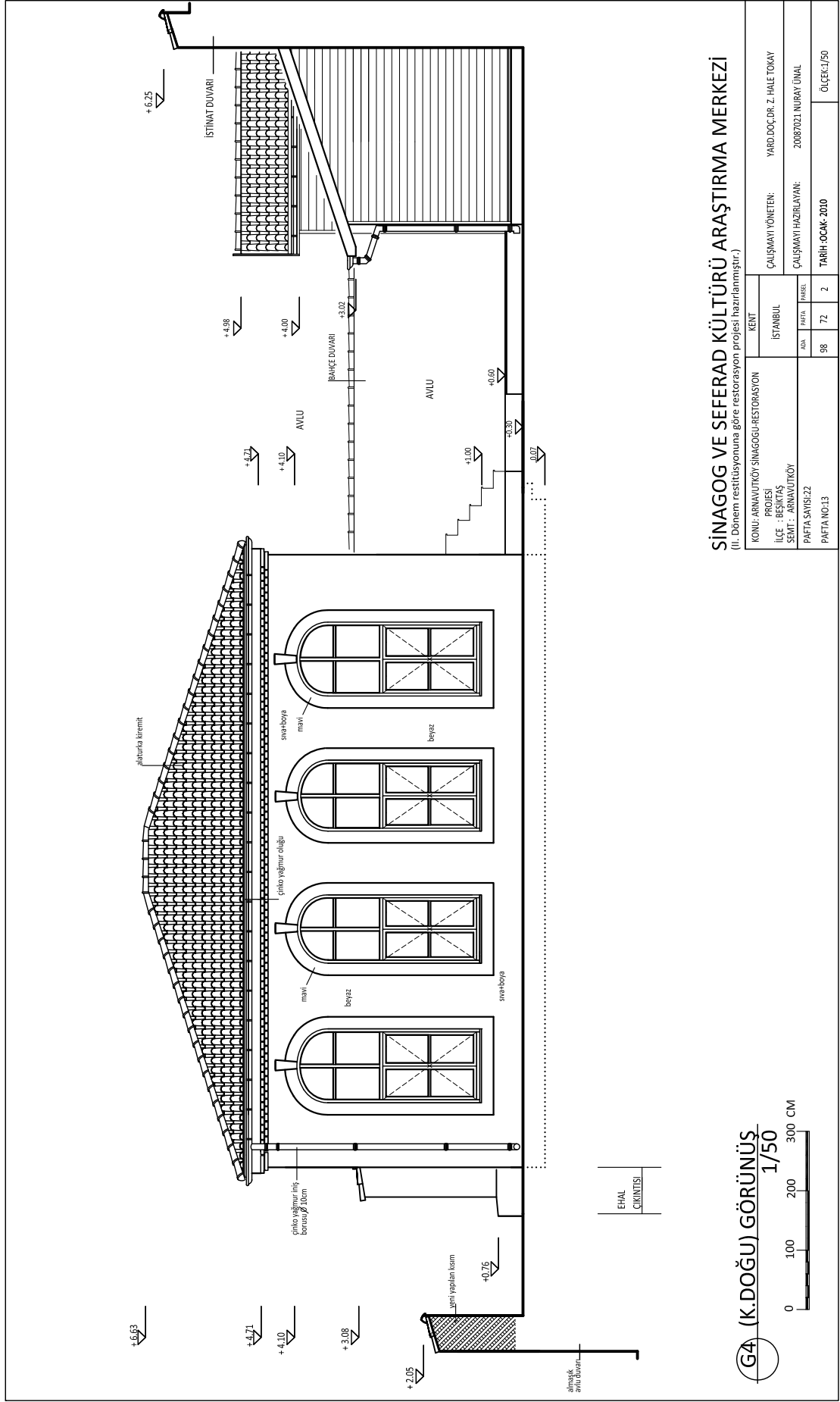
(II. Dönem restitüsyonuna göre restorasyon projesi hazırlanmıştır.)

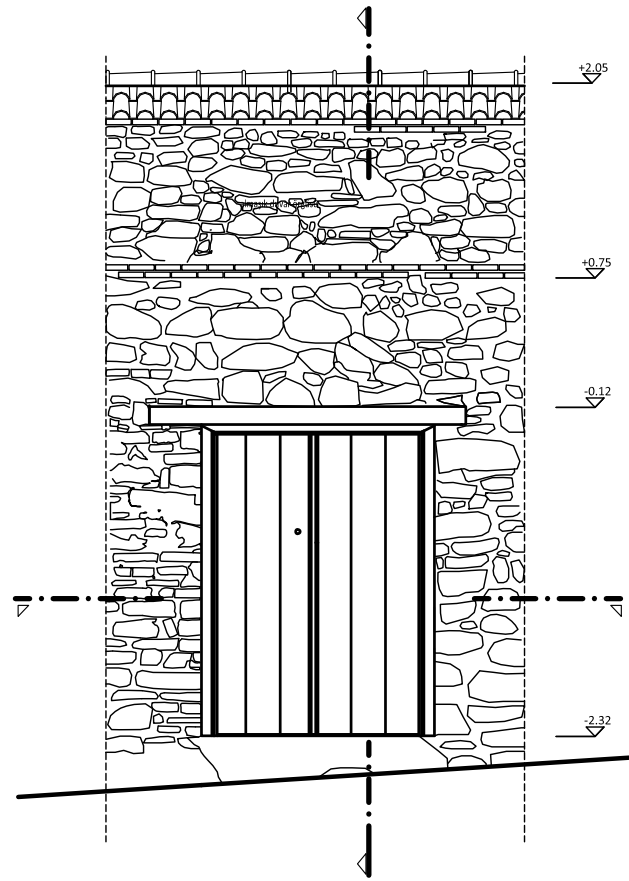
KONU: ARNAVUTKÖY SİNAGOĞU-RESTORASYON PROJESİ İLÇE : BEŞİKTAŞ SEMİT : ARNAVUTKÖY	KENT			ÇALIŞMAYI YÖNETEN: YARD.DOÇ.DR. Z. HALE TOKAY	
	İSTANBUL				
PAFTA SAYISI:22 PAFTA NO:10	ADA	PAFTA	PARSEL	ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN: 20087021 NURAY ÜNAL	
	98	72	2		
TARİH :OCAK- 2010				ÖLÇEK:1/50	

Çizim C.56. K4 Kesiti (Restorasyon)

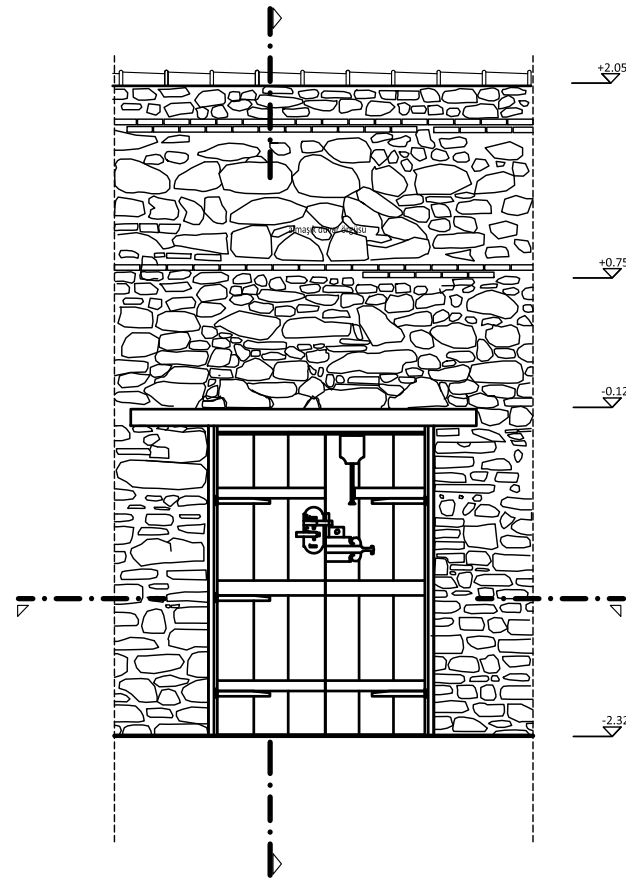

Çizim C.58. Güneydoğu Görünüşü (Restorasyon)

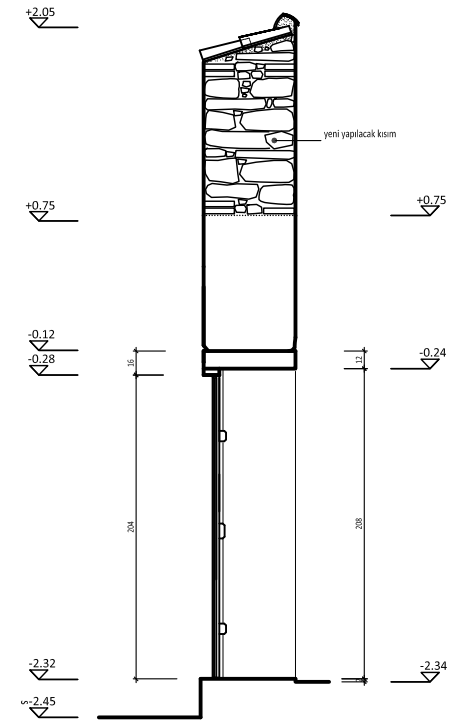

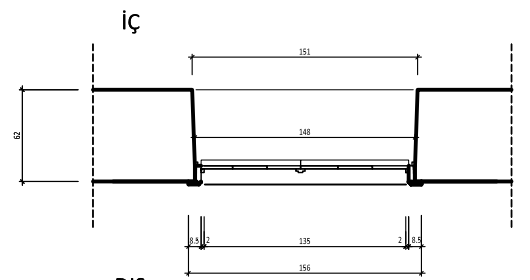
DIŞ GÖRÜNÜŞ

İÇ GÖRÜNÜŞ

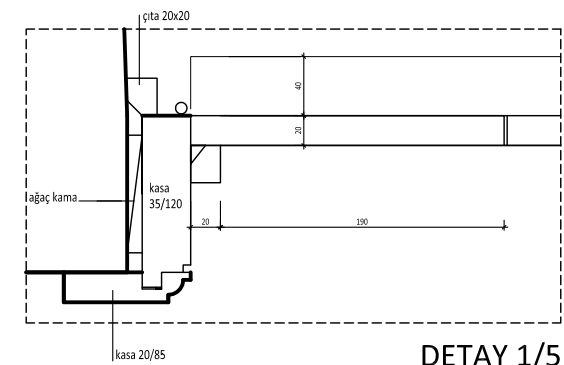

KESİT

DIŞ

PLAN

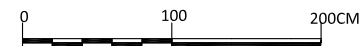

DETAY 1/5

(151/208)AVLU KAPISI DETAYI

1/20

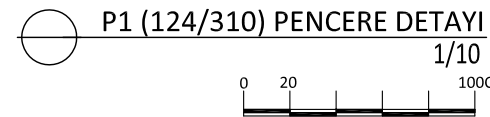
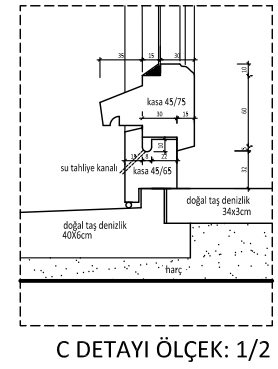
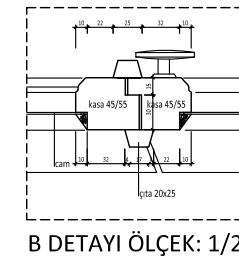
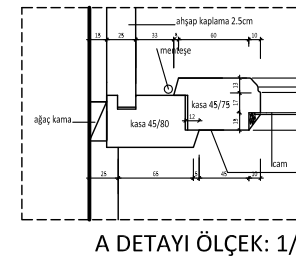
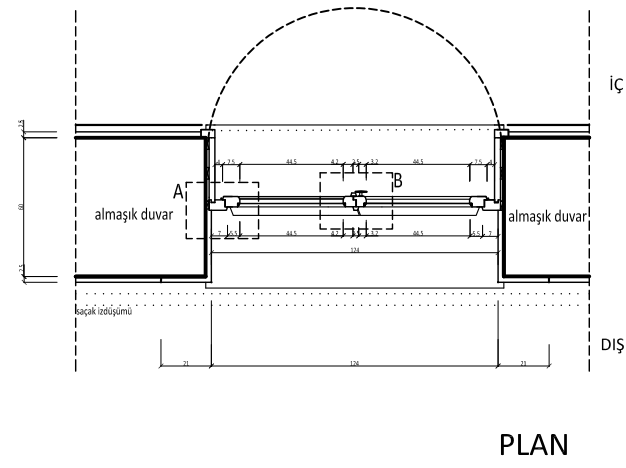
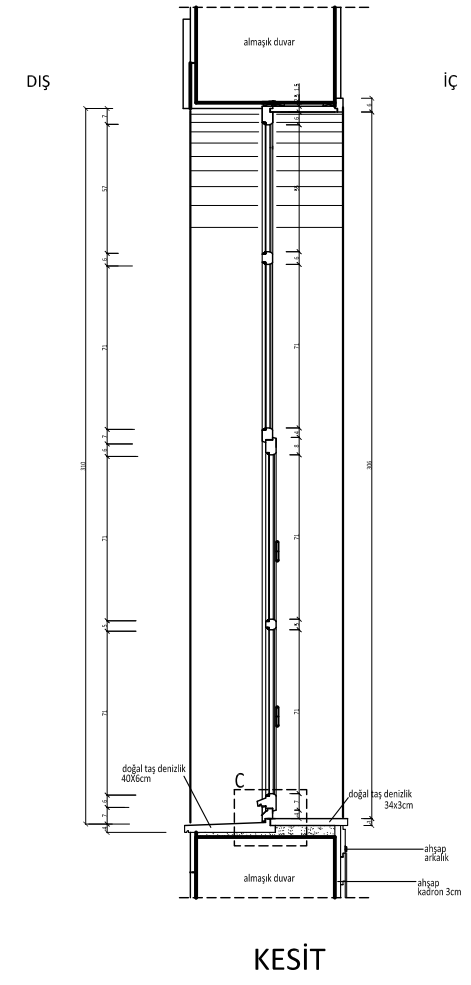
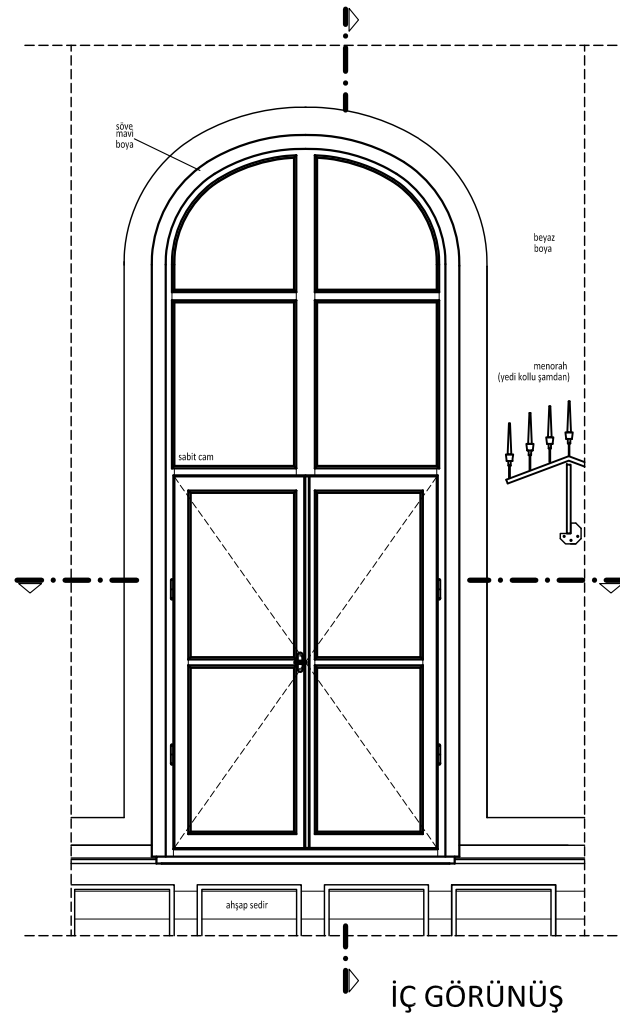
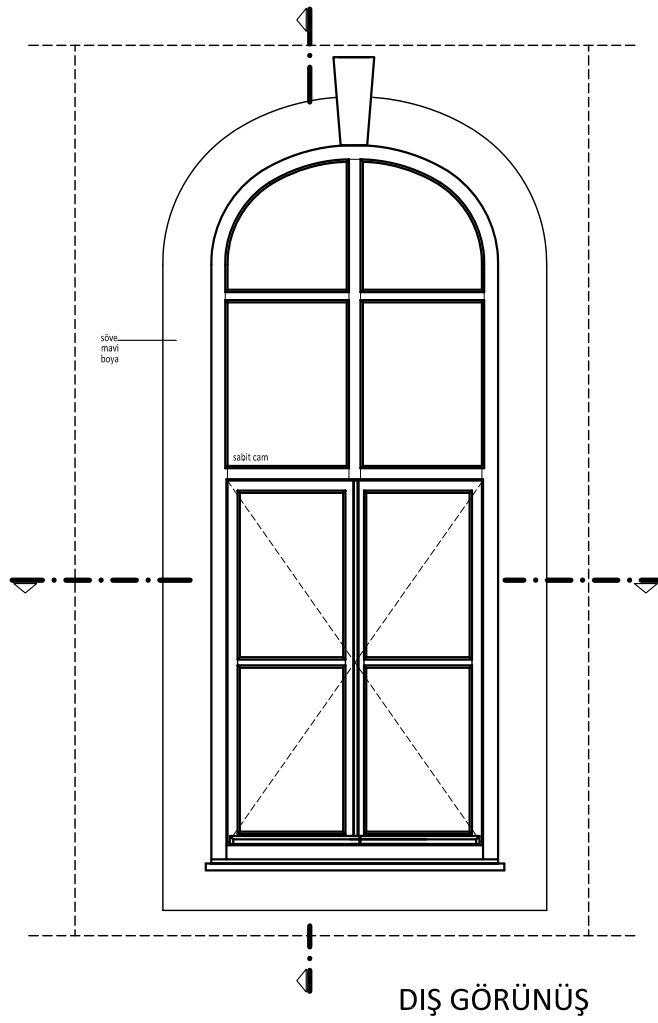

SİNAGOG VE SEFERAD KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMA MERKEZİ

(II. Dönem restitüsyonuna göre restorasyon projesi hazırlanmıştır.)

KONU: ARNAVUTKÖY SİNAGOGU-RESTORASYON PROJESİ İLÇE : BEŞİKTAŞ SEMT : ARNAVUTKÖY PAFTA SAYISI:22 PAFTA NO:16	KENT			ÇALIŞMAYI YÖNETEN: YARD.DOÇ.DR. Z. HALE TOKAY	
	İSTANBUL				
				ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN: 20087021 NURAY ÜNAL	
	ADA	PAFTA	PARSEL		
	98	72	2	TARİH :OCAK- 2010 ÖLÇEK:1/50	

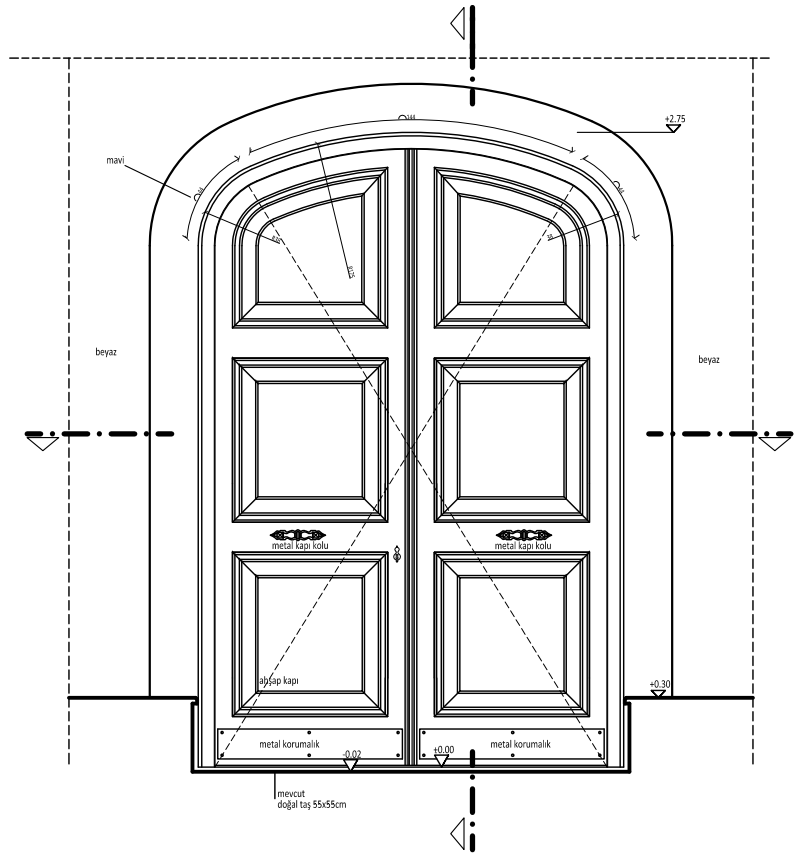
Çizim C.62. Avlu Kapısı Sistem Detayı (Restorasyon)

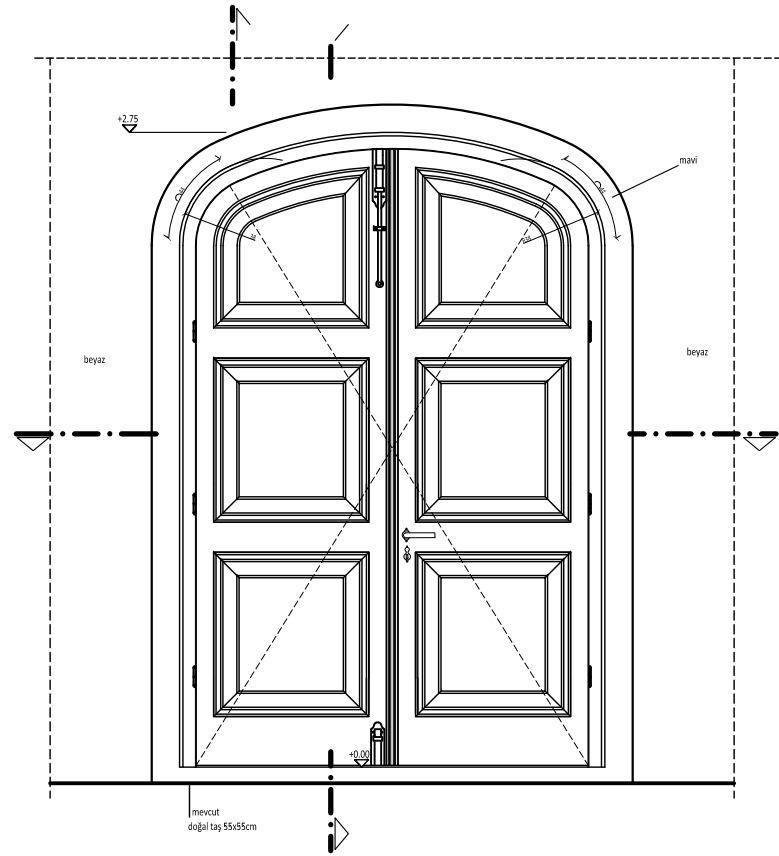
SİNAGOG VE SEFERAD KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMA MERKEZİ

(II. Dönem restitüsyonuna göre restorasyon projesi hazırlanmıştır.)

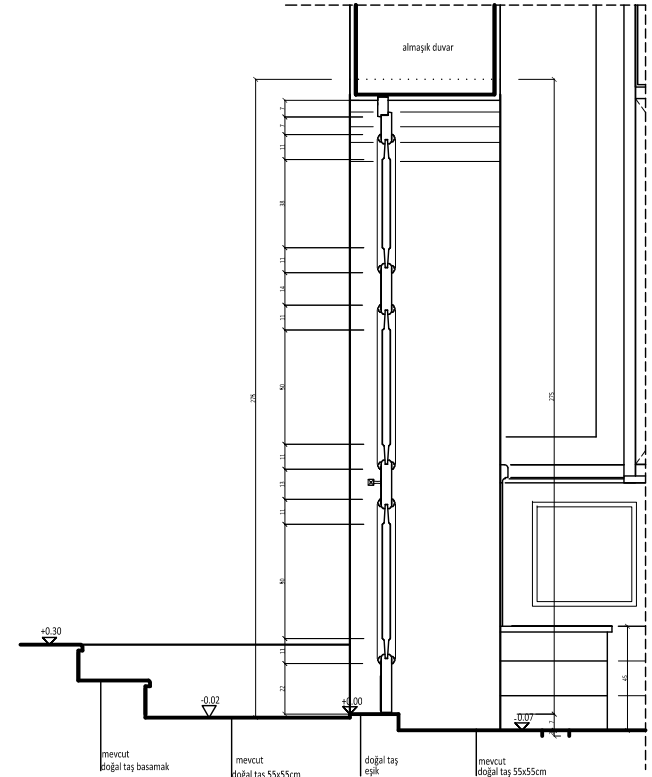
KONU: ARNAVUTKÖY SİNAGOGU-RESTORASYON	KENT	İSTANBUL	ÇALIŞMAYI YÖNETEN:	YARD.DOÇ.DR. Z. HALE TOKAY
İLÇE : BEŞİKTAŞ	PAFTA	PARSEL	ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN:	20087021 NURAY ÜNAL
SEMT : ARNAVUTKÖY	98	72	2	TARİH :OCAK- 2010
PAFTA SAYISI:22				ÖLÇEK:1/50
PAFTA NO:17				

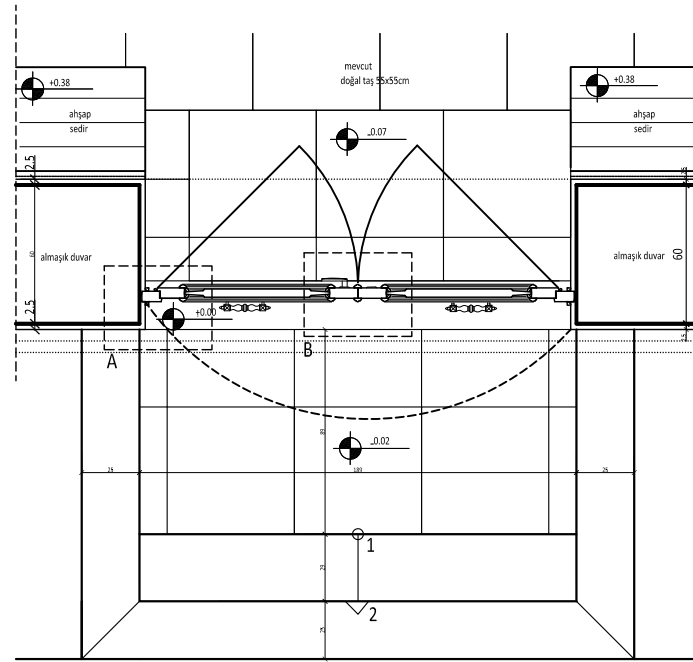
DİŞ GÖRÜNÜŞ

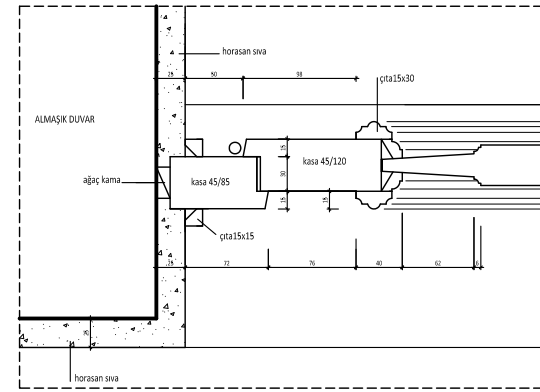
İÇ GÖRÜNÜŞ

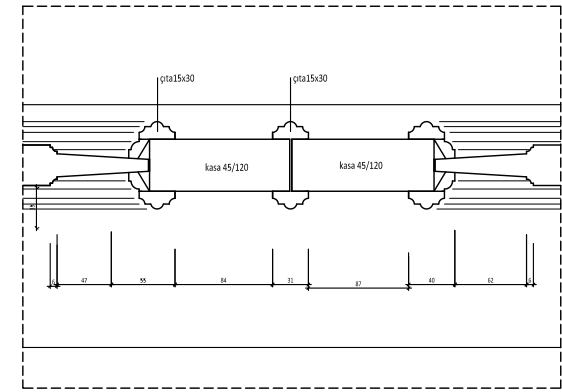
KESİT

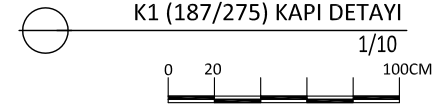
PLAN

A DETAYI ÖLÇEK: 1/2

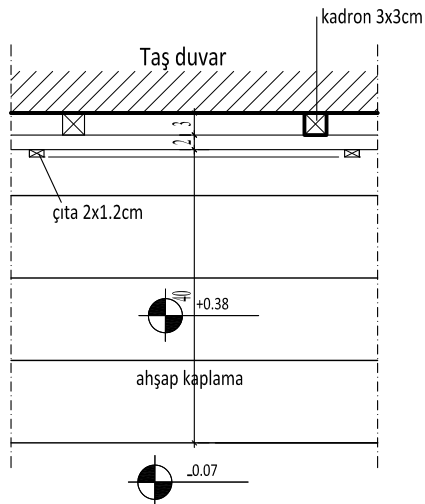
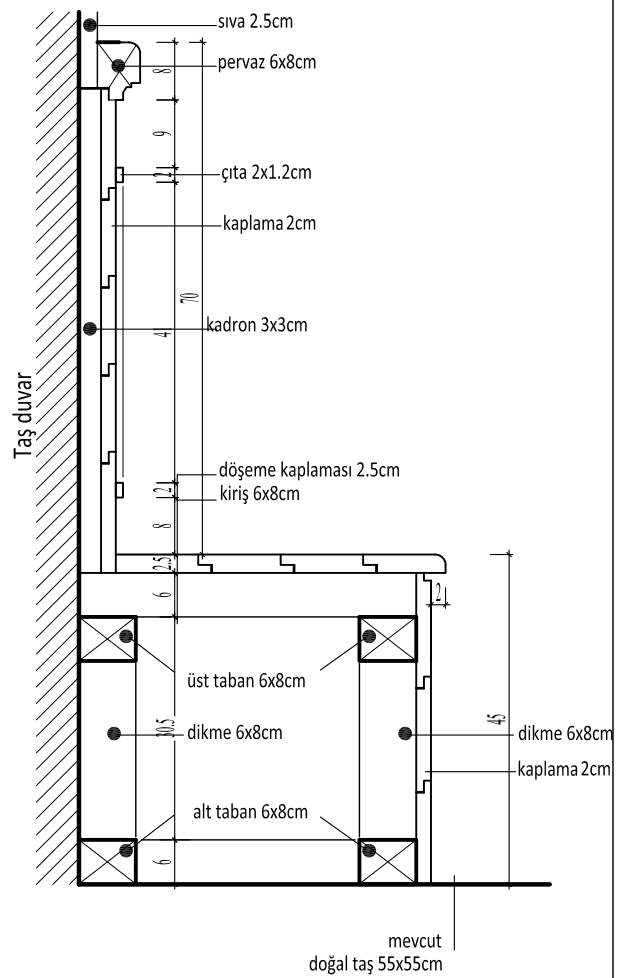
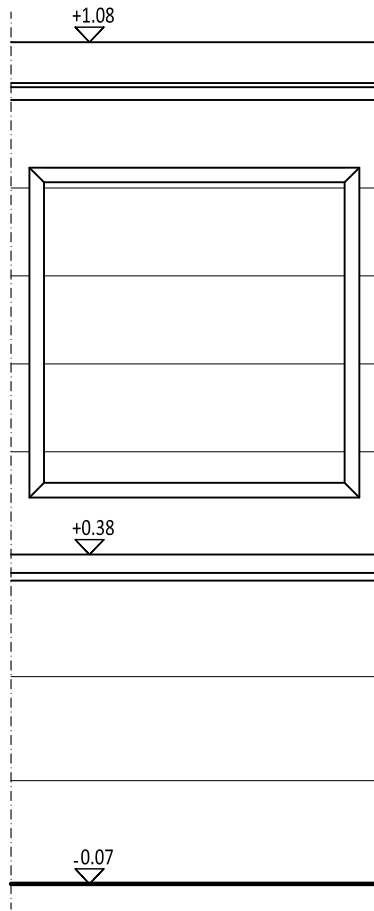

B DETAYI ÖLÇEK: 1/2

SİNAGOG VE SEFERAD KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(II. Dönem restitüsyonuna göre restorasyon projesi hazırlanmıştır.)

KONU: ARNAVUTKÖY SİNAGOGU-RESTORASYON PROJESİ İLÇE : BEŞİKTAŞ SEMT : ARNAVUTKÖY PAFTA SAYISI:22 PAFTA NO:18	KENT İSTANBUL			ÇALIŞMAYI YÖNETEN: YARD.DOÇ.DR. Z. HALE TOKAY
	ADA	PAFTA	PARSEL	ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN: 20087021 NURAY ÜNAL
	98	72	2	TARİH :OCAK- 2010
				ÖLÇEK:1/50

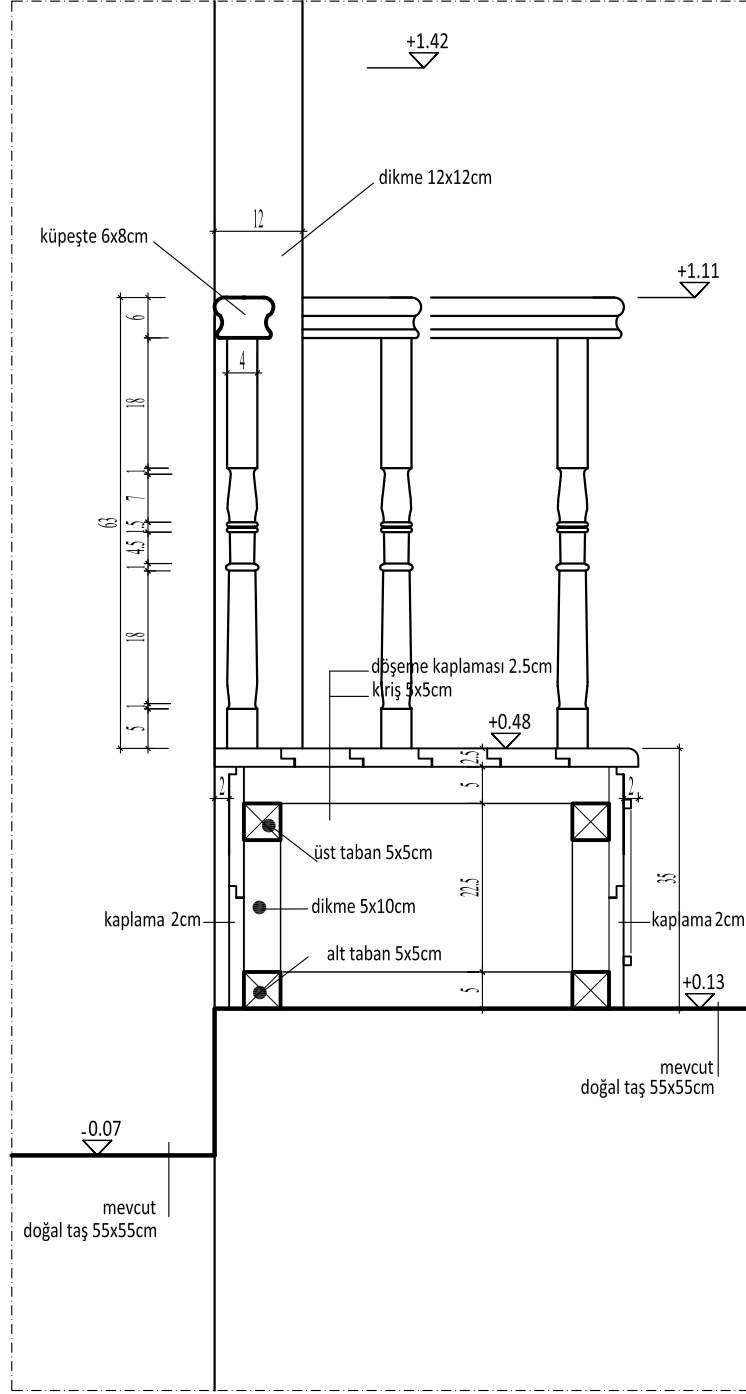

SİNAGOG VE SEFERAD KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMA MERKEZİ

(II. Dönem restitüsyonuna göre restorasyon projesi hazırlanmıştır.)

KONU: ARNAVUTKÖY ŞİNAĞOGU-RESTORASYON PROJESİ İLÇE : BEŞİKTAŞ SEMT : ARNAVUTKÖY	KENT			ÇALIŞMAYI YÖNETEN: YARD.DOÇ.DR. Z. HALE TOKAY	
	İSTANBUL				
				ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN: 20087021 NURAY ÜNAL	
	ADA	PAFTA	PARSEL	TARİH :OCAK- 2010	
	98	72	2		

Çizim C.67. D1 Detayı (Restorasyon)

D3

TEVA DETAYI
1/5

SİNAGOG VE SEFERAD KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMA MERKEZİ

(II. Dönem restitüsyonuna göre restorasyon projesi hazırlanmıştır.)

KONU: ARNAVUTKÖY SİNAGOGU-RESTORASYON PROJESİ İLÇE : BEŞİKTAŞ SEMT : ARNAVUTKÖY			KENT		ÇALIŞMAYI YÖNETEN: YARD.DOÇ.DR. Z. HALE TOKAY	
			İSTANBUL			
1	PAFTA SAYISI:22			ÇALIŞMAYI HAZIRLAYAN: 20087021 NURAY ÜNAL		
	ADA	PAFTA	PARSEL	TARİH :OCAK- 2010		
	98	72	2			
PAFTA NO:22			ÖLÇEK:1/50			

Çizim C.68. D3 Detayı (Restorasyon)

EK D- YAHUDİLİKTE ÖZEL TERİMLER

Alaha: Bir Musevi'nin yaşamı boyunca uyması gereken, gerek kişiler arası gerek Tanrı ile arasındaki ilişkileri düzenleyen, kaynağını Tora'dan alan ahlaki, töresel ve medeni kanunların kesin ve kabul edilmiş şekli. Yürümek veya gitmek demek olan aloh sözcüğünden türemiş olup yol, örnek, yöntem anlamındadır.

Anoten: Vatanın, ulusun ve devlet başkanı'nın tüm felaket ve sıkıntılardan korunması, bekası ve başarısı, barış ve güzelliğin her zaman bizimle olmasını niyaz eden şükran duası.

Aron ha-Kodeş: Aşkenaz ritüelinde Ehal'e verilen ad.

Arvit: Museviliğin günlük üç temel duasından ilkidir. Tora'da yazılı "Akşam oldu, sabah oldu ve ilk gün oluştu" (Yaratılış 1:5) ifadesine göre ilk dua akşam duası, yani Arvit'tir. Diğerleri sabah duası olan Şahrit ve öğleden sonra duası olan Minha'dır.

Asara Batlanim: Her Yahudi Cemaatinde bulunması gereken, sabahtan akşama toplumun huzur ve iyiliği için dua eden on kişi.

Azara: Sinagogda kadınların erkeklerden ayrı olarak oturdukları balkon veya galeri. Ezrat Nashim olarak da anılır.

Bar-Mitzva: On üç yaşını bitiren her Musevi erkek çocuğun, dinin icaplarını yerine getirebilecek olgunlukta olduğunun bilinciyle ibadet topluluğuna kabulü ve erginlik töreni.

Bat-Mitzva: On iki yaşını bitiren bir Musevi genç kızın erginliğini çevresine kanıtlaması için bir bakıma dini doğum günü olarak kabul edilen bir kutlama.

Berih Şeme Duası: Cumartesi ve bayram günleri söylenen, Tanrı'yı yücelten, özgün metni Arami dilinde yazılmış özel bir dua.

Bet Din: Musevi dininde, en az üç din adamından oluşan, dini yargı ve karar gücüne sahip hukuk kurulu.

Bima: Aşkenaz ritüelinde Teva'ya verilen ad.

Brit Mila: Sünnet Akdi. Tanrı ile Avraam Avinu (Hazreti İbrahim) arasındaki ebedi akdin göstergesi olarak Musevi erkek çocuklarına doğumlarının sekizinci günü moel tarafından uygulanan sünnet.

Ehal: Sefer Tora'ların muhafaza edildiği ve sinagogun en kutsal bölümünü teşkil eden dolap. Doğuya yönelmiş olup kapıları, maddi dünyadan kutsal olana geçişi simgeler. Ehal ancak Tora okunan günlerde ve çok özel durumlarda açılır.

Gabay: Sinagog idare amiri.

Geniza: Kullanım yeterliliğini yitirmiş dini gereçlerin ve Tanrı'nın adının geçtiği eski kitap, yazı ve evrakın toprağa gömüldüğü yer.

Haham: İbranicede sözlük karşılığı akıllı, bilge. Sinagoglarda ibadeti yöneten din görevlisi.

Haham ha-Kal: Bir sinagogun sorumlu hahamı.

Hanuka: Işıklar Bayramı. m.ö. 168 yılında Yehuda Makabi ve taraftarlarının, Kutsal Mabet'i ibadete kapatan Romalılara karşı verdikleri dini özgürlük savaşının anısına kutlanır. Kislev (yaklaşık Aralık) ayının 25'inden itibaren sekiz gün boyunca, her gün mum sayısını birer adet artırarak yakılan Hanukiya (9 kollu şamdan) bu bayramın simgesidir.

Hazan: Duayı yöneten kişi, duahan.

Herem: Bir Yahudi'yi cemaatinden dışlayan, kendisiyle temas edilmesini veya söylediklerinin işitilmesini yasaklayan bir tür dini sansür.

Kabala: Musevi tasavvufu ve mistisizmi. Tora'yı mistik bir şekilde yorumlayan öğreti.

Kadiş: İbadetin belirli bölümlerinde tekrarlanan ve Arami dilinde yazılmış kutsama duası.

Kantor: Aşkenaz ritüelinde hazan'a (duahan) verilen ad.

Kaşer: Kaşerut kurallarına uygun beslenme maddeleri, sofraya eşyası ve gıda hazırlama gereçleri.

Kaşerut: Musevi dini kurallarına uygun sofraya ve beslenme ilkeleri. Örneğin, çift tırnaklı geniş getiren büyük ve küçükbaş hayvanlar ile tavuğun eti, dini esaslara uygun kesildikleri takdirde kaşer sayılırlar. Kaşer hayvanın etleri pişirilmeden önce kanından arındırılmalıdır. Deniz ürünlerinden, yalnız yüzgeçli ve pullu olan balıkların yenmesi uygundur. Ayrıca, etli yemeklere süt veya sütlü yiyecekler katılmaz.

Keter: Sefer Tora tacı. Tanrı'nın ve Tora'nın güç ve hakimiyetini simgeler.

Kipa: Yahudi erkeğin, sinagogda, dışarda ve dua esnasında başını örttüğü küçük takke.

Kipur (Yom Kipur): Musevi dininde Büyük Oruç, Tövbe, Kefaret Günü. İbrani takvimine göre Tişri ayının onuncu günü (Miladi takvime göre yaklaşık Eylül sonu-Ekim başı) iki güneş batımı arasında oruç tutulur ve dua edilir.

Lag Baomer (Lag la Omer): On dokuz yüzyıl önce ortaya çıkan bir salgın hastalığın aniden son bulduğu gün olarak, her yıl Pesah Bayramı'nın ikinci gününden sonraki otuz üçüncü gün yapılan kutlama.

Maftirim: Klasik Türk Musikisi makamlarında okunan ilahiler.

Magen David: Magen sözcüğü savunucu demektir. David İbranice "Dalet-Vav-Dalet" harfleriyle yazılır. Dalet'in yazılışı da, Grek alfabesindeki Delta'ya, yani bir üçgene benzer. David'deki iki üçgenin altı köşeli bir yıldız şeklinde yazılması kralın adını ifade ederdi. Magen David, efsane'ye göre David ha-Meleh'in (Davut Peygamber) Golyat adlı deve karşı savaşıırken kullandığı kalkanın üzerine çizili bu simgeden esinlenmiştir.

Mapa: Sefer Tora elbisesi. Tora rulosunu örten, nakış veya gümüş aksamlarla bezenmiş değerli bir kumaştan yapılmış örtü.

Mare de Atra: "O yerin efendisi" anlamında olup belirgin bir bölgeden sorumlu haham'ı ifade eder.

Matsa: Pesah Bayramı süresince (İsrail'de yedi, diaspora'da sekiz gün), Firavun zamanında Mısır'dan çıkan İbranilerin hazırladıkları hamurların mayalanmasına vakit kalmadan yola çıkmaları üzerine yol boyunca hamursuz ekmek yemek zorunluluğunda kalmalarının anısına yenilen mayasız ekmek.

Menorah: Yedi kollu şamdan. Musevi inanç sembollerinin en eskilerinden biri olup Daimi Işık'ı simgeler. Evrenin ve ruhların aydınlığını sembolize ettiği gibi bilimin aydınlığını da ifade eder.

Mezammer: Esas duayı okuyan ve yöneten hazan'ın mezmur'ları okuyan yardımcısı.

Mezmun: İbranice algı anlamına gelen "zemer"den türemiştir. Tanrı inancını ve sevgisini işleyen 150 ilahiden oluşur. David ha-Meleh (Davut Peygamber) mezmur'larını arp refakatinde terennüm ederdi.

Midraş: 1) Küçük sinagog (medrese) 2) Tora'nın açıklaması.

Mikve: Tevila denilen paklama işlemi (ruhsal arınma) için özel olarak tahsis edilmiş, özel kurallara göre inşa edilmiş ritelik havuz. Eskiden Anadolu'da Yahudilerin ikamet ettiği yörelerde, umumi hamamların özel bir bölümü Yahudilere tahsis edilerek mikve olarak kullanılırdı. Bugün Neve şalom Sinagogu'nda ve Caddebostan Sinagogu yanında birer mikve mevcuttur.

Minha: Museviliğin günlük üç temel duasından üçüncüsüdür. Tora'da yazılı "Akşam oldu, sabah oldu ve ilk gün oluştu" (Yaratılış 1:5) ifadesine göre ilk dua akşam duası, yani Arvit'tir. Bunu sabah duası olan şahrit izler. Minha, günün yarısı geçtikten sonra akşam güneş batana kadar okunan duadır.

Minyan: Musevi dininde bazı duaların okunabilmesi için gerekli en az on ergin erkekten oluşan cemaat topluluğu.

Mişe Berah: Toplumsal barışın sağlanması için kutsama duası. Cumartesi, bayram günleri ve özel durumlarda sinagodaki en yetkili dini görevli tarafından okunur.

Moel: Brit Mila, moel denilen ve bu için eğitimini almış kişiler tarafından yapılır. Özel olarak tüm tıbbi yöntemlere ve dini kaidelerin tekniğine vakıf olması gereken bu kişinin rabinik onayı da olmalıdır.

Parohet: Ehal'in önüne asılan perde. Atlas, kadife gibi değerli bir kumaştan dikilir. zerinde yer alan genelde kapı, kandil, parmakları açık el, menora, Magen David gibi motifler sırma veya dival ile işlenir.

Pesah: Fısıh Bayramı. İbranilerin esaret altında yaşamakta oldukları Mısır'dan Musa Peygamber'in önderliğinde çıkışlarının ve özgürlüklerine kavuşmalarının anısına her yıl Musevi takvimine göre Nisan ayının (yaklaşık Miladi Mart sonu-Nisan ortası) on beşinde başlayıp sekiz gün süre ile kutlanır. Bu süre içinde Mısır'dan çıkanların hazırladıkları hamurların pişirilmesini beklemeye zamanları olmadığı için çöldeki yolculukları boyunca yedikleri mayasız yiyecekler anısına matza denilen bir tür özel mayasız ekmek yenir.

Puntero: Kutsal addedilen Sefer Tora tomarları hatmedilirken (okunurken) sözcükleri takip etmek için kullanılan gümüş veya metal çubuk.

Purim: Pers İmparatorluğu Musevilerinin, başvezir Haman'ın kurduğu soykırım komplosundan Kraliçe Ester'in müdahalesi ile kurtulmalarının anısına her yıl Musevi takvimine göre Adar (yaklaşık Miladi Mart) ayının on dördünde kutlanır. Ayrıca bazı cemaatler ve aileler özel bir tehlikeden kurtuluşlarını da yerel Purim'lerle kutlarlar.

Rabani: Hem Tora'ya hem de Talmud'a riayet eden Musevilere verilen ad. Karaylar ise Talmud'u tanımaz ve sadece Tora'ya itaat eder.

Rehitsa: Sinagogda veya mezarlıkta ölü yıkama yeri.

Rimon(-im): Sefer Tora rulolarının başına geçirilen; uzun saplı, tepeleri topuz şeklinde olan ve genelde sarkıntılı süsleri bulunan gümüş objeler.

Romaniot: Kudüs'te Bet ha-Mikdaş'ın (İkinci Tapınak) 68 yılında Romalılar tarafından yıkılmasını takiben esir veya paralı asker olarak Ön Asya'ya (Anadolu) getirilen Yahudilerin kurduğu cemaat topluluklarına verilen ad.

Roş Ašana: Musevi takvimine göre Tişri (Miladi takvime göre yaklaşık Eylül ortası-Ekim başı) ayının birinci gününe isabet eden Yeni Yıl Bayramı (Yılbaşı). İbrani takvimine göre yıl, Tişri ayının ilk günü başlar ve Ellul ayının yirmi dokuzuncu günü sona erer.

Sefer Tora: Musevilerin kutsal kitabı Tora'nın, dini açıdan yenilebilir bir hayvanın derisinden hazırlanmış parşömen üzerine özel olarak eğitilmiş kişiler (sofer) tarafından özel bir tüy kalem ve mürekkeple elle yazılmış tomar (rulo) nüshaları.

Selihot: "Af dileme" anlamında olup, İbrani takviminin son ayı olan İllul veya Ellul (Miladi takvime göre Eylül) ayı ve Yamim Norayim (Ulu Günler) süresince sabahın çok erken saatlerinden gün doğumuna kadar kadın erkek herkes tarafından okunan af dileme duaları.

Seuda: Düğün, bayram, Cumartesi ve kutlanması gereken vesilelerde yenen yemek.

Sofer: Dini metinleri elle ve dini akidelere uygun olarak yazmak için özel olarak eğitilmiş kişi, hattat.

Suka: Sözcük anlamı "çardak" olup Sukot Bayramı süresince içinde masa kurulup yemek yenen, yeşil bitkiler, çiçekler ve meyvelerle süslenen çardak.

Sukot: "Çardaklar" anlamında olup İbrani takvimine göre Tişri ayının (Miladi takvime göre yaklaşık Eylül ortası-Ekim başı) on beşinci gününe rastlar. İbranilerin yüzyıllar önce çölü kat ederlerken çardaklarda yatıp kalkmalarının anısına kutlanır. Aynı zamanda Hasat Bayramı olarak da bilinir. En önemli simgeleri suka ile değişik bitkilerden oluşan lulav demetidir.

Şabat: "İşi bırakmak" fiilinden türer. Musevi dinine göre, Tanrı'nın Evren'i yarattıktan sonra kutsadığı ve "yarattıklarını karşıdan seyrettiği" yedinci gün anısına kutsal dinlenme günü sayılan Cumartesi'nin adı. Musevi dininin en önemli günlerinden biri olup bir bayram günü addedilir.

Şamaş: Sinagog hizmet görevlisi.

Şavuot: Sözcük anlamı "Haftalar" olup İbrani takvimine göre Sivan ayının (Miladi takvime göre Haziran) altı ve yedisinde kutlanır. Tanrı'nın Musa Peygamber'e On Emri verdiği gündür. Ayrıca Hag Abikurim (Turfandalar Günü) olarak da anılır.

Şofar: Musevilikte Roş Aşana ile Kipur Bayramları'nda ve özel günlerde Tokea tarafından sembolik anlamları olan notalara göre çalınan koç, keçi veya antilop boynuzu.

Şohet: Dinen yenmesi caiz bir hayvanı Musevi dininin kurallarına uygun bir şekilde kesen yetkili.

Tallet, Tallit: Musevi erkeklerin dua ederken elbise üzerine örtündükleri dini şal.

Talmud Tora: Tora bilgisinin verildiği yer.

Tefila: Musevilikte günde üç vakit ibadet etme mecburiyeti olup, her birine İbranicede Tefila adı verilir. Üç tefila vardır bunlar: sabah (şahrit), öğlen (minha) ve akşam (arvit) bölümleridir. Hafta arası ve hafta sonları için okunan bu bölümler, Sidur adı verilen bir kitapta bulunur.

Tefillin: Musevi erkeklerin sabah dualarında baş ve kollarına yerleştirdikleri, içinde kutsal metinlerden bölümler bulunan, deriden yapılmış küçük siyah kutular ve onlara bağlı deri şeritler.

Teva: Dua okuma kürsüsü. Aşkenaz ritüelinde Bima olarak anılır.

Tevila: Bedenin tamamen yıkanıp temizlenmesinden sonra, mikve adı verilen ve bu iş için özel olarak tahsis edilmiş bir havuza girip, dini usulüne uygun biçimde suya

dalarak gerçekleştirilen bir paklama (ruhsal arınma) işlemidir. Toplumun kadınları için dini bir zorunluluktur.

Tik: Bazı toplumlarda, özellikle Güney-Doğu bölgemizde, Orta Doğu ve bazı Kuzey Afrika ülkelerinde ve İsrail'in bazı kesimlerinde yaşayan Musevi topluluklarında Tora Ruloları özel bir dikey tahta kutu içinde saklanır ve kutu açılarak, ancak rulolar dışarı çıkarılmadan okunur. Kutunun adı Tik'tir.

Tokena: Şofar çalan özel eğitimli kişiler.

Tora: Tevrat. Yahudi kültürünün temeli olup Moşe Rabenu'nun (Musa Peygamber) beş kitabından (Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye) oluşur ve dünyanın yaratılışından Musa'nın ölümüne kadar devam eden olayları anlatır. Sözcük anlamıyla öğretim, eğitim demektir.

Tu Bişvat: İbrani takvimine göre Şevat (Miladi takvime göre yaklaşık Şubat) ayının on beşinci gününe ve tarımsal takvimin ilk gününe isabet eden Ağaç Dikme ve Meyve Bayramı.

Yeşiva: Genellikle Talmud'un öğretildiği, akademi seviyesinde okul.

Yidiş: Aşkenaz Yahudilerinin konuştuğu, İbrani-Arami vesair sözcüklerle bezenmiş bir Almanca dialekt.

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında İstanbul'da doğdu. 2001 yılında İsov Anadolu Meslek Lisesi- Yapı Ressamlığı Bölümü'nden mezun oldu. 2004 yılında Trakya Üniversitesi Meslek Yüksekokulu- Restorasyon Bölümü'nü bitirdi. Aynı yıl başladığı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ndeki mimarlık eğitimini 2007 yılında bitirdi. 2008 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı'nda, Restorasyon- Koruma Yenileme Programı'ndaki yüksek lisans eğitimine başladı.